

บทบาททางวารสารศาสตร์ในเชิงสตรีของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง

นางสาว ทรงพร ศิริช่วย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดมหลักสูตตรีปริญญาโทสาขาสตรีศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาวารสารศาสตร์ ภาควิชาวารสารศาสตร์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-17-0224-8

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE JOURNALISTIC ROLES OF KHUN NILAWAN PINTONG
IN THE WOMEN ISSUES

Miss Songporn Srichuay

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Journalism

Department of Journalism
Faculty of Communication Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2001

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรีของ คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง

โดย

นางสาวทรงพร ศรีช่วย

สาขาวิชา

วารสารสนเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์สุกัญญา สุดบรรทัด

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยดำเนินการนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์นันทริกา คุ้มไพโรจน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์สุกัญญา สุดบรรทัด)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ)

ทรงพร ศรีช่วย : บทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรีของคุณนิลวรรณ ปันทอง
(THE JOURNALISTIC ROLES OF KHUN NILAWAN PINTONG IN WOMEN
ISSUES) อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์สุกัญญา สุตบรรทัด 210 หน้า ISBN 974-17-
0224-8

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาททางวารสารศาสตร์และแนวคิดเรื่องสตรีของ
คุณนิลวรรณ ปันทอง โดยมุ่งศึกษาประวัติชีวิตและการทำงานด้านวารสารศาสตร์ รวมทั้งบทบาทใน
ฐานะนักหนังสือพิมพ์สตรี ประเด็นเรื่องสตรีที่ศึกษาแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ สตรีกับการเมือง และ
สตรีกับสังคม

วิธีการศึกษาเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาและสัมภาษณ์ผู้ถูกวิจัย โดยพิจารณาจากบทบาทการ
เป็นบรรณาธิการที่สะท้อนแนวความคิดในการนำเสนอเนื้อหาเรื่องสตรี ประชากรที่ศึกษาได้แก่ ข้อ
เขียนของคุณนิลวรรณในนิตยสารสตรีสาร ข้อเขียนของผู้เขียนอื่น ๆ ที่คุณนิลวรรณเป็นผู้คัดสรร ใน
ฐานะบรรณาธิการและข้อเขียนในวารสารสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า 1. คุณนิลวรรณมีแนวคิดสตรีนิยมที่ค่อนข้างเสรีนิยม (Liberal
Feminism) กล่าวคือสนับสนุนให้สตรีได้รับโอกาสที่เท่าเทียมในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การ
ศึกษา และการประกอบอาชีพ โดยไม่รังเกียจงานบ้าน ซึ่งเป็นความคาดหวังเดิมของสังคมไทย ใน
ขณะเดียวกันก็ไม่ทำทนายอำนาจของผู้ชายด้วยการเรียกร้องสิทธิ แต่กระตุ้นให้สตรีศึกษาเรียนรู้เพื่อ
พัฒนาตนเอง 2. ความสำเร็จของการทำหน้าที่บรรณาธิการนิตยสารสตรีของคุณนิลวรรณ ได้รับแรง
เสริมจากสถานภาพทางสังคม ซึ่งเธอมีบทบาทอย่างสำคัญอยู่ในองค์กรสตรีและสถาบันทางวิชาการ
ด้านภาษาและหนังสือของชาติ 3. คุณนิลวรรณมีคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างจากนักหนังสือพิมพ์สตรี
ทั่วไป ในข้อที่มีความเชี่ยวชาญทางภาษาต่างประเทศเป็นอย่างดี เป็นนักกิจกรรมในแวดวงสตรี พร้อม
กับการทำหน้าที่นักหนังสือพิมพ์เพื่อสตรี นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติในการเป็นนักภาษาและนัก
วรรณกรรม ทำให้เธอสามารถแสดงวาทกรรมเกี่ยวกับสตรีได้อย่างน่าสนใจ

ภาควิชา.....วารสารสนเทศ.....ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา.....วารสารสนเทศ.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2544.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4185245728 : MAJOR JOURNALISM

KEYWORD : KHUN NILAWAN PINTONG / WOMEN ISSUES / FEMALE JOURNALIST

SONGPORN SRICHUAY : THE JOURNALISTIC ROLES OF KHUN NILAWAN PINTONG IN WOMEN ISSUES. THESIS ADVISOR : PROFESSOR SUKANYA SUSBANTAD 210 pp. ISBN 974-17-0224-8

This qualitative research aimed to study the concepts on feminism and the role of journalism on women in politics and society from Khun Nilawan Pintong's perspective. The data comprised of the articles written by Khun Nilawan Pintong, the others' articles selected by Khun Nilawan to publish in the Satrisarn Magazine, and the excerpts from the interviewing with Khun Nilawan. The data gathered were content analyzed based on Khun Nilawan's two perspectives; as a sender of the messages and as an information gatekeeper

The findings were as follows.

1. Khun Nilawan subscribed to the philosophical thinking of Liberal Feminism which was her driving force to encourage the women to participate in politics, education and professional career while taking full responsibility of a good housewife as expected from the traditional Thai culture. However, male aristocracy should remain intact or unchallenged from women liberation. She believed that male participation was necessary in the women development process

2. As far as the role of the journalism on the women was concerned, it was found that Khun Nilawan's writings and the decisions executed as an editor of Satrisarn Magazine had depicted her three major roles; as the observer and the reporter; as the educator, and as the promoter of the social value and attitude. Various activities performed in different roles reflected her inspiration and faith in the liberal feminism.

Department/Program...Journalism.....Student's signature.....*Songporn Srichuay*
Field of study ....Journalism.....Advisor's signature.....*Sukanya Susbantad*
Academic year .....2001.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงแล้ว ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของศาสตราจารย์
สุกัญญา สุตบรรทัด อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาต่อผู้วิจัยในการพยายามให้
คำแนะนำ และแก้ไขงานให้ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในเงื่อนไขอันเป็นข้อจำกัดของผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์นันทริกา คຸ້ມໂພໂຈນ์ ประธานกรรมการสอบ
วิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสมณ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำ
แนะนำอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ที่เอื้อเฟื้อทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย และให้
เวลาแก่ผู้วิจัยจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

ขอขอบพระคุณอาจารย์ราชันย์ ชูเซ็น อดีตคณบดีคณะนิเทศศาสตร์ และ
รองศาสตราจารย์ดร.ณิ หิรัญรักษ์ คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
ที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยในการลาศึกษาต่อ

วิทยานิพนธ์นี้คงไม่อาจเป็นจริงได้ หากปราศจากเสียซึ่งความกรุณาของ
อาจารย์คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ที่ท่านได้ให้แก่ผู้วิจัย ทั้งตลอดเวลาสนทนาให้ข้อมูลและช่วย
จัดหาเอกสารประกอบการวิจัยให้ แม้ในยามที่สุขภาพไม่สู้อำนวย

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งต่อความเอื้อเฟื้ออันน่าประทับใจสำหรับ อาจารย์นฤมล
วงศ์หาญ อาจารย์รัตนา เมฆนนท์ไพศิฐ อาจารย์ ดร.จันทิมา เขียวแก้ว อาจารย์
อรพรรณ สุนทรกลัมภ์ และคุณสุดที่รัก นุ่มลำลี ที่ช่วยเหลือผู้วิจัยเป็นอย่างมากก่อนที่
วิทยานิพนธ์นี้จะสำเร็จลงได้

ขอกราบขอบพระคุณพ่อ-แม่ และพี่นา ที่ช่วยประคับประคองผู้วิจัยมาตลอดใน
ทุกด้านของชีวิต รวมทั้งความช่วยเหลือจาก รวีอร ชีววงศ์ และครอบครัว "ฟังตนเพียร"
ที่ช่วยเหลือผู้วิจัยให้สามารถทำงานได้อย่างราบรื่น

ขอขอบใจ "มะพร้าว" และ "แตงกวา" ที่เป็นเพื่อนและเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัย
สามารถผ่านพ้นเรื่องยากในชีวิตมาได้

ทรงพร ศรีช่วย

พฤษภาคม 2545

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย-----	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ-----	จ
กิตติกรรมประกาศ -----	ฉ
สารบัญ -----	ช

บทที่

1	บทนำ -----	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา-----	1
	ปัญหาคำวิจัย-----	5
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย-----	5
	ขอบเขตของการวิจัย-----	5
	นิยามศัพท์-----	6
2	แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง-----	7
	แนวคิดและทฤษฎีสตรีนิยม-----	8
	แนวคิดเกี่ยวกับสตรีในสื่อมวลชน-----	24
	แนวคิดเกี่ยวกับนิตยสารสตรี-----	26
	แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชน-----	31
	แนวคิดเรื่องนายประตู่ข่าวสาร-----	35
	แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชน-----	36
	แนวคิดเรื่องการวิจัยประวัติศาสตร์-----	40
	แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม-----	43
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง-----	45

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3	ระเบียบวิธีวิจัย-----	49
	แหล่งข้อมูล-----	49
	เครื่องมือในการเก็บข้อมูล-----	49
	การเก็บรวบรวมข้อมูล-----	50
	การวิเคราะห์ข้อมูล-----	50
4	ประวัติชีวิตและการเข้าสู่งานวารสารศาสตร์-----	52
	กำเนิดและการศึกษา-----	52
	การทำงาน-เข้าสู่งานวารสารศาสตร์-----	54
	ร่วมก่อตั้งสมาคมสตรี 2 แห่ง-----	73
	ข้าราชการการเมือง พ.ศ.2506-2516-----	79
	ร่วมก่อตั้งสมาคมภาษาและหนังสือฯ-----	81
	เลขามูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์-----	87
	ประสบการณ์ในต่างประเทศ-----	91
5	ผลการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสตรีและบทบาททางวารสารศาสตร์-----	97
	ประเด็นของการถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับสตรีและวาทกรรมหลัก-----	97
	บทบาททางวารสารศาสตร์ในฐานะเป็นนักหนังสือพิมพ์สตรี-----	135
6	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ-----	147
	สรุป-----	147
	อภิปรายผล-----	149
	ข้อเสนอแนะ-----	152
	รายการอ้างอิง-----	154
	ภาคผนวก-----	158
	ประวัติผู้วิจัย-----	210

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่ประเทศไทยรับเอาวิทยาการด้านการพิมพ์เข้ามาด้วยความพยายามของหมอสอนศาสนาชาวตะวันตกที่ต้องการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในหมู่คนไทย จนกระทั่งมีการออกหนังสือพิมพ์ฉบับแรกขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 นั้น กิจกรรมทางปัญญาชนิดนี้ก็ผูกขาดอยู่กับชนชั้นสูงผู้มีการศึกษาตลอดมา และเมื่อการทำหนังสือพิมพ์จะแพร่หลายมาสู่สามัญชน ผู้ทำงานในแวดวงวิชาชีพนี้ก็มักเป็นกลุ่มผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากผู้ชายเป็นฝ่ายได้รับโอกาสทางการศึกษามากกว่าผู้หญิง

กระนั้นก็ตาม อิทธิพลของตะวันตกในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ก็ได้ส่งผลกระทบต่อโลกทัศน์ของชนชั้นปกครองของไทยในเวลานั้นอยู่บ้าง โดยเห็นได้จากการเริ่มหันมาให้คุณค่ากับความเป็นมนุษย์ของผู้หญิงมากกว่าการยึดติดอยู่กับความเชื่อทางศาสนาที่กำหนดให้สถานภาพของสตรีมีฐานะต่ำต้อยกว่าบุรุษ ดังปรากฏว่า สตรีชนชั้นสูงบางคนที่มีโอกาสทางการศึกษาเล่าเรียนได้แสดงความรู้ ความสามารถในทางกวีไม่แพ้ผู้ชาย เช่น กรมหลวงนรินทรเทวี พระองค์มณฑาทากับพระองค์เจ้าอุบล ผู้นิพนธ์ *กุมารคำฉันท์* พระองค์เจ้ากุ่มพูนรัตน ผู้พิมพ์ *นิทานวังน้ำ* และ พระองค์เจ้าหญิงดาราวดี ผู้ทรงมีความสามารถในการแต่งเพลงยาวต่าง ๆ (ทิพพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2525: 100-107) จนถึงนักเขียนหญิงที่มีชื่อและมีผลงานปรากฏแก่คนรุ่นหลัง เช่น คุณพุ่ม ผู้สมญาว่า *บุษบา ท่าเรือจ้าง* หรือคุณสุวรรณ ผู้แต่ง *พระมหาลเถไถ* เป็นต้น (ลาวัญญ์ โชตามระ, 2509: 154)

ยุคที่นักเขียนสตรีเริ่มมีมากขึ้น คือ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นยุคที่กิจการหนังสือพิมพ์เฟื่องฟู มีนิตยสารรายเดือน รายปักษ์เป็นสนามให้นักเขียนได้อวดฝีมือในเชิงการประพันธ์ ซึ่งสตรีที่นิยมการประพันธ์ในสมัยนั้นแบ่งเป็น 2 พวก คือ พวกที่แต่งขึ้นเอง และพวกที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ นักแปลที่มีชื่อในสมัยนั้น เช่น นางสาวละม่อม ศรีบุญเรือง ผู้ใช้นามปากกาว่า “ยูปีเตอร์” หม่อมเจ้าหญิงสุขศรีสมร เกษมศรี ใช้นามปากกาว่า “ศ.ร.” หรือ “สระระ”

คุณหญิงจินดารักษ์ (เสมอใจ สวัสดิ์ชูโต) ให้นามปากกาว่า “ชั้นเฟลาเวอร์” เป็นต้น (ลาวัญย์ โขตามระ , เรื่องเดิม)

ปัจจัยที่ทำให้หนังสือพิมพ์และนิตยสารได้รับความนิยมมาเป็นลำดับ โดยเฉพาะในช่วงรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลที่ 7 เกิดจากปัจจัยหลายประการ เป็นต้นว่า ความเจริญขึ้นของเทคโนโลยีการพิมพ์ การที่ประชาชนมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น จนทำให้เกิดความต้องการแสดงความคิดเห็น และความเปลี่ยนแปลงการแสวงหาความรู้จากการฟังเล่ามาเป็นการอ่าน นอกจากนี้ในส่วนของพลเมืองที่เป็นสตรี ก็ได้รับการศึกษาเล่าเรียนจากการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยการตั้งโรงเรียนของทางราชการขึ้นเป็นแห่งแรก คือ โรงเรียนสุนันทาลัย และต่อมาก็มีโรงเรียนสำหรับสตรีอีกหลายแห่ง เช่น โรงเรียนเสาวภา โรงเรียนราชินี โรงเรียนศึกษานารี และโรงเรียนสตรีวิทยา เป็นต้น (พิมพ์ฤทัย ชูแสงศรี ,2534:18)

การเติบโตของกิจการหนังสือพิมพ์สตรีในระยะแรก เป็นการริเริ่มจากฝ่ายผู้ชายก่อน ดังที่ปรากฏว่า นิตยสารบางฉบับที่มีเนื้อหาเพื่อสตรีโดยเฉพาะกลับมีผู้จัดทำเป็นผู้ชายล้วน เช่น *กุลสตรี* หนังสือรายเดือนสำหรับนักเรียนในโรงเรียนสตรี ออกในปี พ.ศ. 2449 หรือ *บำรุงนารี* ของ เทียนวรรณ ออกในราวปี พ.ศ. 2448 (ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์,2529) ในขณะที่สตรีเองเพิ่งเข้ามามีบทบาทในงานหนังสือพิมพ์อย่างจริงจังในระยะหลัง ๆ แม้ในยุคที่เรียกว่าเป็นยุคทองของการหนังสือพิมพ์ เรื่องราวของนักหนังสือพิมพ์สตรีก็ยังไม่ปรากฏบทบาทที่ชัดเจนเท่าใดนัก ซึ่งอาจมีเหตุผลทำนองเดียวกับสถานะของหนังสือพิมพ์สตรีที่มีสภาพล้มลุกคลุกคลานตลอดมา

จนกระทั่งหนังสือพิมพ์สตรีฉบับหนึ่งเกิดขึ้นเป็นข้อยกเว้นของประวัติศาสตร์การหนังสือพิมพ์ของสตรี เมื่อปี พ.ศ. 2491 คือ *หนังสือพิมพ์สตรีสาร* ซึ่งต่อมาเรียกนิตยสาร เป็นนิตยสารเพียงฉบับเดียว (นับถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2544-ผู้วิจัย) ที่ดำเนินกิจการมาได้อย่างต่อเนื่องเป็นเวลาถึง 48 ปี ก่อนยุติบทบาทของสื่อมวลชนสำหรับสตรีไปเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2539

การถือกำเนิดของ *สตรีสาร* ในครั้งนั้น เท่ากับเป็นการถือกำเนิดนักหนังสือพิมพ์สตรีด้วยอีกผู้หนึ่ง คือ **คุณนิลวรรณ ปันทอง** เมื่อมีกลุ่มสตรีที่เคยร่วมจัดทำนิตยสาร *สตรีไทย* ซึ่งเลิกกิจการไปก่อนหน้านั้น ต้องการทำนิตยสารเพื่อผู้หญิงต่อไป มาพบและขอคำแนะนำจากคุณนิลวรรณ ซึ่งขณะนั้นเป็นข้าราชการประจำกองการต่างประเทศ กรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์)

คุณนิลวรรณ เห็นว่าเป็นความพยายามที่น่าสนับสนุน ประกอบความสนใจงานหนังสือพิมพ์อยู่ก่อนแล้ว จึงได้ร่วมกับกลุ่มสตรีที่มาพบและ **นายจ่านง รังสิกุล** เพื่อนร่วมงานที่ชอบงานหนังสือเช่นเดียวกัน จัดทำหนังสือพิมพ์รายปักษ์ขึ้น โดยให้ชื่อว่า **สตรีสาร** ผู้คิดการคือ **นางสาวจรวพร พัฒนางกูร** เป็นบรรณาธิการ โดยที่คุณนิลวรรณ หรือ นางสาวนิลวรรณ ปิ่นทอง ในขณะที่นั้น เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ เช่นเดียวกับนายจ่านง รังสิกุล และคนอื่น ๆ หลังจากนั้น 1 ปี คุณนิลวรรณ ก็เข้ารับหน้าที่เป็นบรรณาธิการแทนบรรณาธิการคนแรกหลังจากออกจากราชการ และเข้ารับผิดชอบในหน้าที่กรรมการจัดการของบริษัทการพิมพ์สตรีสารด้วยในขณะเดียวกัน

จากพื้นฐานเดิมที่มีนิสัยชอบการอ่านหนังสือ และได้เล่าเรียนมาทางอักษรศาสตร์ เมื่อรับราชการก็อยู่ในฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการหนังสือ การเผยแพร่ความรู้และหนังสือพิมพ์ เมื่อมารับหน้าที่บรรณาธิการ คุณนิลวรรณจึงทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี แม้จะไม่เคยมีพื้นความรู้โดยตรงทางวารสารศาสตร์ หรือวิชาที่ว่าด้วยการหนังสือพิมพ์หรือการพิมพ์

นอกจากการเป็นบรรณาธิการสตรีสารแล้ว ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน คุณนิลวรรณ ยังได้เข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะอื่น ๆ อีกหลายประการ ที่สำคัญ ได้แก่การเข้าร่วมก่อตั้งสมาคมสตรีอุดมศึกษา แห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2491 สมภาคนัดำเนินกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ แก่สตรีและเยาวชนสตรี เช่น การสนับสนุนทุนการศึกษา การผลิตสื่อการสอน การพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก ฯลฯ เป็นนายสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ด้วยความเชื่อที่ว่า บริการห้องสมุดจะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคม เป็นผู้ร่วมก่อตั้งสมาคมสภาสตรีแห่งชาติ เมื่อ ปี พ.ศ. 2499 และเป็นกรรมการอยู่หลายสมัย

นอกจากนี้ยังได้ร่วมงานสมาคมเอกชนในด้านอักษรศาสตร์ คือ ร่วมก่อตั้งสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย (International P.E.N. Thailand Center) ขึ้นใน ปี พ.ศ. 2501 ซึ่งต่อมาสมาคมนี้ได้มีบทบาทเป็นสื่อกลางระหว่างนักเขียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเข้าเป็นเครือข่ายสมาคมนักเขียนระหว่างประเทศ P.E.N – International) บทบาทของสมาคมนี้ เป็นบทบาทที่มีลักษณะเป็นวิชาการทางด้านอักษรศาสตร์ที่ช่วยส่งเสริมการสร้างสรรค์งานประพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งช่วยให้งานเขียนของนักเขียนไทยเป็นที่รู้จักในต่างประเทศ

ส่วนในงานหนังสือพิมพ์ นอกจาก *สตรีสาร* แล้ว คุณนิลวรรณ ยังเป็นบรรณาธิการ และผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา นิตยสารในเครืออีก 2 ฉบับ คือ *สัปดาห์สาร* เป็นนิตยสารข่าวรายสัปดาห์ และ *ดุจดารา* รายเดือนสำหรับเด็ก และจัดพิมพ์หนังสือรวมเล่มผลงานที่ดีพิมพ์ใน สตรีสาร ในนามของสำนักพิมพ์อุณากรรณ ส่วนนิตยสาร 2 ฉบับดังกล่าวออกอยู่ได้เพียงระยะเวลาไม่นานนักก็ต้องยุติ เนื่องจากประสบปัญหาขาดทุน ต่อมาคุณนิลวรรณ ได้นำแนวเนื้อหาของนิตยสารทั้ง 2 มาบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของ *สตรีสาร*

นอกจากการผลิต สตรีสารในรูปแบบสิ่งพิมพ์ ยังมีการจัดรายการทางวิทยุ เป็นที่รู้จักกันในอดีตคือ สตรีสารภาควิทยุ ซึ่งจัดรายการเพลงตามคำขอ และรายการข้อคิดคววไซ จากความช่วยเหลือของมิตรสนิท 2 คน คือ นายจ๋านง รังสิกุล และ นายเสงี่ยม เผ่าทองสุข นับเป็นนิตยสารฉบับแรกและฉบับเดียวในขณะนั้นที่ดำเนินกิจการนิตยสารทางอากาศ ควบคู่ไปกับการผลิตนิตยสารในรูปแบบสิ่งพิมพ์

ในปี พ.ศ. 2502 คุณนิลวรรณได้ร่วมงานในมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะเลขาธิการมูลนิธิ ที่มีกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงเป็นองค์ประธานมูลนิธิ กิจกรรมของมูลนิธิมีการจัดให้ทุนศึกษาวิชาการหนังสือพิมพ์ในคณะกรรมการศาสตร์ คัดเลือกให้รางวัลแก่ผลงานหนังสือพิมพ์ดีเด่นในด้าน ข่าว ภาพข่าว บทนำ บทความ และสารคดีที่เรียกว่า **รางวัลมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์**

คุณนิลวรรณ ยังได้เข้าร่วมกับองค์กรเอกชนอีกหลายแห่ง ทั้งในบทบาทนำขององค์กร และบทบาทของผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ควบคู่ไปกับการทำหน้าที่บรรณาธิการและผู้จัดการบริหารการพิมพ์สตรีสาร ซึ่งเป็นงานประจำ จนในปี พ.ศ. 2504 เธอได้รับเลือกให้เป็นผู้ได้รับรางวัลมูลนิธิแมกไซไซ แห่งประเทศฟิลิปปินส์ ในสาขาบริหารสาธารณะ ในฐานะที่ “เป็นผู้มีส่วนร่วมในงานอาสาสมัครและเป็นผู้นำในการพัฒนางานของส่วนรวม ทำให้สตรีไทยมีบทบาทใหม่ในทางสร้างสรรค์” (คำประกาศเกียรติคุณ ในพิธีมอบรางวัลมูลนิธิแมกไซไซ สาขาบริการสาธารณะ ประจำปี 2504 ณ ประเทศฟิลิปปินส์) เป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกของคนไทยและสตรีไทย ที่ได้รับรางวัลนี้ หลังจากนั้นหนึ่งปี นางสาวนิลวรรณ ปิ่นทอง ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เปลี่ยนคำนำหน้านามเป็นคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง

คุณนิลวรรณ ยังคงร่วมกิจกรรมทั้งหลายข้างต้นและกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มขึ้นควบคู่ไปกับการทำหน้าที่ใน สตรีสาร จนได้รับการติดต่อให้เข้ารับราชการอีกครั้งในปี พ.ศ. 2506 มีตำแหน่ง

ทางการเมืองเป็นประจำสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี หน้าที่บางโอกาสได้รับมอบให้เรียบเรียง คำกล่าว คำปราศรัย และคำกราบบังคมทูลของนายกรัฐมนตรี และทำหน้าที่เลขานุการสำหรับ ภริยานายกรัฐมนตรี ในงานสังคมสงเคราะห์และสัมพันธ์กับต่างประเทศ ในระหว่างนั้นได้มีโอกาสเดินทางไปต่างประเทศในราชการของนายกรัฐมนตรีและภริยา ได้เป็นกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ กรรมการการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติและอนุกรรมการร่างบทพัฒนาสังคม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (แผนที่ 3) ของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วย

การที่คุณนิลวรรณ ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น คงจะมีผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อความคิดที่สะท้อนออกผ่านงานหนังสือพิมพ์ ทั้งด้านที่เกี่ยวกับสตรี งานทางภาษาและหนังสือ ตลอดจนงานด้านการหนังสือพิมพ์ อันเป็นบทบาทที่ต่อเนื่องเป็นเวลาเกือบ 50 ปี ในบริบทต่าง ๆ ของสังคมไทย

การที่ สตรีสาร ในฐานะที่เป็นสถาบันสื่อมวลชน อันเป็นผลงานชิ้นสำคัญของคุณนิลวรรณ ได้รับการยอมรับและยกย่องให้เป็นนิตยสารดีเด่นในหลายประการ จากหลายสถาบันมาเป็นเวลานาน คงไม่เท่ากับที่ สตรีสาร เป็นที่ยอมรับและเป็นที่ต้องการของผู้อ่านในเวลาเท่ากัน ประกอบกับการที่ในอดีต งานศึกษาศาสตร์ในมิติของการเป็นเจ้าของสื่อหรือผู้ส่งสาร ยังมีการศึกษาไม่มากนัก งานศึกษาวิจัยนี้จึงน่าจะเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ในส่วนนี้ได้บ้าง

ปัญหำนำวิจัย

1. คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง มีประวัติอย่างไร เข้าสู่การวิชาชีพและมีพัฒนาการเชิงวารสารศาสตร์โดยทั่วไปอย่างไร
2. คุณนิลวรรณ ปิ่นทองมีบทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรีและสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับสตรีอย่างไรโดยสัมพันธ์กับบริบททางสังคมไทยในแต่ละช่วงสมัย
3. คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง มีลักษณะเด่นในฐานะเป็นนักหนังสือพิมพ์สตรีอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดเรื่องสตรีและบทบาททางวารสารศาสตร์ของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ในฐานะนักหนังสือพิมพ์สตรี

2. เพื่อวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ของสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับการหนังสือพิมพ์ไทย และความเคลื่อนไหวด้านสตรี เพื่อหาความสัมพันธ์ที่ประเด็นทั้งสองเรื่องมีต่อกัน ผ่านประสบการณ์ทั้ง 2 ด้านของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้จะเริ่มศึกษาถึงประวัติชีวิตและการทำงานของ คุณนิลวรรณในเชิงวารสารศาสตร์ และบทบาทในฐานะนักหนังสือพิมพ์ โดยศึกษาจากผลงานและการสัมภาษณ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เป็นกรณีศึกษาบทบาทของบรรณาธิการและผู้นำองค์กรสื่อที่มีอายุยืนยาว องค์กรหนึ่ง
2. เป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้เกี่ยวกับสตรีในสื่อมวลชนในฐานะผู้ส่งสาร
3. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนด้านสตรีศึกษาและวารสารศาสตร์ในเชิงวารสารศาสตร์แนวสตรีนิยม

นิยามศัพท์เฉพาะ

บทบาททางวารสารศาสตร์ทั่วไป ในงานวิจัยนี้หมายถึงบทบาททางวารสารศาสตร์ใน 2 นัย คือ

1. บทบาทในฐานะผู้มีส่วนในการสร้างผลงานเกี่ยวกับการหนังสือทั่วไป หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร โดยสำรวจจากการทำงานของ คุณนิลวรรณที่เกี่ยวข้องทั้งหมด นอกเหนือจากการเป็นบรรณาธิการนิตยสาร สตรีสาร
2. บทบาทในฐานะสื่อมวลชน ที่แสดงความคิดเห็นผ่านหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร

บทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรี หมายถึง การแสดงออกทางความคิดในฐานะสื่อมวลชน ในที่นี้หมายถึง การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีใน 2 ด้าน ดังนี้

1. สตรีกับการเมือง
2. สตรีกับสังคม

การแบ่งแนวคิดเป็น 2 ประเด็นดังกล่าว พิจารณาจากเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสตรีที่ปรากฏในงานนิเวศสารของคุณนิลวรรณ และศึกษาจากข้อเขียนของคุณนิลวรรณที่ปรากฏใน *สตรีสาร* เท่านั้น เพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนอันอาจเกิดได้จากการสะท้อนความคิดเห็นเรื่องสตรีของผู้เขียนท่านอื่น ๆ ซึ่งบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

สตรีกับการเมือง หมายถึงการแสดงออกทางความคิดเห็นเรื่องสตรีในบริบททางการเมือง ในฐานะพลเมือง ซึ่งได้แก่ การแสดงความคิดเห็นเรื่องการใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง การเข้าร่วมในการสมัครเข้ารับการเลือกตั้งในทุกๆระดับ รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นต่อบทบาทของสตรีในการเมืองในลักษณะต่าง ๆ

สตรีกับสังคม หมายถึง การแสดงออกทางความคิดเรื่องสตรีใน 2 สถานภาพ คือ

1. สตรีกับสังคมในฐานะแม่
2. สตรีกับสังคมในฐานะพลเมือง

การศึกษาสตรีกับสังคมใน 2 สถานภาพนี้เพื่อแสดงให้เห็นแนวความคิดของคุณนิลวรรณเกี่ยวกับสตรีตามสภาพความเป็นจริง โดยคำนึงถึงสถานภาพทางสังคมของสตรีใน 2 มิติ คือ มิติที่เป็นพื้นที่ส่วนตัว (แม่และภรรยา) และมิติที่เป็นพื้นที่สาธารณะ (พลเมือง) โดยพิจารณาบทบาทที่สื่อมวลชนพึงมีต่อสาธารณชนใน 3 บทบาทหลัก คือ

1. บทบาทในการสังเกตและรายงาน
2. บทบาทในการให้การศึกษา
3. บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง บทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรีของ คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research)
2. ประวัติศาสตร์การบอกเล่า (Oral History)

โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี เป็นแนวทาง ต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีสตรีนิยม
2. แนวคิดเกี่ยวกับสตรีในสื่อมวลชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับนิยายสารคดี
4. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน
5. แนวคิดเรื่องนายประจักษ์ขาวสาร
6. แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมเชิงวารสารศาสตร์
7. แนวคิดเรื่องการวิจัยทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์การบอกเล่า
8. แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีสตรีนิยม

1. ความหมาย

ลัทธิสตรีนิยม สิทธิสตรี หรือนักสตรีนิยม (Feminism) หมายถึงแนวคิดที่ให้ความสำคัญเสมอภาคระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ซึ่งปรากฏอยู่ในโครงสร้างค่านิยม อำนาจ และระบบความเชื่อ (วันทนีย์

วาสิกะสิน,2543:6) เป็นแนวคิดที่จะกล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง เพศหญิง ความเป็นผู้หญิง (Feminine)

กรวิภา บุญเชื้อ (กรวิภา บุญเชื้อ ,2538 :18-19) ได้ให้ความหมายของแนวคิดสตรีนิยมหรือแนวคิดสิทธิสตรี (Feminism) ว่า หมายถึง การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่ในปัจจุบันนักสิทธิสตรี (Feminists) หมายถึงกลุ่มบุคคลที่พยายามที่จะแก้ปัญหาการตกเป็นเหยื่อของผู้หญิง แนวคิดสตรีนิยมไม่ได้ปฏิเสธเพศชาย หรือไม่เห็นความสำคัญของเพศชาย แต่เป็นความพยายามที่จะลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างทั้งสองเพศ

แนวคิดสตรีนิยมเป็นการรวมทฤษฎีทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งอธิบายสาเหตุของการกดขี่สตรีในสังคม การเคลื่อนไหวของนักสิทธิสตรีเป็นพลังทางสังคมที่มุ่งเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงและชาย เพื่อยกฐานะของผู้หญิงในสังคมให้ดีขึ้น (วันทนี วาสิกะสิน, 2543:7) ซึ่งมีความแตกต่างกันในแนวทางปฏิบัติซึ่งแบ่งเป็น 4 แนวทาง (พรพิไล ถ่มงรักษ์สัตว์, 2528) ได้แก่

1. สตรีนิยมแบบเสรี (Liberal Feminism)
2. สตรีนิยมมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism)
3. สตรีนิยมหัวรุนแรง(Radical Feminism)
4. สตรีนิยมสังคมนิยม (Socialist Feminism)

สิทธิสตรีเสรีนิยม เป็นแนวคิดสิทธิสตรีที่มุ่งกิจกรรมทางการเมือง เพื่อความเสมอภาคในโอกาสออกเสียงเลือกตั้ง โอกาสทางการศึกษา การจ้างงาน สิทธิเสมอภาคของพลเมือง สวัสดิการและสุขภาพ โดยไม่ทำทลายอำนาจของผู้ชายหรือไม่สนใจกับสาเหตุของการกดขี่ผู้หญิง นักสิทธิสตรีเสรีนิยมต่อต้านการแบ่งบทบาทตามเพศ ซึ่งไม่ยุติธรรมต่อผู้หญิง กลุ่มนี้คิดว่าถ้าผู้หญิงต้องการทำหน้าที่แม่บ้านก็ทำไปได้ แต่ถ้าต้องการทำงานอื่นก็ไม่ควรถูกกีดกันเพียงเพราะว่าเป็นผู้หญิง หรือลดคุณค่างานที่ผู้หญิงทำให้ต่ำกว่างานที่ผู้ชายทำ ส่วนรัฐมีหน้าที่จัดการให้เกิดโอกาสที่เท่าเทียมกันทั้งหญิงและชายในด้านต่าง ๆ เหล่านั้น สตรีนิยมเสรีไม่ได้เชื่อว่าจำเป็นต้องเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมทั้งหมดเพื่อให้ได้มาซึ่งอิสรภาพของผู้หญิง และไม่ได้คิดว่าผู้หญิงทุกคนจะต้องได้รับ แต่เชื่อว่าบางคนอาจได้รับไปก่อนและคิดว่าการปลดปล่อยผู้หญิงก็เท่ากับเป็นการปลดปล่อยผู้ชายด้วย เพราะผู้หญิงช่วยในการหาเลี้ยงครอบครัวเพิ่มขึ้น แต่ผู้ชายก็ควรหันมาช่วยงานบ้านให้มากขึ้นด้วย

สตรีนิยมมาร์กซิสต์ แนวคิดนี้เชื่อว่าการกดขี่ผู้หญิงเกิดจากสถาบันการมีทรัพย์สินส่วนตัว (private property) การปลดปล่อยผู้หญิงจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการล้มเลิกสถาบันนี้ เรื่องสิทธิสตรีเป็นส่วนหนึ่งลัทธิคอมมิวนิสต์ หากสามารถทำให้แนวคิดคอมมิวนิสต์เป็นจริงได้ การปลดปล่อยสตรีก็จะเกิดขึ้นเอง

ตามแนวคิดของมาร์กซ์ คิดว่าผู้หญิงถูกกดขี่เนื่องจากระบบครอบครัวแบบเก่า ซึ่งผู้หญิงถูกจำกัดจากการผลิตที่สังคมยอมรับ คือ งานบ้านเป็นงานที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ ดังนั้นจึงไม่ถือเป็นการผลิต ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ผู้หญิงเป็นคนรับใช้ มาร์กซ์ไม่ได้คิดว่าระบบทุนนิยมทำให้เกิดการกดขี่ผู้หญิง แต่มันช่วยเพิ่มการลดเกียรติของผู้หญิง เช่นเดียวกับระบบชายเป็นใหญ่

มาร์กซ์คิดว่า สิ่งที่ดีควรทำคือนำผู้หญิงกลับไปสู่การทำงานนอกบ้าน หรือมีส่วนร่วมในการผลิตทางสังคม การให้ผู้หญิงทำงานในสังคมเพื่อจะได้ไม่ต้องขึ้นกับผู้ชาย แต่จะต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญ คือ งานทุกอย่างที่ผู้หญิงทำ เช่น การทำอาหาร เลี้ยงเด็ก และงานบ้านทั้งหลาย ต้องเข้ามาอยู่ในการผลิตที่สังคมยอมรับทั้งหมด รัฐรับหน้าที่เลี้ยงดูครอบครัว เช่น จัดให้มีศูนย์รับเลี้ยงเด็ก โรงอาหารสาธารณะ บริการทางการแพทย์ เพื่อผู้หญิงจะได้ไม่ต้องเป็นทาสของสามี ดังนั้นแนวคิดนี้จึงแตกต่างจากแนวคิดสตรีนิยมเสรี ตรงที่ มองธรรมชาติของมนุษย์แตกต่างกัน คือ แทนที่แต่ละคนจะมุ่งหาผลประโยชน์ส่วนตัว ควรปรับเปลี่ยนให้ผู้หญิงคำนึงถึงจุดมุ่งหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน แทนที่จะเท่ากัน เนื่องจากการกดขี่ผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งของการกดขี่ทางเศรษฐกิจ มาร์กซ์จึงปฏิเสธผู้หญิงเพียงบางคนที่หลุดพ้นจากการถูกกดขี่ไปเพียงระดับบุคคล แต่เชื่อว่าการปลดปล่อยผู้หญิงเท่ากับเป็นการปลดปล่อยผู้ชายด้วย

สตรีนิยมหัวรุนแรง แนวคิดนี้มองว่า เสรีภาพของผู้หญิงจะได้มาด้วยวิธีเดียว คือการล้มล้างระบบเดิมอย่างถอนรากถอนโคน เช่น ระบบการเมือง สถาบันครอบครัว และสถาบันการแต่งงานซึ่งเป็นสถาบันที่กดขี่ผู้หญิงพวกสตรีนิยมหัวรุนแรงมองว่าลักษณะทางชีววิทยาของผู้หญิงนั่นเองเป็นสิ่งที่จำกัดผู้หญิงไม่ให้มีเสรีภาพเช่นเดียวกับผู้ชาย การที่ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายตั้งครรรภ์ มีลูก จึงทำให้ผู้หญิงต้องขึ้นอยู่กับผู้ชายทางแรงงานร่างกายเพราะอ่อนแอกว่า ดังนั้นสิ่งที่สตรีนิยมแนวนี้เสนอ คือ การปฏิวัติทางเพศ (sex revolution) โดยการเอาชนะธรรมชาติในเรื่องการมีลูก ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อปลดปล่อยผู้หญิงโดยการคุมกำเนิดและการตั้งครรรภ์นอกมดลูก เพื่อให้ลักษณะครอบครัวทางชีววิทยาที่กำหนดมาให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายมีลูกหมดไป ซึ่งจะเป็นการยุติการกดขี่ทางเพศได้ด้วย

สตรีนิยมสังคมนิยม สตรีนิยมสังคมนิยมเรียนรู้แนวคิดสตรีนิยมมาร์กซิสต์และสตรีนิยมหัวรุนแรง พวกเขาไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าผู้หญิงไม่ควรมีลูกเอง แต่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าควรเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมนิยมเพื่อเสรีภาพของผู้หญิง แต่ต้องมีสำนึกในเรื่องสตรีนิยมพัฒนาควบคู่ไปด้วย และการพัฒนาไปสู่การทำงานส่วนรวมก็ควรเป็นงานที่ดี ควรแยกแยะระบบครอบครัวให้เห็นว่างานที่ผู้หญิงทำ เช่น การผลิต การสืบทอดชาติพันธุ์ เรื่องทางเพศ การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ควรเป็นงานที่ได้รับค่าตอบแทน

สตรีนิยมสังคมนิยมเห็นว่า สิ่งที่เกิดขึ้ผู้หญิงมาจากอำนาจ 2 แหล่ง คือ อำนาจทางเศรษฐกิจที่ผู้หญิงจำต้องพึ่งพาผู้ชาย และ อำนาจที่มาจากเรื่องเพศ

อำนาจส่วนแรก เกี่ยวข้องกับเรื่องนายทุนและกรรมกรในระบบทุนนิยม ส่วนที่สอง เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในระบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) ซึ่งสะท้อนว่า ปัญหาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเชื่อมโยงถึงเรื่องครอบครัว โดยผ่านระบบถือชายเป็นใหญ่ ที่ทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำตามชนชั้นทางเพศ ซึ่งทำให้ฝ่ายชายสามารถควบคุมเศรษฐกิจและตัวเศรษฐกิจแบบทุนนิยมก็ได้ประโยชน์จากการใช้ระบบชายเป็นใหญ่นี้ด้วย โดยที่ทั้ง 2 ระบบนี้ช่วยกันเอาเปรียบผู้หญิงถึง 2 ต่อ เพราะได้งานที่ต่ำกว่าชายในสังคมและถ้าออกทำงานนอกบ้านก็จะประสบปัญหาทำงาน 2 เท่า (double day work) คือทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้าน

ปัจจุบันปัญหาเรื่องสิทธิสตรีได้คลี่คลายไปมากแล้ว และในแต่ละสังคมย่อย ๆ ได้จัดการความไม่ยุติธรรมระหว่างเพศไปตามความเชื่อ และค่านิยมในวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งแตกต่างกันแต่ยังคงอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่ว่า ความแตกต่างระหว่างเพศไม่ใช่เหตุผลที่จะทำให้เพศใดเพศหนึ่งต่ำต้อยกว่าอีกเพศหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม กาญจนา แก้วเทพ (2535) เห็นว่าในโลกสมัยใหม่ ขบวนการสิทธิสตรีไม่จำเป็นต้องจำกัดตัวเองอยู่ในกรอบทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง หากแต่ควรให้ความสนใจกับความหมายและคุณค่าในรูปแบบของชีวิตที่แตกต่างกันไปในปัจจุบัน ว่าผู้หญิงให้คุณค่ากับตัวเองอย่างไรด้วย

2. พัฒนาการ

ขบวนการสิทธิสตรี หรือแนวคิดสตรีนิยม เริ่มขึ้นในสังคมตะวันตก ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ในประเทศอังกฤษ เริ่มรู้จักคำว่า สตรีนิยมหรือนักสิทธิสตรีครั้งแรกเมื่อ ปี ค.ศ.1890 และให้

ความหมายของคำนี้ว่า เป็นคำที่ใช้สำหรับพวกที่มีความเชื่อในความเสมอภาคระหว่างเพศ (Maggie Humm ,1992 อ้างใน วันทนีย์ วาสิกะสิน 2543) โดยมีความพยายามที่จะกำจัดการใช้อำนาจระหว่างเพศ และเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิทธิสตรีเกี่ยวข้องกับทั้งทางวัฒนธรรม กฎหมาย สังคมและเศรษฐกิจ

สตรีชาวอังกฤษชื่อ Mary Astell เขียนหนังสือชื่อ Some Reflection upon Marriage เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกที่คนอังกฤษได้รับรู้ถึงแนวความคิดของผู้หญิงเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย นำไปสู่การรวบรวมผู้หญิงที่มีแนวความคิดคล้ายกันทั้งในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ จัดตั้งเป็นองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับผู้หญิง ในช่วงประมาณปี ค.ศ. 1840 ซึ่งประเด็นสำคัญในขณะนั้นคือ ปัญหาการกดขี่ ต่อมาได้มีการเคลื่อนไหวในประเด็นเรื่องการข่มขืน การทำร้ายเด็ก การทำแท้ง และพัฒนาไปสู่ประเด็นเรื่องความเสมอภาคและโอกาสของผู้หญิง (วันทนีย์ วาสิกะสิน, 2543:18)

ในสหรัฐอเมริกา ซูแซน บี. แอนโธนี (Susan Brownell Anthony) เป็นสตรีอเมริกันคนแรกที่ต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรี จากแรงบันดาลใจที่ได้อ่านหนังสือเล่มหนึ่งที่ลงข่าวเกี่ยวกับการประชุมของสตรี ณ ตำบลเซนเนคา ฟอลส์ในกรุงนิวยอร์กเรียกว่า เซนเนคา ฟอลส์ คอนเฟอเรนซ์ การประชุมครั้งนี้กล่าวถึงสิทธิของสตรีในด้านสังคม ศาสนา และในทางกฎหมาย ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งชายหญิงและชนผิวดำ ที่ประชุมในครั้งนั้นได้ออกประกาศฉบับหนึ่งชื่อ ปฏิญญาแห่งมูทิตาจิต (Declaration of Sentiments) เป็นการขยายความตอนหนึ่งในประกาศเอกราชของสหรัฐอเมริกาที่ระบุถึงการควบคุมอาชีพ สิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน โอกาสในการศึกษา และสิทธิในการเลือกตั้งอันเป็นการจำกัดสิทธิของสตรี เมื่อราวปี ค.ศ. 1848 (สตรี เสมอภาค พัฒนา สันติสุข 22มิถุนายน 2518: 7-8,119-123)

ตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาขณะนั้นบัญญัติไว้ว่า สตรีเป็นบุคคลผู้ ไม่รู้จักโต หญิงที่สมรสแล้วถือว่าเป็นสมบัติของชายผู้เป็นสามี ซึ่งสามีมีสิทธิ์ที่จะปฏิบัติต่อหญิงผู้เป็นภรรยาได้ทุกทาง ศาลจะไม่ยอมให้ภรรยาเป็นฝ่ายฟ้องร้องได้ ไม่ว่าจะกรณีใด ส่วนหญิงโสดก็ถูกกฎหมายผูกมัดไว้ด้วยว่า เธอจะต้องมอบทรัพย์สินสมบัติของตนให้ชายเป็นผู้จัดการดูแลให้

ต่อมาได้มีการร่วมมือกันระหว่างสตรีอเมริกันที่มีอุดมการณ์เดียวกัน เคลื่อนไหวเพื่อแพร่ความคิดเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคของสตรีออกสู่สาธารณชน ได้แก่ อาลิซาเบธ แสตนตัน สตรีทนายความและอีนัส ตีนโรส สตรีชาววัยผู้อพยพมาอยู่ในอเมริกา เธอทั้งสามได้เดินทางไปยังเมืองต่างๆเพื่อ

แสดงสุนทรพจน์บ้าง เปิดการประชุมบ้าง เพื่อชี้แจงให้เข้าใจถึงสิทธิต่าง ๆ ที่หญิงควรมี พร้อมทั้งกล่าว
ประณามผู้ชาย สตรีทั้งสามได้ตั้งเป็นสมาคมขึ้นและเป็นธุระให้กับสตรีผู้ต้องการหย่าขาดจากสามีขึ้นมา
และจัดการคุมกำเนิดให้แก่ภรรยาของชายติดสุรา ในขณะที่บรรดาพวกที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางนี้พากัน
ประณาม นักหนังสือพิมพ์บางคนลงข่าวว่า การเรียกร้องของเธอเป็นเสมือนหนึ่งพูดให้ผีฟัง บ้างก็
ว่าเขายินดีจะเห็นลูกเมียของเขานอนตายอยู่ในโลงผี ดีกว่าที่จะเห็นมายืนพูดอยู่ในที่ประชุมสาธารณะ
เช่นนี้ (แอส อัดดาการ์, "ผู้ต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรี" สตรีสาร พ.ศ.2492)

สมาคมที่ แอนโธนี และแอสตันตัน ก่อตั้งขึ้นคือ **สมาคมสิทธิผู้หญิงแห่งชาติ** (The
Nation Suffrage Association) ขณะที่สตรีอีกกลุ่มหนึ่งนำโดย ลูซี สโตน (Lucy Stone) ได้ก่อตั้ง
สมาคมสิทธิผู้หญิงหัวเก่าชาวอเมริกัน ต่อมาได้มีการจัดตั้ง **สภาสตรีระหว่างประเทศ** หรือ
International Council of Women ในปี ค.ศ.1888 ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ซึ่งเป็นองค์กรของผู้หญิงที่
เก่าแก่และใหญ่ที่สุดในโลก

ในปี ค.ศ. 1890 มีการจัดตั้งสมาคมหญิงแห่งชาติชาวอเมริกัน (The National American
Woman's Suffrage Association) สนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวกับผู้หญิง และมีกลุ่มองค์กรอื่น ๆ
เกิดตามมาอีกมาก เช่น สหพันธ์สถานิติบัญญัติ ซึ่งพัฒนามาเป็นพรรคสตรี สหพันธ์ความเสมอ
ภาค (Equality League) ซึ่งมีลูกสาวของ แอสตันตันเป็นผู้นำ

ในอีกด้านหนึ่งแนวคิดสตรีนิยมทางด้านสังคมนิยมก็ได้เกิดขึ้นด้วย โดยแนวคิดหลักที่ว่าผู้
หญิงไม่ควรพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากผู้ชาย หรือผู้หญิงควรจะช่วยตัวเองได้ในทางเศรษฐกิจ ผู้นำแนว
คิดนี้คือ **ชาร์ลส์อดด์ เพอร์กินส์ กิลแมน** ผู้เขียนหนังสือชื่อ *The Man Made World* ในปี ค.ศ.
1911 การต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรีในสหรัฐอเมริกาเน้นหนักไปในเรื่องของการเรียกร้องสิทธิออกเสียง
เลือกตั้ง การเรียกร้องต่อสู้ดำเนินต่อมาเรื่อย ๆ จนถึงปี ค.ศ.1920 มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ
สหรัฐ ครั้งที่ 19 ให้ขยายสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งแก่สตรีอเมริกันถึง 26 ล้านคน การให้สิทธิใน
การเลือกตั้งเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้สตรีรวมชุมนุมกันเพื่องานด้านการเมือง พร้อม ๆ ไปด้วยเรื่องอื่น ๆ
เช่น การศึกษา ความเสมอภาคในทางกฎหมาย และค่าจ้างแรงงาน แต่ไม่มีเรื่องใดที่การเรียกร้องจะ
รุนแรงเท่ากับการเรียกร้องสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองอุบัติขึ้น สตรีได้ถูกเรียกร้องให้ออกมารับจ้างทำงานแทนผู้ชายซึ่ง
ต้องไปออกสงคราม จึงเท่ากับเป็นการส่งเสริมให้สตรีกลุ่มหนึ่งเชื่อมั่นว่าพวกเธอมีความเท่าเทียมกับ

ชายในการทำงาน เมื่อสงครามสงบลง สตรีจึงไม่ยอมทำเฉพาะหน้าที่แม่บ้าน แต่หาเวลาออกไปทำงานนอกบ้าน โดยการเป็นอาสาสมัคร และพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิสตรีได้พัฒนามาเรื่อยๆรวมถึงเรื่องสิทธิทางการเมืองที่ผู้หญิงอเมริกัน และผู้หญิงในสังคมยุโรปถูกกีดกันตลอดมา ทำให้มีการเรียกร้องให้ผู้หญิงมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง และขยายไปสู่ประเด็นความไม่เสมอภาคในเรื่องอื่น ๆ อีก เป็นปรากฏการณ์ต่อเนื่องที่เรียกว่า **ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี (Women's Liberation Movement)** ในปลายปี ค.ศ.1960 ต่อมาในปี ค.ศ. 1966 ได้มีการจัดตั้งองค์กรระดับชาติสำหรับผู้หญิง เรียกว่า *The National Organization of Women* หรือ *Now* โดยเพิ่มการณรงค์เรื่องการทำแท้ง ความรุนแรงที่เกิดกับผู้หญิง ผู้หญิงกับการเป็นเหยื่อของโรคเอดส์ รวมไปถึงผู้หญิงในโลกที่สามกับความรุนแรงและการรวมตัวของพวกกรักร่วมเพศผิวดำได้สนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิสตรีไปทั่วสหรัฐอเมริกา

เบ็ตตี ฟรายแดน (Betty Friedan) นักสตรีนิยมอเมริกันซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งองค์กร *NOW* ขึ้น โดยร่วมกับสตรีอีกคนหนึ่งคือ **พอลลี เมอเรย์ (Pauli Murray)** ซึ่งสนับสนุนการเรียกร้องสิทธิของสตรีผิวดำ

เบ็ตตี ฟรายแดน เขียนหนังสือชื่อ *เดอะ เฟมินิน มิสติก (The Feminine Mystique)* ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1963 กล่าวถึงความรู้สึกของผู้หญิง ไว้ในหนังสือของเธอว่า

“ปัญหาที่ซ่อนเร้นอยู่ในใจของสตรีอเมริกันเป็นเวลาช้านาน และแม่บ้านแต่ละคนก็ต่อสู้กับความขมขื่นนี้โดยลำพัง เมื่อเธอปฏิบัติภารกิจในครอบครัวเรียบร้อยแล้ว เธอก็ไม่กล้าที่จะถามตัวเองว่า – หน้าที่ของเรามีเพียงแค่นี้หรือ-เราจะไม่เพิกเฉยต่อเสียงเรียกร้องที่อยู่ในใจของสตรีต่อไปอีกแล้ว ในเมื่อเสียงนั้นกล่าวว่า เรายังต้องการสิ่งอื่นอีก นอกเหนือไปจากสามี ลูก และบ้าน.”

ในประเทศอังกฤษมีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการปรับปรุงเรื่องสิทธิสตรี ของสตรีหลากหลายกลุ่ม เช่น **แมรี วอลลิสโตนคราฟต์ (Mary Wallstonecraft)** **โจเซฟิน บัตเลอร์ (Josephine Butler)** ฯลฯ ซึ่งได้ศึกษากฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิงและณรงค์ในเรื่องของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว และจัดตั้งกลุ่มผู้หญิงระดับชาติขึ้น หากย้อนไปในช่วงก่อนหน้านั้นจะพบงานของนักคิดอย่าง **จอห์น สจ๊วต มิลล์** เรื่อง *The Subjection of Women* ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากภรรยาของเขา คือ **แฮเรียต เทย์เลอร์ (Harriet Taylor)** หนังสือเล่มนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือคลาสสิกเกี่ยวกับเรื่องความเสมอภาค (พรพิไล ถ่มังรักษ์สัตว์, 2528)

ต่อมาได้มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิผู้หญิงโดยกลุ่มผู้หญิงหลายกลุ่ม และได้จัดตั้ง The National Union of Women's Suffrage Societies - NUWSS และในปี 1903 มีการจัดตั้ง Women Social and Politic Union โดย เอมเมอิลิน แพนคอสต์ (Emmerline Pankurst) ต่อมา NUWSS ได้เปลี่ยนเป็น The National Union of Social for Equal Citizenship ในปี 1919 และได้ร่วมกับสมาคมร่วมมือทางอาชีพของผู้หญิง (Women's Corperation Guil)และสหพันธ์แรงงานผู้หญิง (Women's Labour League) กำหนดประเด็นสำคัญ 6 ประการเกี่ยวกับผู้หญิง ได้แก่

- การจ่ายเงินค่าจ้างเท่ากับผู้ชาย
- ได้รับบำนาญ
- สำหรับผู้หญิงหม้ายจะได้รับสิทธิในการดูแลลูกเท่ากัน
- กฎหมายเกี่ยวกับการทำร้ายทางเพศต่อเด็ก
- การได้รับสิทธิเท่าเทียมผู้ชายในเรื่องต่าง ๆ และ
- การบริการสำหรับผู้หญิงที่ตั้งครรภ์นอกสมรส

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศต่าง ๆ ในโลกถูกแบ่งออกเป็นสองค่ายความคิด คือค่ายความคิดสังคมนิยม กับค่ายเสรีประชาธิปไตย ทั้งสองค่ายต่างพยายามโน้มน้าวพลังของผู้หญิงเข้าเป็นพวก สภาสตรีระหว่างประเทศ (International Council of Women) ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เสนอแนวคิดให้กับผู้หญิงในภูมิภาคเอเชีย เพื่อปลดปล่อยให้ผู้หญิงเป็นอิสระ และเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง จึงได้มีการจัดตั้งสมาคมระดับชาติเกี่ยวกับสตรีขึ้นในเอเชีย ซึ่งประกอบด้วยประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย 16 ประเทศ

เมื่อองค์การสหประชาชาติก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2488 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาระเบียบของโลก กฎบัตรสหประชาชาติได้ยอมรับความเสมอภาคระหว่างชายหญิง โดยมองเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศในแง่สิทธิมนุษยชน ดังที่ระบุไว้ว่า (องค์การสหประชาชาติ, 2526 อ้างใน กรวิภา บุญชื้อ, 2538)

“ เพื่อยืนยันการยึดมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เกียรติภูมิ และคุณค่าของบุคคล ตลอดจนจนความเสมอภาคระหว่างชายหญิง และระหว่างชาติใหญ่กับชาติเล็ก”

บทบาทของสหประชาชาติในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงเป็นไปในลักษณะของความพยายามดึงผู้หญิงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา จุดมุ่งหมายเพื่อลดปัญหาความยากจนโดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มการสะสมทุนและผลิตภัณฑ์มวลรวม แต่ต่อมาก็มีการทบทวนและปรับเปลี่ยนแนวทางใหม่ ในทศวรรษที่ 2 แห่งการพัฒนาของสหประชาชาติ (พ.ศ. 2513-2523) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ หมายถึงการให้กลุ่มประชากรที่ยากจนที่สุดได้รับส่วนแบ่งทรัพยากรเพิ่มขึ้นและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา (Maguie P. ,2527 อ้างใน กรวิภา บุญชื้อ,2538)

ในช่วงทศวรรษที่ 2 แห่งการพัฒนา สหประชาชาติได้มีมติให้ พ.ศ. 2518 เป็นปีสตรีสากล (International Women's Year) และประกาศให้ทศวรรษ 1970 (พ.ศ. 2518-2528) เป็นทศวรรษสตรี (The International Decade for Women) จัดการประชุมสตรีในระดับโลก 3 ครั้ง ที่กรุงเม็กซิโก ซิตี้เมื่อปี พ.ศ 2518 กรุงโคเปนเฮเกน เมื่อ พ.ศ. 2523 เป็นการพิจารณาถึงความสำเร็จและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในช่วง 5 ปีแรกของทศวรรษสตรี ต่อมาปี พ.ศ.2528 ประชุมที่กรุงไนโรบี เพื่อเป็นการทบทวนและประเมินผลความสำเร็จและความล้มเหลวของทศวรรษสตรี และเป็นการแจ้งผลการดำเนินงานในประเทศต่างๆทั่วโลกในช่วงทศวรรษสตรี (พ.ศ.2518-2528)

จุดเด่นของการประชุมครั้งนี้ คือการมีมติรับรองยุทธศาสตร์เพื่อความก้าวหน้าของสตรี ซึ่งประกาศใช้ถึงปี พ.ศ.2543 อันเป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นความสำคัญของสตรีในฐานะปัญญาชน ผู้กำหนดนโยบาย ผู้วางแผน ตลอดจนในฐานะผู้ให้ประโยชน์และผู้รับประโยชน์จากการพัฒนา (กรวิภา บุญชื้อ,2538:4-5) ซึ่งรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมลงนามในอนุสัญญาการเลือกปฏิบัติทางเพศรวมทั้งประเทศไทยด้วย เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงสถานภาพของสตรีในระดับต่างๆ เช่น การแก้ไขกฎหมาย และการกำหนดให้การพัฒนาสตรีเป็นพันธะผูกพันที่รัฐจะต้องดำเนินการ

3. สตรีนิยมในประเทศไทย

ผลจากการรับเอาวิทยาการด้านการพิมพ์และการปฏิรูปประเทศในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของปัญญาชนไทยในสมัยนั้นหลายด้าน ในส่วนที่เกี่ยวกับสถานภาพสตรี ปัญญาชนไทยที่แสดงบทบาทในเรื่องนี้เป็นคนแรกคือ **เทียนวรรณ** นักหนังสือพิมพ์หัวก้าวหน้า ผู้มีชีวิตอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แสดงความคาดหวังต่อบทบาทของสตรีในหนังสือ *ตุลวิภาพจนกิจ* ของเขา โดยได้เรียกร้องให้ชายไทยเปลี่ยนค่านิยมในการมีภรรยาหลายคน ซึ่งสืบทอดมาเป็นเวลาช้านานให้หันมา มีภรรยาคนเดียว (สงบ สุริยรินทร์, อ้างใน จิตติมา พรอรุณ,2538) หากแต่ความ

คาดหวังต่อสตรีในขณะนั้น ก็เพื่อให้สตรีได้ใช้ความสามารถที่พึงมีในการรองรับเป้าหมายที่ว่า สตรีจะได้เป็นกำลังสนับสนุนกิจการงานของสามีเท่านั้น หาใช่เพื่อตัวสตรีเองไม่

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้มีการสร้างโรงเรียนสำหรับสตรีขึ้น ทำให้สตรีชนชั้นกลางมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนเช่นเดียวกับชนชั้นศักดินา จนกระทั่งสตรีชนชั้นกลางเหล่านี้ได้ออกมามีบทบาทเป็นกำลังสำคัญในการเรียกร้องสิทธิของตน ซึ่งในขณะนั้น ประเด็นเรียกร้องมี 2 เรื่อง คือ เรื่องการศึกษาและกฎหมายผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งมักแสดงออกผ่านหนังสือสำหรับสตรีหลายฉบับ เช่น กุลสตรี หญิงไทย สตรีนิพนธ์ สยามยุพดี สตรีไทย เป็นต้น (ศิริพร สะโครบาเน็ค "การเรียกร้องสิทธิสตรีของหญิงไทย(2398-2475)" สตรีทัศน์ สค.-ตค. 2526)

ส่วนการเรียกร้องสิทธิของสตรีชาวบ้าน ปรากฏในประวัติศาสตร์เพียงกรณีของ อำแดงจั่นและอำแดงเหมื่อน ในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยอำแดงเหมื่อนได้ทูลเกล้าฯถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าเธอไม่เต็มใจแต่งงานกับชายที่บิดามารดาจัดการเลือกให้ ส่วนอำแดงจั่นได้ทูลเกล้าฯว่าเธอไม่ยินยอมให้สามีนำเธอไปขาย ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯได้ทรงแก้กฎหมายให้บิดามารดาทำการสมรสให้แก่บุตรได้ต่อเมื่อบุตรยินยอม และได้ยกเลิกกฎหมายผัวชายเมีย เว้นแต่เมียจะยินยอม

ปัญญาชนฝ่ายชายที่มีบทบาทในการเรียกร้องให้เกิดสถานภาพใหม่แก่สตรีโดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือในช่วงต่อมา คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงมีแนวพระราชดำริให้สตรีปรับเปลี่ยนสถานภาพของตนเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ แนวพระราชดำรินี้ก็เป็นผลจากการที่พระองค์ทรงได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก โดยทรงแสดงออกในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักหนังสือพิมพ์ เช่นในบทความเรื่อง เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือสภาพแห่งสตรี บทความเรื่อง หัวใจหนุ่ม ทรงเรียกร้องให้ชายไทยมีภรรยาคนเดียว บทความเรื่อง การค้าหญิงสาว ทรงกล่าวถึงสภาพของหญิงที่ถูกกดขี่ เพราะต้องตกเป็นเมียลับหรืออนุภรรยา (จิตติมา พรอรุณ, 2538)

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯจะทรงสนับสนุนให้ชายมีภรรยาคนเดียว แต่เมื่อมีการเสนอร่างกฎหมายลักษณะผัวเดียวและการจดทะเบียนครอบครัว กรณีให้ชายมีภรรยาถูกต้องตามกฎหมายได้เพียงคนเดียว ใน พ.ศ. 2456 พระองค์กลับทรงคัดค้านและยับยั้งกฎหมายดังกล่าวโดยทรงอ้างว่ายังไม่ถึงเวลา แต่ก็ถือว่าแนวพระราชดำริของพระองค์มีส่วนกระตุ้นให้หญิงไทยถือเป็นแนวทางในการเรียกร้องสิทธิในเวลาต่อมา โดยแสดงออกผ่านหนังสือพิมพ์สตรี ซึ่งมีเนื้อหาที่มุ่งชี้ให้เห็นความ

สำคัญและคุณค่าของสตรี ชักชวนให้สตรีด้วยกันหันมาสนับสนุน ร่วมมือกันยกระดับสถานภาพการดำเนินชีวิต และการเปิดโอกาสในเรื่องสิทธิบางประการแก่สตรี(จิตติมา พรอรุณ, เฟิงอั่ง)

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ซึ่งนับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกและมีการบัญญัติรับรองสิทธิทางการเมือง โดยให้สิทธิในการเลือกตั้งแก่พลเมืองหญิงและชายเท่าเทียมกัน โดยมีต้องร้องขอและในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ 15 ธันวาคม พ.ศ.2500 ปรากฏว่าร้อยละ 40 ของผู้ไปลงคะแนนเป็นสตรี (วันทนีย์ วาสิกะสิน, 2543:25)

ในด้านการรวมตัวกันของกลุ่มสตรีในประเทศไทย ได้มีการจัดตั้ง สมาคมสตรีแห่งกรุงสยาม ขึ้นด้วยความริเริ่มของสตรี 4 คนคือ นางสาวแรม พรหมโมบล แพทย์หญิงใหญ่ คุณะดิถก แพทย์หญิงเพียร เวชบูล และคุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ “จะสมานความสามัคคีของเพศหญิง ต้องการให้เป็นมหาวิทยาลัย เป็นที่รวมแห่งคุณความดีของหญิง” (ศุภนิย เอกสารเพื่อนหญิง อังใน นันทิรา ขำภิบาล) สมาคมสตรีแห่งนี้ต่อมามีบทบาทในการขยายความคิดเรื่องสิทธิการทำงานนอกบ้านของสตรี โอกาสทางการศึกษา สิทธิทางการเมือง และเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยใช้หนังสือ หญิงไทย เป็นสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นเรื่องสตรี แต่ก็ทำอยู่ได้ในระยะสั้น ๆ ก็ต้องยุติบทบาท ต่อมากลุ่มนี้ได้เข้าร่วมในกิจกรรมของสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง ซึ่งจอมพลป. พิบูลสงครามดำรงขึ้นในปี พ.ศ.2486

สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง ได้มีบทบาทในการดำเนินการเรื่องสตรีหลายประการต่อมาท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ได้มีดำริที่จะนำองค์กรสตรีที่จัดตั้งขึ้นเข้าเป็นเครือข่ายของสภาสตรีระหว่างประเทศ (International Council of Women) แต่ยังไม่ทันได้ดำเนินการจัดตั้งกรรมการถาวรก็มียันต์ต้องพ้นจากอำนาจไปเสียก่อน ภายหลังจึงได้มีกลุ่มสตรีซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับที่จัดตั้งสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทยได้เข้าดำเนินการเรียกประชุมกรรมการเพื่อจัดตั้งเป็นองค์กร และติดต่อเข้าเป็นเครือข่ายของสภาสตรีระหว่างประเทศได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2499 เรียกองค์กรนี้ว่า **สมาคมสตรีแห่งชาติ** หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าสภาสตรีแห่งชาติ และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้อยู่ในพระบรมราชินูปถัมภ์เมื่อปี พ.ศ. 2504 บทบาทขององค์กรนี้ คือ การทำงานส่งเสริมและพัฒนาสตรีให้มีโอกาสในการศึกษา และการประกอบอาชีพ ตลอดจนการให้บริการด้านสังคมสงเคราะห์แก่สตรี โดยเฉพาะสตรีในชนบท

กลุ่มที่มีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิสตรีที่สำคัญ คือ กลุ่มสตรีที่ได้รับการศึกษาวิชากฎหมาย ถึงขั้นเนติบัณฑิตและธรรมศาสตร์บัณฑิต โดยได้ร่วมกันเพื่อทำความรู้มาทำให้เกิดประโยชน์จัดตั้งเป็น องค์การเรียกว่า คณะเนติบัณฑิตและธรรมศาสตร์บัณฑิตหญิง เมื่อปี พ.ศ.2490 ต่อมาเปลี่ยนเป็น สมาคมธรรมศาสตร์บัณฑิตหญิงแห่งประเทศไทย แล้วเปลี่ยนเป็น **สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย แห่งประเทศไทย** ในปัจจุบัน มีบทบาทในการสนับสนุนให้มีการออกกฎหมายที่ให้ความยุติธรรมแก่ สตรีในด้านต่าง ๆ เช่น การจดทะเบียนสมรส ทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา และการทำนิติกรรมของ หญิงมีสามี ความยินยอมของสามีและสิทธิบางประการในครอบครัว เหตุหย่า และเรื่องค่าอุปการะ เลี้ยงดู เป็นต้น ส่วนสมาคมสตรีอุดมศึกษาฯ ซึ่งก่อตั้งขึ้นจากการรวมกลุ่มของสตรีที่ได้รับการศึกษา ในระดับอุดมศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาแก่สตรีและเยาว สตรี เป็นหลัก และสนับสนุนให้สตรีมีบทบาทต่อชุมชน ซึ่งสมาคมทั้งสองนี้ เป็นเครือข่ายของ สมาคมสภาสตรีแห่งชาติด้วย

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ได้มีความเคลื่อนไหวในเรื่องสิทธิสตรีอย่างกว้างขวาง ได้มีการแสดงออกผ่านข้อเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีเกิดขึ้น รวมทั้งการจัดกิจกรรมเผยแพร่ ความคิดเห็นใหม่ไปจากเดิม นอกจากนี้ยังได้มีการนำข้อเขียนชิ้นเดิม ๆ ของนักเขียนนักคิดทางอุดมการณ์ ในรุ่นก่อนที่มีแนวความคิดทางสังคมนิยมมาตีพิมพ์ซ้ำ เช่น งานของกุหลาบ สายประดิษฐ์ จิตร ภูมิ ศักดิ์ 'เสนีย์ เสาวพงศ์' เป็นต้น

สตรีผู้นำนักศึกษาซึ่งมีบทบาทในการเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ครั้งนั้น คือ **นางสาวเสาวนี้อย์ ลิ้มมานนท์ และ นางสาวจิระนันท์ พิตรปรีชา** ซึ่งแสดงความคิดเห็นในบทความ เรื่อง “โลกที่สี่-ผู้หญิงกับความยากจน” ในหนังสือพิมพ์ ประชาธิปไตย ฉบับวันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2518 มีความตอนหนึ่งว่า

“โลกของหญิงไทยส่วนใหญ่จัดเป็นโลกที่สี่- การพูดถึงหญิงไทยที่มีความก้าวหน้าได้รับสิทธิ เท่าเทียมชาย มีผู้หญิงทำงานในตำแหน่งสูง มีบทบาททางการเมืองนั้น เป็นการมองจากแผ่นกระดาษ ข้อมูลบางส่วนเท่านั้น ผู้หญิงไทยที่มีความก้าวหน้า มีสิทธิ์สมบูรณ์ มีความเป็นอยู่สุขสบายนั้นคือผู้ หญิงหยิบมือเดียวเมื่อเทียบกับผู้หญิงไทยทั่วประเทศ แต่บังเอิญคนกลุ่มน้อยเหล่านี้แสดงตัวออก อย่างชัดเจนและได้รับแรงส่งจากสื่อมวลชน จึงมีภาพเป็นตัวแทนผู้หญิงไทยส่วนใหญ่- ผู้หญิงส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ยากจน”

และในบทกวีชื่อ “อหังการของดอกไม้” ซึ่งจิรนนท์ พิตรปรีชา ได้แสดงความรู้สึกแทนหญิงไทย ในยุคเรียกร้องความเปลี่ยนแปลงไว้ว่า (จิรนนท์ พิตรปรีชา, อหังการของดอกไม้ ประชาธิปไตย ฉบับวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2516 อ้างถึงใน เรื่อง สตรีไทย 2518)

สตรีมีสองมือ	ยึดมั่นถือในแก่นสาร
เกลียวเอ็นจักเป็นงาน	มิใช่ร่านหลงแพรพรรณ
สตรีมีสองตีน	ไว้ پایป็นความไฝฝืน
ยืนหยัดอยู่ร่วมกัน	มิหมายมั่นกินแรงใคร
สตรีมีดวงตา	เพื่อเสาะหาชีวิตใหม่
มองโลกอย่างกว้างไกล	มิใช่คอยชะม้อยชวน
สตรีมีดวงใจ	เป็นดวงไฟมีฝันผวน
สร้างสมพลังมวล	ด้วยเธอล้วนคือคน
สตรีมีชีวิต	ล้างรอยผิดด้วยเหตุผล
คุณค่าเสรีชน	มิใช่ปรนการมารมณ
ดอกไม้มีหนามแหลม	มิใช่แยมคอยคนชม
บานไว้เพื่อสะสม	ความอุดมแห่งแผ่นดิน

ในขณะที่กลุ่มต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยก็ได้พยายามสื่อแนวความคิดคัดค้านแนวความคิดเดิมที่คาดหวังต่อผู้หญิง เช่น กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์- รามคำแหง-จุฬาฯ ได้จัดกิจกรรมเนื่องในวันที่ 8 มีนาคม อันเป็นวันสตรีสากลเผยแพร่ค่านิยมของสตรีแบบเก่าและใหม่ โดยเปรียบเทียบไว้ดังนี้

เก่า - “นารีมีความสวยสามประการ

สวยน้ำคำพร่ำกล่าวหวาน หวาน หวานกับทุกคน

สวยน้ำใจใสเย็นเช่นหยาดฝน

สวยน้ำมือคือน้ำมนต์ รู้จักปรนนิบัติทั่วไป”

ใหม่ - “หยุด! การมอมเมาเสียที

เธออ่อนโยนได้ แต่ไม่จำเป็นต้องพูดคำหวาน

เธอต้องพูดสิ่งที่ถูกต้อง ยืนหยัดในสิ่งที่เป็นธรรม

เธอให้ความรักและน้ำใจต่อประชาชน...เท่านั้น

ไม่รวมถึงชนชั้นปกครองและผู้กดขี่

เธอมีสองแขนเพื่อสร้างสรรคโลก
เพื่อร่วมผลักดันกงล้อประวัติศาสตร์
มิใช่เพื่อปรนนิบัติผู้ใดผู้หนึ่ง
เพราะ...เธอคือคน”

ต่อเนื่องด้วยกลุ่มผู้หญิง 3 มหาวิทยาลัย คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ และเกษตรศาสตร์ จัดนิทรรศการ และการอภิปรายเรื่องค่านิยมที่สังคมกำหนด ปัญหาโสเภณี สตรีในแรงงาน สภาพสตรีในระบบทุนนิยมและสังคมนิยม นิทรรศการเพื่อสตรีที่ถูกกดขี่ทั่วโลก และในวันนี้ก็ได้มีกลุ่มสตรีที่เรียกว่า แนวร่วมปลดปล่อยสตรีไปชุมนุมหน้ารัฐสภา เรียกร้องให้แก้ไขกฎหมายไม่เป็นธรรมต่อสตรี (สมุดบันทึก 50 ปี ทรงครองราชย์, นิลวรรณ ปิ่นทอง บรรณาธิการ. บริษัทการพิมพ์สตรีสาร, 2539)

นอกจากนี้ในช่วงเวลาเดียวกันก็มีบทความของผู้ใช้ชื่อว่า **สมใจ พัฒนกุล** เขียนบทความเรื่อง “จริงหรือที่ว่า ผู้หญิงก็เป็นผู้หญิงวันยังค่ำ” ในหนังสือพิมพ์ เสียงใหม่ ฉบับวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2518 มีใจความบางตอนที่คัดค้านความคิดที่ว่า ผู้หญิงก็เป็นผู้หญิงวันยังค่ำ ว่า

“...คำกล่าวที่ว่า ผู้หญิงก็เป็นผู้หญิงวันยังค่ำ มาจากทัศนคติมองโลกหยุดนิ่งไม่เปลี่ยนแปลง เคยเป็นมาอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น ซึ่งเป็นการถูกข่มขู่ให้ยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ ไม่ต้องการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ถ้าประโยคนี้มาจากผู้หญิง ก็แสดงความท้อแท้ไม่กระตือรือร้นที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า ถ้ามาจากผู้ชายก็แสดงว่าเขาพอใจที่ได้เปรียบซึ่งตนดำรงอยู่

ผู้หญิงก็เป็นผู้หญิงวันยังค่ำ มีความหมายว่าอย่างไร ก็มีความหมายว่าอย่างไร ก็มี ความหมายว่านั่นไม่พื้นที่จะต้องมีลักษณะเช่นผู้หญิงในสังคมเก่าไปได้ นั่นคือ เห็นว่าสภาพ ความอ่อนแอ อ่อนไหว คิดเล็กคิดน้อย สงบเสงี่ยม แหม่มซ้อย กรีดกราย เป็นลักษณะที่กำหนดโดยธรรมชาติ

แท้จริงแล้วสภาพสังคมต่างหากที่เป็นกำหนดลักษณะเหล่านี้ของผู้หญิง ตั้งแต่การ เลี้ยงดูอบรม จนกระทั่งถึงการแบ่งหน้าที่ในสังคมและสภาพความปลอดภัยในสังคม ผู้หญิง ต้องสงบเสงี่ยม นิ่มนวล ต้องรับผิดชอบงานบ้าน ทำให้ทั้งวันต้องวุ่นวายกับเรื่องจุกจิกเล็กๆ น้อย ๆ เผชิญกับปัญหาปลีกย่อยในครอบครัว ทั้งชีวิตต้องขึ้นต่อคนใกล้ชิด สามีและลูก ทำให้ เป็นคนคับแคบ คิดถึงแต่ตัวเองและคนใกล้ชิด ตลอดจนการที่ผู้หญิงถูกมองเห็นเป็นวัตถุทาง กามารมณ์ ทำให้ต้องหวาดผวามาจากมารสังคม ไม่กล้าไปไหนมาไหนในยามค่ำคืน

แน่นอนถ้าสังคมยังดำรงสภาพนี้ต่อไปโดยไม่เปลี่ยนแปลง ผู้หญิงก็ยังคงเป็นผู้หญิงอยู่ วันยังค่ำ แต่นับวัน สิ่งใหม่ก็ขึ้นมาแทนที่สิ่งเก่า.....นับวันผู้หญิงจะออกมาต่อสู้ร่วมเปลี่ยนแปลงสังคมมากขึ้นแน่นอน ผู้หญิงก็ยังคงเป็นผู้หญิง ไม่ได้เป็นผู้ชายขึ้นมา แต่หากลักษณะของผู้หญิงในสังคมเก่าได้ถูกทำลายไปท่ามกลางการต่อสู้และเกิดลักษณะของหญิงใหม่ ซึ่งเป็นผู้หญิงที่เข้มแข็ง อดทน กล้าหาญร่าเริง มุ่งสร้างสรรค์สังคมใหม่ให้รุดหน้าไป

ความจริงได้ถูกพิสูจน์ออกมาทุกขณะ การประท้วงเรียกร้องของกรรมกรโรงงานทอผ้า เมื่อเดือนมิถุนายน 2517 สร้างความสั่นสะเทือนแก่รัฐบาลขนาดใหญ่ แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงก็มีพลังอันเกรียงไกรในอันที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมได้

ผู้หญิงไม่มีวันจะคงเป็นผู้หญิงวันยังค่ำหรอก โดยเฉพาะผู้หญิงในชนชั้นที่ถูกกดขี่ขูดรีด หากไม่เชื่อก็คอยดูต่อไป”

ด้านปัญญาชนนอคมหาวิทยาลัย ก็ได้มีการรวมกลุ่มกัน เช่น กลุ่มส่งเสริมสถานภาพสตรีหลังเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 เป็นกลุ่มที่ริเริ่มมาจาก สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพประชาธิปไตย ที่แปรมาจากกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์ดำเนินงานอันเกี่ยวเนื่องกับสิทธิเสรีภาพทางการเมือง ซึ่งยังไม่มีฐานะโดยชอบตามกฎหมาย สตรีในกลุ่มนี้ได้แก่ นางเต็มสิริ บุญยสิงห์ นางชนิดต์ ปิยะอุย นางบรรจง นิวาสะบุตร เป็นต้น ซึ่งจุดประสงค์ของกลุ่มมีว่า

1. ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของสตรี และการปฏิบัติต่อสตรีในด้านต่าง ๆ และพิจารณาสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและวิธีก้าวไปปัญหานั้น

2. ส่งเสริมความรู้ความสามารถสตรี เพื่อให้สถานภาพดีขึ้น

3. ส่งเสริมให้สตรีได้รับความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

4. ส่งเสริมให้สตรีเข้าร่วมในการสร้างความมั่นคงก้าวหน้าของประเทศ

ในปี พ.ศ.2518 เมื่อสหประชาชาติประกาศให้เป็นปีสตรีระหว่างประเทศ ประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมในเจตนารมณ์ดังกล่าวด้วย คำขวัญของปีสตรีระหว่างประเทศ คือ เสมอภาค พัฒนา และสันติสุข ในช่วงเวลานั้นได้มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประเด็นความเสมอภาคของสตรีอย่างกว้างขวาง ในขณะที่สื่อมวลชนเพื่อสตรีได้วิพากษ์วิจารณ์ว่า แม้ว่าประเทศไทยจะเข้าร่วมในเจตนารมณ์ของปีสตรีระหว่างประเทศ แต่ก็ยังไม่ปรากฏว่าสิทธิเท่าเทียมจะเกิดขึ้นในสังคมไทยเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามผลของการประกาศปีสตรีสากล ทำให้ประเทศไทยโดยรัฐบาลและภาคเอกชนตื่นตัวในเรื่องดังกล่าวขึ้นมา พิจารณาจากโครงการต่าง ๆ อันเนื่องในปีสตรีสากล เช่น การสนับสนุนสถาบันแม่ชี

ไทย การตั้งสำนักงานกิจการสตรีแห่งชาติ การตั้งสหพันธ์แรงงานสตรีแห่งชาติ และการจัดพิมพ์หนังสือความรู้เกี่ยวกับสตรีไทย เป็นต้น โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสตรีนิยมในประเทศไทย ทำให้เกิดกลุ่มที่ทำงานเพื่อส่งเสริมสถานภาพสตรีขึ้นใน 3 ลักษณะ (กนกพร ศรีอ่อน เทียง, 2540:41) คือ

1. กลุ่มที่ต่อสู้ในประเด็นทางกฎหมาย เช่น สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย เคลื่อนให้มีการแก้ไขหลักการของกฎหมายครอบครัว ซึ่งเลือกปฏิบัติต่อสตรีมีสามีอย่างไม่เป็นธรรม เช่น เรื่องการจดทะเบียนสมรส การทำนิติกรรม การหย่า และการเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น

2. กลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสตรี เช่น สมาคมสภาสตรีแห่งชาติฯ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ และหน่วยงานด้านกิจการสตรี ซึ่งต่อมามีชื่อเรียกในภายหลังว่า ประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) กิจกรรมที่ทำได้แก่ การส่งเสริมอาชีพการพัฒนาผู้นำชุมชนสตรี เป็นต้น

3. กลุ่มที่ต่อสู้ในประเด็นสิทธิมนุษยชน ซึ่งผู้นำองค์กรในกลุ่มนี้เป็นผลผลิตของเหตุการณ์ทางการเมือง 16 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้แก่ มูลนิธิเพื่อนหญิงมูลนิธิผู้หญิง มูลนิธิส่งเสริมโอกาสผู้หญิง (เอ็ม พาวเวอร์) เป็นต้น ส่วนประเด็นที่เคลื่อนไหวได้แก่ สิทธิการทำแท้ง สิทธิลาคลอดโดยได้รับค่าจ้าง สิทธิของหญิงบริการ และการณรงค์เพื่อยุติความรุนแรงทางเพศต่อสตรีและเด็ก เป็นต้น

การเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าวนี้ ด้านหนึ่งปรากฏผลออกมาในรูปของการแก้ไขกฎหมายและระเบียบปฏิบัติราชการในหลายหน่วยงาน เช่น ปี 2519 รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น 12 คน เพื่อทำหน้าที่แก้ไขกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องครอบครัวเพื่อให้เป็นไปตามมติสหประชาชาติ

กรรมการชุดดังกล่าว ประกอบด้วยสตรีครึ่งหนึ่ง ได้เสนอให้รัฐบาลปรับปรุงกฎหมายต่างๆ ให้สอดคล้องตามเจตนารมณ์ที่ว่า ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ซึ่งระบุไว้ครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2517 ระเบียบราชการที่แก้ไขใหม่ เปิดโอกาสให้สตรีสามารถเข้าทำงานบางตำแหน่งที่เคยสงวนไว้ให้แต่เพียงผู้ชาย เช่น

กระทรวงกลาโหม ยกเลิกกฎที่มีให้สตรีเข้าดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอ ปัจจุบันเห็นได้ว่า มีนายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัดบางจังหวัดเป็นสตรี

กระทรวงยุติธรรมเปลี่ยนแปลงระเบียบให้สตรีเป็นผู้พิพากษาในศาล จากเดิมที่อนุญาตเพียงให้เป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลคดีเด็กและเยาวชน เท่านั้น

กระทรวงการต่างประเทศ ยกเลิกกฎหมายที่ต้องให้สามียินยอม ภรรยาจึงจะมีสิทธิขอทำหนังสือเดินทาง และยกเลิกกฎหมายที่กีดกันสตรีดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต

ส่วนในระดับท้องถิ่น ปัจจุบันกฎหมายได้เปิดทางให้ผู้นำชุมชนเป็นสตรีได้ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน นอกจากนี้ในปัจจุบันกำลังมีความพยายามขององค์กรสตรีที่จะเคลื่อนไหวผ่านสภาผู้แทนราษฎรเพื่อทำให้ผู้หญิงที่สมรสเลือกใช้นามสกุลได้โดยมิต้องจำกัดให้ใช้นามสกุลสามีเพียงอย่างเดียว และยังคงการให้หญิงชายใช้คำนำหน้านามที่บ่งบอกสถานภาพการสมรสที่เท่าเทียมกันอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า การเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีต่าง ๆ ในสังคมไทยได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง บทบาทของกลุ่มสตรีเหล่านี้ สะท้อนออกมาผ่านสื่อมวลชนในมิติต่าง ๆ กัน และแม้ว่าในแต่ละองค์กร จะมีเป้าหมายและวิธีการในการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกัน ผลลัพธ์ของการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในสังคมย่อมมีสื่อมวลชนมีส่วนอยู่ด้วยในฐานะเป็นตัวส่งผ่านแนวความคิดเหล่านั้น โดยเฉพาะสื่อที่มีสตรีเป็นกลุ่มเป้าหมาย

แนวคิดเกี่ยวกับสตรีในสื่อมวลชน

ข้อเขียนของ Barbara Bruhl Day ใน รายงานของยูเนสโก เมื่อปี พ.ศ.2518 รายงานถึงการประชุมของผู้มีบทบาทเด่นในกิจการสื่อมวลชนในยุโรป ในการประชุมเรื่อง สตรีกับสื่อมวลชน ในการสัมมนาที่ยูเนสโกจัดขึ้น ณ กรุงวอร์ซอ ประเทศโปแลนด์ ซึ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ชี้ให้ผู้บริหารงานสื่อมวลชนสนใจผลกระทบทางสังคมที่สตรีเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ทั้งในฐานะที่สตรีเป็นผู้รับข่าวสารและผู้ปฏิบัติงานในกิจการสื่อมวลชน ซึ่งมีปัญหาสำคัญ 2 ประการคือ สื่อมวลชนสะท้อนภาพสตรีในลักษณะใด และ สตรีได้เข้าร่วมในกิจการสื่อมวลชนมากเพียงใดในยุโรป

ข้อสรุปจากผลการสัมมนาดังกล่าว ระบุว่าสื่อมวลชนมักเสนอภาพของสตรีที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง และไม่มีสื่อมวลชนแขนงใดหรือระดับใดที่ชาย และหญิงมีโอกาสเสมอภาคกัน จำนวนสตรีผู้ปฏิบัติงานเทคนิคและสตรีในระดับตัดสินใจยังมีไม่เพียงพอ

ที่ประชุมสัมมนาเห็นว่าสื่อมวลชนมีความสามารถ และมีหน้าที่ร่วมกันที่จะยุติการเลือกปฏิบัติ เช่นนั้น และมีบทบาทที่จะต้องให้การศึกษาแก่สตรี ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในชีวิตทุก

ด้าน แต่กระนั้นสื่อมวลชนก็ไม่ได้ให้ความสนใจกับความต้องการของสตรีชนบทอันเป็นลักษณะเฉพาะ และในหลาย ๆ ประเทศ สื่อมวลชนได้ให้ความสำคัญกับชาวเมืองและเอาใจตลาดก่อน ผู้เข้าร่วมสัมมนาบางส่วนได้เน้นให้เห็นถึงภาระหนักที่สตรีแบกรับอยู่แทบจะตัวคนเดียวทั้งด้านการทำงาน และการดูแลครอบครัว โดยเฉพาะการเลี้ยงดูลูก ซึ่งในแง่นี้สื่อมวลชนมีโอกาสมากที่จะช่วยให้บุรุษและสตรีมองเห็นว่า หน้าที่รับผิดชอบในครอบครัวเป็นภาระที่ทั้งสองฝ่ายควรจะช่วยกันแบ่งเบา

การประชุมสัมมนาดังกล่าว ยังได้สรุปความเห็นจากผู้เข้าร่วมอีกด้วยว่า หน้าที่พิเศษสำหรับผู้หญิงในหนังสือพิมพ์ หรือโครงการสำหรับผู้หญิงไม่เป็นมรรคผลอะไร และยังเป็นภาระค่อมๆ ทำให้ผู้หญิงต้องถูกกันให้เข้าไปอยู่ในขอบเขตอันจำกัดราวกับชนกลุ่มน้อย ความเห็นอีกส่วนหนึ่งมองว่า ถึงอย่างไร ผลประโยชน์ของผู้หญิงจะถูกสื่อมวลชนมองข้ามอยู่แล้ว จึงจำเป็นที่ผู้หญิงจะต้องหยิบฉวยโอกาสทุกโอกาสที่มีไม่ว่าจะด้วยเจตนาเพียงไร (สตรี ร.ศ.204 สตรีสาร 2528)

กาญจนา แก้วเทพ (2532) ได้กล่าวถึงสภาพของสตรีในสื่อมวลชนในฐานะผู้ส่งสารโดยตั้งคำถามใน 3 ประเด็น คือ

1. ประเด็นที่เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบเฟมินิสต์ ผู้หญิงมีความเท่าเทียมด้านอาชีพได้แก่ รายได้และโอกาสความก้าวหน้า การได้รับการยอมรับ เท่าเทียมกับผู้ชายในฐานะเดียวกันหรือไม่
2. ประเด็นเรื่องผลกระทบจากเนื้อหาของสื่อที่ผู้หญิงเป็นผู้ผลิตว่า ความเป็นผู้หญิงมีผลต่อการกำหนด หรือวิธีการนำเสนอเนื้อหาในสื่อต่าง ๆ หรือไม่อย่างไร
3. ประเด็นเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสตรีในฐานะนายประจักษ์ข่าวสาร เช่นระหว่างบรรณาธิการหญิงของนิตยสารสตรีกับนักเขียน ทั้งที่เป็นหญิงและชาย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้มีผลอย่างไรต่อเสรีภาพและขีดจำกัดของนักเขียน

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2533) กล่าวว่า ผู้หญิงในฐานะผู้ส่งสาร ถูกมองว่าไม่ค่อยมีความเชื่อถือแม้ในปัจจุบันสื่อมวลชนบางแขนงก็ยังใช้ผู้หญิงในหน้าที่ที่ไม่มีความสำคัญ เช่น การเป็นผู้ประกาศรายการ เป็นการซ้ำเติมว่า ผู้หญิงไม่มีความสำคัญมากไปกว่าการประกาศรายการเท่านั้น แม้จะได้มีการเพิ่มบทบาทของผู้หญิงในวงการสื่อสารมวลชนในหลายกรณีแล้วก็ตาม

ส่วนในโครงสร้างองค์กรสื่อ นั้น ฉลาดชายมีความเชื่อว่า ส่วนที่เป็นหัวใจของข่าว คือผู้ควบคุมข่าวหรือบรรณาธิการข่าวยังคงเป็นของผู้ชายในทุก ๆ สื่อ และในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย

และการดำเนินการของสื่อ เปิดโอกาสให้ผู้หญิงน้อยมาก แม้แต่ในสังคมที่มีการต่อสู้เรื่องสิทธิสตรีสูง เช่น ในสหรัฐอเมริกา ก็ตาม และแม้ว่าผู้หญิงจะมีโอกาสขึ้นไปอยู่ในตำแหน่งบริหารองค์กรสื่อ ก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่า สื่อมวลชนภายใต้การนำของผู้หญิงจะสะท้อนภาพของผู้หญิงที่ถูกต้อง

แนวคิดเกี่ยวกับนิยายสารคดี

อุบลวรรณ ปิติพัฒนาโชษิต (2529) ให้คำจำกัดความกว้าง ๆ ของนิยายสารคดีหรือนิยายสารคดีผู้หญิงว่า คือ นิยายสารคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงทุกรูปแบบ มีลักษณะทั้งให้ความรู้และความบันเทิง ประกอบด้วยเนื้อหาที่ค่อนข้างเบา เป็นเรื่องราวที่คาดว่าผู้หญิงทั่วไปมักจะชอบอ่าน

เยาวภา เจริญศิลป์ (2530) ให้ความหมายของนิยายสารคดีว่า หมายถึงนิยายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสตรี จัดทำเพื่อกลุ่มผู้อ่านสตรี เนื้อหาประกอบด้วยนวนิยาย เรื่องสั้น และมีคอลัมน์เกี่ยวกับมารดาและทารก การครองเรือน การบ้านการเรือน เสริมสวยและแฟชั่น

วาณี สุภาพวงศ์ศานติ (2538) กล่าวถึงนิยายสารคดีว่า นิยายสารคดีเป็นสิ่งพิมพ์ประเภทที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสตรีในแนวต่าง ๆ มีรูปภาพสวยงาม รวมทั้งนวนิยาย ส่วนมากคล้ายกันในการเสนอแฟชั่น คอลัมน์สัมภาษณ์คนดัง หน่วยงานฝีมือ หรืองานบ้านที่วัฒนธรรมไทยกำหนดให้เป็นงานของผู้หญิง และนิยายสารคดีประเภทนี้มักจะเลียนรูปแบบซึ่งกันและกันเพื่อเอาใจตลาด

นิยายสารคดีเป็นกลุ่มนิยายสำหรับผู้บริโภคกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีกำเนิดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2431 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ฉบับแรกคือ นารีรมย์ ออกเป็นรายปักษ์ ผู้จัดทำคือ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นารีรมย์ ออกได้เพียงปีเดียว ลักษณะเนื้อหาเป็นร้อยกรองล้วน จึงเรียกหนังสือนี้ว่า กลอนนารีรมย์ เนื่องจากความนิยมของผู้อ่านในสมัยนั้น ส่วนผู้เขียนเรื่องส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นเจ้านายในวังโดยใช้นามแฝง

ต่อมา **เทียนวรรณ** ปัญญาชนไทยหัวก้าวหน้าออก บำรุงนารี ในปี พ.ศ. 2448 โดยออกเป็นชุด 4 เล่ม จากเล่ม 4 ย้อนขึ้นมาแล้วค่อยออกเล่ม 3 2 1 ถัดมาตามลำดับ คือ

เล่มที่หนึ่ง เป็นเรื่องสอนผู้หญิง ตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ไปจนถึงคลอดบุตร

เล่มที่สอง เป็นเรื่องวิธีการเลี้ยงดูบุตรในขณะที่ยังเป็นทารก

เล่มที่สาม เป็นเรื่องการเลี้ยงดูเด็กในวัยเรียนจนถึงวัยรุ่น

เล่มที่สี่ เป็นเรื่องการสอนบุตรเมื่อถึงเวลาออกเรือนไปอยู่กับสามี

หลังจาก บำรุงนารี ออกได้เพียงหนึ่งปีก็มีหนังสือผู้หญิงชื่อ ออกตามมา เป็นหนังสือรายเดือนที่มุ่งกลุ่มผู้อ่านสำหรับนักเรียนในโรงเรียนสตรี โดยคณะผู้จัดทำกุลสตรี ได้แถลงไว้ในตอนหนึ่งว่า

“...ไม่ได้ตั้งใจทำอะไร นอกจากช่วยเขาให้ความเจริญในการเล่าเรียนถึบขึ้นและให้ผู้หญิงไทยได้สติว่าการเล่าเรียนก็เป็นการจำเป็นแก่พวกผู้หญิงเหมือนกันในเวลาภายหลัง ไม่เฉพาะผู้ชายส่วนเดียว”

ในปี พ.ศ.2459 มีการออกหนังสือชื่อ นารีขเลง ซึ่งจากการศึกษาในอดีตไม่ปรากฏว่าพบต้นฉบับจริง แต่สันนิษฐานกันว่า อาจจะมีลักษณะไม่แตกต่างจากนิตยสารฉบับอื่น ๆ ที่ออกก่อนหน้านั้นจนถึงรัชกาลที่ 6 ซึ่งถือว่าเป็นยุครุ่งเรืองของการหนังสือพิมพ์ ปรากฏว่าในรัชกาลนี้มีนิตยสารสำหรับสตรีเกิดขึ้นหลายฉบับ จากปี พ.ศ. 2465 ได้แก่ สตรีศัพท์ (2465) ศรีศัพท์ (2465) สตรีไทย (2468) นารีเกษม (2469) นารีนิเทศ (2469) สยามยุพดี (2471) สุภาพนารี (2473) เดลิเมลวันจันทร์ (2472) หญิงสยาม (2473) นารีนารถ (2473) และ เนตรนารี (2475)

ในช่วงรุ่งเรืองของนิตยสารสตรียุคนี้ เป็นช่วงที่สตรีเริ่มเข้ามามีบทบาทในงานหนังสือ เริ่มที่ สตรีศัพท์ มีบรรณาธิการเป็นสตรี คือ **นางสาวฉะบอบ พงศ์ศรีจันทร์** อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า นิตยสารสตรีไทยยุคแรกจนถึงยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 มีลักษณะร่วมกันใน 3 ประการ (ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2529) คือ

1. ส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่สะท้อนให้เห็นความเคลื่อนไหวตื่นตัวในการให้ความคิดแก่สตรีไทยเกี่ยวกับสังคมและการเมือง เฉพาะอย่างยิ่งได้แสดงบทบาทในการกระตุ้นเตือนสตรีไทยในด้านสิทธิความเท่าเทียมของสตรีและบุรุษ

2. รูปแบบการสื่อสารนิยมเรียบเรียงเป็นร้อยกรอง

3. ผู้เขียนส่วนใหญ่จำกัดอยู่เฉพาะชนชั้นสูง

นิตยสารสตรีในช่วงต่อมาคือ หลังปี พ.ศ. 2475 -2489 ซึ่งเป็นช่วงปลายรัชกาลที่ 7 ถึงรัชกาลที่ 8 เป็นช่วงระยะที่ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะวิกฤติ 2 ประการคือ ภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 และภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลให้กระดาษพิมพ์มีราคาแพงขึ้นและการสั่งซื้อจากต่างประเทศทำได้ยากขึ้น ดังนั้นกิจการนิตยสารสตรีที่กำลังไปได้ดีในช่วงก่อนหน้านั้นมีอันต้องหยุดชะงักลง การสำรวจพบว่าในช่วง 14 ปีนี้มีนิตยสารออกใหม่เพียง 57 ฉบับเฉพาะที่เป็นนิตยสารสำหรับสตรีมีเพียง 3 ฉบับเท่า

นั่นคือ หญิงไทย ประมวลฎมารคและ สนวนอักษร ซึ่งสองฉบับหลังก็ไม่ใช่นั่งสือสำหรับผู้หญิงโดยตรง (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2530)

ปี พ.ศ. 2490-2515 ประเทศไทยอยู่ในช่วงที่มีผู้นำเผด็จการทหาร ซึ่งมีนโยบายปิดกั้นเสรีภาพทางความคิดของคนหนังสือพิมพ์ จึงกลายเป็นโอกาสของนิตยสารเชิงมยและนิตยสารสตรี ที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่ออำนาจการบริหารราชการอันข้อฉลของผู้นำประเทศ (ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์,2529) ปรากฏว่านิตยสารสำหรับสตรีในยุคนี้มีถึง 15 ฉบับ คือ สตรีสาร (2491) กุลสตรี (2496) แม่ศรีเรือน (2497) ศรีสัปดาห์ (2497) แม่บ้านการเรือน (2497) และ สกุลไทย (2497)

หลังปี พ.ศ. 2500 มีนิตยสารสตรีออก 8 ฉบับ คือ ดรุณี (2504) คุณหญิง(2507) สตรีไทย (ยุคหลัง-2507) กุลสตรี (ยุคหลัง-2514) นารีนาถ (ยุคหลัง-2514) ลลนา (2516) และ สาวสยาม (2516)

ภาพรวมของนิตยสารสตรีในยุคนี้มีความชัดเจนมากขึ้น โดยจุดเด่นที่ถือได้ว่าเป็นเส้นแบ่งระหว่างนิตยสารสตรีกับนิตยสารเชิงมยอื่น ๆ คือ การนำเสนอนวนิยายเป็นด้านหลัก พร้อม ๆ กับเนื้อหาด้านแม่บ้านการเรือน ซึ่งกล่าวได้ว่านิตยสารก่อนหน้า ลลนา มีลักษณะดังกล่าวทั้งสิ้น จนกระทั่ง ลลนา ออกสู่ตลาดนิตยสารใน พ.ศ. 2516 ด้วยรูปแบบและเนื้อหาที่ทันสมัย แปลกตาด้วยการจัดรูปเล่มต่างไปจากนิตยสารในช่วงก่อนหน้านั้น อันเป็นผลมาจากความเจริญขึ้นของเทคโนโลยีการพิมพ์และการถ่ายภาพ ประกอบกับกลุ่มผู้จัดทำของ ลลนา นับแต่บรรณาธิการลงมา ล้วนเป็นผู้ที่อยู่ในวงการศิลปะแทบทั้งสิ้น

จากนั้นนิตยสารสตรีก็เข้าสู่ยุคการแข่งขันด้านรูปแบบอย่างขนานใหญ่ ในขณะที่เนื้อหาภายในไม่ได้ต่างกันมากนักในกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน หากแต่ผู้ผลิตในสมัยหลัง ปี พ.ศ 2516 เป็นต้นมาพยายามที่จะเจาะลงไปในกลุ่มผู้อ่านเฉพาะมากขึ้น จึงเกิดเป็นนิตยสารสตรีที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะสำหรับผู้อ่านอีก 5 กลุ่ม (อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิต,2532) ได้แก่

- สตรีที่มีสถานภาพเป็นแม่
- สตรีวัยรุ่น
- สตรีที่สนใจประเด็นปัญหาสังคม

- สตรีนักทำงาน

แนวโน้มอีกประการหนึ่งของนิตยสารสตรีในระยะหลังคือ การตั้งชื่อหนังสือเป็นภาษาอังกฤษ การนำเสนอเนื้อหาที่เปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมของผู้หญิงในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอเรื่องชีวิตทางเพศแก่ผู้หญิง จนได้กลายเป็นสะพานให้นิตยสารมีชื่อจากต่างประเทศหลายฉบับเข้ามาขายสาขาในตลาดนิตยสารไทย และได้รับการต้อนรับจากผู้อ่านสตรีไทยไม่น้อย ซึ่งจุดขายของนิตยสารประเภทนี้ก็คือ การแนะนำวิถีต่าง ๆ ในการดึงดูดเพศตรงข้ามแก่ผู้หญิง ตามความเข้าใจของชาวตะวันตก

ปรากฏการณ์เช่นว่านี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับสตรีในสื่อมวลชน ในส่วนของนิตยสารสตรีของ Mieke Ceulemans และ Fauconier เรื่อง *สื่อมวลชน: ภาพพจน์บทบาทและเงื่อนไขทางสังคมของผู้หญิง* ซึ่งพิจารณานิตยสารผู้หญิงในส่วนที่เป็นนวนิยาย เรื่องแต่ง และเรื่องสาระต่าง ๆ ซึ่งให้ภาพสตรีที่สะท้อนในนวนิยายว่า เป็นผู้หญิงมองหาสามี เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต และผู้หญิงถูกนำเสนอว่า มีบทบาทอยู่เพียงในบ้าน นอกจากนี้นิตยสารสตรียังได้สะท้อนประเด็นอื่น ๆ อีก 2 ประการ (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2531) คือ

1. การศึกษาอบรมของผู้หญิงและความมุ่งหวังในอาชีพของผู้หญิงเป็นผลมาจากแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิง ซึ่งสัมพันธ์กับความคิดของผู้หญิงที่ว่า ผู้ชายมองหาผู้หญิงในอุดมคติอย่างไร
2. ทศนะที่ผู้หญิงมีต่อบทบาทของตนเอง เป็นผลมาจากภาพที่ถูกนำเสนอในสื่อมวลชน ซึ่งให้เห็นว่าสื่อมวลชนมีบทบาทต่อเด็กมากกว่าพ่อแม่ในการสร้างแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทในอุดมคติ

ข้อมูลจากแผนนิทรรศการเนื่องในงานวันสตรีสากล 8 มีนาคม พ.ศ. 2517 ซึ่งผู้จัดเป็นผู้อยู่ในวงการมหาวิทยาลัยได้ระบุถึงอิทธิพลของนิตยสารที่มีต่อสตรีไทย โดยไม่ได้เน้นว่าเป็นนิตยสารสำหรับสตรีโดยเฉพาะว่า นิตยสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างค่านิยม ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบและพฤติกรรมของสตรี ลักษณะการดำเนินชีวิตและค่านิยมที่นิตยสารในปัจจุบันให้กับสตรี คือ

1. เน้นลักษณะความเป็นวัตถุทางเพศ เป็นสิ่งสวยงามเพื่อให้ผู้ชายมีความสุข มีโลกแคบ ๆ เพียงตัวเองและครอบครัว
2. ส่งเสริมความฟุ่มเฟือย หลูหรา และการใช้ชีวิตตลอดจนวัฒนธรรมตะวันตกที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของประเทศ ส่งเสริมความฟุ่มเฟือย หลูหรา และการใช้ชีวิตตลอดจนวัฒนธรรมตะวันตกที่ไม่สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของประเทศ

3. ให้แนวคิดที่บิดเบือนจากความจริง โดยไม่รับผิดชอบว่าจะให้ผลร้ายหรือไม่

ในแผนนิทรรศการดังกล่าว ยังได้กล่าวถึงสาเหตุที่นิตยสารได้รับความนิยมจากสตรีว่า

1. สตรีส่วนใหญ่มีเวลาว่างมาก นิตยสารเป็นเครื่องแก้เหงาได้
2. อ่านตามผู้อื่น เพราะต้องการความเพลิดเพลินจากนิตยสารบ้าง
3. เป็นภาวะทางจิตใจ ที่สตรีอ่านนิตยสารเพื่อสนองความใฝ่ฝันและความผิหวางในชีวิต โดยที่นิตยสารมีลักษณะเป็นฝันสำเร็จรูป (Readymade-Daydream) เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ความหวังบรรลุเป้าหมายได้ แม้จะเป็นเพียงความฝันที่แตกต่างจากชีวิตจริงก็ตาม

นอกจากนี้ยังได้สรุปลักษณะพัฒนาการของนิตยสาร(“สตรีกับสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย” สตรีสาร, 24 มี.ค.2517) ว่า

1. นิตยสารในระยะแรก เป็นการสื่อเรื่องราวของชนส่วนน้อยในวงแคบ ๆ เฉพาะราชสำนักและชนชั้นสูง
2. นิตยสารปัจจุบัน เป็นตัวเชื่อมให้สตรีทั่วไปเลียนแบบการใช้ชีวิตสังคมชั้นสูงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งกายของสตรี

แนวคิดในกลุ่มนี้ ผู้วิจัยจะใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสตรีของคุณนิลวรรณ พิจารณาว่า คุณนิลวรรณ มีแนวคิดเรื่องสตรีสอดคล้องหรือขัดแย้งกับแนวสตรีนิยมในแนวใด หรือมีลักษณะสตรีนิยมเฉพาะตัวอย่างไร ผ่านสื่อ สตรีสาร ที่เธอเป็นผู้ควบคุม

แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่และบทบาทของสื่อมวลชน

Harold D. Lasswell และ Charl R. Wright ได้ศึกษาและให้คำอธิบายหน้าที่ของสื่อมวลชนว่า ประกอบด้วย 4 ประการ (อ้างในปรมะ สตะเวทิน,2539) คือ

1. หน้าที่เฝ้าระวังสิ่งแวดล้อม หมายถึง การแสวงหาการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมหรือในสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งหน้าที่ด้านนี้คือ หน้าที่ในการให้ข่าวสาร
2. หน้าที่ในการประสานส่วนต่าง ๆ ของสังคม หมายถึงการที่สื่อมวลชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นข่าว ในรูปของการวิเคราะห์และเสนอแนะว่าควรจะทำอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้น หน้าที่นี้เรียกว่า หน้าที่ในการแสดงความคิดเห็นหรือหน้าที่ในการชักจูงใจ

3. หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคม หมายถึง การเผยแพร่ความรู้ ค่านิยม และบรรทัดฐานของสังคมแก่สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม เพื่อให้วิทยาการและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ คงอยู่ต่อไป หน้าที่นี้เรียกว่า หน้าที่ด้านการให้การศึกษา

4. หน้าที่ในการให้ความบันเทิง หมายถึง การเผยแพร่การแสดง ดนตรีและศิลปะเพื่อสร้างความจรรโลงใจแก่ประชาชน

การพิจารณาว่า สื่อมวลชนกำลังทำหน้าที่อะไร ย่อมต้องคำนึงถึงรูปแบบการนำเสนอของสื่อด้วย เพราะรูปแบบการนำเสนอจะสะท้อนหน้าที่ของสื่อด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้อย่างกว้าง ๆ ว่า ภารกิจของสื่อมวลชนมี 6 ประการ (สุรพงษ์ โสภนะเสถียร, 2533:37) คือ

1. การแจ้งข่าว
2. การให้ความรู้
3. การวิเคราะห์แปลความ
4. การโน้มน้าวและการประชาสัมพันธ์
5. การขายและการโฆษณา
6. การให้ความบันเทิง

อย่างไรก็ตาม ในระดับของการใช้สื่อมวลชนที่เฉพาะเจาะจงเพื่อเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งจะพบว่า รูปแบบของการใช้สื่อมวลชนหรือการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนจะผิดแผกออกไปตามจุดมุ่งหมาย เช่น การใช้สื่อมวลชนเพื่อการรณรงค์หาเสียง การใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาชนบท หรือการใช้สื่อมวลชนเพื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

แต่แม้ว่าการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม มักส่งผลกระทบใน 2 ด้านเสมอ คือผลกระทบด้านบวกและลบ ในปัจจุบันพบว่า อิทธิพลของสื่อมวลชนได้รับการกล่าวถึงว่ามีทั้งคุณอนันต์และโทษมหันต์ หากผู้บริโภคไม่สามารถรู้เท่าทันความหมายของสารที่สื่อมวลชนถ่ายทอดออกมา (Media Literacy)

Sean MecBride ประธานคณะกรรมการระหว่างประเทศเพื่อศึกษาปัญหาการสื่อสารขององค์การยูเนสโก กล่าวถึงหน้าที่ของการสื่อสารของสื่อมวลชนต่อบุคคลและต่อสังคมว่า

หน้าที่ต่อบุคคล

1. หน้าที่ด้านข่าวสาร (information) คือ การรวบรวม การเก็บ การดำเนินการและการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูล ภาพ ข้อเท็จจริง และสาร ความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์แก่ประชาชน เพื่อความเข้าใจและแสดงปฏิกิริยาตอบอย่างมีความรู้ความสามารถต่อบุคคล สิ่งแวดล้อม ประเทศและระหว่างประเทศ

2. หน้าที่ด้านสังคมประกิต (socialization) คือการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถที่จะกระทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคม และซึ่งสนับสนุนความเป็นปึกแผ่นในสังคมและการรับรู้เกี่ยวกับสังคม ซึ่งทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกิจกรรมของส่วนรวม

3. หน้าที่ด้านการจูงใจ (Motivation) คือการส่งเสริมจุดหมายระยะยาวของสังคม และการกระตุ้นการเลือกและความทะเยอทะยานของบุคคล สนับสนุนกิจกรรมของบุคคลและชุมชน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้

4. หน้าที่ด้านการโต้แย้งและแสดงความคิดเห็น (debate and discussion) คือการให้และการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงที่จำเป็นเพื่อให้สะดวกแก่การตกลงหรือเพื่อความเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาของส่วนรวมชัดเจน การให้หลักฐานที่เกี่ยวข้องที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนความสนใจการเข้าใจของประชาชนกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น ประเทศและระหว่างประเทศ

5. หน้าที่ด้านการศึกษา (education) คือการถ่ายทอดความรู้เพื่อการสนับสนุนการพัฒนาสติปัญญา การสร้างบุคลิกภาพและการแสวงหาทักษะและความสามารถในทุกขั้นตอนของชีวิตมนุษย์

6. หน้าที่ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม (culture promotion) คือการเผยแพร่ผลผลิตทางวัฒนธรรมและศิลปะเพื่ออนุรักษ์มรดกของอดีต พัฒนาวัฒนธรรมโดยการขยายขอบเขตการรับรู้ของบุคคล ปลุกจินตนาการและกระตุ้นความต้องการด้านสุนทรีย์ การสร้างสรรค์ของบุคคล

7. หน้าที่ด้านบันเทิง (entertainment) คือการเผยแพร่การแสดง การเต้นรำ วรรณคดี ศิลปะ ดนตรี ความขบขัน กีฬา การแข่งขัน ฯลฯ เพื่อการพักผ่อนและความเพลิดเพลินส่วนตัวและร่วมกับผู้อื่น

8. หน้าที่ด้านการทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (integration) คือการทำให้ทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกชาติ สามารถได้รับสารต่าง ๆ ที่ต้องการเพื่อที่จะได้รู้จักและเข้าใจซึ่งกันและกัน และเพื่อให้สามารถที่จะรับสภาพชีวิต ความคิดเห็น และความทะเยอทะยานของคนอื่นได้

หน้าที่ต่อสังคม

1. เป็นความจำเป็นต่อสังคม (A social Need) การดำเนินกิจกรรมทุก ๆ อย่างในสังคมจำเป็นต้องอาศัยการติดต่อสื่อสาร และอาศัยข้อมูลด้านต่าง ๆ เพื่อการวางแผนในกิจกรรมนั้น ๆ หากปราศจากข่าวสารและข้อมูลที่รวดเร็วและเพียงพอ ก็ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เป็นเครื่องมือทางการเมือง (A political Instrument) ในสังคมประชาธิปไตย ข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อมวลชนช่วยให้ประชาชนได้รู้ เข้าใจ และสามารถติดตามบทบาทและการปฏิบัติการกิจของรัฐบาลได้ทัน ในเวลาเดียวกันสื่อมวลชนก็ทำหน้าที่สะท้อนประชามติกลับสู่รัฐบาลได้เช่นเดียวกัน

3. เป็นพลังทางเศรษฐกิจ (An Economic Force) การเผยแพร่ข่าวสารอย่างต่อเนื่องมีความสำคัญต่อชีวิตทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาด้วย เพราะข่าวสารจากสื่อมวลชนมีผลกระทบต่อการทำงานผลิต ความก้าวหน้าและความทันสมัยทางเทคโนโลยีของการสื่อสารมวลชนที่เผยแพร่ข่าวสารได้อย่างแพร่หลายและรวดเร็วช่วยให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในหลาย ๆ ด้าน

4. ศักยภาพด้านการศึกษา (An Education Potential) สื่อมวลชนทำหน้าที่ด้านการศึกษาใน

รูปแบบต่าง ๆ ดังนี้คือ

- 4.1 ช่วยพัฒนาสติปัญญา
- 4.2 ช่วยสร้างบุคลิกใหม่
- 4.3 ช่วยสร้างมาตรฐานทางปัญญา
- 4.4 ช่วยทำหน้าที่เป็นโรงเรียน
- 4.5 ช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้

5. เป็นแรงกระตุ้นวัฒนธรรม (An Impuls to Culture) สื่อมวลชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรม โดยทำหน้าที่ส่งเสริมทัศนคติ จูงใจ และส่งเสริมรูปแบบของพฤติกรรมของคนในสังคม ตลอดจนก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมจากสังคมอื่นที่แพร่โดยสื่อมวลชนอาจเป็นตัวทำลายเอก-ลักษณะทางวัฒนธรรมของอีกสังคมหนึ่งก็ได้

ในด้านบทบาทของหนังสือพิมพ์ Frank W. Rucher (อ้างในพนิต กุลศิริ, 2528) กล่าวว่าหนังสือพิมพ์มีบทบาทต่อสังคมคือ

1. ทำหน้าแถลงการณ์โดยเสนอข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน
2. ให้สาระสำคัญของข่าวสาร โดยอาจมีภาพประกอบความเข้าใจได้
3. สร้างประชาคมติโดยการกระตุ้นให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นลงในหนังสือพิมพ์
4. เผยแพร่ชุมชนของตนต่อโลกภายนอกและชี้ให้เห็นข้อบกพร่องและข้อควรแก้ไขของชุมชน

5. ป้องกันและเหนี่ยวรั้งการกระทำที่ผิดจากวิถีทางประชาธิปไตย
6. ให้การศึกษาแก่ผู้อ่านด้วยการให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ

Louis W. Hodges (อ้างในสุกัญญา สูดบรรทัด,2541) กล่าวว่า บทบาทของหนังสือพิมพ์ประกอบด้วย

1. หนังสือพิมพ์ต้องสะท้อนภาพสังคม (Mirroring Role) เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้จักคนอื่น เพื่อนำประสบการณ์ของผู้อื่นมากำหนดทางเดินของตนเองเพื่อที่จะสามารถอยู่ในสังคมได้ต่อไป ในแง่เนื้อหาที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและบรรทัดฐานใหม่
2. หนังสือพิมพ์มีบทบาทด้านการศึกษา (Education Role) เป็นบทบาทที่ผูกพันกับเวทีสาธารณะ (Public Forum) ซึ่งเป็นรูปแบบของการแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยอย่างหนึ่ง
3. หนังสือพิมพ์มีบทบาทในเวทีสาธารณะ คือการเสนอความคิดเห็นที่หลากหลายมากกว่ายึดความคิดเดิม ๆ
4. หนังสือพิมพ์มีบทบาททางการเมือง บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ต้องอยู่ตรงข้ามกับรัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลเป็นตัวแทนของประชาชน ดังนั้นรัฐจะไม่สามารถอยู่ได้นอกจากจะมีหลักประกันว่าประชาชนต้องรู้ว่า ผู้ปกครองกำลังทำอะไรอยู่ หรือไม่ทำอะไร หรือมีแผนจะทำอะไร
5. หนังสือพิมพ์ เป็นเครื่องสาธารณะของประชาชน (The Bulletin Board Role) คือ การให้บริการความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตของประชาชนในเรื่องต่าง ๆ

อุรธณ์ พลกุล (อ้างในพนิต กุลศิริ,2528) กล่าวว่า หนังสือพิมพ์มีบทบาทในการให้การศึกษาและความรู้เกี่ยวกับสังคมทุก ๆ ด้าน เพราะหน้าที่ของหนังสือพิมพ์คือให้แสงสว่าง ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางทวีปัญญา ช่วยการศึกษาและปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีแก่ประชาชน จึงเปรียบสื่อมวลชนว่าเป็นสถานศึกษาผู้ใหญ่ เมื่อตัวอักษรปรากฏบนหน้าหนังสือว่าอย่างไร นั้นหมายความว่า ประชาชนล้วนแต่ได้รับรู้ข้อความนั้นและเรื่องนั้นตามสภาพของเรื่อง และรับรู้ด้วยการเชื่อว่าถูกต้องไว้ก่อน

เสรี วงษ์มณฑา (2529 อ้างใน อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี,2534) กล่าวถึงบทบาทของสื่อมวลชนมีต่อสมาชิกของสังคม หรือบทบาทกระบวนการสังคมประกิดว่า สื่อมวลชนทำหน้าที่เตรียมมนุษย์เข้าสู่สังคม เช่นเดียวกับ หน้าที่ของสถาบันอื่น ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญมากขึ้นต่อการเรียนรู้บทบาทหน้าที่ในสังคม ได้แก่ การสอนบทบาทของคนในสังคมในฐานะต่าง ๆ การสร้างค่านิยม ทัศนคติ การหล่อหลอมรส

นิยม ตลอดไปจนถึงการกำหนดปทัสถานของพฤติกรรม ซึ่งอาจส่งผ่านทางตัวละครในนวนิยาย ใน ภาพยนตร์ หรือแม้แต่ในการโฆษณาสินค้า

แนวคิดเรื่องนายประตูข่าวสาร

แนวคิดเรื่องนายประตูของข่าวสาร หรือผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper) ถูกนำมาเปรียบเทียบกับผู้มีหน้าที่กรองหรือคัดเลือกข่าวสารที่จะนำเสนอผ่านสื่อ ผู้ทำหน้าที่นายประตูข่าวสารคนแรกคือ ผู้สื่อข่าว คนต่อมาคือ บรรณาธิการ ผู้ที่จะตัดสินใจจะให้ข่าวสารหรือความคิดเห็นออกไปสู่สาธารณชนอย่างไร ปัญหาของผู้เฝ้าประตูจะต้องเผชิญคือ จะต้องใช้วิจารณญาณอย่างสุ่มในการตัดสินใจคัดเลือก และเสนอข่าวสารให้ตรงไปตรงมามากที่สุดและเข้าใจหรือตระหนักถึงความต้องการของมวลชนผู้รับสาร (สนั่น ปัทมทินและคณะ,2530 อ้างในสุธาทิพย์ โมราลา,2537)

Bagdikian (อ้างถึงใน อรุณ เลิศจรรยาภักษ์ และดาราวรรณ สุขุมลชาติ , 2531 : 20) กล่าวว่านักข่าวและบรรณาธิการจะตัดสินใจเลือกข่าวอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัย 5 ประการคือ

1. หลักที่ยึดในการบริหาร
2. การมองโลกของความจริงและนิสัยของคนคนนั้นคือมองว่าผู้อ่านต้องการอะไรและมีความปรารถนาอย่างไร
3. ค่านิยม ซึ่งยึดถือโดยกองบรรณาธิการที่มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ มีมาตรฐานด้านความยุติธรรม และเป็นที่ยอมรับในวงวิชาชีพ นั่นคือ เขาจะเป็นผู้ตัดสินใจอะไรที่ผู้อ่านในหมู่คณะของเขาควรจะได้รับรู้
4. การประเมินค่าของข่าวสาร โดยการแข่งขันของสื่อ
5. ค่านิยมส่วนตัวหรือนิสัยแปลก ๆ ของบรรณาธิการ

ไม่เพียงแต่บทบาทในการเลือกหรือไม่เลือกข่าวสารต่าง ๆ แล้ว บรรณาธิการยังมีหน้าที่จัดสรรเหล่านั้นให้อยู่ในรูปที่เขาต้องการ รวมไปถึงการกำหนดว่า ข่าวสารนั้นควรจะปล่อยออกสู่สาธารณะเมื่อใด หรือเสนอทั้งหมดซ้ำ ๆ กัน หรือเลือกเสนอบางส่วนเท่านั้น ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับข้อจำกัดของเวลา และเนื้อที่ในการนำเสนอในสื่อนั้นอีกด้วย

แนวคิดเรื่องนายประตู่ชาวสารนี้ ผู้วิจัยจะนำไปพิจารณาบทบาททางวารสารศาสตร์ของคุณ นิลวรรณว่า เธอได้แสดงบทบาทเป็นนายประตู่ชาวสารอย่างไร ในฐานะที่เธอเป็นบรรณาธิการนิตยสาร ทั้ง 3 ฉบับ

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมเชิงวารสารศาสตร์

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรม กำเนิดในชาติตะวันตก เช่นเดียวกับวิชาวารสารศาสตร์ซึ่งพัฒนาจากระบบการปกครองซึ่งแตกต่างจากแบบการปกครองของสังคมไทย แนวคิดเรื่องจริยธรรมเชิงวารสารศาสตร์ที่เป็นต้นกำเนิด เมื่อเข้ามาเผยแพร่ในสังคมไทยจึงถูกปรับแต่งให้เป็นไปตามความเชื่อเดิมของคนในสังคม อย่างไรก็ตามเมื่อการหนังสือพิมพ์เป็นที่แพร่หลายในสังคมไทย นักหนังสือพิมพ์ไทยจึงได้เรียนรู้หลักการทางจริยธรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อ และค่านิยมของสังคมไทยไปด้วยพร้อม ๆ กัน

จริยธรรม ตามปรัชญาตะวันตก หมายถึงวิธีคิดเรื่องความดี หรือระบบที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยศีลธรรม(แต่ไม่ใช่ตัวศีลธรรม) เป็นหลักประเพณีปฏิบัติของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง กล่าวโดยทั่วไปจริยธรรมเป็นทฤษฎีหรือหลักการเกี่ยวกับความประพฤติของคนว่าดี หรือไม่ดี เป็นสิ่งที่ใครจะประพฤติก็ได้หรือไม่ประพฤติก็ได้ นักปรัชญาตะวันตก ได้เสนอแนวทางในการตัดสินใจทางจริยธรรม 4 แนวทาง (อ้างในสุกัญญา สุกบรรทัด, 2539) ได้แก่

1. อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant)

คานท์ เป็นนักคิดในกลุ่มเน้นหน้าที่ (Deontological) กล่าวว่าพฤติกรรมทั่วไปของมนุษย์นั้น สามารถพิจารณาได้โดยธรรมชาติของตัวเองว่า มีธรรมะ (Moral) หรือไร้ธรรมะ (Immoral) ซึ่งคานท์ไม่สนใจว่าการกระทำนั้นถูกต้องหรือไม่ แต่สนใจว่าคน ๆ นั้นได้ปฏิบัติตามหน้าที่หรือไม่ เนื่องจากคานท์เชื่อในเจตนารมณ์ของมนุษย์ว่า มนุษย์มีเจตนาที่ดีงาม หมายถึงการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะทำให้สิ่งที่ตนคิดว่าควรจะทำ มากกว่าจะพะวงว่า สิ่งที่ทำนั้นจะก่อให้เกิดผลอย่างไร เพราะหากคนเรามีเจตนารมณ์ที่ดีงามแล้ว ย่อมจะกระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม

2. อริสโตเติล (Aristotle) และเกิร์ต (Gert)

อริสโตเติลเสนอแนวคิดเรื่องกฎทอง (Golden Means) หรือทางเลือกที่เป็นทางสายกลาง โดยมองว่าทางสายกลาง เป็นวิธีเลือกปฏิบัติที่ดีงาม เหมาะสม โดยยึดความพอดีหรือจุดกึ่งกลางเป็นเกณฑ์ แต่ไม่ได้หมายถึงการรวมชอมกับความชั่วร้าย และจุดที่เรียกว่าพอดีนั้น

เป็นจุดในจินตนาการของตัวเอง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับพลเมืองในสังคม มีเหตุผลที่ดีและมีวิธีการที่น่ายกย่องด้วย

ส่วนแนวความคิดของเกิร์ต กล่าวว่า หลักการที่คนทุกศาสนายอมรับว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ยอมรับเป็นหลักในการตัดสินใจทางศีลธรรมของคน และคนที่มีความดีสัมบูรณ์ทุกคนย่อมยอมรับในหลักศีลธรรมเดียวกัน แต่แม้จะมีการละเมิดกฎทางศีลธรรมเกิดขึ้น แต่จะละเมิดก็ต่อเมื่อสามารถสร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำของตนเองได้ ซึ่งหมายถึงการกระทำที่มีเหตุผล และเป็นที่ยอมรับ

เกิร์ต กล่าวถึงหลักศีลธรรมว่า ประกอบด้วย การไม่ฆ่า การไม่สร้างความเจ็บปวด การไม่ทำให้พิการ การไม่ทำให้สูญเสียอิสรภาพ การไม่ทำให้ผู้อื่นหมดความสุข การไม่หลอกลวง การไม่รักษาสัญญา การไม่คดโกง การไม่เคารพกฎหมาย และการปฏิบัติตามหน้าที่

3. จอห์น รอว์ล (John Rawls) ชี้ว่า ความยุติธรรมเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกัน รอว์ลเสนอว่า ในการตัดสินใจทางจริยธรรม ควรถอยตัวเองออกมาก้าวหนึ่งแล้วให้มานั่งบังตา (Veil of Ignorance) เพื่อมิให้อคติหรือผลประโยชน์บางอย่างอันได้แก่ ตำแหน่งหรือสถานะทางสังคมเช่น ศาสนา เพศ ชนชั้น หรือกลุ่ม มามีอิทธิพลในการตัดสินใจ

สุภา ศิริमानนท์ กล่าวถึงจริยธรรมของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ที่ควรถือเป็นหลักยึดว่าด้วยสิทธิกับหน้าที่ และเสรีภาพกับความรับผิดชอบ ของนักหนังสือพิมพ์และของบรรณาธิการโดยเฉพาะคือ

ข้อหนึ่ง - แม้ว่าการให้ความหยุดยั้งบันเทิงจะเป็นกรณีก็อย่างหนึ่งของหนังสือพิมพ์ แต่หนังสือที่ดีก็จะต้องไม่ตั้งใจแต่จะทำหน้าที่ในทางให้ความหยุดยั้งบันเทิงแก่ผู้อ่านอย่างเดียวตะพึดไป เพราะหน้าที่อันสูงสุดของหนังสือพิมพ์คือการให้ สัจจะอันถูกถ้วน และการให้ ข้อวิพากษ์วิจารณ์อันซื่อสัตย์ ต่อผู้อ่านการให้ สัจจะอันถูกถ้วน และการให้ ข้อวิพากษ์วิจารณ์อันซื่อสัตย์ ต่อผู้อ่านดังกล่าวก็มีเงื่อนไขเป็นพื้นฐานสำคัญกำกับอยู่ด้วย ว่า จะต้องให้วิธีที่ทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลินหรือพึงใจอ่านตลอดเวลาที่รับทราบสัจจะอันถูกถ้วนและการวิพากษ์วิจารณ์อันซื่อสัตย์นั้น ๆ

ข้อสอง - ต้องพยายามอย่างเต็มที่จะไม่ปล่อยให้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือของการโฆษณาชวนเชื่อ หรือเป็นเครื่องมือของการบั่นทอนและของเจตนาอันสกปรก

ข้อสาม - ต้องไม่ปล่อยให้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือหรือข้ารับใช้ของรัฐบาล หรือของหมวดแห่งอำนาจใด ๆ ไม่ว่าหมวดทางเศรษฐกิจหรือหมวดทางการเมือง

ข้อสี่ - ต้องสังวรทุกกลมหายใจว่า หนังสือพิมพ์คือผู้สอดส่องสว่างลงสู่ที่มีมืด

ข้อห้า - หนังสือพิมพ์คือเครื่องมืออันสำคัญที่สุดในทางช่วยขยายขอบเขตแห่ง ความรอบรู้ ของมวลชนให้กว้างขวางออกไปเรื่อง ๆ ไม่มียับยั้ง

ข้อหก - ความเปลี่ยนแปลง คือสังสุตรของโลก และทั้งหนังสือพิมพ์นี่เองที่จะช่วยให้ ความเปลี่ยนแปลงของสังคม เกิดขึ้นโดยทุกฝ่ายจะเจ็บปวดน้อยที่สุด

ข้อเจ็ด - หนังสือพิมพ์คือเครื่องมือซึ่งจะคอยบอกเล่าให้รัฐบาลรู้ถึงผลอันเกิดแต่นโยบายของ รัฐบาลนั้น ๆ เองอยู่เสมอว่าเป็นอะไรอย่างไร หรือมีอะไรอย่างไร เพื่อที่ความบกพร่องหรือความผิดพลาดต่าง ๆ จะได้มีการปรับปรุงแก้ไขเสียโดยพลันทันทกาล

ข้อแปด - หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในทางช่วยให้ราษฎรที่มีความคิดเห็นสามารถ แสดงข้อคิดเห็นต่าง ๆ ออกมาได้ เพื่อให้ข้อคิดเห็นนั้น ๆ ได้ยินไปถึงผู้ที่นั่งอยู่บนเก้าอี้แห่งอำนาจ และก็อาศัยวิถีเช่นว่านี้ ก็จะเป็นผลกระทบให้ข้อคิดเห็นเหล่านั้นเกิดเป็นอิทธิพลต่อความเป็นไปอันดียิ่ง ๆ ขึ้นของชุมชนได้

ข้อเก้า - หนังสือพิมพ์มีบทบาทอันสำคัญมากในการสร้างสรรค์ความเข้าใจที่เข้าอกเข้าใจต่อกันและกันทั้งในแง่ของระหว่างชนชาติเดียวกันและในแง่ของระหว่างประชาชาติต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าหากปฏิบัติอย่างถูกถ้วนเหมาะสมแล้วไซ้ หนังสือพิมพ์นี้แหละจะช่วยลดหรือผ่อนคลายความตึงเครียดนานาประการลงได้ ไม่ว่ากรณีภายในชาติหรือระหว่างประชาชาติ

ข้อสิบ - ต้องสำนึกและรับรู้ไว้เป็นพื้นฐานว่า หนังสือพิมพ์นั้นมีธรรมชาติที่จะต้องต่อกรกับ "ฝ่ายสถานะเดิม" และ "ฝ่ายผู้ครองอำนาจรัฐ" เสมอไป ไม่ว่าจะโดยมีสำนึกหรือไม่มีสำนึก

เพราะเหตุใด? ก็เพราะว่า หนังสือพิมพ์ซึ่งทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มขอบขีดแห่งความรับผิดชอบนั้นจะต้องสอบสวนเรื่องราวเพื่อสกัดข้อบกพร่องต่าง ๆ และคอยรับชั้นต่าง ๆ ในวงการสาธารณะอยู่ตลอดเวลา

หนังสือพิมพ์จะส่งเสริมให้เกิด "ปัญหาสาธารณะ" ขึ้นเพื่อประโยชน์ของสาธารณะเอง หนังสือจะตั้งปัญหาชนิดที่อาจจะเสียดแทงความสำนึกและพฤติกรรมของฝ่ายสถานะเดิมหรือของฝ่ายผู้ปกครองอำนาจรัฐอยู่เรื่อยไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อสิบเอ็ด ผู้ครองอำนาจรัฐโดยทั่วไปอาจจะถือว่าตนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะปิดบังหรือที่จะมดเท็จต่อราษฎรเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งตามนโยบายเฉพาะหน้า โดยใช้ข้ออ้างว่าเพื่อให้สังคมตั้งอยู่บนความสงบ แต่หนังสือพิมพ์ก็มีสิทธิและหน้าที่ที่จะเปิดโปงกรณีที่เป็นสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของสาธารณะเองพร้อมกันไปได้อย่างไม่พึงระวัง

ข้อคิดอันนี้มีใช้ว่าทั้งสองฝ่ายจะเป็นศัตรูกัน แต่ในครองของคติประชาธิปไตยแล้วต้องถือว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของราษฎรโดยเท่าเทียมกัน ด้วยการยึดหลักปฏิบัติที่เป็นธรรมและเหมาะสม

ข้อสิบสอง - บุคคลในฝ่ายสถานะเดิมหรือในฝ่ายผู้ครองอำนาจรัฐ อาจจะรู้สึกว่หนังสือพิมพ์คอยแต่จะสร้างอุปสรรคหรือข้อขัดขวางให้แก่การบริหารกิจการสาธารณะและไม่ค่อยยอมรับรู้สถานะของเจ้าหน้าที่แห่งรัฐซึ่งประสงค์จะปิดบังหรือจะอำพรางบางสิ่งบางประการ เพื่อให้ผลปฏิบัตินโยบายเป็นไปโดยสะดวกราบรื่น และตำหนิว่หนังสือพิมพ์มักจะคอยเปิดโปงสิ่งต่าง ๆ ซึ่งทางการต้องการจะปกปิดซ่อนเร้นหรืออำพราง

ข้อสิบสาม - แต่ภารกิจซึ่งหนังสือพิมพ์จะต้องปฏิบัติตามธรรมชาติของกิจการนั้นก็มิใช่ว่าจะมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความชิงชังแก่ใครฝ่ายใดทั้งสิ้น การรับใช้สาธารณชนคนอ่านด้วยการให้สัจจะอย่างถูกถ้วนและการให้ข้อวิพากษ์วิจารณ์อย่างสัตย์ซื่อเป็น **หน้าที่และความรับผิดชอบ** หนังสือพิมพ์มิได้พยายามทำลายตนเองหรือทำลายเกียรติคุณของตนเองเท่าที่ได้วางกำหนดลงไว้เป็นหลักวิชา แต่มันเป็นธรรมชาติของภาระหน้าที่

นั่นก็แปลว่า เมื่อหนังสือพิมพ์ปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่และความรับผิดชอบ หนังสือพิมพ์ก็สร้างศัตรูให้แก่ตนเองพร้อมกันไปด้วย

ข้อสิบสี่ - หนังสือพิมพ์มี “หน้าที่” ที่จะต้องทำให้ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นที่รู้จักไปโดยแพร่หลายไพศาล

สิ่งที่เป็นเป้าหมายหรือเป็น “เพดาน” ของหนังสือพิมพ์ก็ได้แก่ ผู้อ่านหรือมวลชนคนอ่าน

นั่นแหละคือ “กฎ”

นั่นแหละคือ “หลักยึด”

และก็นั่นเองคือ บทบาท ของหนังสือพิมพ์ซึ่งส่งผลกระทบไปเป็น อิทธิพล ว่าหนังสือพิมพ์มีอยู่อย่างไร เพียงใดในการที่จะยกระดับ วัฒนธรรม ของ สังคม ให้สูงขึ้นและสูงขึ้นเรื่อย ๆ ไปตามความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลา

เงื่อนไขดังกล่าวนี้มัน กำกับกัน และ กำหนดอยู่แก่กันและกัน ในตัวของมันเอง

ข้อสืบท้า - ฟังสังวรและจำใส่ใจไว้เสมอไปอย่างไม่มีละเว้นว่า ภารกิจของบรรณานุกรมนั้นมีสรุปสั้น ๆ ประการเดียว คือ ต้องสร้างสรรค์ให้หนังสือพิมพ์มี “ความเชื่อถือได้” แก่ยิ่งขึ้นหนักแน่นขึ้น

นั่นแหละคืออุดมการณ์

ผู้วิจัยเห็นว่า ในการทำหน้าที่สื่อมวลชน นักสื่อสารมวลชนทุกคนจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักทางจริยธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นกรอบในการทำหน้าที่ แนวคิดทางจริยธรรมนี้จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์บทบาททางวารสารศาสตร์ของคุณนิลวรรณในการทำหน้าที่สื่อมวลชน

แนวคิดเรื่องการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ คือ บันทึกที่มีความหมายเกี่ยวกับบุคคล กลุ่มบุคคล สถาบัน เรื่องราว แนวความคิด เหตุการณ์ ความเป็นมา (ไม่ว่าความสำเร็จ หรือความล้มเหลว) ของมนุษย์ในอดีต ช่วยให้เราเข้าใจอดีต เข้าใจปัจจุบัน และบางครั้งก็ช่วยให้เราสามารถทำนายอนาคตได้และการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ใช้วิธีเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อพิจารณาและวิเคราะห์บุคคล สถาบันหรือเหตุการณ์ในอดีต (Best,1977 อ้างใน พิระ จิรโสภณ,2535:158)

สุกัญญา สดบรรทัด (2542) กล่าวว่า การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์หมายถึง การศึกษาเพื่ออธิบายอดีตของสังคมมนุษย์ในมิติเวลา วิชาประวัติศาสตร์ หมายถึงศาสตร์ที่พัฒนาระเบียบวิธีและแนวคิดอันช่วยให้ นักประวัติศาสตร์ได้อาศัยเก็บข้อมูลในอดีต ประเมินข้อมูลนั้นและอภิปรายอย่างมีความหมายในหัวข้อนั้น

ส่วนการศึกษาประวัติศาสตร์ของหนังสือพิมพ์ เป็นการเน้นข้อเท็จจริง โดยอาศัยทฤษฎีวารสารศาสตร์ช่วยอธิบาย ข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์หนังสือพิมพ์ ได้แก่

1. ข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุการณ์

1.1 เหตุการณ์เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของหนังสือพิมพ์ ความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนวิวัฒนาการ จุดเปลี่ยนแปลงของตัวหนังสือพิมพ์เอง

1.2 เหตุการณ์ในสังคมที่หนังสือพิมพ์รายงานและวิธีการที่หนังสือพิมพ์รายงาน เหตุการณ์นั้น

2. ข้อเท็จจริงที่เป็นแนวคิด

2.1 แนวคิดเชิงวารสารศาสตร์ที่ดำรงอยู่ในสังคมช่วงเวลาหนึ่ง เช่น เสรีภาพ ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ในเชิงสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนวิวัฒนาการ จุดเปลี่ยนแปลงของแนวคิดนั้น

2.2 แนวคิดในสังคมที่หนังสือพิมพ์รายงาน เช่น “ความศิวิไลซ์” และวิธีการหรือกระบวนการที่หนังสือพิมพ์รายงานแนวคิดนั้น ๆ

3. ข้อเท็จจริงที่เป็นบุคคล ได้แก่บทบาท ผลงาน ความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์

4. ข้อเท็จจริงที่เป็นองค์กร ได้แก่ วิวัฒนาการ โครงสร้าง หน้าที่ กระบวนการทำงานและบริบททางสังคม

ประวัติศาสตร์การบอกเล่า

ในการศึกษาเรื่องราวในอดีต นอกจากศึกษาจากเอกสารเท่าที่มีอยู่ การสอบถามจากบุคคลร่วมสมัย หรือร่วมเหตุการณ์เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจเรื่องราวในอดีตได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จุดเด่นของประวัติศาสตร์การบอกเล่าอยู่ที่การให้ภาพเบื้องหลังได้ดีกว่าเอกสาร ทำให้บรรยากาศหรือรสชาติของเหตุการณ์และผู้สัมภาษณ์อาจแทรกคำถามที่ต้องการเพิ่มเติมเพื่อความชัดเจนของเอกสารที่มีอยู่ในขณะเดียวกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม การนำวิธีประวัติศาสตร์การบอกเล่ามาใช้ในการเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ก็มีข้อจำกัด ที่ผู้ศึกษาต้องคำนึงถึงก่อนนำมาเป็นหลักฐานในการศึกษา ข้อจำกัดดังกล่าว (กนก วงศ์ตระหง่าน อ้างถึงใน สุภัทญา สุขบรรทัด เอกสารการสอนวิชาวิจัยประวัติศาสตร์ฯ 2541) ได้แก่

1. ความทรงจำของผู้เล่ามีจำกัด
2. ความจำกัดของการเล่าเรื่องที่ตนรู้ มีจะเล่าแก่เฉพาะบุคคลที่ตนพอใจ
3. ข้อมูลที่เล่าอาจเป็นข้อมูลที่ปรุงแต่งแล้ว
4. มักจะใช้ได้ดีกับเฉพาะ *contemporary history* ไม่ใช่ *Ancient history*
5. ความเกรงกลัวว่า การเล่าของตนจะทำให้เกิดอันตราย
6. การบอกเล่า บางครั้งไม่เป็นธรรมเนียมให้ตอบในเรื่องที่ตนไม่ชำนาญหรือไม่เคยนึกถึงมาก่อน

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ ผ่านประสบการณ์ของบุคคลจำเป็นต้องอาศัยวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ชีวิตของบุคคลนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ชีวิตบุคคล จะทำให้มองเห็นพัฒนาการของบุคคลนั้น ๆ ตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน และอาจทำนายได้ว่า ในอนาคตจะมีแนวโน้มอย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น (Kroeber ,1948 อ้างถึงใน เบญจา ยอดดำเนิน, 2531) ทั้งนี้ย่อมต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เช่น เวลา สถานที่ หรือภาวะกดดันอย่างใดอย่างหนึ่งในแต่ละช่วงที่ทำการศึกษา

การศึกษาประวัติศาสตร์ชีวิตบุคคล (Life History) คือ การบันทึกเกี่ยวกับความเป็นมาของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง การศึกษาด้วยวิธีนี้ จุดประสงค์หลักก็เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ที่เป็นประสบการณ์ของบุคคลผู้นั้น ซึ่งในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์เหล่านั้นมักจะเน้นความสำคัญของปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งความเป็นมาของปัจจัยแวดล้อมที่ว่านั้นด้วย (Agar,1980 อ้างถึงใน เบญจา ยอดดำเนิน,2531)

ดังนั้น เพื่อทราบและเข้าใจถึงที่มาของแนวคิดและบทบาทของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง จึงจำเป็นต้องศึกษาประวัติศาสตร์ชีวิตของเธอด้วย แนวคิดเรื่องการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์การบอกเล่านี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ผู้ถูกวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง และใช้ในการสรุปและอภิปรายผล

แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม

ในการศึกษาเรื่องบทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรีของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง นี้ เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าคุณนิลวรรณ ได้แสดงความคิดผ่านข้อเขียนหลายบทที่น่าสนใจศึกษาใน แนววาทกรรม ดังนั้นจึงใช้แนวคิดเรื่องวาทกรรมเข้ามาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ด้วย เพื่อเข้าใจถึงบริบทหรือสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงวาทกรรมเหล่านั้น ในกรอบความหมายเกี่ยวกับวาทกรรม ดังนี้

Guy Cook (อ้างถึงใน สมจิตร เตชะบัญญัติ, 2539 : 22) ให้ความหมายของคำว่า วาทกรรมไว้ว่า หมายถึงความเกี่ยวเนื่องระหว่างบทกับบริบท (text and context) ในลักษณะที่ ผู้ร่วมการสื่อสารรับรู้ความหมาย จุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์วาทกรรม เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาโดยทั่วไป และสิ่งสำคัญที่ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์หรือสถานการณ์เหล่านั้น ด้วย ทั้งนี้การวิเคราะห์วาทกรรม (discours analysis) ไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องภาษาเท่านั้น แต่ ยังรวมถึงการวิเคราะห์บริบทของการสื่อสารอื่น ๆ ด้วย เช่น

- ใครติดต่อกับใคร
- ติดต่อเพื่ออะไร
- การติดต่อสื่อสารนั้นอยู่ในสถานการณ์และในสังคมรูปใด
- ติดต่อผ่านสื่อประเภทใด
- พัฒนาการของการสื่อสารนั้นเป็นอย่างไร

ศิริชัย ศิริกายะ (อ้างใน สมจิตร เตชะบัญญัติ , 2529) กล่าวว่า วาทกรรมคือการ พิจารณาระหว่างบท (text) กับ บริบท (context) ในลักษณะของการสร้างความหมายให้เกิดขึ้นใน เงื่อนไขของบริบททางการสื่อสาร ซึ่งบริบทเหล่านั้นจะมีผลต่อความหมายของพฤติกรรมต่าง ๆ ในการสื่อสารด้วย เช่น ความหมายของคำที่ใช้ สถานที่และภาษาที่ใช้ ดังต่อไปนี้

1. รูปทรงอันเป็นวัตถุ (substance) มีผลต่อความหมายของวาทกรรม ซึ่งอาจแบ่งย่อย เป็น
  - สถานที่ ที่วาทกรรมนั้นปรากฏอยู่
  - บรรยากาศแวดล้อมของการนำเสนอวาทกรรมนั้น
  - ผู้คนแวดล้อมในการนำเสนอ
2. ภาพประกอบ (Picture) ภาพประกอบที่ดีมีส่วนในการสร้างความหมายที่ต้องการให้ เกิดขึ้น และช่วยให้การตรึงผู้อ่านให้สนใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น

3. ภาษาที่ใช้ (Para Language) หมายถึงสิ่งที่สามารถบ่งบอกถึงลักษณะการเขียน เช่นการกำหนดขนาดตัวอักษรที่แตกต่างกัน วรรคตอน ช่องไฟ การใช้เครื่องหมายต่าง ๆ
4. เหตุการณ์ที่ครอบคลุมตัวบท (Situation) หมายถึงการรับรู้ของผู้รับสารหรือผู้รับวาทกรรมนั้น ๆ
5. บริบทที่เกี่ยวข้อง (Co-Text) หมายถึงเรื่องราวที่กล่าวถึงหรืออ้างถึงก่อนที่จะมีการนำเสนอวาทกรรม รวมทั้งเรื่องราวตามมาหลังจากการนำเสนอว่ามีผลต่อกันหรือไม่
6. บทบาทต่อวาทกรรมชิ้นอื่น ๆ (Intertext) วาทกรรม (text) อื่น ๆ มีเรื่องราวเกี่ยวเนื่องหรือประสบการณ์ร่วมกับวาทกรรมที่นำเสนอมีอิทธิพลต่อความเชื่อถือและการตีความของเรื่อง
7. การมีส่วนร่วมในการนำเสนอวาทกรรม (Participation) หมายถึงความเห็นหรือความต้องการของผู้ร่วมการสื่อสารที่ต้องการมีส่วนร่วมในวาทกรรม ทั้งความเชื่อ ความรู้ และทัศนคติที่มีต่อวาทกรรมนั้น
8. หน้าที่ของวาทกรรม (Function) หมายถึงหน้าที่ในการให้ความรู้ ความคิด หรือเป็นการหล่อหลอมทัศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รวมถึงการเสนอแนะทางออกของปัญหาก็ได้

Margaret Wetherell และ Jonathan Potter (อ้างใน วิไล สมพันธ์, 2536) กล่าวถึงการวิเคราะห์วาทกรรมไว้ว่า วาทกรรมต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ประเด็นเรื่อง (Interpretation Repertoire) ประเด็นเรื่องที่ใช้ในการตีความเป็นหน่วยสรุปของรูปแบบวาทกรรม จึงเป็นรากฐานของผู้ส่งสารที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในวาทกรรมที่นำเสนอ ซึ่งทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารจะต้องมีความรู้สะสมดั้งเดิม (Stock Knowledge) เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการนำเสนอวาทกรรม
2. การสร้างสรรค์ภาษา (Construction) การสร้างสรรค์ภาษาเป็นที่มาของการใช้ภาษาในวาทกรรมนั้น กล่าวคือ มีผลต่อการเลือกหรือไม่เลือกใช้คำบางคำในการนำเสนอวาทกรรม
3. ตัวแปรในวาทกรรม (Variation) ตัวแปรเป็นสิ่งที่สร้างความแตกต่างระหว่างสารที่นำเสนอกับเหตุการณ์จริง ตัวแปรในวาทกรรมได้แก่ สถานการณ์ในกลุ่มสังคม นโยบายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบุคลิกลักษณะของผู้เกี่ยวข้อง หากตัวแปรเหล่านี้เปลี่ยนแปลงย่อมทำให้การนำเสนอวาทกรรมเปลี่ยนแปลงไปด้วย
4. หน้าที่ (Function) วาทกรรมจะเป็นตัวทำหน้าที่อธิบายเหตุการณ์ให้ผู้ฟังรับรู้ว่า เกิดอะไรขึ้น แต่อาจไม่ได้สื่อความหมายโดยตรงไปตรงมา การวิเคราะห์หน้าที่ของวาทกรรมจึงเป็นการค้นหาผลของวาทกรรมมากกว่าการหาข้อมูลดิบ หรือเนื้อหา

แนวคิดเรื่องวาทกรรมนี้ ผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์วาทกรรมที่แสดงแนวคิดเรื่องสตรี

ของคุณ

นิลวรรณ ปิ่นทอง โดยจะวิเคราะห์วาทกรรมในเชิงภาษาเท่านั้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิมพ์ฤทัย ชูแสงศรี ทำวิจัยเรื่อง ความคิดของผู้หญิงในนิตยสารผู้หญิง ศึกษาความคิดของผู้ส่งสารที่เป็นนักเขียนและผู้จัดทำนิตยสารสตรีในช่วง พ.ศ.2500-2516 ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงต้นของการเติบโต นิตยสารสตรีมีบทบาทในการเป็นปากเสียงเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่สตรี แต่ต่อมาเมื่อมีผลประโยชน์ทางธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง อันเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจตามแนวนโยบายของรัฐบาลในช่วงเวลานั้น เนื้อหาของนิตยสารสตรีจึงเปลี่ยนไป โดยหันไปเน้นเรื่องบันเทิงเริงรมย์ตามความต้องการของตลาดเพื่อผลทางการค้า

วาณี ฐานานวงศ์ศานติ ทำวิจัยเรื่อง กรณีศึกษาคอลัมน์ที่บ่งชี้สตรีนิยมในนิตยสารสตรี ในช่วงปี พ.ศ. 2537-2538 โดยศึกษาจากนิตยสารสตรี 8 ชื่อฉบับ ผลการวิจัยพบว่า นิตยสาร วาไรตี้ มีข้อมูลที่บ่งชี้สตรีนิยมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 27.92 รองลงมาคือ สตรีทัศน์ ร้อยละ 20.65 ผู้หญิงเก่ง ร้อยละ 18.07 พฤษภา ร้อยละ 13.38 สตรีสาร ร้อยละ 10.89 และ ขวัญเรือน ร้อยละ 9.00

การวิจัยนี้แม้จะไม่มีจุดมุ่งหมายจะสำรวจแนวคิดของบรรณาธิการเกี่ยวกับประเด็นสตรีนิยม แต่เมื่อพิจารณาจากปริมาณเนื้อหาที่บ่งบอกความเป็นสตรีนิยม ก็เป็นตัวชี้ได้ในระดับหนึ่งถึงความสนใจและความคาดหวังต่อบทบาทของสตรี เช่น ใน สตรีสาร ผู้วิจัยสรุปว่า สตรีสารเสนอแนวคิดสตรีนิยมแนวเสรีนิยมและก้าวหน้านิยมเป็นส่วนมาก วัตถุประสงค์ของการเสนอคอลัมน์ใน สตรีสาร เป็นเพียงการเสนอข่าวให้ผู้หญิงรับทราบบทบาทของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป จากแนวการนำเสนอเนื้อหา ผู้วิจัยพบว่า สตรีสาร ต้องการให้สตรีเห็นความสำคัญในเพศของตนจากบทบาทของผู้หญิงที่ปรากฏในสังคมและจากขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีจากกลุ่มสตรีทั่วโลก นำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดของไทย

มัทนา อธิธินันท์ชัย และ ศิริพร สะโครบาเน็ค ทำวิจัยเรื่องนิตยสารผู้หญิง เมื่อปี 2529 งานวิจัยนี้ได้สรุปภาพของนิตยสารสตรีออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. นิตยสารผู้หญิงสมัยใหม่ สะท้อนความต้องการของผู้หญิงที่ต้องออกมาทำงาน
นอกบ้าน ขณะเดียวกันก็ยังต้องแบกรับภาระในบ้านให้ได้ด้วย

2. นิตยสารผู้หญิงดั้งเดิม ตอบสนองผู้หญิงที่มีแม่บ้านและลูกที่ดีเป็นกลุ่มเป้าหมาย

3. นิตยสารสำหรับผู้หญิงปัญญาชน คือ นิตยสารที่มีผู้อ่านเป็นสตรีที่มีการศึกษา ผู้
วิจัยเสนอตัวแทนของนิตยสารกลุ่มนี้ คือ สตรีสาร ซึ่งระบุว่าร้อยละ 56.8 ของผู้อ่านเป็นปัญญา
ชนชั้นกลางที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและมีอายุระหว่าง 25-44 ปี และจากการสำรวจเนื้อหา
พบว่า คอลัมน์เกี่ยวกับข่าว สารคดี ภาษาและหนังสือ มีปริมาณมากกว่าคอลัมน์พ่อบ้านแม่
เรือน และปรากฏว่า ผู้อ่านส่วนใหญ่ที่ติดตามนิตยสารฉบับนี้ก็เพราะสนใจนวนิยาย เรื่องสั้น
และสารคดีต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเรื่องอ่านสนุกและได้สาระความรู้

งานวิจัยเรื่อง นิตยสารสตรี บทวิเคราะห์เนื้อหาและทัศนคติของนักศึกษาหญิงของ
กุลธิดา ท้วมสุข (2534) ศึกษาเนื้อหาของนิตยสารสตรี 8 ชื่อฉบับ รวมทั้ง สตรีสาร ซึ่งผู้วิจัยพบ
ว่ามีแนวการนำเสนอเนื้อหาแตกต่างจากนิตยสารฉบับอื่นในกลุ่มที่ทำการศึกษา (แพรว ดิฉัน
ลลนา ขวัญเรือน กุลสตรี ผู้หญิง สตรีสาร) คือ มีคอลัมน์ประจำเกี่ยวกับศาสนา โดยนำคำ
สอนในพุทธศาสนามาลงพิมพ์อย่างสั้น ๆ ในทุก ๆ ฉบับ นอกจากนี้ ยังนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับใน
ฐานะตัวแทนของผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในกลุ่มชนชั้นกลางในลักษณะเน้นหนทางสู่ความสำเร็จ
มากกว่าเน้นความสำเร็จเฉพาะบุคคล

อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี และ ไศลทิพย์ จารุภูมิ (2532) ศึกษาวิจัยบทบาทของคอลัมน์ตอบ
ปัญหา

ในสื่อสิ่งพิมพ์ โดยศึกษาคอลัมน์ตอบปัญหาในสื่อสิ่งพิมพ์ 3 ฉบับ คือ แพรว สตรีสาร และ ดารา
ภาพ-ยนตร์ ผลการวิจัยพบว่า คอลัมน์ตอบปัญหาในนิตยสารแสดงบทบาทใน 5 ประการ คือ

1. บทบาทในการเป็นผู้ให้คำแนะนำ (advocator) เพื่อให้ผู้มีปัญหาสามารถเผชิญและ
แก้ปัญหาด้วยตนเอง
2. บทบาทในการเป็นผู้ชักชวน (persuader) ซึ่งเป็นความพยายามของผู้ตอบปัญหาที่
จะเข้าไปมีอิทธิพลและเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของผู้มีปัญหาให้เข้าสู่เข้ารอยและ
สอดคล้องกับประเพณีนิยม
3. บทบาทในการเป็นตัวแทนของพ่อแม่ (parent figure) ซึ่งทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้
ผู้มีปัญหาให้ปฏิบัติตนสอดคล้องกับค่านิยมที่มีดีในสังคม

4. บทบาทในการเป็นผู้เปลี่ยนแปลงสถานการณ์ทางสังคม (social broker) ให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องและปรับปรุงให้ดีขึ้นเพื่อลดความตึงเครียดและความกดดันให้น้อยลง
5. บทบาทในการเป็นผู้จัดระเบียบชุมชน (community organizer) โดยให้คำแนะนำที่เป็นแนวทางสำหรับผู้ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกันหรือคล้าย ๆ กันแต่มีได้เขียนมาถาม

วรินทรา ไกรยรวงศ์ (2540) ทำวิจัยเรื่อง มิติแห่งการบริโภคที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง โดยผู้วิจัยศึกษาเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ของนิตยสารผู้หญิงจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า บทบาทของนิตยสารจากอดีตถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย

1. บทบาทหน้าที่ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่สตรี
2. บทบาทในการเป็นโรงเรียนนอกระบบ
3. บทบาทในการเป็นปากเสียง และเป็นเวทีสาธารณะในการแสดงความคิดเห็น

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า นิตยสารสตรีมิได้มีบทบาทที่ต่อเนื่องในแง่การเป็นปากเสียงของสตรี ในขณะที่เดียวกันก็พบบทบาทใหม่ขึ้นมาแทนที่ คือ บทบาทในการเป็นผู้นำในเรื่องค่านิยมต่าง ๆ เช่น ค่านิยมในการแต่งกาย การใช้เวลาว่างแบบใหม่ นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำในการเปิดมิติการบริโภคเพื่อรองรับจุดประสงค์ของการผลิตนิตยสารที่ต้องการแสวงหากำไร บทบาทของนิตยสารสตรีในระยะหลังจึงค่อนข้างไปในทางเป็นสื่อโฆษณามากกว่าบทบาทอื่น ๆ โดยพยายามแปรสภาพของผู้อ่านของตนให้เป็นสินค้าอย่างหนึ่ง แล้วนำไปขายสปอนเซอร์ ผู้ซื้อเนื้อที่โฆษณาของนิตยสารนั้น ในขณะที่เดียวกันผู้อ่านนิตยสารในกลุ่มนี้ ก็บริโภคนิตยสารในลักษณะของการบริโภคสัญชาตญาณมากกว่าต้องการประโยชน์จริง

Amy Edman Farrel ทำวิจัยเรื่อง สตรีนิยมในสื่อมวลชน ศึกษาเฉพาะกรณีนิตยสาร Ms. ระหว่างปี ค.ศ.1972-1989 (Feminism in The Mass Media 1972-1989 : Ms.Magazine) ผลการวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์บรรณาธิการและวิเคราะห์เจตนาของผู้อ่านที่ได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้ตีพิมพ์ พบว่า Ms. บรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจอย่างน่าพอใจในอันที่จะเป็นปากเสียงของสตรีอเมริกันแต่ในขณะเดียวกันกลุ่มผู้อ่านอีกส่วนหนึ่งก็ผิดหวังต่อบทบาทในฐานะสื่อมวลชนของ Ms. ในแง่ความน่าเชื่อถือ

Patricia Ann Okker ทำวิจัยเรื่อง *Feminizing The Voice of Literary Authority* ผู้วิจัยศึกษาบทบาทของ Sarah J. Hale บรรณาธิการนิตยสาร Ladies และ นิตยสาร Godey, Lady Book

(1929 - 2939) ผลการวิจัยพบว่าบรรณาธิการนิตยสารทั้ง 2 ฉบับมีบทบาทส่งเสริมให้มีความเสมอภาคและโอกาสทางวรรณกรรมของผู้หญิง โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดแบ่งแยกหญิงชายและวัฒนธรรมวรรณกรรม Hale เผยแพร่ความคิดของนักเขียน คนอ่านและเนื้อหาในนิตยสารที่ต่อต้านภาพลักษณ์ของนักเขียนสุภาพบุรุษนักวิชาการ เธออุทิศตัวให้ทำงานในฐานะนักเขียนอาชีพ และงานที่จะประเมินบทบาทของนักเขียนหญิง นอกจากนี้ยังต่อสู้กับทัศนคติของผู้อ่านส่วนหนึ่งที่มองเห็นแต่ภาพด้านลบของผู้หญิง โดยพยายามนำเสนอวิถีของผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จและมีความสามารถ และการนำเสนอความคิดของผู้หญิงในมุมมองประวัติศาสตร์วรรณกรรมและพัฒนาการของเพศหญิงในวงการนวนิยายแก้ว

แนวคิดจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้ประโยชน์ในการสัมมนาและการอภิปรายผล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องบทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรีของ คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง นี้ผู้วิจัย ใช้วิธีดำเนินการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Research) ใน 2 ลักษณะคือ

1. ศึกษาโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
2. ศึกษาจากการบอกเล่า (Oral History)

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลสำหรับงานศึกษานี้ได้จาก 2 แหล่ง คือ

1. ประเภทเอกสาร แบ่งเป็น

1.1 ข้อเขียนของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ที่ตีพิมพ์ในสตรีสาร ได้แก่ คอลัมน์ถ้อยแถลง และ คอลัมน์อื่น ๆ ที่ใช้นามจริงและนามปากกา

1.2 ข้อเขียนของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ที่ตีพิมพ์ในสิ่งพิมพ์อื่น ๆ เช่น วารสารภาษาและหนังสือ สิ่งพิมพ์ของสภาสตรีแห่งชาติ ฯ วารสารสมาคมสตรีอุดมศึกษา และนิตยสารสัปดาห์สาร เป็นต้น

1.3 บทสัมภาษณ์หรือข้อเขียนในรูปแบบอื่นเกี่ยวกับคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ในสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

2. ประเภทบุคคล ได้แก่ ตัวผู้ถูกวิจัย คือคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง เพื่อทราบความคิดเห็นและมองเกี่ยวกับสตรีและการทำงานทางวารสารศาสตร์โดยทั่วไป

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

การวิจัยนี้ มีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1. เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เป็นงานเขียนของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง โดยใช้แบบบันทึกข้อมูลเพื่อวิเคราะห์บทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรี

2. เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เป็นงานเขียนเกี่ยวกับคุณนิลวรรณของผู้เขียนอื่น ๆ
3. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง โดยมีแนวทางในการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview Guideline) ซึ่งมีประเด็นในการสัมภาษณ์กว้าง ๆ ดังต่อไปนี้

- แนวความคิดในการผลิตนิตยสารเพื่อใช้เป็นสื่อในการพัฒนาสตรี
- แนวความคิดของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ในการหล่อหลอมสตรีในสังคมทางด้านการเมือง
- แนวคิดของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ในการหล่อหลอมสตรีในสังคมทางด้านหน้าที่พลเมือง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในการวิจัย แบ่งตามขั้นตอนดังนี้

1. แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร

1.1 ข้อมูลที่เป็นข้อเขียนใน *สตรีสาร* รวบรวมจากที่ผู้เก็บ *สตรีสาร* ณ ห้องวารสารของศูนย์สารสนเทศมานุษยวิทยา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยศึกษาจาก *สตรีสาร* ฉบับปีที่ 1 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2491 ถึงปีที่ 46 ฉบับที่ 52 ปี พ.ศ. 2536 และ *สัปดาห์สาร* ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501-2506 ในห้องวารสารย้อนหลังหอสมุดแห่งชาติ

1.2 รวบรวมจากสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เป็นข้อเขียนของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง โดยขอความอนุเคราะห์จากคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง และรวบรวมจากห้องสมุดต่าง ๆ

1.4 ข้อมูลที่เป็นบทสัมภาษณ์ หรือข้อเขียนในรูปแบบอื่น ๆ เกี่ยวกับคุณนิลวรรณ รวบรวมจากวารสาร สิ่งพิมพ์ที่คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง เก็บรักษาไว้

2. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้จากการสัมภาษณ์ คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคล ได้แก่ ข้อมูลจากคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ประกอบกับข้อมูลจากการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารที่ใช้ในการวิจัยดังกล่าวข้างต้น โดยเปรียบเทียบ

เทียบกับบริบทสังคมในแต่ละช่วงสมัย นับตั้งแต่คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง เข้ามาทำงานหนังสือพิมพ์ โดยจะแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บทบาททางวารสารศาสตร์ทั่วไป ได้แก่บทบาทที่เกี่ยวข้องกับงานหนังสือ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร โดยวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์ผู้ถูกวิจัย
2. บทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรี วิเคราะห์จากเนื้อหาของ สตรีสาร แบ่งเป็น
  - บทบาททางวารสารศาสตร์เรื่องสตรีกับการเมือง
  - บทบาททางวารสารศาสตร์เรื่องสตรีกับสังคม

ในการวิเคราะห์บทบาทวารสารศาสตร์เรื่องสตรีนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์จากบทบาทในฐานะที่คุณนิลวรรณเป็นบรรณาธิการ ตามแนวคิดเรื่องนายประตู่ขาวสาร ที่มีความสัมพันธ์กับบทบาททางสังคมอื่น ๆ ของคุณนิลวรรณและบริบททางสังคมในแต่ละช่วงสมัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ประวัติชีวิต การทำงานและการเข้าสู่วงงานวารสารศาสตร์

1. กำเนิดและการศึกษา

คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง เกิดเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2458 ที่ธนบุรีย่านคลองบาง-กอกน้อย เป็นบุตรคนที่ 2 ของข้าราชการพลเรือนกระทรวงกลาโหม บิดามีพื้นเพเป็นชาวอำเภอสวี จังหวัดชุมพร มารดาเสียชีวิตตั้งแต่เธอยังเล็ก มีพี่ชายร่วมมารดา 1 คน

ต่อมาบิดาสมรสอีกครั้งและมีพี่น้องต่างมารดาอีก 3 คน ภายหลังเมื่อบิดาต้องออกจากราชการช่วงเศรษฐกิจตกต่ำในสมัยรัชกาลที่ 7 พี่ชายคนเดียวได้รับภาระส่งเสียให้เล่าเรียนจนกระทั่งสำเร็จถึงชั้นมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นความสำเร็จของสตรีส่วนน้อยในบรรดาสตรีชนชั้นกลางในสมัยนั้น แม้แต่สตรีชนชั้นสูงเองก็ยังไม่ชวนขวยที่จะศึกษาเล่าเรียนถึงระดับนั้น แม่โอกาสจะอำนวยให้ก็ตาม

คุณนิลวรรณได้รับการศึกษาชั้นประถมที่โรงเรียนสตรีเบญจมาฆาจารย์ และชั้นมัธยมบริบูรณ์ (เทียบเท่ามัธยม 6) จากโรงเรียนเดียวกันในปี พ.ศ. 2474 ก่อนการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง 1 ปี จากนั้นศึกษาต่อจบชั้นมัธยม 8 ที่โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ (ปัจจุบันคือสถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์-ผู้วิจัย) และได้รับประกาศนียบัตรครูประถมศึกษา (ป.ป.)ในปี พ.ศ. 2477 คุณนิลวรรณ เล่าว่า ขณะที่เรียนชั้นมัธยมฯ มักขัดกับครูสอนภาษาไทยอยู่บ่อยๆ เธอเห็นว่าบางครั้ง ครูสอนไม่ถูกต้อง ความรู้สึกเช่นนี้มาจากความรู้ที่ได้จากนิสัยชอบการอ่านมาตั้งแต่เด็กจากหนังสือในตู้ของบิดา แม้ในวัยเยาว์ การรับรู้เรื่องราวที่อ่านจะเป็นได้เพียง “รู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้าง แต่ก็อ่านไปเรื่อย “ (คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์ , 6 มิถุนายน 2543) และในบางครั้งก็รู้สึกว่า ข้อมูลที่ครูสอนกับข้อมูลที่อ่านเองจนจำได้นั้นไม่ตรงกัน

ต่อมาเข้าเรียนในระดับปริญญาตรีที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีโอกาสได้เรียนกับอาจารย์ต่างประเทศชาวอังกฤษและฝรั่งเศส เป็นการเปิดโลกกว้างจากที่เคยคิดเคยรู้ คุณนิลวรรณเล่าว่า ครูฝรั่งผู้สอนภาษาฝรั่งเศส คือ อาจารย์วิยาล คือผู้ที่กระตุ้นให้เธออยากรู้อยากเห็นมากยิ่งขึ้น เพราะขณะที่สอน อาจารย์ก็เล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์สังคมไปด้วย รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงชาติตะวันตก ซึ่งต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานัปการในการเรียกร้องสิทธิทางการเมืองและสังคมด้านต่าง ๆ ทำให้นึกย้อนถึงภาพผู้หญิงไทยในประวัติศาสตร์ แต่ไม่พบภาพการต่อสู้เหล่านั้น เท่าที่ปรากฏในบันทึกประวัติศาสตร์ไทยก็มีเพียงเรื่องของ อำแดงเหมือน และอำแดงจัน ที่เรียกร้องขอสิทธิในการเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ในสมัยรัชกาลที่ 4 ดังนั้น ห้องสมุดในมหาวิทยาลัยจึงเป็นเสมือนโลกใหม่แห่งสรรพวิชาของนิสิตหญิงผู้ใฝ่หาความรู้ ได้สนองความต้องการทางปัญญาอย่างไม่รู้เบื่อหน่าย

ในปี พ.ศ. 2477 ขณะเป็นนิสิตอักษรศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 เธอมีเพื่อนร่วมรุ่น เช่น (คุณหญิง) สุภาพ วีระวรรณ ผู้ซึ่งภายหลังได้ร่วมงานกันที่กรมโฆษณาการและสภาสตรีแห่งชาติฯ (คุณหญิง) อรวอล วสันตสิงห์ นายอุดม เย็นฤดี นายประยูร ณ นคร เป็นต้น ขณะนั้นนิสิตหญิงของจุฬาลงกรณ์ ยังไม่มีเครื่องแบบ และกิจกรรมที่สำคัญก็เช่นการแข่งขันฟุตบอล แม้ว่าขณะนั้นจะเป็นช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ แต่บรรยากาศด้านการเมืองในมหาวิทยาลัยในโดยเฉพาะในหมู่นิสิตหญิงก็ไม่มีวี่แววเคลื่อนไหวใด ๆ คุณนิลวรรณ ขณะเป็นนิสิตชั้นปีที่ 4 เคยร่วมกิจกรรม โดยเป็นนายกชุมนุมนิสิตหญิงของสโมสรนิสิต กระนั้นก็ตาม คุณนิลวรรณกลับได้ความรู้เรื่องการเมืองจากห้องเรียนวิชาประวัติศาสตร์ โดยครูผู้สอนคือ พระราชธรรมนิเทศผู้ซึ่ง “สอนสิ่งใหม่ ๆ บ้างเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และประชาธิปไตย” (สนทนากับ นิลวรรณ ปิ่นทอง วารสารภาษาและหนังสือ ปีที่ 19 , มิถุนายน-ตุลาคม 2519)

ในขณะนั้นจอมพลป. พิบูลสงคราม หนึ่งในคณะผู้ก่อการปฏิวัติดำรงตำแหน่งอธิการบดีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่หลวงประดิษฐมนูธรรมประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทย

คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง สำเร็จเป็นอักษรศาสตรบัณฑิต ในปี พ.ศ.2480 ในที่สุดทำของการเรียนเธอเลือกเรียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพราะไม่ชอบเรียนคำนวณ เหตุผลที่ชอบเรียนภาษาก็เพราะครู และครูคนหนึ่งที่ประทับใจคือ ครูชาวฝรั่งเศส ชื่อ อาจารย์วิยาล เป็นผู้มีความ

คิดรุนแรงทางการเมือง คุณนิลวรรณ กล่าวถึงอาจารย์ท่านนี้(สนทนากับคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง วารสารภาษาและหนังสือ ปีที่ 19 ,มิ.ย.-ต.ค. 2519) ว่า

“ แกเป็นคนหัวปรีวิติ มีความคิดรุนแรงทางการเมือง ดิฉันจึงได้รับอิทธิพลจากอาจารย์มาก นิยมชมชอบ พฤติกรรมของนักคิด นักเขียน และปัญญาชนฝรั่งเศสยุคก่อนปฏิวัติใหญ่ เช่น มองเตสกีเออ ดิเดอโรต์ วอลแตร์ โวเวอนาค และรุสโซ เป็นต้น “

การรับรู้เรื่องราวการต่อสู้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในฝรั่งเศสและในอังกฤษ จากครูฝรั่งเหล่านั้น จึงนับเป็นจุดประกายให้คุณนิลวรรณสนใจเกี่ยวกับการปรับปรุงสังคมไปสู่สิ่งที่ดีกว่า นับแต่นั้นเป็นต้นมา

นอกจากความประทับใจที่ได้รับจากครูฝรั่งแล้ว ครูไทยผู้สอนวิชาใหม่เป็นที่ประทับใจยังมีท่านอาจารย์พระยาอนุমানราชธนผู้สอนนิรุกติศาสตร์ ส่วนด้านหลักภาษาและวรรณคดีเรียนกับอาจารย์พระยาอุปกิตศิลปสาร และ พระวรวงศ์วิสิฐ เรียนภูมิประวัติศาสตร์กับอาจารย์หลวงปราโมทย์จรรยาวิภาส และหลวงปิยะวิทยาการสอนภูมิประวัติศาสตร์ กล่าวได้ว่าการเรียนในมหาวิทยาลัยขณะนั้นได้ครูผู้ทรงคุณวุฒิสูงในแต่ละแขนงวิชามาสอนทั้งสิ้น โดยเฉพาะการเรียนภาษาต่างประเทศ ซึ่งเรียนตั้งแต่ Basic English และ Phonetics ก็ได้ครูที่เป็นชาตินั้น ๆ เป็นผู้สอน “ทำให้รู้ว่าการออกเสียงภาษาอังกฤษที่เคยเรียนในชั้นมัธยมไม่ตรงกับหลักที่ได้เรียนรู้ใหม่” (นิลวรรณ ปิ่นทอง, อ.บ.รุ่น 3 อักษรรำลึก 60 รุ่นอักษรศาสตร์บัณฑิต 2539)

2. การทำงาน-เข้าสู่วงงานวารสารศาสตร์

ปี พ.ศ. 2480 หลังสำเร็จปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตแล้ว คุณนิลวรรณได้ใช้ความรู้ทางอักษรศาสตร์ด้านวรรณกรรมวิจารณ์เป็นครั้งแรก ขณะนั้น นายขจร สุขพานิช นิสิตอักษรศาสตร์ซึ่งต่อมาเป็นนักประวัติศาสตร์ไทยที่มีผลงานเป็นที่รู้จักเป็นสาราณียกรหนังสือมหาวิทยาลัย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยประจำปี 2480 ได้ขอให้คุณนิลวรรณ เขียนบทวิจารณ์วรรณกรรมเพื่อลงพิมพ์ในคอลัมน์ วรรณวิจารณ์ ในหนังสือดังกล่าว เป็นปฐมฤกษ์ของการเปิด

คอลัมน์นี้ คุณนิลวรรณเลือกนวนิยายเรื่อง **ผู้ดี** ของ “ดอกไม้สด” ขึ้นวิจารณ์ เธอกล่าวถึงการเขียนครั้งนั้นว่า เป็นการเขียนตามหลักการวิจารณ์ที่เรียนจากคณะอักษรศาสตร์

หลังจากนั้นเป็นต้นมา คุณนิลวรรณก็ได้เขียนงานวิจารณ์วรรณกรรมออกมาอีก ทั้งที่ เคยมีความใฝ่ฝันว่า อยากเป็นนักวิจารณ์วรรณกรรม หากเพียงติดตามความเคลื่อนไหวของวงการนี้ตลอดมา เนื่องจากมีความสนใจในศิลปะแขนงนี้อยู่แล้วเป็นทุนเดิม ผลงานวิจารณ์วรรณกรรมชิ้นนั้น ภายหลังได้รับการตีพิมพ์ซ้ำในหนังสือ *คนเขียนหนังสือ* ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2511 โดยมี เสถียร จันทิมาธร เป็นบรรณาธิการ

เมื่อเรียนสำเร็จจากจุฬาฯ คุณนิลวรรณ เป็นครูสอนภาษาอังกฤษ ที่โรงเรียนราษฎร์วังสมเด็จบุรพาและได้รู้จักกับนายแสน ธรรมยศ (ส. ธรรมยศ) นักเขียน นักแปล เป็นที่รู้จักในแวดวงวรรณกรรมซึ่งเป็นครูอยู่ด้วย ต่อมาไปสอนที่วิทยาลัยสวนสุนันทา (สถาบันราชภัฏสวนสุนันทาในปัจจุบัน –ผู้วิจัย) คุณนิลวรรณได้ใช้วิชาที่ครูที่สถาบันทั้ง 2 แห่งในระยะสั้นเพียงแห่งละ 6 เดือน ก่อนจะตอบรับการชักชวนของเพื่อนคือนายอุดม เย็นฤดี ให้เข้าทำงานที่กรมโฆษณาการในตำแหน่งที่กำลังว่างอยู่

คุณนิลวรรณเข้าทำงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่เรียบเรียงเอกสาร กองเผยแพร่ความรู้ มีข้าราชการที่ร่วมงานและเป็นเพื่อนร่วมรุ่นอักษรศาสตร์ จุฬาฯ เช่น นางสมจิตต์ สิทธิไชย นางสาวชอุ่ม ปัญจพรรค์ นายทอง สาลิตุล นางสาวสุภาพ วีระวรรณ เป็นต้น

กรมโฆษณาการ หรือกรมประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน ขณะนั้นเป็นสมัยที่จอมพลป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี (ยุคหลัง) ซึ่งเป็นช่วงระยะระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 บทบาทของหน่วยงานของรัฐแห่งนี้ได้เป็นเครื่องมือเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองของผู้นำประเทศ ซึ่งในความรู้สึกคุณนิลวรรณ (สนทนากับคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง วารสารภาษาและหนังสือ, อ้างแล้ว) เธอกล่าวว่า

“รู้สึกสับสน ดิฉันมีพื้นฐานทางการเมืองไม่พอ ช่วงนั้นกรมโฆษณาการนิยมแนวการประชาสัมพันธ์แบบอิตาลี ที่เรียกว่า โปรปะกันดา ผู้ใหญ่ที่กรมชื่นชมกับอิตาลีและ

เยอรมัน เป็นยุคสร้างผู้นำเอาอย่างเขา พอดีตอนนั้นญี่ปุ่นก็เข้ามา การโกงญี่ปุ่น
 แก่ลั้งญี่ปุ่นได้ตอนนั้นถือว่าดีในสังคมเรา เกิดการขาดแคลนสินค้า ทางราชการเวลา
 ที่อยากจะทำเรื่องซื้อสิ่งของก็อ้างว่าถ้าไม่ซื้อ ญี่ปุ่นจะซื้อไปหมด งานเอกสารที่ทำไม่สู้
 จะเป็นไปตามนโยบายหลัก มีการต่อต้านทางวัฒนธรรมกับญี่ปุ่น มีการจัดพิมพ์หนังสือ
 ชุดวัฒนธรรมไทยและการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายสตรี เปลี่ยนอักษรวิธีตัวสะกดการันต์
 มีรัฐธรรมนูญแบบใหม่ ขณะนั้นมองการเมืองไม่จำเป็นต้องมาศึกษา มองย้อนหลัง

ความอึดอัดและสับสนในนโยบายของรัฐบาล ส่งผลให้งานที่ทำในแผนกเอกสารซึ่งกำหนด
 วัตถุประสงค์สำคัญไว้ว่า มีภาระหน้าที่ให้ความรู้ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และความรู้
 อื่น ๆ อันพึงปรารถนาแก่ประชาชนชาวสยามและชาวต่างประเทศ ไม่ได้นำมาใช้ให้เป็นจริงในทาง
 ปฏิบัติ หากแต่ต้องทำไปตามคำสั่งที่ส่งตรงมาจากนายกรัฐมนตรีนอกรูป จดหมายของเหลือ

ในระหว่างที่ทำงาน คุณนิลวรรณได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เรียบเรียงคำนำในหนังสือ ชุด
 วัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นนโยบายต่อต้านญี่ปุ่นทางวัฒนธรรมที่กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เรียบเรียง
 จัดพิมพ์ออกมา 12 เล่ม ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยด้านต่าง ๆ เช่น พิพิธ
 ภัณฑ์-สถานแห่งชาติ ประวัติการค้าของไทย ประวัติการทูต ศิลปะการจัดดอกไม้ เป็นต้น
 สำหรับเรื่องศิลปการจัดดอกไม้เน้นพิมพ์ 3 ภาษา คือ ภาษาอังกฤษ ไทย และญี่ปุ่น

ต่อมาเมื่อคุณนิลวรรณ เปลี่ยนหน้าที่มาประจำกองการต่างประเทศ ในแผนกหนังสือ
 พิมพ์ต่างประเทศ ทำให้เธอได้มีโอกาสติดต่อกับนักหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ รวมทั้งหนังสือพิมพ์
 และนิตยสารของต่างประเทศ ประสบการณ์ในช่วงนี้น่าจะทำให้เธอได้ซึมซับถึงความสำคัญของ
 งานหนังสือพิมพ์และเป็นจุดเชื่อมโยงไปสู่วิชาชีพหนังสือพิมพ์ในเวลาต่อมา

2.1 ลาออกจากราชการ : เป็นบรรณาธิการสตรีสาร

คุณนิลวรรณใช้ชีวิตข้าราชการประจำที่กรมโฆษณาการจนถึงปีที่เก้า ตำแหน่งสุดท้ายก่อนลาออกคือ หัวหน้าแผนกหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ กองการต่างประเทศ ในระยะนี้เอง มีผู้เป็นลูกศิษย์ของคุณนิลวรรณที่เคยร่วมงานอยู่กับนิตยสาร *สตรีไทย* ซึ่งเพิ่งเลิกกิจการและต้องการออกหนังสือสำหรับสตรีขึ้นใหม่มาพบเพื่อขอคำแนะนำ คุณนิลวรรณเห็นเป็นความพยายามที่น่าสนับสนุน จึงร่วมคิดกับนายจ่านง ริงสิกุลเพื่อนร่วมงานที่กรมโฆษณาการ และเป็นผู้ที่ขอบหนังสือเหมือนกันช่วยกันคิดวางแผนของหนังสือ และช่วยเขียนบทความ สารคดีและคอลัมน์ให้ด้วย และให้ชื่อหนังสือว่า *สตรีสาร*

2.2 พัฒนาการของสตรีสาร

ในยุคแรก *สตรีสาร* ออกเป็นรายปักษ์ ฉบับปฐมฤกษ์ออกเมื่อต้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2491 ขนาดหนังสือสี่หน้ายก บรรจุ 32 หน้า ราคาปก 2 บาท เมื่อออกได้ 4 ฉบับ ก็เปลี่ยนขนาดหนังสือเป็นแปดหน้ายก บรรจุ 80 หน้า จำหน่ายในราคาเดิม ในขั้นแรกเป็นกิจการหุ้นส่วนสามัญ นาง **เรวดี เทียนประภาส** และนาง**เนาวรัตน์ จุลกมล** เป็นผู้ออกทุนเริ่มต้นและมีผู้ร่วมงานทั้งชายหญิง ทั้งที่เป็นมิตรสหายและลูกศิษย์ เช่น นายจ่านง ริงสิกุล นายเสงี่ยม เผ่าทองสุข เป็นเพื่อนร่วมคิดในการสร้างสรรค *สตรีสาร* อย่างสำคัญ

สตรีสาร ฉบับแรกออกสู่ตลาดหนังสือในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2491 โดยมี **นางสาวจรรยาพร พัฒนางกูร** ธรรมศาสตร์บัณฑิต เป็นบรรณาธิการคนแรก ในปีเดียวกันคุณนิลวรรณก็ลาออกจากราชการโดยไม่ได้คิดหางานอื่นรองรับไว้และไม่ได้คิดมาก่อนว่าจะมาทำงานหนังสือพิมพ์ จนเมื่อ *สตรีสาร* ดำเนินกิจการมาได้ถึงปีที่ 2 ในปี พ.ศ. 2492 เริ่มมีปัญหาการเงินซึ่งในระยะแรกนั้นจัดองค์การในรูปแบบหุ้นส่วนสามัญ คุณนิลวรรณในฐานะที่ปรึกษาได้เสนอให้จัดตั้งเป็นบริษัทการพิมพ์สตรีสาร จำกัด และร่วมถือหุ้นในบริษัทด้วย ขณะเดียวกันก็ชักชวนเพื่อนและผู้รู้จักนับถืออีกหลายคนเข้าร่วมถือหุ้น และจัดซื้อแท่นพิมพ์เป็นของตนเองแทนการจ้างพิมพ์เพื่อลดต้นทุนระยะยาว ในเวลาเดียวกันก็ได้รับการสนับสนุนให้เข้ารับหน้าที่เป็นบรรณาธิการและกรรมการจัดการของบริษัทด้วยตั้งแต่วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. 2492 ส่วนนางสาว

จรววยพร บรรณาธิการคนแรกได้ช่วยงานต่อไปอีกกระยะหนึ่งในฐานะบรรณาธิการธุรกิจ แล้วจึงลาออก

เมื่อ สตรีสาร ออกสู่ตลาดหนังสือเมื่อปี พ.ศ. 2491 ในเวลาใกล้เคียงกันก็มีนิตยสารสตรีและนิตยสารแนวสวาระบันเทิงออกมาอีกหลายฉบับ เช่น ศรีสัปดาห์ (พ.ศ. 2497) นารีนาถ (พ.ศ.2473) เดลิ-เมล์วันจันทร์ (พ.ศ.2472) และ สกุลไทย (พ.ศ. 2497) ฯลฯ จนถึงปัจจุบันมีเพียง สกุลไทย ฉบับเดียวที่ยังคงดำเนินกิจการอยู่ เมื่อสตรีสาร มีอายุครบรอบปีที่ 2 คุณนิลวรรณ ซึ่งขณะนั้นได้เข้ารับหน้าที่เป็นบรรณาธิการเป็นปีแรกได้ประกาศถึงความมุ่งมั่นในการทำหนังสือเพื่อสตรีไว้ว่า(นิลวรรณ ปิ่นทอง “วงการภายในสตรีสาร” สตรีสาร ปีที่ 2 มีนาคม, 2492)

“หลายปีมาแล้ว ผู้ที่มีความเชื่อว่า ผู้หญิงอาจทำหนังสือเป็นประโยชน์แก่เพื่อนผู้หญิงด้วยกัน ได้ร่วม งานกันออกหนังสือพิมพ์สำหรับสตรีมาหลายฉบับ ซึ่งเนื่องแต่เหตุ นานาประการ หนังสือพิมพ์นั้น ๆ จำต้องยุติลง แต่ความไม่สำเร็จขั้นต้นที่ผ่านพบ กลับเป็นสิ่งยั่วให้มีมาเรื่อยๆ ---ในเมืองไทยเรา สถิติประชากรหญิงมีมากเสมอชาย และสิทธิเสรีภาพที่กฎหมายบ้านเมืองกำหนดให้โดยทั่วไป ก็เป็นสิ่งเชิดชูเกียรติหญิงไทยไม่น้อยหน้าในประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลาย จึงเป็นความสำคัญของผู้หญิงไทยที่จะต้องปรับปรุง ตัวให้ สมกับเกียรติและสิทธิอันมีอยู่ เพื่อจักก้าวหน้าคู่แข่งไปกับฝ่ายชายโดยมี ความเจริญมั่นคงของประเทศชาติเป็นจุดหมายปลายทาง เมื่อสตรีไทยเป็นรากฐานของสังคมไทย หนังสือพิมพ์สำหรับสตรีไทย ก็ควรมีขึ้นและดำรงอยู่ได้ และการทำหนังสือพิมพ์ ก็เป็นงานอาชีพของสตรีได้อีกอย่างหนึ่ง แม้จะไม่ใช่ออาชีพที่จะทำให้ร่ำรวย แต่ งาน+ความพอใจ ก็เป็นกำไรที่ขึ้นบานของคนในอาชีพนั้น ที่มีรายได้พอเลี้ยงปากท้อง หรือมีใช้

จากการตัดสินใจของคุณนิลวรรณบนเส้นทางการทำงานของเธอ 2 ครั้ง คือ การลาออก จากงานที่กรมโฆษณาการ เพราะงานที่ทำไม่ได้เป็นไปตามความคาดหวังและตามนโยบายที่ควร เป็น และการเข้ารับหน้าที่บรรณาธิการโดยไม่ได้ตั้งใจและไม่มีความรู้ทางวารสารศาสตร์มาก่อน แสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยที่มุ่งมั่น เมื่อรับว่าจะทำสิ่งใด ก็จะต้องตั้งใจจนสุดความสามารถ หากมีความพอใจกับการทำงานนั้น ๆ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า

แม้ไม่ใช่อาชีพที่จะทำให้ร่ำรวย แต่งาน + ความพอใจ ก็เป็นกำไรที่ขึ้นบาน...

ข้อนี้ น่าจะเป็นเหตุผลถึงการลาออกจากการเป็นข้าราชการ และหันมารับหน้าที่ บรรณาธิการสตรีสารและเป็นผู้จัดการบริษัทด้วยในเวลาเดียวกัน โดยรับค่าตอบแทนเพียง

ตำแหน่งเดียวมาตลอดการทำงาน พร้อมไปกับการพัฒนาอุปสรรคในระยะต้นของการดำเนินกิจการ นับแต่การตั้งต้นหาความรู้เรื่องการพิมพ์ การติดต่อกับนักเขียน และการแก้ไขปัญหาการเงินของบริษัท

อุปสรรคบนถนนหนังสือ

เมื่อแรกตั้งสำนักงาน สตรีสาร อยู่ที่อาคารพวงร้อย ถนนราชดำเนิน (พ.ศ. 2491) ต่อมาได้ย้ายไปขอแบ่งเช่าอาคารสำนักงานอยู่ที่ถนนเฟื่องนคร ขณะที่โรงพิมพ์อยู่ที่ถนนบำรุงเมือง การทำงานในช่วงนั้นจึงค่อนข้างมีปัญหา เนื่องจากกองจัดการ กองบรรณาธิการกับโรงพิมพ์แยกกันอยู่ หลังจากนั้นจึงย้ายมาอยู่รวมกันที่ถนนอุณากรรณถึงปี พ.ศ. 2510 และย้ายอีกครั้งมาอยู่ที่อาคารตรีทศเทพ ซ้ำงวัดตรีทศเทพ ถนนวิสุทธิกษัตริย์ จนกระทั่งถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2539 อันเป็นปีที่เลิกกิจการ ในระหว่างที่สำนักงานตั้งอยู่ที่ถนนอุณากรรณ คุณนิลวรรณใช้สำนักงานเป็นที่พักไปด้วย จึงได้ทำงานอย่างเต็มที่ นอกเหนือจากงานในหน้าที่แล้ว คุณนิลวรรณยังรับงานอื่น ๆ อีก ส่วนหนึ่งเป็นงานแปลและจัดพิมพ์หนังสือเล่มในนามสำนักพิมพ์อุณากรรณ

การทุ่มเททำงานหนัก โดยถือคติว่าทำงานเพื่องานและความศรัทธาต่องานหนังสือพิมพ์ของสตรี แสดงออกนับแต่เริ่มต้นรับหน้าที่บรรณาธิการและผู้จัดการบริษัทการพิมพ์สตรีสาร ดังที่เธอประกาศไว้ เมื่อสตรีสาร มีอายุครบ 2 ปี มีใจความตอนหนึ่งว่า(นิลวรรณ ปิ่นทอง “ในวงการภายในสตรีสาร” สตรีสาร ปีที่ 2 , มีนาคม 2492)

“.....คำพูดที่ว่าผู้หญิงลงรวมกัน ถ้าไม่นินทาคน ก็เล่นไฟ เป็นสิ่งที่ผู้หญิงควรเอาชนะในการทำหนังสือพิมพ์นั้นเราต้องรวมหัวกัน เรายับถือหัวคิดของแต่ละบุคคล และเราต้องการหัวคิดไม่เพียงจากเพื่อนหญิง แต่จากเพื่อนชาย เราก็ขอยังความคิดมาร่วมกันสร้างงานหนังสือพิมพ์เพื่อผู้หญิงและครอบครัวขึ้น --- เพราะเรามีความเชื่อในประชาชน เชื่อในสตรีไทยว่ารู้จักสิ่งดีงาม เมื่อพบเห็น เราจึงเชื่อว่าหนังสือพิมพ์ที่บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมไทยอย่างแท้จริงต้องอยู่ได้ด้วยทุนรอน แรงกาย ปัญญา ความสามารถที่มีอยู่ ---

แม้ว่าจะไม่มีพื้นความรู้ด้านการพิมพ์แต่เพราะใจรักในงานหนังสือเธอจึงมุ่งมั่นหาความรู้เรื่องการพิมพ์ด้วยตนเอง โดยเรียนรู้จากช่างพิมพ์ ต่อมาจึงคิดซื้อแท่นพิมพ์เป็นของตนเองเพื่อลดต้นทุนระยะยาว การดำเนินกิจการใน 3-4 ปีแรกที่ยังไม่มีกำไร จึงทำให้หุ้นส่วนถอนตัวกันออกไปจำนวนหนึ่ง วิธีแก้ปัญหาเพื่อความอยู่รอดในขณะนั้นก็คือ (นิลวรรณ ปิ่นทอง , สัมภาษณ์ 6 เมษายน ,2540)

“ต้องกระเบียดกระเสียด รัดเข็มขัดตัวเอง เช่น ไม่ขึ้นเงินเดือนผู้ทำงานกันเอง บรรณาธิการเองไม่เคยขึ้นเงินเดือนมาตั้ง 5 ปี...ถ้าถามว่าทำไมอยู่ได้ ก็เพราะอย่างนี้ มีน้อยกินน้อย แล้วราคาหนังสือก็ไม่ขึ้น เพราะกลัวคนไม่ซื้อ--”

เมื่อเข้ารับหน้าที่บรรณาธิการและผู้จัดการบริษัทเต็มตัว คุณนิลวรรณจึงต้องขวนขวายหาความรู้และพยายามปรับระดับประคองบริษัทไว้ให้อยู่รอด ด้วยวิธีต่าง ๆ ในระยะแรกสตรีสารจ้างพิมพ์โดยต้องจ่ายค่าจ้างพิมพ์ถึง 25 % คุณนิลวรรณจึงคิดตั้งโรงพิมพ์ขึ้นเองเพื่อเป็นการลดต้นทุนระยะยาว ในขั้นแรกซื้อแท่นลม ต่อมาเปลี่ยนเป็นแท่นกึ่งออฟเซตแล้วเปลี่ยนเป็นแท่นออฟเซทรวม 5 แท่น

ในระยะที่สตรีสารออกสู่ตลาดใหม่ ๆ แทบไม่มีหนังสือสำหรับผู้หญิงในตลาด คุณนิลวรรณคงจะได้ศึกษาจากบทเรียนของหนังสือสำหรับสตรีในอดีตที่ไม่สามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสาเหตุใหญ่มาจากการไม่สามารถทำให้หนังสือพึ่งพาตนเองได้จากการจำหน่ายอย่างเดียว เพราะในอดีตสตรีเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อน้อย เนื่องจากสตรีส่วนใหญ่มิได้ประกอบอาชีพ มีรายได้เป็นของตนเอง (ระวีวรรณ ประกอบผล , 2530) นอกจากนี้คุณนิลวรรณมองว่าแนวการออกการออกหนังสือในตลาดนิตยสารไทยในอดีตยังไม่ได้ให้ความสนใจกับความต้องการในการบริโภคของผู้บริโภคสตรีอย่างจริงจัง ทำให้เธอเชื่อมั่นว่า กิจการหนังสือพิมพ์สำหรับสตรีน่าจะอยู่ได้ หากมีผู้ผลิตที่มุ่งสนองความต้องการของผู้่านสตรีอย่างแท้จริง คุณนิลวรรณเขียนในบทความเรื่อง “หนังสือพิมพ์สำหรับผู้หญิง” เมื่อสตรีสารมีอายุครบ 1 ปี เมื่อปีพ.ศ. 2492 ถึงความเชื่อมั่นดังกล่าว เธอเขียนว่า

โดยมากสู้กับราคาสิ่งพิมพ์มิใคร่ไหว---ทุกวันนี้ ทุกคนรู้แล้วว่าหนังสือเป็นอาหารสมอง สตรีก็เป็นนักอ่านเท่า ๆ กับเพศตรงข้ามและแนวการอ่านของสตรีย่อมสอดคล้องกับความต้องการของตัวเอง และเพื่อผู้อ่านใกล้เคียงหรือผู้เป็นที่รัก

(นิลวรรณ ปิ่นทอง “หนังสือพิมพ์สำหรับผู้หญิง” สตรีสาร มีนาคม 2492)

ในระยะต้นของการดำเนินกิจการ ยังไม่มีการแข่งขันในตลาดมากนัก ทำให้สตรีสารสามารถครองตลาดได้ไม่ยาก แต่เมื่อสถานการณ์ทางการพิมพ์เปลี่ยนแปลงไป มีหนังสือสำหรับสตรีที่ออกมาใหม่แข่งขันกันในเรื่องการพิมพ์ ทำให้ความนิยมใน สตรีสาร หย่อนลงไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตามในด้านเนื้อหา สตรีสาร มีความแตกต่างจากนิตยสารฉบับอื่น ๆ อยู่มากในแง่ที่มีอัตลักษณ์ของตนเองและน่าจะเป็นจุดที่ทำให้สตรีสารสามารถจับผู้อ่านจำนวนหนึ่งไว้ได้ในการทำมาถการการแข่งขันที่เข้มข้นขึ้นในธุรกิจสื่อประเภทนี้ อัตลักษณ์อันเป็นเป็นจุดแข็งของสตรีสารที่เวลานั้น ได้แก่

1. มีการนำเสนอเรื่องที่หลากหลายทั้งเรื่องบันเทิงและเรื่องที่เป็นสาระ
2. มีมาตรฐานในการใช้ภาษาและการเลือกเรื่องลงพิมพ์เนื่องจากบรรณาธิการเป็นผู้ได้รับการยอมรับนับถือในแวดวงภาษาและหนังสือ
3. มีการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสตรีอย่างเจาะลึกและต่อเนื่อง
4. เป็นนิตยสารที่คำนึงถึงกลุ่มผู้อ่านที่มีกำลังซื้อต่ำ

คณะทำงานของสตรีสาร

คณะทำงานของสตรีสารนับแต่ยุคบุกเบิกประกอบด้วยกองบรรณาธิการและกองจัดการขนาดเล็กและคณะที่ปรึกษาทางวิชาการ ส่วนที่ผลิตต้นฉบับให้แก่สตรีสาร เป็นผู้เขียนจากภายนอกที่เรียกว่า ที่ปรึกษาทางวิชาการ ข้อเขียนจำนวนมากได้จากผู้เขียนที่เป็นมิตรสหายของคุณนิลวรรณจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ โดยในจำนวนนั้นส่วนหนึ่งยังได้ร่วมงานกันอีกที่กรโฆษณาการนอกจากนั้นยังได้จากกลุ่มสตรีที่เธอเข้าร่วมสมาคมด้วย เช่น คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์ บัณฑิตสตรีทางกฎหมายผู้ร่วมการก่อตั้งสภาสตรีแห่งชาติ เช่นเดียวกับ คุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ และคุณหญิงสุภาพ วีระวรรณ และคุณหญิงกนก สามเสน วิล เป็นต้น

คุณหญิงจันทน์ สันตะบุตร อดีตประธานสภาสตรีแห่งชาติฯ กล่าวถึงประสบการณ์ที่เคยร่วมงานกับคุณนิลวรรณในงานของสภาสตรีฯ ว่าคุณนิลวรรณเป็นผู้มีบุคลิกของนักวิชาการ (จันทน์ สันตะบุตร , สัมภาษณ์ เมษายน 2543) การงานทุกอย่างที่คุณนิลวรรณทำจะต้องยืนอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง แม่นยำเสมอ จึงเป็นเหตุผลว่า ข้อเขียนที่ปรากฏในสตรีสารมักจะได้จากผู้เขียนที่มีความรู้เฉพาะเรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริง เช่น คอลัมน์เกี่ยวกับภาษาของ ศาสตราจารย์ คุณบรรจบ พันธุเมธา คอลัมน์เรียนภาษาอังกฤษจากเพลง ของ จ.ย.ส (นามแฝงของคุณหญิงจินตนา ยศสุนทร ผู้เป็นนักวิชาการทางภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส คอลัมน์พุดจาบ

ระสาแพชั่น ของ สมศรี สุกุลนันทน์ นักวิชาการทางคหกรรมศาสตร์ คอลัมน์ศิลปะภาพถ่ายของ อาจารย์พูน เกษจำรัส นักวิชาการทางด้านภาพถ่ายภาพ เป็นต้น

คุณวุฒิของผู้เขียนเหล่านี้ผนวกเข้ากับเชื่อมั่นในตัวบรรณาธิการ ผู้ซึ่งมีสถานภาพทางสังคมและความรู้ความสามารถเป็นที่ปรากฏ ทำให้สตรีสารได้รับความนิยมในเรื่องความถูกต้องด้านข้อมูลและการใช้ภาษา ระยะเวลาต้น ๆ ของการออกหนังสือ นอกจากทำหน้าที่บรรณาธิการ และผู้จัดการสำนักพิมพ์แล้ว คุณนิลวรรณ ยังทำหน้าที่ผู้สื่อข่าวพิเศษ ผู้เขียนคอลัมน์ความงาม สารคดี และบทความโดยใช้นามปากกาเท่าที่ปรากฏในสตรีสาร คุณนิลวรรณใช้นามปากกาในการเขียนเรื่องแตกต่างกันไป ได้แก่

‘น.เสน่ห้วงศ์’ ใช้เขียนเรื่องความงาม

‘พรรณราย’ ใช้เขียนเรื่องการแต่งกายคอลัมน์เกี่ยวกับงานฝีมือ

‘นวนลนารี’ ใช้ในคอลัมน์ทรรศนะ

‘ครูป.’ ใช้เขียนเรื่องเกี่ยวกับเด็กและการศึกษา และ

‘น.ณ.’ มักใช้ในคอลัมน์สรุปข่าวและรายงาน

การจัดเนื้อหาของสตรีสาร

สตรีสาร จัดเนื้อหาเพื่อให้เป็นหนังสือสารบันเทิงสำหรับสตรีเป็นหลัก คุณนิลวรรณ ได้อาศัยเค้าของนิตยสารต่างประเทศ 3 ฉบับ มาเป็นแนวในการกำหนดเนื้อหาของสตรีสาร คือนิตยสาร Ladies' Home Journal กับ Women' s Home Companion ของอเมริกา และ Women's Own ของอังกฤษ เค้าที่ว่านั้นก็คือ การพยายามสร้างทัศนคติที่จะให้ผู้หญิงผ่อนคลายจากงานบ้านเพื่อจะมีเวลาว่างสำหรับสิ่งอื่น ๆ ดังที่ Gertrude Bettle Lane บรรณาธิการของ Woman's Home Companion กล่าวไว้เมื่อปี ค.ศ. 1969 (Tebbel , 1969 : 160) ว่า

“ The housewives of today as I see her. She is not the woman who wants to do more housework, but the woman who wants to do less housework so that she will have more time for other things”

ในช่วงปีแรก *สตรีสาร* จัดเนื้อหาในเล่มเป็น 9 กลุ่ม สลับเรื่องในเล่มหนักเบาระหว่างเรื่องบันเทิงกับสาระความรู้ และแบ่งหมวดหมู่ (Department) ของเนื้อหาไว้อย่างชัดเจนในหน้าสารบัญ ได้แก่ 1. เรื่องสั้นและนวนิยาย 2. ข่าว-ภาพ-บทความ 3. บ้านเรือน-อาหาร-การฝีมือ-แบบเสื้อ 4. สุขภาพ-ความงาม 5. ทศนะหญิง-ทศนะชาย 6. เด็ก-ผู้เยาว์ 7. ท่านถาม-เราตอบ 8. จดหมายสมาชิก 9. กวี-ปณิณกะ นับว่าเป็นนิตยสารฉบับแรกในขณะนั้นที่จัดสารบัญโดยแบ่งแผนกชัดเจนและเป็นแนวทางต่อมาสำหรับนิตยสารสตรีอีกหลายฉบับ

เนื้อหาของ *สตรีสาร* ได้มีการปรับปรุงเรื่อยมา แต่ยังคงลักษณะเด่นบางประการไว้ คือนั้นการให้ความรู้เรื่องข่าวสารความเคลื่อนไหวของบ้านเมืองและข่าวในแวดวงสตรี การให้ความบันเทิงในรูปแบบนวนิยาย เรื่องสั้น เรื่องแปล การจัดประกวดเรื่องสั้นและบทแปล การให้ความรู้ทางภาษาและหนังสือ บางคอลัมน์คงอยู่มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ออกหนังสือใหม่ ๆ จนกระทั่งถึงฉบับสุดท้าย คือ คอลัมน์ถ้อยแถลง คอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต คอลัมน์สอนภาษาอังกฤษ และคอลัมน์ทศนะหญิง-ชาย ซึ่งในอดีตเรียกว่า “แต่เพื่อนสตรี” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “คิดตามประสาหญิง” และ “ในทศนะของผู้ชาย “ ซึ่งเนื้อหาหลักของคอลัมน์นี้มักเป็นการแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับการครองเรือนในมุมมองของทั้งหญิงและชาย อัตตลักษณ์อีกข้อหนึ่งของ *สตรีสาร* คือ การปฏิเสธที่จะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายโชคชะตาวิชาโหราศาสตร์ ซึ่งเป็นคอลัมน์ที่แพร่หลายอยู่ในหนังสือทั่วไป โดยเฉพาะหนังสือสำหรับสตรี โดยบรรณาธิการให้เหตุผลแก่ผู้อ่านหลายรายตั้งข้อสงสัยในเรื่องนี้หลายครั้ง เช่น

“สตรีสารมิได้รังเกียจคอลัมน์ทำนายโชคชะตาแต่อย่างไร เห็นหนังสือทำอยู่แล้วหลายราย ก็เลยเฉย ๆ บ.ก.เห็นว่าหากหนังสือพิมพ์พากันจัดคอลัมน์ต่าง ๆ เป็นแบบฉบับเหมือน ๆ ไปหมด ก็ไม่เป็นการส่งเสริมความ-และบางครั้งบางคราวก็ตรวจดูการทำนายทายทักกับเขาบ้าง เห็นมีทั้งถูกและไม่ถูกยากที่จะกำหนดชัด ถ้าผู้ชอบการทำนายทายทักไม่ลุ่มหลงถือเอาเป็นจริงเป็นจัง ใช้เป็นเพียงเครื่องคึดสติและชำระจิตใจให้ว่างจากความประมาทละก็ นับว่ามีคุณประโยชน์อยู่ แต่บ.ก.ก็อดเป็นห่วงไม่ได้ว่า ถ้าผู้สนใจมีความเชื่ออย่างลุ่มหลง ก็คงเป็นโทษอยู่บ้าง จึงขึงน้ำหนักอยู่ระหว่างคุณและโทษ ถ้าถือว่าอ่านคำทำนายเพื่อเพลิน ๆ ก็ไม่เกิดโทษเท่าใด--“

(“สนทนาพาที” *สตรีสาร* 22 พฤษภาคม 2509)

หรือ

บ.ก.ขอเรียนว่า ตรีภักแล้วตรงแล้วอีกหลายพัก ก็ยังอยากใช้หน้ากระดาษแนะนำ
เรื่องอื่นมากกว่าเรื่องพยากรณ์---หรือจะเป็นเพราะบ.ก.ถือคติที่ว่า หากยึดธรรมเนียมเป็น
เครื่องคุ้มครองแล้ว ดวงดาวก็ไม่มีอำนาจเหนือ ก็เป็นไปได้

(“สนทนาพาทิ” สตรีสาร 24 กรกฎาคม 2509)

และ

การทายทักโชคชะตาทางหน้าหนังสือพิมพ์ให้แก่คนอ่านนับหมื่นนับแสนที่ร่วมราศีนั้น เป็นสิ่งชวน
เพลินมากกว่าจะได้ผลทางการทำนายตามหลักโหราศาสตร์ ซึ่งย่อมจะต้องตรวจดวง ตรวจเวลาเกิด
หรือเวลาตกฟาก สถานที่เกิดและทำนายเฉพาะบุคคล บ.ก.เห็นว่าสมาคมโหรมีอยู่แล้ว แล้ววารสาร
ทางโหราพยากรณ์ก็มีแพร่หลาย ผู้ที่สนใจตรวจชะตาวิชาที่ปรึกษาได้ดีกว่าการทายรวม ๆ
กว้าง ๆ ...เสียดายหน้ากระดาษ

(“ถ้อยแถลง” สตรีสาร 21 สิงหาคม 2526)

2.3 เป็นบรรณาธิการนิตยสารในเครือและสำนักพิมพ์อุณากรรณ

ในระหว่างที่สตรีสารดำเนินกิจการไปได้ระยะหนึ่ง คุณนิลวรรณได้เริ่มออกนิตยสารใน
เครือบริษัทการพิมพ์สตรีสารอีก 2 ฉบับ คือ *ดุจดนสาร* เป็นนิตยสารสำหรับเด็ก ออกเมื่อ
ปีพ.ศ..2498 และมีกิจกรรมควบคู่กับการออกนิตยสารนี้คือ การดำเนินกิจกรรม *สโมสรปรีชา*
สำหรับนักเรียนหญิงชายที่เป็นสมาชิกของนิตยสารได้มาพบปะและร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ตาม
ความสนใจด้วยกัน โดยจัดชุมนุมเดือนละครั้ง สมาชิกของสโมสรปรีชาในอดีตซึ่งปัจจุบันเป็นที่รู้
จักในสังคม ได้แก่ นายบรรณินิ ศรีสฐนบุตร อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และอดีต
นายกสมาคมภาษาและหนังสือฯ นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีซีไรต์และศิลปินแห่งชาติ นาย
พงษ์ศักดิ์ พยัคฆ์เขียว เจ้าของและผู้พิมพ์ผู้โฆษณาหนังสือพิมพ์มติชน นายวิรัช รัชพงษ์
หรือพระโพธิ์วิรัช แห่งสันติอโศก การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจาก
องค์การต่างประเทศ เช่น มูลนิธิเอเชีย เป็นต้น

นิตยสารอีกฉบับในเครือของสตรีสาร คือ *สัปดาห์สาร* เป็นนิตยสารข่าวรายสัปดาห์ คุณ
นิลวรรณ เป็นบรรณาธิการและผู้พิมพ์ผู้โฆษณาเช่นเดียวกับดุจดนสาร ออกเมื่อปี พ.ศ. 2501 ร่วม

ยุคกับนิตยสารประเภทเดียวกันเช่น *สยามนิกร* *เกียรติศักดิ์* *พิมพ์ไทย* *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*

เนื้อหาของ *สัปดาห์สาร* ประกอบด้วย สรุปข่าวในประเทศและต่างประเทศในรอบสัปดาห์ เรื่องวิทยาศาสตร์ บันเทิง หนังสือและหนังสือพิมพ์ สารคดี กีฬา และเป็นที่น่าสนใจว่า บทนำของ *สัปดาห์สาร* ส่วนใหญ่มักเป็นการนำพระบรมราชาธิราช พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชาธิราช หรือ คำกล่าวปราศรัยของนายกรัฐมนตรีในโอกาสต่าง ๆ มาลงพิมพ์โดยไม่ตัดทอน *สัปดาห์สาร* มีบทบาทอยู่ได้ถึงปี พ.ศ. 2508 จึงเลิกกิจการไป เนื่องจากปัญหาขาดทุน

อย่างไรก็ตาม ความสนใจข่าวสาร และความสนใจใฝ่รู้ของเด็ก ทำให้คุณนิลวรรณนำแนวของนิตยสาร *สัปดาห์สาร* และ *ดรุณสาร* มาบรรจุไว้ใน *สตรีสาร* โดยจัดเป็นคอลัมน์ข่าวในรอบสัปดาห์ ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามยุคสมัย เช่น ในยุคแรกเรียกคอลัมน์นี้ว่า “ข่าวในรอบบ๊ิกซ์” “อ่านข่าว” ต่อมาเป็น “สัปดาห์ปริทัศน์” “สตรีปริทัศน์” และ “ปริทัศน์” และ *ดรุณสาร* ได้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของ *สตรีสาร* อย่างชัดเจนเมื่อปี พ.ศ. 2515 โดยการเพิ่มเนื้อหาเป็น *สตรีสารฉบับเยาว์* แทรกไว้ในเล่ม โดยมีได้เพิ่มราคาจำหน่าย เมื่อ *สตรีสารฉบับเยาว์* ได้รับความนิยมมากขึ้น คุณนิลวรรณจึงคิดพิมพ์แยกเล่มออกต่างหากอีกส่วนหนึ่งเพื่อให้เด็กสามารถซื้อได้เองในราคาเยาว์ และส่งจำหน่ายเฉพาะในโรงเรียน ต่อมา *สตรีสารฉบับเยาว์* เปลี่ยนชื่อเป็น *สตรีสารภาคพิเศษ*

2.4 จากหนังสือพิมพ์สู่วิทยุ-โทรทัศน์

ควบคู่ไปกับการจัดพิมพ์หนังสือ นับแต่ปี พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา *สตรีสาร* ได้จัดทำนิตยสารทางอากาศขึ้นด้วยเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เรียกว่า *สตรีสารภาควิทยุ (Radio Edition)* จากแนวคิดของนายจ่านง รั้งสิกุล ผู้ซึ่งได้นำประสบการณ์จากต่างประเทศมาใช้ในประเทศไทย โดยที่นายจ่านง ในขณะนั้นมีหน้าที่การงานด้านวิทยุและโทรทัศน์ในช่วงบุกเบิก *สตรีสารภาควิทยุ* ถือได้ว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ให้แก่ *สตรีสาร* ได้เป็นอย่างดี หลังดำเนินการอยู่ได้ราว 10 ปีจึงยุติ นายจ่านง รั้งสิกุล เล่าไว้แก่ วาณิช จรุงกิจอนันต์ (วาณิช จรุงกิจอนันต์ “กาลเวลา หนังสือผู้หญิง และผู้ชายคนหนึ่ง” *สตรีสาร* ฉ. 31 เมษายน 2526) ถึง *สตรีสารภาควิทยุ* ว่า

“ ราวปี 2491 ผมได้เสนอให้ทำสตรีสารภาควิทยุ หรือ Radio Edition ตามแบบอย่าง
 Reader'Digest เคยทำ คือเสนอบทความเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ ทางวิทยุ ก็ตกลง
 ทำกันที่สถานีวิทยุ 1ปณ. ซึ่งมีคุณเสงี่ยม เผ่าทองสุข เป็นผู้อำนวยการ --- เวลานั้นมี
 วิทยุอยู่ในเมืองไทยเพียง 4-5 สถานี ไม่มีสถานีวิทยุใดเสนอเพลงปอปูล่าร์ มิวสิค
 ของฝรั่งในรูปแบบรายการ ผมคิดทำรายการประกอบเพลงประเภทดิสค์ จ๊อกกี้ โชวขึ้น
 ก่อน โดยมีคำบรรยายประกอบเพลง ระยะเริ่มต้นของรายการตอนนั้น คุณนิลวรรณ
 และคุณหญิงสุภาพ วีระวรรณ รับหน้าที่เป็นผู้บรรยาย เพราะฉะนั้นถ้าจะกล่าวว่าคุณ
 นิลวรรณและคุณหญิงสุภาพ เป็นดี.เจ.คู่แรกในวงการวิทยุเมืองไทยก็คงไม่ผิดความ
 จริง”

นอกจากจัดรายการเพลงแบบดิสค์ จ๊อกกี้ โชว แล้ว นายจำนงยังช่วยจัดรายการอื่นใน
 นามสตรีสารอีก เช่น รายการเพลงตามคำขอ รายการสตรีสารคอนเสิร์ต ซึ่งเป็นรายการเพลง
 ประเภทไลต์ มิวสิค และเพลงคลาสสิกประกอบคำบรรยาย ในขณะที่เป็นเจ้าของคอลัมน์ลักษณะ
 เดียวกันในนิตยสารสตรีสารในนามปากกาว่า ‘เจ๊อจันท์’

นายจำนง รังสิกุล กล่าวถึงการจัดทำ สตรีสารภาควิทยุไว้ในบทความเรื่องเดียวกัน หลัง
 กลับจากไปทำงานที่สถานีวิทยุบี.บี.ซี. ในประเทศอังกฤษราวปี พ.ศ.2493-2495 เขากล่าวว่า

เมื่อกลับมาแล้ว ผมก็ยังร่วมงานกับสตรีสารอีกทั้งการเขียนและการจัดรายการวิทยุ โดยเฉพาะอย่าง
 ยิ่งคือรายการที่ผมเสนอให้คุณนิลวรรณทำรายการอภิปรายแบบ เบรนส์ทรัสต์(Brains Trust) ของ
 บี.บี.ซี. คือเป็นรายการอภิปรายแบบไม่รู้หัวข้อล่วงหน้า ให้คนฟังส่งคำถามมา ส่วนมากผมจะทำหน้าที่
 โคโปรดิวเซอร์ (Co-producer) รวบรวมและจัดปัญหาให้คุณนิลวรรณซึ่งทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการ
 คือเป็นพิธีกร เราทำรายการนี้กันที่สถานีวิทยุ 1 ปณ. ได้รับความนิยมกว้างขวางมากชื่อรายการว่า
 “ข้อคิดควรไซ”

ปี พ.ศ.2497 เมื่อมีสถานีวิทยุ ท.ท.ท. นายจำนงจัดรายการแบบเดียวกันขึ้นที่ ท.ท.ท.
 เรียกว่ารายการ อภิปรายโต้เถียง ต่อมาได้เห็นพ้องกันว่าควรนำรายการ ข้อคิดควรไซ ของสถานี
 1 ปณ. กับรายการ อภิปรายโต้เถียง ทาง ท.ท.ท.มาทำเป็นรายการเดียวกัน ให้ชื่อรายการใหม่ว่า
 อภิปรายข้ามแดน คุณนิลวรรณนั่งเป็นพิธีกรอยู่ทางสถานี 1 ปณ. กับผู้อภิปรายอีก 2 คนและนาย
 จำนงเป็นพิธีกรอยู่ทาง ท.ท.ท. พร้อมผู้อภิปรายอีก 2 คน ออกอากาศพร้อมกันทั้งสองสถานีเป็น

รายการเดียวกัน โดยผู้ฟังสามารถรับฟังได้ทั้งสองสถานี วิธีจัดรายการนี้เรียกว่า ทูเวย์เรดิโอ (Two-Way-Radio)

รายการวิทยุแบบเบรนส์ทรสต์ หรือที่นำมาเรียกเป็นชื่อรายการว่า *ข้อคิดควรไข* คุณนิลวรรณ และนายจ่านงร่วมกันจัดเดือนละครั้ง เป็นรายการสดติดต่อกันเป็นเวลานาน 16 ปี เป็นรายการที่สถานีจัดทำเองและไม่มีรายการรายได้ ส่วนผู้จัดรายการก็ไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ เมื่อนายจ่านงพ้นหน้าที่จากสถานีวิทยุ ท.ท.ท. และบริษัทไทยโทรทัศน์เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2511 รายการนี้จึงยุติลง คุณนิลวรรณกล่าวถึงการจัดรายการทางวิทยุและโทรทัศน์และปัญหาที่พบขณะทำรายการนี้ว่า

“สตรีสารภาควิทยุ โดยมากก็เป็นรายการสารคดีสำหรับผู้หญิง หรือไม่ก็ทั่วไป แล้วก็มีเพลงที่แรกเราจัดเพลงไทยก่อน ต่อมาคุณจ่านงเขาก็มาร่วมจัดเพลงป๊อปปูลาร์ ของ ป๊อปปูลาร์มิวสิก เธอสั่งทำเพลงฝรั่ง เธอก็มาช่วยจัดเพลงตามคำขอ แล้วก็เกิดเรื่อง มีใครไม่รู้ขอเพลงให้ผู้ซึ่งเป็นภรรยาไม่เปิดเผยของผู้มีอำนาจคนหนึ่ง ก็เลยมีการสอบถามว่า ใครเป็นผู้จัด ทำไมมาเอาชื่อมาขอให้ผู้หญิงของเขา ก็เลยต้องเลิก ส่วนรายการโทรทัศน์ก็เผชิญปัญหามากมาย ครั้งหนึ่งดิฉันไปจัดรายการ ไปพูดเรื่องการเมืองอังกฤษ เรื่องแมรี่ คิวิน ออฟ สกอต เขาก็หาว่าพาดพิงการเมืองของไทย ถึงกับจอมพล.สั่งให้สอบ แต่ก็ไม่ถึงกับเอาเรื่องอะไรมากมายถามผ่านมาทางผู้ใหญ่ของกรม ตอนนั้นไปออกที่สถานี 1 ปณ.

(นิลวรรณ ปิ่นทอง , สัมภาษณ์ , 6 เมษายน 2540)

แม้ว่าจุดประสงค์ของการทำหน้าที่สื่อมวลชนของคุณนิลวรรณ จะมุ่งเป็นบริการให้ข่าวสารความรู้แก่ประชาชนเป็นด้านหลัก และเป็นการทำงานในรูปอาสาสมัคร แต่ในยุคที่ประเทศไทยมีผู้นำเผด็จการ ความเคลื่อนไหวของสื่อมวลชนจึงอยู่ในสายตาของผู้นำในลักษณะนี้เสมอ รายการวิทยุสตรีสาร ที่มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อให้ความบันเทิง จึงมีอันต้องยุติลงเพราะไปกระทบความรู้สึกของผู้มีอำนาจ ส่วนรายการโทรทัศน์ *ข้อคิดควรไข* ยุติลงพร้อมกับการพ้นจากตำแหน่งในสถานีวิทยุ ท.ท.ท.และบริษัทไทยโทรทัศน์ของนายจ่านง รั้งสิกุล เมื่อปี พ.ศ. 2511 รวมเวลาที่ร่วมกันจัดรายการทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์นาน 16 ปี โดยเป็นการทำงานด้วยใจรักเพราะตลอดช่วงที่ทำงานในส่วนนี้ ไม่เคยคำนึงถึงค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน แต่กำไรจากการทำงานนี้ส่งผลต่อ

งานนิยายสารของเธออยู่มาก ในแง่ที่ทำให้เป็นที่รู้จักและยอมรับในความรู้ความสามารถของผู้เป็นบรรณาธิการจากผลงานในการจัดรายการทางวิทยุและโทรทัศน์

ยุคเฟื่องฟูของสตรีสาร

สตรีสาร ได้รับความนิยมจากผู้อ่านมากขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา โดยเริ่มเปลี่ยนคาบการออกหนังสือจากรายปักษ์มาเป็นรายสัปดาห์ บรรจุเนื้อหา 128 หน้า และจำหน่ายในราคา 2 บาทคงเดิม ในขณะนั้นไม่ปรากฏว่ามีนิยายสารสำหรับสตรีฉบับใดที่มีแนวการจัดเนื้อหาเช่นเดียวกับ สตรีสาร ในแง่ที่ให้ความสำคัญกับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี

เมื่อย้ายสำนักงานมาอยู่ที่อาคารตรีทศเทพ ได้ปรับปรุงการพิมพ์โดยทยอยเปลี่ยนแทนพิมพ์เป็นระบบออฟเซตจนครบ 5 แทน ปกแยกสีระบบใหม่ เพิ่มจำนวนหน้าเป็น 148 หน้า และเพิ่มราคาจำหน่ายเป็น 4 บาท จนกระทั่งถึงระยะสุดท้ายจำนวนหน้าหนังสือมี 132 หน้าจำหน่าย 25 บาท

การเปลี่ยนแปลงคาบการออกหนังสือในปี พ.ศ. 2508 เป็นช่วงที่สะท้อนว่า สตรีสารได้รับความนิยมน้อยมากในกลุ่มนิยายสารสตรีด้วยกัน ซึ่งมีอยู่ไม่มากนักในช่วงนั้น เห็นได้ว่าจุดขายของนิยายสารสตรีคือ นวนิยายเรื่องยาว สำหรับ สตรีสาร ในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 เป็นต้นมาถึงปี พ.ศ. 2514 มีจำนวนมากกว่าช่วงอื่น ๆ คือมีถึง 10 - 12 เรื่อง โดยนักเขียนที่ได้รับความนิยม เช่น ชลุ่ม ปัญจพรรค 'กฤษณา อโศกสิน' 'สุวรรณี สุคนธา' 'สีฟ้า' 'โสภาค สุวรรณ' และ 'โบตั๋น' เป็นต้น และนวนิยายที่ตีพิมพ์ใน สตรีสาร ส่วนหนึ่งได้รับคัดเลือกให้เป็นวรรณกรรมดีเด่นขององค์การ ส.ป.อ. ในอดีต ได้แก่ นวนิยายเรื่อง "เรือมนุษย์" ของ 'กฤษณา อโศกสิน' "เขาชื่อกานต์" ของ 'สุวรรณี สุคนธา' และ "จดหมายจากเมืองไทย" ของ 'โบตั๋น'

พัฒนาการที่เห็นชัดเจนอีกประการหนึ่ง นอกจากการแทรกเนื้อหาสำหรับเด็กไว้เมื่อปี พ.ศ. 2515 ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 คุณนิลวรรณ ได้คิดเพิ่มเนื้อหาสำหรับผู้่านวัยสาว-หนุ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่ง เริ่มต้นด้วยการลงเรื่องแต่ง และลำนำ โดยกำหนดอายุของเจ้าของผลงานไว้ระหว่าง 15 - 22 ปีต่อมาจึงขยายเนื้อที่ของภาคสาว - หนุ่มออกไปเป็นคอลัมน์ต่าง ๆ เช่น "กิจกรรม" "ศึกษา-อาชีพ" "ชื่อเสียง-สามารถ" "ในประสบการณ์" และ "แวดวงมหาวิทยาลัย"

เป็นต้น ต่อมาคุณนิลวรรณได้คิดให้รางวัลแก่ผลงานวรรณกรรมของนักเขียนสาวหนุ่มเหล่านี้ โดยขอความร่วมมือจากสมาคมภาษาและหนังสือให้ช่วยคัดเลือกผลงานที่สมควรได้รับรางวัลจาก ปีพ.ศ.2523-2527 แล้วรวมเล่มตีพิมพ์เป็นหนังสือชื่อว่า *วรรณกรรมสาวหนุ่ม*

ในฐานะกรรมการจัดการและบรรณาธิการ คุณนิลวรรณ ได้พยายามปรับปรุงภาพรวมของหนังสือเรื่อยมา จากผลการสำรวจผู้อ่าน 2 ครั้ง พบว่า ผู้อ่านของสตรีสารส่วนใหญ่เป็นกลุ่มข้าราชการและครู วัย 25-44 ปี ที่มีระดับการศึกษาสูง กลุ่มผู้อ่านอาจแบ่งได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งเป็นผู้อ่านที่อยู่ในครอบครัวซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 5-6 คน จากการสำรวจครั้งแรกเมื่อปี 2527 ระบุว่าผู้อ่านในกลุ่มนี้มีร้อยละ 37.4 อีกกลุ่มหนึ่ง คือ ผู้อ่านที่อยู่ในครอบครัวซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 3-4 คน ร้อยละ 29.9 ผู้ตอบแบบสอบถามในครั้งแรก ระบุว่า ในครอบครัวของตนมีเด็กอายุต่ำกว่า 14 ปีรวมอยู่ด้วย ซึ่งจากการสำรวจจากจดหมายของผู้อ่านที่มีมายังบรรณาธิการในคอลัมน์ถ้อยแถลง มักบอกเล่าว่า สตรีสารถูกแบ่งอ่านกันอย่างทั่วถึงทั้งครอบครัว เนื่องจากเนื้อหาของหนังสือจัดไว้สำหรับผู้อ่านทุกวัย (ระวีวรรณ ประกอบผล "รายงานมิตรภาษาและหนังสือ" *สตรีสาร* , 19 สิงหาคม 2527)

ส่วนความนิยมในตัวหนังสือ ผู้อ่านส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าเป็นนิยายสารที่ใช้ภาษาที่ถูกต้อง การคัดเลือกเรื่องตีพิมพ์ ที่มีประโยชน์และทันสมัย สตรีสารเน้นค่านิยมที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ รวมทั้งความนิยมในตัวบรรณาธิการ จากการสื่อสารกันผ่านจดหมายถึงบรรณาธิการในคอลัมน์ "ถ้อยแถลง" พบว่าส่วนหนึ่งเป็นผู้อ่านประจำมานานกว่า 30 ปี บางรายบอกว่าอ่านมาตั้งแต่ฉบับแรกและถ่ายทอดการอ่านมาถึงรุ่นลูกและรุ่นหลาน

จากการสำรวจคอลัมน์ถ้อยแถลง ของคุณนิลวรรณ พบว่าผู้อ่านส่วนใหญ่สะท้อนความนิยมในนิยายสารฉบับนี้ โดยบอกถึงคอลัมน์ที่นิยมชมชอบในลำดับต้น ๆ ได้แก่ คอลัมน์ถ้อยแถลง คอลัมน์พุดจาประสาแพ้นั้น ของ สมศรี สุกุมลนันทน์ คอลัมน์ภาษาอังกฤษจากเพลง ของ จ.ย.ส. (นามแฝงของจินตนา ยศสุนทร) และคอลัมน์สนทนาพาที ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ และ 'สิทธิไชย' (นามแฝงของ สิทธิไชย ไชยยันต์)

เฉพาะคอลัมน์ถ้อยแถลงของคุณนิลวรรณ ซึ่งเปรียบเสมือนบทบรรณาธิการที่แสดงจุดยืนบางประการเกี่ยวกับเรื่องสตรีและทำหน้าที่เป็นปากเสียงของสตรี บางขณะทำหน้าที่เป็นห้องรับแขกของผู้อ่านหน้าใหม่ รวมทั้งยังเป็นห้องเรียนภาษาไทย เป็นห้องเรียนเรื่องการเขียนและ

วรรณกรรม เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งเป็นแหล่งให้การศึกษารื่องการผลิตรายการอีกด้วย การสื่อสารในลักษณะที่คุณนิลวรรณเรียกว่าเป็น *วิสาสาปรมา ญาติ* หมายถึงการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การปรับทุกข์ ปรีกษาหาหรือประสาญาติในครอบครัวเดียวกัน เหล่านี้ น่าจะเป็นจุดเด่นอีกข้อหนึ่งของคอลัมน์จดหมายถึงบรรณาธิการที่แตกต่างจากหนังสือพิมพ์อื่น ๆ ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้อ่านที่ติดตาม *สตรีสาร* มาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งผู้อ่านบางรายสามารถสรุปบุคลิกภาพของบรรณาธิการได้จากการอ่านคอลัมน์ถ้อยแถลงมานานนับ 10 ปี ว่า เป็นผู้มีบุคลิกสองด้านที่ลงตัว คือ “คงจะอ่อนโยนแต่ไม่อ่อนแอ ขอบคุดแต่ใจดี”

(“ถ้อยแถลง” *สตรีสาร* 4 กันยายน, 2526)

ความนิยมต่อนิตยสารของผู้อ่านที่สะท้อนผ่านคอลัมน์จดหมายถึงบรรณาธิการนี้ เป็นดังที่สุชาติ สวัสดิ์ศรี อดีตบรรณาธิการ *โลกหนังสือ* เจ้าของคอลัมน์ “สิ่งไหนนามหลง “ ในเนชั่นสุดสัปดาห์ (เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่10 ฉบับที่ 493, 12-18 พฤศจิกายน 2544) กล่าวว่่า

“จดหมายถึงบรรณาธิการถือเป็น ‘คอลัมน์’ ประเภทหนึ่งที่บ่งบอกถึง ‘สถานะ’ ของหลายสิ่งหลายอย่าง อีกทั้งยังเป็นหลักหมายในการบอก ‘ตัวตน’ ของนิตยสารฉบับนั้น ๆ ด้วย สมัยที่*สตรีสาร*ของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ฟ้ามืองไทย ของ อาจันต์ ปัญจพรรค และ ลลนา ของ สุวรรณี สุขนเที่ยง ยังมีบทบาทโดดเด่นอยู่ในแวดวงวรรณกรรม มีผู้อ่านจำนวนมาก เคยกล่าวว่า พวกเขาชอบอ่านจดหมายถึงบรรณาธิการและการตอบจดหมายของบรรณาธิการมากเสียกว่าตัวนวนิยายในเล่มด้วยซ้ำ”

ในด้านจุดด้อยของ*สตรีสาร*นั้นผู้อ่านลงความเห็นว่่า อนุรักษ์นิยมเกินไปจนบางครั้งถึงกับเซย โดยพิจารณาจากภาพสตรีบนปกหนังสือ อันเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงถึงบุคลิกลักษณะของหนังสือ ขณะที่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหา ผู้ตอบส่วนใหญ่ ร้อยละ 78.3 ในการสำรวจครั้งที่ 2 เห็นว่า*สตรีสาร*มีความคิดร่วมสมัย รองลงมาร้อยละ 17.3 เห็นว่าล้าสมัย ส่วนที่เห็นว่า*สตรีสาร*ล้าสมัยมีเพียงร้อยละ 1 ของผู้ตอบทั้งหมด 1,021 คน

ในด้านการจัดการ คุณนิลวรรณ ผู้ซึ่งเป็นที่บรรณาธิการและกรรมการจัดการ เธอจึงสามารถตัดสินใจได้อย่างเด็ดขาดทั้งนโยบายในการกำหนดเนื้อหา และการตัดสินใจทางธุรกิจของ

องค์กร เป็นนิตยสารเพียงไม่กี่ฉบับในสังคมไทยที่สามารถรักษาความเป็นตัวตนของหนังสือมาได้ อย่างเสมอต้นเสมอปลาย แม้ว่าพฤติกรรมการอ่านของคนไทยจะเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิต รวมถึงกลไกทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการทำหนังสือก็เปลี่ยนไปด้วยตามยุคสมัย อย่างไรก็ตามคุณนิลวรรณได้แสดงออกถึงจุดยืนในการทำหนังสือในท่ามกลางเงื่อนไขหลายประการที่เข้ามากระทบต่อการทำงานของเธอ โดยอาศัยหลักยึดที่การผลิตหนังสือเพื่อเป็นอาหารสมองและไม่มีเป้าหมายที่จะแสวงหากำไรจากการทำธุรกิจหนังสือ เธอกล่าวว่า

ดิฉันไม่เคยคิดว่าจะมาหาเงินจากการทำหนังสือ ดิฉันมาทำหนังสือเพราะอยากให้
คนอ่านได้อ่านหนังสือดี ๆ เพื่อจะได้เกิดอนุสติบางอย่าง เพื่อให้คนอ่านได้รับรู้แ่ง
มุมมองความคิดเห็นต่าง ๆ ของคนในสังคม

(วาณิช จรุงกิจอนันต์ “คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง บรรณาธิการอมตะของสตรีสาร” รวมย์
ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, มกราคม 2537)

ในสายตาของผู้อ่าน สตรีสาร เป็นหลายอย่าง คือ เป็นทั้งครู เป็นเพื่อน เป็นญาติผู้ใหญ่ เป็นสื่อการสอน อันเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สตรีสารคงความเป็นหนังสือที่ผู้อ่านมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และเรียกร้องคุณภาพด้วยความคาดหวังในความถูกต้องทั้งเนื้อหาข้อมูล การใช้ภาษา ตัวสะกดการันต์ กาลเทศะและจริยธรรม ดังที่ผู้อ่านหลายรายได้สะท้อนไว้ในจดหมายถึงบรรณาธิการในคอลัมน์ “ถ้อยแถลง” เช่นจดหมายของผู้อ่านผู้ใช้นามว่า ‘บุษบัน’ กล่าวถึงความรู้สึกต่อนิตยสาร สตรีสารว่า

“... ดิฉันมีความรู้สึกที่ สตรีสารเป็นเหมือนสาวใหญ่ที่ภาคภูมิใจ ไม่ล้ำสมัย ไม่ล้ำสมัย หากแต่อยู่ในสมัยตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ความประพฤติ ความนึกคิด และทัศนคติที่มองต่อโลกและสังคม---”

(“ถ้อยแถลง” สตรีสาร 19 สิงหาคม 2527)

ในสายตาของนักเขียนอย่างวาทิน จรุงกิจอนันต์ ผู้ซึ่งเรียนรู้งานการผลิตนิยายสาร และเขียนหนังสือจากสตรีสาร(วาทิน จรุงกิจอนันต์ สนทนาพาทีเรื่อง“ย่างเข้าปีที่สี่สิบสาม” สตรีสาร ๑.25 มีนาคม พ.ศ. 2533) เขาเห็นว่า

“สตรีสาร เป็นสนามที่เรียกได้ว่าเข้มขลังสำหรับนักเขียน ผมเรียนรู้ความเข้มขลังนี้ ตั้งแต่สมัยที่เรียนหนังสือและเขียนกลอนอยู่ ส่งไปที่อื่นมักจะได้ง่าย ๆ แต่ส่งมา สตรีสาร นี่เอาแน่ไม่ค่อยได้ กลอนของผมที่ส่งมาสตรีสารในช่วงนั้นดูเหมือนจะหาย เข้าแฟ้มรอของบรรณาธิการไปมากกว่าครึ่ง...

การยอมรับในวงการวารสารศาสตร์

นับแต่ สตรีสาร เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 ทั้งตัวบรรณาธิการในฐานะผู้นำองค์กรและตัวนิยายสารได้รับการยอมรับว่าเป็น ‘สถาบัน’ ที่ผลิตงานเขียนและหนังสือที่มีมาตรฐาน รางวัลจากสังคมนางวัลแรกที่สตรีสารและคุณนิลวรรณได้รับ มีดังนี้

รางวัลสื่อมวลชนสำหรับเด็ก จากสภาสังคมสงเคราะห์ ปี พ.ศ. 2517

- คุณนิลวรรณได้รับรางวัลพระเกี้ยวทองคำ ในฐานะบรรณาธิการ ปี พ.ศ. 2517
- รางวัลจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2522
- รางวัล 700 ปีลายสีไทย เมื่อปี พ.ศ. 2526
- รางวัลวารสารดีเด่นจากสำนักงานเยาวชนแห่งชาติติดต่อกันหลายปี คือ ปี พ.ศ. 2524, 2526, 2527 และได้รับรางวัลเกียรติคุณในปี พ.ศ. 2529
- รางวัลศรีบูรพาของสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2534
- รางวัลนักนิเทศศาสตร์เกียรติยศ จากสมาคมนิสิตเก่าคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2538
- รางวัลนราธิปของสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2544

ปิดตำนานนิตยสารอายุยืน

เมื่อสตรีสารดำเนินมาได้ถึงปี พ.ศ. 2530 คุณนิลวรรณล้มป่วยลงและต้องพักงานในหน้าที่ลง ในขณะที่นั้นมีผู้เข้ารับหน้าที่แทนคือ **สุกัญญา หาญตระกูล** ซึ่งมีตำแหน่งเป็นบรรณาธิการ รวมประกอบกับวัยที่ล่วงเลยมามากกว่า 80 ปี และมีอาการป่วยเป็นระยะ คุณนิลวรรณจึงได้พยายามมองหาผู้ที่จะทำหน้าที่สืบทอด แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ดังที่วาณิช จรุงกิจอนันต์“ (วาณิช จรุงกิจอนันต์ ตำนานหนังสือ” **มติชนสุดสัปดาห์** มีนาคม พ.ศ. 2539) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“ก็มีคนมาช่วยงานลองดูงาน ดูใจ ดูฝีมือความคิดอยู่เสมอ บางคนก็มาอยู่นาน บางคน ก็มาอยู่แป๊บเดียว บางคนอาจารย์ก็ไม่ถูกใจเขาบางคนเขาก็ไม่ถูกใจอาจารย์ ก็พลาดพลาดกันไป-ป”

น่าจะเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่สำคัญ นอกจากเหตุผลที่คุณนิลวรรณแจ้งไว้ก่อนยุติการออกหนังสือว่า กิจการไม่ทำกำไรเท่าที่ควรและกำลังประสบปัญหาเรื่องสถานที่ตั้งสำนักงานที่ต้องเปลี่ยนสัญญาเช่าเป็นปีต่อปี ทำให้ สตรีสาร ต้องประกาศปิดตัวเองลงในฉบับครบรอบปีที่ 48 เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2539

“ถ้อยแถลง” ปีที่ 48 ฉบับที่ 47 แถลงอำลาผู้อ่านถึงการยุติ สตรีสาร มีใจความว่า

“มิตรที่ใกล้ชิดสนิทสนมดุจญาติ ถ้อยที่มีอัธยาศัยต่อมากันเป็นเวลานานเมื่อถึงคราวจะต้องลาจากกันไป ย่อมมีความรู้สึกเช่นคำซอของบทเพลงที่ขึ้นต้นว่า “ออกปากจากลา...” สะเทือนใจอย่างลึกซึ้ง ยากจะกล่าวเป็นถ้อยคำการจากลาจะมีขึ้นแล้ว เมื่อสตรีสารมาพบท่านผู้อ่าน ณ ฉบับที่ 52 บรรจบรอบปีที่ 48 ของหนังสือ อันเป็นการดำรงอยู่มานานกว่าช่วงอายุบุคคล และเป็นเวลาที่ผู้เป็นบรรณาธิการทำหน้าที่มาแต่อายุ 32 จนถึงวัยเกษียณมา 20 ปีแล้ว สังขารร่างกายที่ใช้งานมานานก็ป่วยเจ็บ ถึงเวลาควรจะได้พักผ่อนประจบกันสถานการณ์แวดล้อมด้านที่ตั้งสำนักงานหนังสือ บริษัท โรงพิมพ์จะได้สัญญาเช่าเพียงระยะปีต่อปี ยากต่อการคิดอ่านดำเนินงาน ประกอบกับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ทวีขึ้นตลอดเวลาที่ผ่านมา ขณะที่

รายได้ไม่ทวีตาม กรรมการบริษัทและที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นของบริษัทพิจารณาแล้วมีมติให้ ยุติการจัดออกนิตยสาร สตรีสาร เมื่อครบรอบปีที่ 48 ดังกล่าว....

แม้จะขาดหนังสือเป็นสื่อสัมพันธ์ แต่ความอาลัยระลึกถึงน้ำใจไมตรีที่ทุกท่านมีต่อ หนังสือ ต่อชาวคณะ และต่อบรรณาธิการจะยังคงชัดเจนในความทรงจำอยู่ตลอดไปพร้อม ความขอบพระคุณ....

(“ถ้อยแถลง” สตรีสาร .....2539)

หลังการประกาศยุติสตรีสาร สื่อมวลชนได้รับพื้นตำนานนิตยสารฉบับนี้ขึ้นมากล่าวถึงกัน อีกในช่วงระยะเวลาหนึ่ง พร้อมกับเสียงของผู้อ่านที่แสดงความรู้สึกมายังสำนักงานสตรีสาร ใน ทำนองเดียวกัน คือ ความรู้สึกสูญเสียครั้งสำคัญเพราะ สตรีสารเปรียบเสมือนเป็นทั้งเพื่อนและ ญาติผู้ใหญ่ ที่คุ้นเคยกันมาเป็นเวลานาน รวมทั้งมีผู้เสนอว่าน่าจะมีผู้รับช่วงต่อหรือมีผู้ประกอบ การใดเข้าดำเนินกิจการ สตรีสาร ต่อไปโดยให้คงนโยบายในการผลิตนิตยสารตามแนวเดิม ซึ่งใน ขณะนั้นมีการวิเคราะห์กันถึง ปรากฎการณ์ที่นิตยสารอย่าง สตรีสาร ไม่สามารถอยู่ในตลาดแบบ ทุนนิยมได้ ดังที่ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2541 : 80-81) กล่าวไว้ว่า

...แม้ว่าถ้อยแถลงของอาจารย์นิลวรรณ ปิ่นทอง บรรณาธิการ จะแสดงให้เห็นถึงการไตร่ตรอง และเตรียมการอำลาไปอย่างสง่างามก็ตามที่ เราก็ยังอดไม่ได้ที่จะนำมาวิเคราะห์กันต่อว่าการ ยุตินิตยสารที่ยืนหยัดมานานเกือบ 2 ชั่วโมงคนนั้นมาจากสาเหตุอะไรกันแน่.... ปัจจัยแวดล้อม เรื่องต้นทุนเป็นเรื่องที่นิตยสารอื่น ๆ ก็ประสบอยู่ แต่นโยบายการผลิตนิตยสารเหล่านั้น ถือเป็น เรื่องธุรกิจของตนเป็นหลัก และผู้อ่านเป็นรอง การวางกลยุทธ์โฆษณาของนิตยสารจึงเป็นเรื่องใหญ่ ที่สุด และจะเป็นเครื่องชี้วัดความอยู่รอดของคนทำ (ไม่ใช่ของคนอ่าน)

“ ข้อแตกต่างของ สตรีสาร จากนิตยสารสตรีที่เกิดขึ้นมาในยุคหลังก็คือ การเป็นนิตยสาร ที่อยู่ได้ด้วย คนอ่าน มิใช่อยู่ได้ด้วยรายได้จาก ค่าโฆษณา ข้อแตกต่างในประเด็นนี้มีความ หมาย ต่อผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง เพราะสติปัญญาและพลังกำลังของผู้ทำหนังสือได้ทุ่มเทไปกับ การดูแลเนื้อหาให้สัมพันธ์กับความไว้วางใจของผู้อ่านสตรีสารได้ตั้งราคาไว้ที่เล่มละ 25 บาท (รายสัปดาห์) มาเป็นเวลาหลายปี ผู้อ่านจ่าย 100 บาท ได้สตรีสารถึง 4 เล่มไว้อ่าน ..... นับว่า เป็นวิธีการที่ถือประโยชน์ผู้อ่านเป็นที่ตั้ง มากกว่าจะถือเอาประโยชน์ทางธุรกิจของบริษัทมาเป็น หลักในการจัดทำนิตยสารสตรีสารจึงเป็นตัวอย่างของนิตยสารที่เห็นความสำคัญของผู้อ่านและ สารของหนังสือเป็นหลัก ซึ่งมีเหลืออยู่เพียงจำนวนน้อยนิดในแวดวงของธุรกิจการสื่อสารมวลชน ในปัจจุบันจุดยืนของ สตรีสาร เรื่องสถานภาพสตรีนั้นมันคงชัดเจน จากสารของนวนิยาย

ข่าวสารเกี่ยวกับสตรี คอด้มนั้ผู้หญิง ้วยรุ่น เด็ก สตรีสารได้สื่อให้ผู้อ่านและสังคมไทยเห็นว่า ผู้หญิงที่มีปัญญา มีความงามทั้งใจและกายมีรูปโฉมเช่นไร เธอเป็นผู้หญิงที่สง่างามพร้อมในทุกด้าน และเธอเข้าในยุคสมัย อีกทั้งก้าวล้ำสมัยไม่น้อยกว่าหนึ่งก้าวเสมอ แต่สื่อทางเลือกแบบนี้ ไม่มีที่ยืนอีกต่อไปบนแผงหนังสือ แม้จะอยู่ในใจของผู้อ่านจำนวนมากก็ตามที่โครงสร้างของระบบทุนนิยมที่ถือเอาการแข่งขันเพื่อค้ากำไรเป็นสรณะได้เบียดขับจนสื่อกระแสทางเลือกหมดหนทางที่จะหยั่งยืนอยู่ได้

3. ร่วมก่อตั้งสมาคมสตรี 2 แห่ง

-บทบาทในสมาคมสตรีอุดมศึกษา: ส่งเสริมการศึกษา

บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้คุณนิลวรรณ เป็นที่ยอมรับในฐานะบรรณาธิการ นิตยสารสตรี คือการที่เธอมีสถานภาพอยู่ในสมาคมสตรีใหญ่ถึง 2 แห่ง คือ *สมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย* และ *สมาคมสภาสตรีแห่งชาติ* หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า *สภาสตรีแห่งชาติ*

การถือกำเนิดสมาคมสตรีทั้ง 2 แห่งเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่โลกถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายอุดมการณ์ คือ ฝ่ายอุดมการณ์ประชาธิปไตยและฝ่ายอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ทั้ง 2 ฝ่ายได้พยายามดึงพลังของสตรีเข้าเป็นพวก รัฐบาลไทยในยุคที่จอมพล.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ได้เข้าด้วยกับอุดมการณ์ฝ่ายประชาธิปไตยได้รับคำเชิญชวนจากกลุ่มสตรีที่เรียกว่า International Council of Women มีศูนย์กลางอยู่ที่สหรัฐอเมริกาให้เข้าเป็นเครือข่ายสมาชิก โดยที่ก่อนหน้านี้มีการรวมกลุ่มของสตรีที่ได้รับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยร่วมกัน ก่อตั้งเป็น สมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย นำโดยนางสาวพูนทรัพย์ ไกรยง (ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ในปัจจุบัน-ผู้วิจัย) และเข้าร่วมเป็นเครือข่ายสมาชิก International Federation of University Women เมื่อปี พ.ศ. 2491 คุณนิลวรรณ เป็นผู้ช่วยที่ประชุมคิดชื่อเรียกสมาคมและร่างหลักการร่วมกับสตรีชั้นนำที่เป็นที่รู้จักในสังคมไทย ได้แก่ นางสาวพูนทรัพย์ ไกรยง ม.ร.ว. เสริมศรี เกษมศรี นางวันนี ไชยโรจน์ นางสุภัทรา มีชูธน (สิงหลกะ) นางฉลวย กาญจนาคม นางสาวนิลวรรณ ปิ่นทอง แพทย์หญิงกระแสร วัชรปาน แพทย์หญิงจำจวน หงสเวท นางสนธิ สืบแสง ม.ล.บุญเหลือ (กุญชร) เทพยสุวรรณ และ นางสาวจรรยาพร พัฒนางกูร

บทบาทของสมาคมสตรีอุดมศึกษา นับแต่เริ่มก่อตั้งได้แก่ การสนับสนุนการศึกษาของสตรีผู้กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเริ่มต้นที่การจัดบริการหอพักสำหรับนักศึกษาสตรีจากต่างจังหวัดที่เข้ามาศึกษาในกรุงเทพฯ ได้มีที่พักที่ปลอดภัย และจัดกิจกรรมสำหรับนักศึกษาในหอพักด้วย เช่นการบริการห้องสมุด ร้านหนังสือสหกรณ์ การแลกเปลี่ยนความรู้ หน่วยตอบคำถาม และหน่วยสงเคราะห์ทางการแพทย์ ส่วนบทบาทอื่น ๆ ของสมาคมนี้ได้แก่การ การให้ทุนศึกษาทุนวิจัย เป็นศูนย์เผยแพร่ความรู้และความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์แก่สังคม และริเริ่มจัดกิจกรรมที่กำลังเป็นที่ต้องการของสังคม โดยประสานกับสมาคมสตรีในจังหวัดต่าง ๆ ด้วย

ผู้ที่เคยได้รับทุนศึกษาวิจัยของสมาคมสตรีอุดมศึกษาในอดีต มีเช่น มล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ศาสตราจารย์คุณบรรจบ พันธุเมธา ดร. กฤษณา ชูติมา นางสุมน อมรวิวัฒน์ นางสาวจริภา อ่อนเรือง นางสมจิตต์ สิทธิไชย นางวิมลศิริ ชำนาญเวช เป็นต้น

คุณนิลวรรณ มีบทบาทเป็นคณะกรรมการสมาคมมาตลอดในระยะแรก เช่น เป็นเลขาธิการในปี พ.ศ. 2492-2493 เป็นกรรมการและประธานแผนกสังคมสงเคราะห์ปี พ.ศ. 2496-2497 เป็นกรรมการและประธานห้องสมุดและวารสารปี พ.ศ.2497-2498 เป็นอุปนายกคนที่ 2 ในปี 2501-2502 และในปี 2511-2517 รัับหน้าที่เป็นนายกสมาคม ในบทบาทต่าง ๆ เหล่านี้ คุณนิลวรรณได้ช่วยงานในโครงการต่าง ๆ เช่น การจัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก การพิมพ์หนังสือสำหรับผู้เริ่มอ่าน ตามโครงการหนังสือชุดความรู้ของสมาคม ฯลฯ

ในปี พ.ศ.2507 ม.ร.ว. เสริมศรี เกษมศรี ได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมฯ และกรรมการสมาคมฯ ได้เห็นพ้องกันว่า สมาคมสตรีอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีที่ทำการและหอพักถาวร. ม.ร.ว.เสริมศรี จึงได้บริจาคที่ดิน ที่ซอยอ่อนนุชเพื่อใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารสำนักงาน และหอพักชั้นใหม่แทนที่เดิมที่เลิกกิจการไปในช่วงต้นของการก่อตั้งสมาคม โดยได้รับเงินบริจาคจากสมาชิกอีกส่วนหนึ่ง พร้อมกันนั้นก็จัดตั้ง มูลนิธิสมาคมสตรีอุดมศึกษา ขึ้นเพื่อให้เป็นผู้แทนดำเนินงานโครงการสร้างหอพักสตรีสมาคมสตรีอุดมศึกษา

กรรมการชุดแรกของมูลนิธิสมาคมสตรีอุดมศึกษา ประกอบด้วยกรรมการสมาคมฯ และสมาชิกบางส่วน ประกอบด้วย ม.ร.ว. เสริมศรี เกษมศรี นายกสมาคมฯ นางพูนทรัพย์ นพวงศ์

ณ อยุธยา อุปนายกคนที่หนึ่ง นางมณี สิริวรสาร อุปนายกคนที่สอง คุณหญิงอารมณี กฤษณามระ เหมัญญิก นางจำรัสรัตน์ พิชัยชาญณรงค์ เหมัญญิก นางสาวอำไพ พวงทอง กรรมการ นางปรีญา ฉิมโฉม กรรมการ นางอนงค์ อิศรภักดี กรรมการ นางสาวดวงเดือน พิศาลบุตร กรรมการ นางสมัยสวาท พงศทัต กรรมการ นางวันนี ไชยโรจน์ (นายก สสอท.ในขณะนั้น) กรรมการ นางสาวสมประสงค์ สถาปิตานนท์ (เลขานุการ สสอท.)กรรมการ และ นางสาวอาดจิตต์ วรสุนทรโสธ (เหมัญญิก สสอท.) กรรมการ

จากรายชื่อกรรมการบริหารมูลนิธิสสอท. ชุดแรกนี้ คุณนิลวรรณ มิได้เข้าเป็นกรรมการแต่อย่างใด ต่อเมื่อเปลี่ยนคณะกรรมการ สสอท.ชุดใหม่คือชุดปี พ.ศ. 2509-2511 คุณนิลวรรณ ได้รับเลือกให้เป็นนายกสมาคมฯ จึงได้เข้าเป็นกรรมการบริหารมูลนิธิฯโดยตำแหน่ง ต่อเนื่องมาจนถึงปีพ.ศ. 2517 อย่างไรก็ตามกิจการหอพักสตรีที่มูลนิธิฯเป็นผู้ดำเนินการก็มีอันต้องยุติลงอีก และมีได้ดำเนินการอีก จนกระทั่งเมื่อคุณนิลวรรณว่างเว้นจากงานใน สตรีสาร แล้วไม่นานเธอก็หันมาเริ่มกิจกรรมขึ้นอีกครั้งในนามของมูลนิธิสตรีอุดมศึกษาฯ โดยริเริ่มโครงการ *เวลาเป็นของมีค่า* เพื่อบริการแก่ผู้สนใจ ณ สถานที่ของมูลนิธิฯ

โครงการเวลาเป็นของมีค่า เป็นกิจกรรมที่มูลนิธิสตรีอุดมศึกษาฯ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2541 โดยดำเนินงานตามแนวพระจริยาวัตรใน สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ตามพระนิพนธ์เรื่อง *เวลาเป็นของมีค่า* ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ องค์อุปถัมภ์มูลนิธิฯ ที่ทรงเล็งเห็นถึงการทรงใช้เวลาว่างและการทรงงานอดิเรกในสมเด็จพระบรมราชชนนี อาทิ ทรงเล่นกีฬา อ่านหนังสือ และทรงงานฝีมือประดิษฐ์ มูลนิธิจึงจัดห้องอ่านหนังสือ มุมเด็กและห้องช่าง เพื่อบริการแก่ผู้สนใจ และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิช่วยเสนอแนะหนังสืออันจะช่วยพัฒนาตน ด้วยแนวคิดที่ว่า บุคคลทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และหนังสือเป็นแหล่งความรู้ที่จะเป็นบันไดไปสู่การพัฒนาตนให้เกิดพหุปัญญา การรู้จัก รู้จักใช้เหตุผล พิจารณาเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการในการเพิ่มคุณภาพชีวิต (เอกสารเผยแพร่โครงการเวลาเป็นของมีค่า มูลนิธิสมาคมสตรีอุดมศึกษาฯ , 2544)

เฉพาะโครงการหนังสือเพื่อพัฒนาตนที่กำลังดำเนินการอยู่เป็นโครงการระยะยาว คณะทำงานคัดเลือกหนังสือตามนัยที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ประกอบกับแนวเนื้อหาความรู้ตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่ง

ครอบคลุมเนื้อหาความรู้ทุก ๆ ด้าน และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเสนอความคิดเห็นและเสนอรายชื่อหนังสือในหมวดความรู้ต่าง ๆ เข้าสู่การพิจารณาของคณะทำงาน

เห็นได้ว่า ความสนใจของคุณนิลวรรณต่อกิจกรรมทางปัญญา โดยผ่านหนังสือเป็นสิ่งที่เธอยังคงพยายามทำอย่างต่อเนื่อง ในช่วงต่อระหว่างที่สตรีสารปิดตัวลง ก่อนที่คุณนิลวรรณจะเริ่มโครงการเวลาเป็นของมีค่า เธอได้ออกจตุลสารฉบับหนึ่งชื่อ *จดหมายข่าว* รายสัปดาห์ ฉบับแรกออกเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2539 ต่อเนื่องมาจนกระทั่งถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543 จุดประสงค์เพื่อเป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างผู้อ่านสตรีสารในอดีต เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วย ข่าวสารภายในประเทศ ข่าวสตรี ข่าวภาษา หนังสือและศิลปวัฒนธรรม บทกวี เรื่องแต่งสร้างสรรค์ และจดหมายจากผู้อ่านถึงบรรณาธิการ ต่อมาเมื่อกิจกรรมของโครงการหนังสือเพื่อพัฒนาตนเริ่มเป็นรูปเป็นร่าง คุณนิลวรรณจึงดำเนินการออกจตุลสารอีกครั้ง ในชื่อ *ข่าวสาร* เป็นสื่อสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้ใช้บริการและผู้ร่วมงานในโครงการหนังสือเพื่อพัฒนาตน

- บทบาทในสมาคมสภาสตรีแห่งชาติ : หนังสือเรื่องสตรีไทย

ปี พ.ศ. 2491 เป็นปีที่เกิดความเปลี่ยนแปลงในช่วงชีวิตของคุณนิลวรรณ 3 ประการ คือการลาออกจากราชการที่กรมโฆษณาการ ในปีเดียวกับการที่เข้าร่วมก่อตั้งสมาคมสตรีอุดมศึกษา และในเวลาใกล้เคียงกันก็ได้เข้ามีส่วนในการก่อตั้งหนังสือพิมพ์สตรีสาร ในวัย 33 ปี เป็นช่วงที่คุณนิลวรรณบอกว่า “แอคทีฟ” มาก เมื่อลาออกจากราชการแล้วจึงไม่คิดจะกลับเข้ารับราชการอีก ด้วยอุปนิสัยที่เป็นคนรักอิสระ ดังนั้นในระยะต่อจากนั้นเป็นต้นมาคุณนิลวรรณจึงสามารถทุ่มเทกำลังกายและสติปัญญาทำงานในฐานะอาสาสมัครให้แก่สมาคมและองค์กรต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งการเป็นกำลังหนุนผู้อื่นในกิจกรรมหลายอย่างอีกด้วย ส่วนหนึ่งน่าจะเนื่องจากการที่เธอไม่มีห่วงเรื่องภาระในครอบครัว จึงมีอิสระในการจัดการเวลาส่วนตัวได้เต็มที่

ในขณะนั้นในประเทศไทยมีการตั้งสโมสรวัฒนธรรมฝ่ายหญิง และสำนักวัฒนธรรมหญิงอยู่ภายใต้การบริหารงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามขึ้นแล้ว แต่ภายหลังจากที่รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม (ยุคหลัง) ถูกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ยึดอำนาจ งานทางวัฒนธรรมที่จอมพลป. พิบูลสงครามได้ก่อร่างไว้ควบคู่กับบทบาทของท่านผู้หญิงละเอียดก็พลอยหยุดชะงักไปด้วย

คุณนิลวรรณ เล่าว่า ท่านผู้หญิงละเอียดได้ดำเนินการขอจัดตั้ง แต่ยังไม่ทันที่จะตั้ง กรรมการถาวรก็มีอันต้องพ้นจากอำนาจไปเสียก่อน คุณนิลวรรณ ซึ่งขณะนั้นเป็นกรรมการ สมาคมสตรีอุดมศึกษาจึงได้เสนอให้คุณหญิงอาภรณ์ กฤษณามระ ในฐานะนายกสมาคมสตรี อุดมศึกษาในช่วงเวลานั้นเชิญประชุมกรรมการชั่วคราวของสภาสตรีฯดำเนินการประชุมใหญ่ สมาคม และสมาชิกเพื่อเลือกกรรมการถาวรคณะแรกขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2499 โดยเรียกชื่อสมาคมว่า **สมาคมสภาสตรีแห่งชาติ** หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า **สภาสตรีแห่งชาติ** มีประธานสภาคนแรกคือ **หม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร** ส่วนคุณนิลวรรณ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีส่วนในการร่างข้อบังคับหรือ ธรรมนูญของสมาคม ร่วมกับสตรีอีก 3 ท่านคือ นางนันทกา สุประภาตะนันท์ ม.ร.ว. เสริมศรี เกษมศรี และนางสาวสุภาพ วีระวรรณ

คณะทำงานของสภาสตรีแห่งชาติประกอบด้วยกรรมการ 3 ชุด คือ กรรมการอำนวยการ กรรมการบริหาร และกรรมการวิชาการ คุณนิลวรรณรับหน้าที่ประธานกรรมการบริหารมาตั้งแต่ เริ่มก่อตั้ง ซึ่งหน้าที่ของกรรมการชุดนี้เป็นการทำหน้าที่ในระดับปฏิบัติการ เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ ว่าคุณนิลวรรณ จะมีบทบาทสำคัญในการประสานงานให้เกิดมีสมาคมแห่งนี้ขึ้นอย่างเป็นทางการ แต่เธอก็ไม่เคยรับตำแหน่งประธานกรรมการอำนวยการ ซึ่งถือเป็นตำแหน่งสูงสุดขององค์กร หาก แต่พอใจที่จะทำงานในระดับปฏิบัติการมากกว่า

ระหว่างที่มีหน้าที่ในกรรมการบริหารของสภาสตรีฯ คุณนิลวรรณได้มีบทบาทช่วยสภา สตรีฯดำเนินไปได้ด้วยฐานความคิดและเป้าหมายเดียวกับที่ดำเนินการในสมาคมสตรีอุดมศึกษา นั่นก็คือ ความพยายามที่จะสร้างโอกาสให้แก่ผู้หญิงได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จนถึงระดับที่ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และนำไปสู่การเป็นกำลังของชุมชนและสังคมส่วนรวมที่กว้างขึ้นต่อไป ดังนั้นงานในโครงการต่าง ๆ ของสภาสตรีฯ โดยเฉพาะที่คุณนิลวรรณ มีบทบาทอยู่จึงมักมุ่งที่จะ ให้องค์กรนี้เป็นศูนย์กลางให้คำแนะนำในด้านวิชาการ และช่วยหาผู้เชี่ยวชาญไปช่วยสมาคม ต่าง ๆ ที่เป็นเครือข่ายสมาชิกในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา โดยเฉพาะการให้บริการแก่ชาว ชนบท

งานสำคัญที่คุณนิลวรรณมีส่วนร่วมในฐานะผู้นำโครงการขณะมีหน้าที่อยู่ในสภาสตรีฯ ได้แก่

- โครงการสตรีช่วยพัฒนาชนบท (ส.พ.ช.) เป็นงานพัฒนาชุมชน มีการทดลองหมู่บ้านตัวอย่างในชนบท 2 แห่ง คือ หมู่บ้านป่าไผ่ จังหวัดสระบุรี และหมู่บ้านหนองเตย จังหวัดร้อยเอ็ด ลักษณะงานเป็นการช่วยสตรีชนบทฟื้นฟูเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วไปในชนบท
- โครงการสโมสรท้องถิ่นตรอกจันทน์ เป็นการทำงานทดลองการพัฒนาชุมชนในเขตเมือง ลักษณะงานเป็นการจัดกิจกรรมแก่ชาวชุมชนในเรื่องการส่งเสริมอาชีพ การให้ความรู้เรื่องสุขภาพอนามัย และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์สำหรับเยาวชนในชุมชน
- โครงการศึกษาและจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง *สตรีไทย* เป็นการรวบรวมเรื่องเกี่ยวกับสตรีไทย ตั้งแต่อดีตในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการของบทบาทสตรี มีรองศาสตราจารย์ ประทุมพร วัชรเสถียร เป็นประธานศึกษาและเป็นบรรณาธิการ

ทั้ง 3 โครงการเป็นโครงการทดลอง ดำเนินการอยู่ในช่วงระยะหนึ่ง ต่อมาจึงว่างเว้นไปเนื่องจากขาดทุนดำเนินการ และสภาพของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป ร่องรอยผลงานที่ยังคงเหลือในปัจจุบันมีเพียงส่วนงานบริการด้านสุขภาพอนามัย ในโครงการสโมสรท้องถิ่นตรอกจันทน์ ซึ่งกรุงเทพมหานครเข้าดำเนินการต่อ เป็นศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สืบญเรื่อง ในเขตสาทร และโครงการจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง *สตรีไทย* สำเร็จเป็นเล่มเมื่อปี พ.ศ. 2518 เป็นแหล่งอ้างอิงที่สำคัญในเวลาต่อมา

คุณนิลวรรณ มีบทบาทในฐานะประธานกรรมการบริหารสภาสตรีฯอยู่ถึงปี พ.ศ.2516 ตำแหน่งสุดท้ายเป็นรองประธานกรรมการบริหาร ซึ่งยังคงรับหน้าที่ในโครงการจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง *สตรีไทย* และโครงการสภาสตรีร่วมดำเนินงานศูนย์เยาวชนโรตารี ธนบุรี ที่วัดราชสิทธิาราม

การเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สตรี และเป็นผู้ทำงานในในองค์กรสตรีที่สำคัญทั้ง 2 องค์กร มีส่วนทำให้คุณนิลวรรณ เป็นที่รู้จักของบุคคลในแวดวงสตรี และมีผลให้การทำหน้าที่สื่อมวลชนเพื่อสตรีของเธอได้รับความเชื่อถือเป็นผู้ที่อยู่วงใน ข้อมูลข่าวสารเรื่องสตรีของ *สตรีสาร* จึงมีความแตกต่างจากการนำเสนอของสื่ออื่น ๆ ในลักษณะที่หนุนช่วยให้เกิดความเข้าใจในการทำงานขององค์กรสตรีตามสภาพความเป็นจริง และมักพบว่าการเคลื่อนไหวขององค์กรสตรีทั้ง 2 กับการนำเสนอข่าวสารของ *สตรีสาร* เกี่ยวกับสตรีสอดรับกันในหลายโอกาส

4. เป็นข้าราชการการเมือง พ.ศ.2506-2516

จากการทำงานในองค์กรเอกชนหลายแห่งในฐานะอาสาสมัคร การเป็นบรรณาธิการ นิตยสารที่เผยแพร่ทางวิทยุและการจัดรายการโทรทัศน์ ทำให้คุณนิลวรรณเป็นที่รู้จักเป็นอันมาก ชื่อเสียงจากผลงานได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาบริการสาธารณะ เมื่อปี พ.ศ. 2504 คำประกาศกิตติคุณ (citation) ของรางวัลมีใจความว่า

“Award for Public Service : For voluntary Participation and leadership in development of effective civic action “

หลังจากนั้นในปี พ.ศ.2506 คุณนิลวรรณได้รับการติดต่อจาก พล.อ เนตร เชมะโยธิน เลขาธิการนายกรัฐมนตรีสมัยนั้น ขอให้เข้าช่วยงานในฝ่ายทนายผู้หญิงของนายกรัฐมนตรี ขณะนั้น คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์โดยได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการทำเนียบนายกรัฐมนตรีเมื่อ 1 มีนาคม พ.ศ.2506

การเข้าไปมีตำแหน่งในสำนักนายกรัฐมนตรีในครั้งนั้น ต่อมาเป็นประเด็นขัดแย้งกัน ระหว่าง นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ หรือ ส.ศิวรักษ์ กับคุณนิลวรรณ จากข้อเขียนของ ส.ศิวรักษ์ ใน “ช่วงแห่งชีวิต” ซึ่งตีพิมพ์ใน มติชนสุดสัปดาห์ ในช่วงต้นปี พ.ศ.2536 ส.ศิวรักษ์ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตำแหน่งงานในสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีขณะนั้น ซึ่งเขาอ้างว่าเป็นคำพูดของคุณนิลวรรณ ถึงประโยชน์ของตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว ว่า

เธอตอบอย่างตรง ๆ ว่า เธอไม่เคยปรึกษาหารืออะไรด้วยเลย เธอใช้เธอไว้ระดับเกียรติทนายผู้หญิงจิตรรา ธนะรัชต์ เท่านั้นเอง เพราะเธอเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับแมกไซไซ เธอจึงสนใจเอาเข้าไปไว้ในวงการ อย่างน้อยก็เป็นการเพิ่มพูนบุญญาภิบาลของเธอว่าประโยชน์ที่ได้มีเพียงเงินเดือน เดือนละ 3,500 บาทหรืออะไรทำนองนั้น ซึ่งเธอนำมาใช้เพื่อสาธารณประโยชน์

(ส.ศิวรักษ์ “ช่วงแห่งชีวิต” มติชนสุดสัปดาห์ 9 เมษายน ,2536)

คุณนิลวรรณ ใช้หน้าถ้อยแถลงของสตรีสารชี้แจงว่า “ส.ศิวรักษ์ณ์ กล่าวตามที่ตนเองคิด แง่อกุศล แล้วยกให้เป็นข้าพเจ้าพูด “ แล้วอธิบายต่อไปว่า

การที่ข้าพเจ้าเข้าไปทำงานในสำนักนายกรัฐมนตรีในปี 2506 ได้ไถ่ถามกันมาก คงเป็นด้วยชื่อตำแหน่งเป็นข้าราชการการเมือง ข้าพเจ้าไม่เคยประมาณตนว่ามีความสำคัญถึงกับจะไปช่วยเสริมบารมีผู้ใดได้ เพียงแต่ขณะนั้นได้ทำงานเกี่ยวข้องกับฐานอาสาสมัครในหลายสมาคม จึงเข้าใจงานอาสาสมัครในองค์การต่าง ๆ พอสมควรและบังเอิญได้รับรางวัลแม่ไก่ไข่ (พ.ศ.2504) สาขาบริการสาธารณะหรืองานฝ่ายเอกชน เมื่อเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (พล.อ.เนตร เขมะโยธิน) ติดต่อมาให้ข้าพเจ้าไปพบที่ทำเนียบ แจ้งว่านายกรัฐมนตรีขอให้ข้าพเจ้าช่วยงานทางด้านผู้หญิงของนายกฯ ในส่วนเกี่ยวข้องกับสมาคมสตรีแห่งต่าง ๆ และองค์การสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมักมาพบขอคำปรึกษาหรือขอความช่วยเหลืออยู่เสมอ บางทีเป็นงานติดต่อกับชาวต่างประเทศ ข้าพเจ้าบอกท่านว่ามีการใดที่จะช่วยได้ก็ยินดีช่วยแบบอาสาสมัคร ไม่ประสงค์เข้ารับราชการอีก ท่านก็ว่าการช่วยงานจำเป็นต้องมีตำแหน่งทางการด้วย ตำแหน่งที่ได้รับเป็นฝ่ายการเมือง เรียกชื่อว่า เลขานุการนายกรัฐมนตรี แล้วภายหลังเปลี่ยนเรียกเป็นประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นตำแหน่งการเมืองก็จริง แต่ก็มีได้ทำงานทางการเมือง จึงไม่มีอะไรที่นายกรัฐมนตรีจะต้องขอปรึกษา หลังจากเข้ารับตำแหน่งก็ได้ไปในคณะท่านผู้หญิงวิจิตรวาทะ ธีระรัตน์ เป็นประธานได้รับเชิญไปดูงานสวัสดิการสังคมที่ประเทศไต้หวัน ญี่ปุ่น เกาหลี(ใต้) ในฐานะท่านผู้หญิงเป็นประธานสภาสังคมสงเคราะห์อยู่ ย่อมเป็นประโยชน์ตามสมควรแก่วงการสังคมสงเคราะห์ ขณะนั้นที่ญี่ปุ่นปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมอย่างกว้างขวาง และมีกฎหมายแม่คือ Social Welfare Service Law (1951) และมีกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องครบวงจร ประเทศไทยมีองค์การทั้งเอกชนและราชการทำงานสังคมสงเคราะห์มานานแล้ว แต่บ้านเมืองเรายังไม่มีกฎหมายแม่บทว่าด้วยสวัสดิการสังคม เมื่อเรียนให้นายกรัฐมนตรีทราบ ท่านสนใจและก็ขอให้ นายทหารผู้ใหญ่กรมพระธรรมนูญซึ่งเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษแปลเพื่อจะได้ศึกษา แต่บังเอิญจอมพลสฤษดิ์ ธีระรัตน์ถึงแก่อสัญกรรมลง เรื่องก็หยุดเพียงนั้น

การทำงานเช่นนี้คงไม่เป็นบุญญาบารมีอะไรอย่างที่ ส.ศิวัรักษ์คิด

(“ถ้อยแถลง” สตรีสาร 9 พฤษภาคม 2536)

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ถึงแก่อสัญกรรม จอมพลถนอม กิตติขจร ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทน คุณนิลวรรณยังคงอยู่ในตำแหน่งช่วยงานฝ่ายท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร จนถึงปี พ.ศ.2516 หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม คุณนิลวรรณกล่าวถึงการทำงานช่วงหนึ่งกับรัฐบาลเผด็จการว่า

“เรื่องการเมือง เาทำอะไรไม่ได้ แล้วอย่างดิฉันอยู่ห่างจากต้นตอของเรื่อง ดิฉันไม่ใช่คนที่ใกล้ชิดขนาดจะไปรู้ต้นลึกหนาบาง เป็นแต่เพียงข้าราชการในวงการ แต่ว่าไม่ใช่ชนิดที่จะเข้าใจกันลึกซึ้ง ดิฉันเป็นคนนอกที่เขานับถือความสามารถ เขาก็เชิญให้ไปช่วย ดิฉันก็รู้ตัว แล้วก็วางตัวไม่ห่างไม่ชิด แต่อยู่ตามหน้าที่”.

(นิลวรรณ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2543)

5. ร่วมก่อตั้งสมาคมภาษาและหนังสือฯ

บทบาทที่สำคัญอีกด้านหนึ่งของคุณนิลวรรณ คือ การเข้าร่วมก่อตั้ง สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย และถือว่าบทบาทนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การทำงานนิเทศสารของคุณนิลวรรณประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับตลอดมา

ก่อนกำเนิดสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย วงการส่งเสริมการใช้ภาษาและแต่งหนังสือมีความเป็นมานับตั้งแต่มีพระราชกฤษฎีกาตั้ง วรรณคดีสโมสร พ.ศ. 2457 ในรัชกาลสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยก่อนหน้านั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงพระชนม์อยู่ได้โปรดเกล้าฯให้ตั้ง โบราณคดีสโมสร ขึ้นเมื่อ ร.ศ.126 เพื่อเป็นการส่งเสริมการแต่งหนังสือ ต่อมาเมื่อสมาคมวรรณคดีขึ้นโดยกรมพระยาดำรงราชานุภาพ นายกราชบัณฑิตยสภาขึ้นอีก โดย “ใจความก็คือช่วยแก้ไขข้อความบกพร่องในกระบวนการแต่งหนังสือได้หรือไม่ และจะอุดหนุนด้วยประการอย่างไรให้ผู้รักการแต่งหนังสือได้มีโอกาสสอบค้นตำรา และมีหลักแหล่งเป็นที่ปรึกษาหารือเพื่ออุดหนุนการแต่งหนังสือให้ดีขึ้นได้หรือไม่” (พระดำรัสของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ จากหนังสือสมาคมวรรณคดี อ้างใน วารสารสมาคมภาษาและหนังสือ ปีที่ 1 พ.ศ.2502)

สมาคมวรรณคดีมีอันต้องหยุดชะงักลงเนื่องจากเหตุการณ์ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ.2475 ต่อมาเมื่อคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยและวรรณคดีสมาคมขึ้น โดยสำนักนายกรัฐมนตรีได้ประกาศแต่งตั้ง เมื่อ พ.ศ.2485 ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี และดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ มีนายยง อนุมานราชธน (พระยาอนุมานราชธน) เป็นรองประธานคนที่ 1 และ ตั้งวรรณคดีสมาคมขึ้น จากนั้นในปี พ.ศ.2489 ม.ร.ว. สุนันทาสวัสดิติกุล ได้ร่วมกับเพื่อนจัดตั้ง วงวรรณคดี (P.E.N. Club, Siamese Center) มุ่งหวังส่งเสริมวรรณคดีและการอ่านหนังสือที่เป็นประโยชน์ มีผู้ร่วมงานในระยะแรกได้แก่ นางสาวฉลวย กาญจนาคม นางสาวเจริญศรี ศรีหิรัญ นางสมโรจน์ สวัสดิติกุล ณ อยุธยา นายเจือ สตะเวทิน และหม่อมหลวงจิตติ นพวงศ์ และออกหนังสือของกลุ่มชื่อ วงวรรณคดี

ต่อมาพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ได้ทรงเสนอให้วงวรรณคดีตั้งเป็นรูปสมาคม แล้วขอให้ติดต่อเป็นสาขาของ P.E.N. Club International ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงลอนดอน

P.E.N เป็นอักษรย่อจากคำเรียกผู้ทำงานทางภาษาและหนังสือ คำเหล่านี้ตรงกันหลายฝ่ายในภาษาทางยุโรป คือ Poet (กวี) Playwright (ผู้แต่งบทละคร) Essayist (ผู้แต่งความเรียง) Editor (บรรณาธิการ) Novelist (ผู้แต่งนวนิยาย) ต่อมาในทศวรรษ 1950 ได้เพิ่มความหมายของคำว่า P และ N อีกสองตัวคือ Publisher และ Non-Fiction Writer

หลังการได้รับการตอบรับจากเป็น พันสากล ให้เพ็นไทยเข้าเป็นเครือข่ายที่ประชุมได้ เสนอให้พระยาอนุমানราชธนะเป็นนายกสมาคม พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตรเป็นอุปนายกสุมนชาติ สวัสดิ์กุล เป็นเลขานุการ หลังจากนั้นงานของเพ็นไทยก็หยุดลงเพียงเท่านั้น เนื่องจากผู้ร่วมวงวรรณคดีทุกคนต้องไปราชการต่างประเทศจนหมด ไม่มีผู้ดำเนินงานต่อไป (ม.ร.ว. สุมนชาติ สวัสดิ์กุล (“ความเป็นมาโดยลำดับของการส่งเสริมการใช้ภาษาและแต่งหนังสือในประเทศไทย “วารสารภาษาหนังสือ, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1, 2502)

ปี พ.ศ. 2499 เลขาธิการสมาคมนักเขียนปากีสถาน แจ้งมายังผู้อยู่ในวงการขีดเขียน การประและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยหลายราย เชิญไปร่วมประชุมนักเขียนระหว่างชาติส่วนภูมิภาคที่จะจัดขึ้นเป็นครั้งแรก ณ เมืองดัดคา ประเทศปากีสถานตะวันออก ปัจจุบันคือเมืองดัดคาของบังคลาเทศ ผู้รับเชิญไปประชุมในฐานะผู้สังเกตการณ์จากประเทศไทย คือนายสุกิจ นิมมานเหมินท์ และนางสาวนิลวรรณ ปิ่นทอง (แทน ม.ล.บุปผา นิมมานเหมินท์) หัวข้อการประชุมครั้งนั้นคือ ศาสนาและวรรณคดี (วารสารภาษาและหนังสือ ปีที่ 1, ฉบับที่ 2, 2502)

ในการเดินทางไปประชุมสังเกตการณ์ครั้งนั้น นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ ได้รับเชิญให้เป็นผู้กล่าววาทกรรมถึงวรรณกรรมไทยในที่ประชุม และนายเดวิด คาร์เวอร์ (David Carver) เลขาธิการสมาคมนักเขียนระหว่างชาติ ได้กล่าวเชิญชวนให้ประเทศที่ยังไม่มีสมาคมนักเขียนดื่อก่อตั้งสมาคมขึ้น ต่อมาผู้เข้าร่วมประชุมที่เมืองดัดคา ได้กลับมาเชิญชวนผู้สนใจงานเขียน การประพันธ์ และภาษาศาสตร์มาพบปะกันที่กรุงเทพฯ ณ ศูนย์อนุกรม ที่คุณนิลวรรณ เป็นผู้ประสานงาน เป็นที่มาของการเห็นพ้องกันว่าควรรวมกันเพื่อจัดตั้งเป็นสมาคม ในขั้นแรกเรียกว่า

ชุมนุมภาษาและหนังสือ และภายหลังจดทะเบียนอย่างถูกต้องแล้วเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2501 ให้ชื่อว่า สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย และเข้าร่วมเป็นเครือข่ายของเพ็นสากล เรียกว่า P.E.N. International Thailand Center และดำเนินออกวารสารของสมาคม ชื่อวารสารภาษาและหนังสือ ต่อมาได้เข้าอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์

คณะกรรมการบริหารคณะแรกของสมาคมภาษาและหนังสือฯ ประกอบด้วยพระยาอนุমানราชชน เป็นนายกสมาคม นายป๋วย ใจจนบุรานนท์ เป็นอุปนายก นางสาวนิลวรรณ ปิ่นทอง เป็นเลขานุการ นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ เป็นเหรัญญิก กับกรรมการอีก 10 คน คือ นายเอื้อ บุษปะเกศ หงสกุล นางสาวกุลทรัพย์ ชื่นรุ่งโรจน์ นายสมบัติ พลายน้อย นายสด กูระโรหิต นายทวี ทวีวรรณนะ หลวงบุญมานพพาณิชย์ นายอบ ไชยวสุ นายสันต์ ท. โกมลบุตร นางลัดดา ถนัดหัตถกรรม และ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

สัญญาชัย สุวังบุตร กรรมการสมาคมภาษาและหนังสือฯบันทึกไว้ในบทความเรื่อง “สามทศวรรษของสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์”: สังเขปประวัติและผลงาน ว่า การบริหารงานของสมาคมฯ ในช่วง 10 แรกของสมาคมภาษาและหนังสือฯ ได้ใช้โครงการที่กำหนดไว้ใน พ.ศ. 2501 เป็นฐานการสร้างองค์กรและสมาคมฯ ให้พัฒนาก้าวหน้าและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปมาเป็นลำดับ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการที่นายกสมาคม 2 ท่าน คือพระยาอนุমানราชชน และ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร นั้นเป็นบุคคลผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ แต่จักรกลสำคัญที่ผลักดันกิจการของสมาคมฯ ให้ก้าวไปข้างหน้าและเป็นไปอย่างต่อเนื่องคือการบริหารงานของเลขานุการสมาคม นางสาวนิลวรรณ ปิ่นทอง ซึ่งดำรงตำแหน่งติดต่อกันนานถึง 6 ปี (พ.ศ.2501-2507) และเป็นผู้ช่วยเลขานุการอีก 4 ปี (พ.ศ.2507-2511) นับแต่การเป็นตัวแทนสมาคมฯ ไปแสดงตัวในฐานะสมาชิกใหม่ของ P.E.N International ณ เมืองแฟรงเฟิร์ต อัม-ไมน์ (Frankfurt am Main) ซึ่งเป็นสถานที่จัดประชุม P.E.N Congress ครั้งที่ 30 ในปี พ.ศ.2502

ผลงานหลายประการของคุณนิลวรรณ ในนามของสมาคมภาษาและหนังสือฯ นับแต่มีบทบาทในช่วงเริ่มการสมาคม เช่น การเป็นผู้ประสานงานกับสมาคมนักเขียนออสเตรเลีย เลือkBทแปลและเรื่องสั้นไทยแปลเป็นภาษาอังกฤษ 4 เรื่อง คือ “จับตาย” ของมณัส จรรย์ยศ “พลเมืองดี” ของ ดอกไม้สด บทแปลเรื่อง “ปลาบู่ทอง” ของดร.จิตเกษม ศรีบุญเรือง และ “แต่สายตาสั้น

ของฉันทน์” โคลงของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ส่งให้สโมสรนักเขียนออสเตรเลีย จัดพิมพ์ในหนังสือรวมเรื่องนักเขียน เอเชีย - ออสเตรเลีย ชื่อ SPAN การติดต่อกับ Asian Magazine เพื่อเผยแพร่ผลงานของนักเขียนไทยที่แปลเป็นภาษาอังกฤษในนิตยสารฉบับนั้น ซึ่งต่อมาฝ่ายการแปลและฝ่ายส่งเสริมวรรณกรรมปัจจุบันของสมาคมฯ ได้นำผลงานแปลเหล่านั้นมาจัดพิมพ์รวมเล่มในชื่อ Thai Short Stories (2506) ได้แก่ ผลงานเรื่องสั้นเรื่อง “จำปูน” ของ เทพมหาเปารยะ “น้ำกับน้ำใจ” ของ อาจินต์ ปัญจพรรค์ และ “ฝนเดือนห้า” ของ เวตาล นามแฝงของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล

นอกจากนี้ในปี พ.ศ 2513 เป็นผู้ประสานงานจัดพิมพ์หนังสือแปลรวมบทร้องเล่นของเด็กไทย หรือ Old Fun Rhymes for Thai Children นำไปเผยแพร่ในที่ประชุม P.E.N สากลที่กรุงโซล ประเทศเกาหลี (ใต้) นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยสมาคมฯ จัดพิมพ์หนังสือเชิงวิชาการเกี่ยวกับการวรรณกรรมวิจารณ์ ผลงานของ ดร.วิทย์ ศิวะศรียานนท์ เรื่อง *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์* ซึ่งเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 2 (พ.ศ.2517) ของหนังสือดังกล่าว ต่อมาได้ตีพิมพ์ซ้ำอีกในนามของสำนักพิมพ์ต่าง ๆ จนถึงปัจจุบันรวมพิมพ์แล้ว 15 ครั้ง

ในช่วงที่มีการจัดการประกวดวรรณกรรมขององค์การ ส.ป.อ. (SEATO) เมื่อปี พ.ศ.2511-2515 คุณนิลวรรณ ในฐานะเป็นตัวแทนของสมาคมภาษาและหนังสือฯ ได้รับเลือกให้เป็นคณะกรรมการคัดเลือกวรรณกรรมเพื่อรับรางวัล และปรากฏว่าผลงานของนักเขียนผู้ได้รับรางวัล 3 ใน 5 คนคือ ‘กฤษณา อโศกสิน’ ‘ไบตัน’ และ ‘สุวรรณี สุคนธา’ เป็นผลงานที่ตีพิมพ์ใน *สตรีสาร* มาก่อน

สมาคมภาษาและหนังสือฯ ได้ให้ความสนใจเพียงงานด้านภาษาและหนังสือในเชิงอักษรศาสตร์เท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงงานด้านการหนังสือพิมพ์ด้วย ดังในปี พ.ศ. 2502 อันเป็นปีก่อตั้งมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ นายกสมาคมภาษาและหนังสือฯ ได้เป็นกรรมการโดยตำแหน่งของมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ และกิจกรรมของสมาคมภาษาและหนังสือฯ ได้ครอบคลุมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับการหนังสือพิมพ์ด้วย เช่น การอภิปรายเรื่อง” หนังสือพิมพ์ผู้หญิงในประเทศไทย” ของ นางสุรีพันธ์ มณีวัต หรือการรวบรวมประวัติหนังสือพิมพ์ไทยชื่อ *วิสาสะ* ของ นายสถิตย์ เสมานิด พิมพ์เผยแพร่ในนามสมาคมภาษาและหนังสือฯ เป็นต้น

การดำเนินงานของสมาคมภาษาและหนังสือฯ อาศัยความร่วมมือจากสมาชิกทั้งทางด้านการเงินและกำลังสติปัญญา การเงินของสมาคมส่วนหนึ่งได้จากมูลนิธิอาเซียเป็นครั้งคราว อีกส่วนหนึ่งได้จากค่าสมาชิกและการจำหน่ายวารสาร ซึ่งเป็นเงินจำนวนน้อย คุณนิลวรรณเป็นผู้เสนอให้สมาคมนำเงินค่าสมาชิกตลอดชีพ รวบรวมเข้าเป็นกองทุนถาวร แล้วนำเฉพาะดอกผลของเงินนั้นมาใช้จ่ายในกิจการของสมาคม จนถึงปัจจุบันกองทุนถาวรที่ได้จากค่าบำรุงสมาชิกถาวรนั้นก็ยังคงอยู่ และทุนส่วนหนึ่งได้จากการบริจาคของสมาชิกบางท่าน ด้วยการจัดตั้งเป็นทุนในชื่อผู้บริจาคสำหรับดำเนินการในโครงการเฉพาะกิจบางโครงการ เช่น ทุนฉะบอบเพชร (จากชื่อ พ.ต.หญิงฉะบอบ ไปชะกฤษณะ) ทุนพระยาอนุমানราชธน ทุนเจือ สตะเวทิน ทุนบุญชู โรจนเสถียร ทุนวิชา เศรษฐบุตร ทุนอุบล หุวันันท์ และทุนนิลวรรณ ปิ่นทอง

กิจกรรมของสมาคมภาษาและหนังสือฯ ดำเนินมาได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถผลิตผลงานทางวิชาการทางภาษาและหนังสือออกมาเป็นจำนวนมาก รวมทั้งบทบาทในการเผยแพร่วรรณกรรมเก่าของไทย เช่น เมื่อครั้งฉลองสุนทรภู่ครบ 200 ปี คุณนิลวรรณ ก็ได้เสนอให้จัดพิมพ์ผลงานของสุนทรภู่เรื่อง *กาพย์พระไชยสุริยา จตุพักษ (ไทย อังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส-ผู้วิจัย)* ออกจำหน่ายและมอบรายได้จำนวนหนึ่งสมทบทุนก่อตั้งสถาบันสุนทรภู่ด้วย (นิลวรรณ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, มิถุนายน 2543)

ในขณะเดียวกันสมาคมภาษาและหนังสือฯ ก็ได้แสดงบทบาทเป็นบริการสาธารณะแก่ประชาชนทั่วไปผ่านสื่อโทรทัศน์ เช่น รายการบรรยายทางโทรทัศน์ของสมาคมภาษาและหนังสือฯ มีเช่น “เสียงกับภาษา” ภาษาข้างหล่อ “บ้านกวี” “คำจิ้นในไทย” “รางวัลวรรณกรรม” “เราอ่านกันอย่างไร” “การจัดพิมพ์หนังสือ” “หนังสืออ่านประกอบ” เป็นต้น คุณนิลวรรณเองได้มีส่วนในการบรรยายเหล่านี้ด้วยเป็นครั้งคราว

บริการด้านภาษา และหนังสืออีกประการหนึ่งที่สมาคมฯ ให้ความสำคัญแก่ประชาชนทั่วไปในช่วงทศวรรษที่สอง คือ โครงการสนทนาเรื่องภาษาและหนังสือ ซึ่งเป็นโครงการที่คุณนิลวรรณเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นกิจกรรมที่ร่วมกันระหว่างกรมประชาสัมพันธ์และธนาคารกรุงเทพฯ ให้ทุนอุดหนุน รูปแบบกิจกรรมเป็นนิทรรศการแสดงหนังสือใหม่ ๆ หรือหนังสือที่พิมพ์ขึ้นในแต่ละเดือน โดยนำเล่มหนังสือต่าง ๆ มาแสดงให้ชมและอ่านเพื่อส่งเสริมการอ่านและเข้าใจลักษณะของ

หนังสือที่ดี เสริมด้วยการอภิปราย สนทนาและบรรยายในลักษณะห้องสมุดวันเดียว โครงการนี้ จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ.2517 ในหัวข้อ “การเลือกหนังสืออ่าน” และมีการจัด มุมพิเศษ “หนังสือเด็ก” ในทุก ๆ เดือน นอกจากนี้ยังมีนิทรรศการพิเศษที่สอดคล้องกับโอกาสนั้น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามโครงการนี้ดำเนินอยู่ได้เพียง 2 ปีเศษก็ต้องยุติเนื่องจากปัญหาสถานที่ที่กรม ประชาสัมพันธ์ที่ต้องใช้เพื่อการอื่น ๆ ประกอบกับบรรยากาศทางการเมืองหลังเดือนตุลาคม พ.ศ 2519 ไม่เอื้อสำหรับการจัดกิจกรรม

ในปี พ.ศ.2522 สมาคมภาษาและหนังสือฯคือ เข้าเป็นกรรมการคัดเลือกผลงาน วรรณกรรมดีเด่นแห่งภูมิภาคอาเซียนที่เรียกว่า รางวัลซีไรต์ (S.E.A. Write Award) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 ร่วมกับสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงปัจจุบัน คุณนิลวรรณเป็นผู้ หนึ่งที่ร่วมเป็นคณะกรรมการคัดเลือกและตัดสินให้รางวัลในระยะเริ่มแรก

รางวัลซีไรต์ หรือรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน นั้น เจ้าของกิจการ และฝ่ายจัดการของโรงแรมโอเรียนเต็ลเป็นผู้ริเริ่มและจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2522 เพื่อสนับสนุนนัก เขียนรุ่นใหม่จากประเทศในแถบอาเซียนที่มีผลงานดีเด่น (นรนิติ เศรษฐบุตร,2522)

การดำเนินงานได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนบางแห่งร่วมกับสมาคมนักเขียนฯและ สมาคมภาษาและหนังสือฯ โดยในปีแรกได้ทูลเชิญพระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตรเป็นองค์ประธาน หลังจากตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งและพิจารณาลงมติตั้งชื่อรางวัลนี้ว่า รางวัลวรรณกรรม ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน คณะกรรมการดำเนินงานได้มอบให้สมาคมภาษาและหนังสือฯและ สมาคมนักเขียนฯร่วมกันพิจารณาตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อคัดเลือกวรรณกรรมสำหรับ ประเทศไทย ซึ่งมีพัฒนาการที่แบ่งเป็นได้เป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522-2528 และ ช่วงที่ 2 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2528-ปัจจุบัน

คุณนิลวรรณ มีบทบาทเป็นผู้หนึ่งในคณะกรรมการคัดเลือกวรรณกรรมในช่วง 2 ปีแรก โดยในระยะ 2-3 ปีแรกของซีไรต์ยังไม่ได้มีการกำหนดประเภทของงานที่จะพิจารณาให้รางวัล แต่ ดำเนินการคัดเลือกตามแต่กรรมการจะเห็นเหมาะสมในแต่ละปี และปฏิบัติเช่นนี้ต่อเนื่องมาถึงปี 2528 ขณะนั้นคุณนิลวรรณเป็นนายกสมาคมภาษาและหนังสือฯได้พิจารณาเห็นว่า รางวัล

ซีไรต์ได้ดำเนินมาเป็นเวลา 6 ปีแล้ว สมควรที่จะมีการทบทวนระเบียบและวิธีพิจารณาให้รางวัล ได้รับดุษฎีมาว่าที่เป็นอยู่ จึงได้ตั้งคณะทำงานขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อยกร่างระเบียบการพิจารณาวรรณกรรมไทยเพื่อรับรางวัลซีไรต์ แล้วเสนอสมาคมนักเขียนร่วมพิจารณาให้ความเห็นชอบ ในที่สุดสมาคมภาษาและหนังสือฯ และสมาคมนักเขียนก็ได้ออกระเบียบการพิจารณาวรรณกรรมไทยเพื่อรับรางวัลซีไรต์ร่วมกัน เป็นผลสำเร็จ และประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2528 ต่อมาระเบียบดังกล่าวก็ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้งเป็นลำดับ (นิตยา มาศะวิสุทธิ์ , 2537)

เห็นได้ว่า บทบาทของคุณนิลวรรณทางภาษาและหนังสือฯ ที่สัมพันธ์กับงานประจำในฐานะบรรณาธิการ เป็นเหตุผลสำคัญในการส่งเสริมและสร้างสรรค์งานเขียน และนักเขียนประเภทต่างๆ ขึ้นในวงการไม่น้อย ในขณะที่บรรยากาศในวงการนักเขียนและการประพันธ์ของไทยในแต่ละช่วงยุคได้รับอิทธิพลจากแนวคิดอุดมการณ์ทางการเมือง ส่งผลกระทบถึงความสัมพันธ์ของนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ รวมทั้งแนวทางในการผลิตผลงานทางภาษาและหนังสือในบรรยากาศนั้น ๆ ด้วย โดยที่คุณนิลวรรณ ผู้ซึ่งมีฐานะและบทบาทสำคัญในแวดวงนี้ก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ดังจะได้อธิบายต่อไป

6. เลขาธิการมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์

ในปี พ.ศ. 2502 ได้มีการก่อตั้งมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยขึ้น เป็นองค์กรทางวิชาการเกี่ยวกับการหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นความริเริ่มของคณบดีและศาสตราจารย์ฝ่ายวารสารศาสตร์ซึ่งขณะนั้นเป็นช่วงเริ่มต้นเปิดการเรียนการสอนด้านวารสารศาสตร์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเป็นแผนกหนึ่งของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ กับความร่วมมือสนับสนุนจากองค์การกุศลในประเทศไทยและต่างประเทศ เช่น มูลนิธิเอเชีย ได้ส่งนักวิชาการด้านการหนังสือพิมพ์จากมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกามาช่วยดำเนินการ และได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนสำหรับกิจกรรมจากบริษัทห้างร้านในประเทศบางแห่งเช่น บริษัท สแตนดาร์ด แวกคัมมออยล์ อินค์ จำกัด เป็นต้น

มูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ฯ ก่อตั้งขึ้นหลังจากที่นักวิชาชีพหนังสือพิมพ์ไทยมีการรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมก่อนหน้านั้น คือ สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย(ส.น.ท.) และสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย แต่สมาคมทั้งสองแห่งนี้รวมตัวกันขึ้นเพื่อประโยชน์ในทางวิชาชีพเป็นด้าน

หลัก ส่วนมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์วางวัตถุประสงค์ของตนให้เป็นองค์การที่มุ่งส่งเสริมกิจการหนังสือพิมพ์ในทางวิชาการ ในเอกสารของมูลนิธิฯ กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของมูลนิธิไว้ 3 ข้อ คือ

1. เพื่อปรับปรุงการศึกษาวิชาการหนังสือพิมพ์ให้เป็นอาชีพที่มีเกียรติและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อส่งเสริมการหนังสือให้เข้าขั้นมาตรฐาน
3. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจ และสนับสนุนการหนังสือพิมพ์ที่ดี อันบำเพ็ญกรณีกิจ

ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

คณะกรรมการของมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ประกอบด้วย พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงเป็นองค์ประธานมูลนิธิ และกรรมการเป็นนักหนังสือพิมพ์ อาวุโส และนักวิชาการด้านการหนังสือพิมพ์ เช่น พระยาศรภักย์พิพัฒน์ นายมาลัย ชูพินิจ นายสุรจิตต์ จันทรสชา นายเสฐียร พันธรั้ง นายชวลา สุขุมลันนันทน์ นายวิลาศ มณีวัต ดร.อดุลย์ วิเชียรเจริญ นายอุดม เย็นฤดี เป็นต้น ส่วนคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ได้รับการเชิญชวนให้เข้าทำหน้าที่เลขาธิการ หลังจากเลขาธิการคนแรก คือ ดร.วิบูลย์ ธรรมวิทย์ ออกจากตำแหน่ง

บทบาทของมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ฯ ได้แก่การให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาด้านวารสารศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันอื่น ๆ รวมทั้งการให้ทุนแก่ผู้สำเร็จปริญญาตรีแล้วที่ประสงค์จะฝึกงานหนังสือพิมพ์ การจัดประกวดให้รางวัลผลงานหนังสือพิมพ์ดีเด่นประจำปี และการจัดสรรทุนให้แก่นักวิชาชีพเพื่อเดินทางไปดูงานหนังสือพิมพ์ในต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติการหนังสือพิมพ์ไทยด้วย

กิจกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่งของมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ฯ ในอดีต คือ การจัดการประชุมสัมมนาหนังสือพิมพ์ระดับชาติ ได้แก่ การประชุมสัมมนานักหนังสือพิมพ์ทั่วประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2506 และ การประชุมทางวิชาการหนังสือพิมพ์ภาคปฏิบัติของสถาบันหนังสือพิมพ์ระหว่างชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2508 จากข้อเขียนของ เกษม ศิริสัมพันธ์ นักวิชาการทางวารสารศาสตร์และเคยเป็นเลขาธิการมูลนิธิต่อจากคุณนิลวรรณ กล่าวถึงการจัดประชุมสัมมนาหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยครั้งนั้นว่า

“การประชุมสัมมนาครั้งนี้ นับว่าเป็นการตื่นตัวและรวมตัวของวงการหนังสือพิมพ์เป็นครั้งแรกก็ว่าได้ มีตัวแทนจากหนังสือพิมพ์ในส่วนกลางทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษและภาษาจีน และมีหนังสือพิมพ์จากส่วนภูมิภาคเข้าร่วมประชุมด้วย ในการสัมมนานี้ เสด็จในกรมพระองค์วรวงศ์ฯ ได้ทรงเสนอ

บทความเรื่อง “วิธีให้หนังสือพิมพ์ควบคุมตนเอง” ซึ่งผมเป็นผู้รวบรวมเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ถวาย และในบทนิพนธ์นี้เองได้มีข้อความเกี่ยวกับเรื่องสภากาการหนังสือพิมพ์เป็นครั้งแรก”

(เกษม ศิริสัมพันธ์ “เหลียวมองหลัง” เนชั่นสุดสัปดาห์ 16-22 เมษายน 2544)

มูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ฯ ถือเป็นองค์การทางหนังสือพิมพ์องค์การแรกทีริเริ่มจัดการประกวดและให้รางวัลผลงานหนังสือพิมพ์ดีเด่นประจำปี เช่นเดียวกับในต่างประเทศ จึงมีผู้กล่าวถึงการให้รางวัลของมูลนิธินี้ว่าเป็นรางวัลพูลิตเซอร์ของไทย ตามอย่างรางวัลพูลิตเซอร์ ของสหรัฐอเมริกา

แม้ว่าวงการหนังสือพิมพ์จะให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ ด้วยดีเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีนักหนังสือพิมพ์อย่าง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช แสดงท่าทีไม่เข้าด้วยกับกิจกรรมของมูลนิธิแห่งนี้ โดยในขณะนั้นปรากฏว่า เมื่อมูลนิธิประกาศผลการให้รางวัลแก่ผลงานหนังสือพิมพ์ดีเด่น อันได้แก่ รางวัลประเภทข่าว ภาพข่าว บทนำ บทความและสารคดี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช แห่งหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ประกาศไม่ยอมรับรางวัลของมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ที่มอบให้แก่ผลงานบทนำดีเด่น ซึ่งในปีนั้นบทนำของสยามรัฐได้รับรางวัลดีเด่นหนึ่งในสองรางวัลร่วมกับบทนำของหนังสือพิมพ์ข่าวไทย

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ในฐานะผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์สยามรัฐชี้แจงใน สยามรัฐตอนหนึ่งว่า

“ กรรมการของมูลนิธิไม่น่าจะมีสิทธิตัดสินงานใด ๆ ของคนหนังสือพิมพ์ นอกจากงานซึ่งเจ้าของเป็นผู้ส่งประกวดด้วยความสมัครใจ เพราะผู้ที่ส่งงานของตนเข้าประกวดนั้น ย่อมแสดงเจตนาอยู่แล้วว่ายอมรับนับถือคำวินิจฉัยของกรรมการนั้น”

และอีกตอนหนึ่ง มีใจความขัดแย้งกัน

“ การที่มูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยได้ประกาศผลการประกวดว่า ในประเภทบทนำไม่มีงานที่ได้รับรางวัลเต็มนั้น ตามความเห็นของเรากลับเห็นว่าเป็นการดูถูกหนังสือพิมพ์

ในประเทศไทยมากกว่าเป็นการส่งเสริม ทั้งนี้เรามีได้หมายถึงบทนำในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ แต่หมายถึงบทนำในหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ ซึ่งเราเห็นว่ามีความดีเป็นยอดเยี่ยม ซึ่งได้ปรากฏมาแล้วมากมายในรอบปี พ.ศ. 2502”

ขณะเดียวกันใน สัปดาห์สาร ของคุณนิลวรรณ ได้ลงข่าวอย่างละเอียดและนำคำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในโอกาสเป็นประธานในพิธีมอบรางวัลในปีนั้นมาประกอบเป็นเชิงโต้แย้งต่อคำประกาศของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ซึ่งมีใจความตอนหนึ่งว่า

“การปฏิบัติของมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์นั้นน่าสรรเสริญ แต่การทำสิ่งใดก็ตามอาจจะผู้ที่โจมตีได้ เช่นหนังสือพิมพ์รายวันฉบับหนึ่ง ลงข่าวไม่รับรู้การตัดสินให้รางวัลของมูลนิธิแห่งนี้ เป็นต้น ข้าพเจ้าใครขอเรียนว่า แม้ท่านจะถูกโจมตีก็ขออย่าได้ทอดถอนใจเมื่อได้กระทำโดยถูกต้องตามหลักวิชาและมีฝีมือคุณเจตนาต่อผู้ใด ซึ่งรัฐบาลก็ได้ยึดถือหลักนี้เช่นเดียวกัน”

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, สยามรัฐ 17 กุมภาพันธ์ 2503)

ต่อท้ายข่าวนี้ สัปดาห์สาร ยังได้ลงคำชี้แจงจากมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นถ้อยคำของนางสาวนิลวรรณ ปิ่นทองในฐานะเลขาธิการมูลนิธิฯ ล้อมกรอบไว้ในหน้าเดียวกัน ชี้แจงถึงปฏิกริยาของผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์สยามรัฐต่อกิจกรรมของมูลนิธิฯ มีใจความในตอนหนึ่งว่า

“ เรื่องนี้อาจจะยังความสงสัยให้เกิดขึ้นแก่สาธารณชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ จึงขอแถลงชี้แจงว่า ตามกติกาการประกวด มูลนิธิเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้อ่านหนังสือพิมพ์มีสิทธิส่งข้อเขียนจากหนังสือพิมพ์ที่ตนอ่านเข้าประกวดได้ และในกรณีการส่งบทนำดังกล่าวข้างต้นเข้าประกวด ผู้ส่งมิได้กล่าวอ้างว่า เป็นงานของตน หากพอใจงานชิ้นนั้นและส่งมาในฐานะผู้อ่าน ทั้งไม่มีสิทธิได้รับรางวัลแต่อย่างใด รางวัลนี้มูลนิธิยอมให้แก่ผู้ทรงสิทธิ์เป็นเจ้าของงาน หากผู้ส่งไม่สามารถระบุได้ว่าผู้ใดเป็นเจ้าของงานโดยชอบ มูลนิธิยอมมอบรางวัลให้ผู้ทรงสิทธิ์ผ่านทางบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ฉบับที่ตีพิมพ์เผยแพร่งานนั้น การปฏิบัติเช่นนี้เป็นลักษณะสากล ทำอยู่ในประเทศต่างๆ ที่มีการให้รางวัลประจำปีแก่งานหนังสือพิมพ์ ส่วนการที่หนังสือพิมพ์รายใดจะประกาศเจตนาไม่รับรู้ตลอดจนไม่ปรารถนาจะรับรางวัลนั้น ย่อมเป็นเอกสิทธิ์ที่จะทำได้ มูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ ไม่มีข้อคิดเห็นประการใด มูลนิธินี้มีวัตถุประสงค์อันแนชัดอยู่ที่จะสนับสนุนวิชาการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยให้เจริญดี เป็นส่วนหนึ่งของการบำเพ็ญกรณียกิจต่อสังคม จึงขอชี้แจงมาเพื่อความเข้าใจอันถูกต้อง”

(นิลวรรณ ปิ่นทอง สัปดาห์สาร มีนาคม, 2503)

การจัดให้รางวัลแก่ผลงานหนังสือพิมพ์ของมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ กระทำอยู่ได้ราว 4 ครั้ง หลังจากนั้นกิจกรรมของมูลนิธินี้ก็ซบเซาลง เมื่อมีการก่อตั้งกลุ่มคนหนังสือพิมพ์กลุ่มใหม่ขึ้น คือ **สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย** ซึ่งสมาชิกก่อตั้งส่วนหนึ่งแยกตัวออกมาจากสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2507 ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจการหนังสือพิมพ์ที่เคยได้รับจากนักหนังสือพิมพ์กลุ่มนี้เริ่มห่างเหิน เนื่องจากคนเหล่านี้มีกลุ่มของตนและพยายามสร้างกิจกรรมในนามของกลุ่มตนขึ้น ประกอบกับบรรยากาศของสงครามเย็นในช่วงเวลานั้น ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของนักหนังสือพิมพ์บางส่วนต่อนักหนังสือพิมพ์อีกส่วนหนึ่งที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์ก็เข้าข่ายนี้อยู่ด้วย

จนกระทั่งสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ภายหลังได้เป็นกลุ่มผู้จัดการให้รางวัลแก่ผลงานของหนังสือพิมพ์ในนามของมูลนิธิอิศรา อมันตกุล ซึ่งก่อตั้งขึ้นภายหลังเช่นเดียวกับที่มูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์เคยปฏิบัติในอดีต โดยเรียกชื่อรางวัลว่า รางวัลอิศรา อมันตกุล เป็นที่ระลึกแก่นักหนังสือพิมพ์ผู้ใช้นามปากกาว่า อิศรา อมันตกุล

7. ประสบการณ์ในต่างประเทศ

คุณนิลวรรณจบการศึกษาชั้นปริญญาในประเทศ และไม่เคยไปศึกษาในต่างประเทศ หากแต่ในช่วงหลังจบการศึกษา ได้มีโอกาสทำงานหลายอย่างที่ทำให้ได้สัมผัสเรื่องราวในต่างประเทศ เริ่มแต่การทำงานในกรมโฆษณาการในแผนกหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ อันเนื่องจากพื้นฐานที่มีความรู้ภาษาอังกฤษอยู่ในเกณฑ์ดี เมื่อมาเริ่มงานสตรีสารได้ไม่นาน คุณนิลวรรณ ก็ได้รับเชิญให้เป็นผู้แทนไทยไปในโครงการแลกเปลี่ยนบุคคล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการข้อ 4 ของประธานาธิบดีทรูแมน เมื่อปี พ.ศ. 2494

โครงการข้อ 4 ของประธานาธิบดีทรูแมน เป็นส่วนหนึ่งของเป็นนโยบายของสหรัฐอเมริกา ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายหลังจากที่จีนคอมมิวนิสต์ได้รับความสำเร็จในแผ่นดินใหญ่ มีนโยบายให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ แก่กลุ่มประเทศเอเชียโดยนำลัทธิทรูแมนเข้ามาใช้ในประเทศต่าง ๆ เพื่อให้ชาวเอเชียได้เข้าใจถึงความปรารถนาดีของสหรัฐ บทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางสังคมและเศรษฐกิจของสหรัฐที่ประเทศไทยได้ขอความช่วยเหลือตามโครงการข้อ 4 ของประธานาธิบดีทรูแมน เป็นความช่วยเหลือทางวิชาการโดยการส่งคณะผู้เชี่ยวชาญจากสหรัฐมาไทย และส่งคนไทยไปฝึกงานหรือดูงานในสหรัฐในเรื่องต่าง ๆ เช่นการสำรวจแร่ การขุดสันดอน และการบำรุงท่าเรือ การรถไฟ การเกษตร การสาธารณสุข การศึกษา เป็นต้น

คุณนิลวรรณ ได้รับเลือกให้เป็นผู้แทนไทยไปในโครงการแลกเปลี่ยนนี้ในฐานะที่เป็นผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับประชาชน (Leader) ด้วยทุน Leader Specialist Grant โดยได้แจ้งความประสงค์ไปดูกิจการของกรมเด็ก (Children's Bureau) และกรมผู้หญิง (Women's Bureau) ในกระทรวงกรรมกร (Department of Labor) ณ กรุงวอชิงตัน ได้ไปดูกิจการหาทุนสงเคราะห์การกุศลประเภทต่าง ๆ ที่เรียกว่า Community Chest ไปดูงานสมาคมสตรีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การศึกษาของกรรมกร โรงเรียนสอนพวกอินเดียนแดง และสภาพของคนนิโกร เป็นต้น

การเดินทางไปสหรัฐอเมริกาครั้งต่อมา ปี พ.ศ. 2498 คุณนิลวรรณ ได้รับเชิญจากองค์กรเอกชนองค์กรหนึ่งที่เรียกว่า New York Town Hall หรือสโมสรชาวเมืองนิวยอร์ก ขณะที่ได้รับเชิญในครั้งนั้นเรียกว่า Asian Mission ประกอบด้วยผู้แทนในเอเชีย 12 ประเทศ

วัตถุประสงค์ขององค์การนี้ คือ ช่วยให้ประชาชนชาวเมืองได้ทราบ ได้ฟัง ได้รู้ ในทุกสิ่ง ที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยพึงได้รับ (นิลวรรณ ปิ่นทอง “นิดๆหน่อยๆ จาก ส.ร.อ.” สตรีสาร พ.ศ. 2498) การเชิญผู้แทนจากเอเชียมาในครั้งนี้ ก็เนื่องมาจากในขณะนั้นเป็นช่วงที่ประชาชนอเมริกันกำลังให้ความสนใจเอเชีย จึงร่วมมือกับองค์การแห่งอื่น ตลอดจนบริษัทการค้า และอุตสาหกรรมในสหรัฐ ให้ความสนับสนุนทั้งความสะดวกและการเงิน ช่วยให้องค์การส่งผู้แทนมาพบกับบุคคลต่างอาชีพในประเทศตะวันออกกลาง และตะวันออกไกล และเชิญเอกชนในประเทศเหล่านี้ 12 ประเทศ ไปร่วมในโปรแกรมขององค์การ ได้แก่การเดินทางไปยังเมืองในรัฐต่าง ๆ รวม 22 แห่ง ในขณะเดียวกันก็มีผู้แทนจากภูมิภาคเหล่านี้ไปเยือนสโมสรชาวเมืองเป็นส่วนตัวไม่ตรีด้วยเช่นกัน

การเดินทางไปเยี่ยมชมกิจการต่าง ๆ ในสหรัฐครั้งนี้ นอกจากเดินทางไปยังเมืองต่าง ๆ แล้ว ยังได้มีโอกาสเข้าพบกับนายกเทศมนตรี ผู้นำทางการเมืองของพรรคการเมืองใหญ่ทั้ง 2 พรรค ได้ไปชุมนุมสนทนากับนักเรียนในโรงเรียน นิสิตในมหาวิทยาลัย ชมรมพลเมืองท้องถิ่น สมาคมต่าง ๆ ของท้องถิ่น บริษัทการค้า โรงงานอุตสาหกรรม ห้างสมุดประชาชน และได้ร่วมในการอภิปรายทางวิทยุกระจายเสียงทั้งที่เป็นคณะ และส่วนตัวผ่านสถานีวิทยุของบางเมือง

นอกจากนี้แล้ว ในช่วงทำของการเดินทาง ได้ร่วมกับผู้แทนทั้งคณะ ร่วมกับหัวหน้าจัดรายการกระจายเสียงรายการ Town Meeting of the Air และวุฒิสมาชิกแห่งเซาท์ดาโกต้า

และสมาชิกผู้แทนจากรัฐอาคันซอ อภิปรายในหัวข้อ“อย่างที่เราเอเชียมองเห็นเรา” (As Asians see Us) ออกอากาศทั่วประเทศจากห้องส่งกระจายเสียงของวุฒิสภาอเมริกันอาคารรัฐสภาที่แคปิตอลฮิลล์ (Capital Hill) เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2498 การอภิปรายครั้งนี้ได้เสนอฉบับที่กในรายงานการประชุมสภาองเกรสด้วย

การได้ร่วมเดินทางไปกับคณะผู้แทนชาวเอเชีย นอกจากได้ประสบการณ์จากประเทศที่ไปเยี่ยมชมแล้ว คุณนิลวรรณยังได้รับประสบการณ์และความรู้จากชาวต่างประเทศที่ร่วมเดินทางในกิจการต่าง ๆ ด้วยเช่น เรื่องการเมือง เรื่องกิจการสตรี กิจการสังคมสงเคราะห์ และเรื่องเกี่ยวกับการหนังสือและหนังสือพิมพ์ ซึ่งล้วนเป็นเรื่องที่เธอสนใจ ดังที่เธอได้เขียนเอาไว้ในสตรีสาร ทุก ๆ ครั้งที่ได้เดินทางไปต่างประเทศ

ปี พ.ศ. 2498 คุณนิลวรรณได้รับเลือกให้เป็นนายกสมาคมกิจการพิมพ์แห่งประเทศไทย แม้ว่าจะอยู่ในหน้าที่เพียงระยะเวลาสั้น ก็ได้รับโอกาสจากการทำหน้าที่นั้น คือการได้รับเชิญจากสมาคมกิจการพิมพ์ของประเทศญี่ปุ่นไปประชุมระหว่างชาติในสัปดาห์แห่งการพิมพ์หนังสือ (Asian Printers Week) ที่นครโตเกียว และชมกิจการพิมพ์ของบริษัทการพิมพ์ในเมืองนั้นด้วย

ในฐานะกรรมการสมาคมภาษาและหนังสือ คุณนิลวรรณได้รับเชิญไปพบปะกับนักเขียนต่างประเทศ เริ่มตั้งแต่การรับเชิญได้เป็นผู้สังเกตการณ์การประชุมภูมิภาคนักเขียนระหว่างชาติที่เมืองดัดคา ประเทศปากีสถาน ต่อมาได้เป็นเลขาธิการไปแสดงตนเป็นตัวแทนสมาคมในการประชุมใหญ่ของเฟ้นสากล ที่เมืองแฟรงค์เฟิร์ต เยอรมันตะวันตก และในโอกาสนั้นองค์การได้มีมติรับสมาคมภาษา และหนังสือแห่งประเทศไทยเข้าเป็นเครือข่ายสมาชิกในฐานะกรรมการของสมาคมสตรีอุดมศึกษา ได้เป็นตัวแทนไปประชุมใหญ่ของ The International Federation of University Women ที่ประเทศฟินแลนด์และญี่ปุ่น เมื่อปี พ.ศ. 2517

ปีพ.ศ. 2505 ได้รับเชิญจากทางสาธารณรัฐจีนไปดูกิจการสังคมสงเคราะห์ งานพัฒนาที่ดินและงานประพันธ์ยุคใหม่ของจีน (ใต้หวัน) ต่อมาเดินทางไปกับคณะของประธานสภาสังคมสงเคราะห์ (ท่านผู้หญิงวิจิตรวาทน์ ธนรัศม์) ที่ได้รับเชิญจากสภาสังคมสงเคราะห์ประเทศญี่ปุ่นไปดูงานสังคมสงเคราะห์ สตรี เด็ก คนชรา และคนพิการของญี่ปุ่น จีนและเกาหลี ในระยะเดียวกันนี้ได้เดินทางไปกับคณะของนายกรัฐมนตรีและภริยาในฐานะข้าราชการประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเดินทางไปหลายประเทศทั้งในเอเชีย ยุโรปอเมริกา ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

และความตั้งใจทำงานในฐานะอาสาสมัคร นับแต่พื้นความรู้ทางภาษาที่ติดตัวมากับนิสัยรักการอ่าน ทักษะของนักสื่อสารมวลชนที่ได้จากการทำงานในกรมโฆษณาการ ไม่เฉพาะด้านหนังสือพิมพ์ และความรู้เรื่องเกี่ยวกับความเป็นไปของวงการสตรี จากการเข้าร่วมกับสมาคมกับองค์กรสตรีแห่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทสำคัญทางภาษาและหนังสือ ที่เธอเป็นผู้ร่วมก่อตั้งสมาคมภาษาและหนังสือ ซึ่งเป็นองค์กรทางวิชาการที่สำคัญองค์กรหนึ่งของประเทศไทย ความพร้อมเหล่านี้ เป็นปรากฏการณ์ที่ยากจะเกิดขึ้นได้สำหรับสตรีเพียงคนเดียวในยุคที่สังคมไทยยังไม่ยกย่องสตรีนักทำงานเท่าใดนัก

นอกจากทักษะ และสถานภาพทางสังคมที่มีผลต่อการทำงานด้านวารสารศาสตร์เพื่อสตรีแล้ว บุคลิกของสตรีผู้มีความเชื่อมั่นในตนเองและยึดมั่นในหลักการของการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนที่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นหลัก ก็เป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้คุณนิลวรรณ สามารถนำพาวงศ์กรสื่อหนังสือพิมพ์ของเธอผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ มาได้ตลอดระยะเวลาเกือบ 50 ปี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสตรีและบทบาททางวารสารศาสตร์

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง บทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ผู้วิจัยจะนำเสนอเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ประเด็นของการถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับสตรีและวาทกรรมหลัก

1. สตรีกับการเมือง

- 1.1 สตรีพึงตระหนักในสิทธิทางการเมือง
- 1.2 สตรีมีศักยภาพทางการเมือง

2. สตรีกับสังคม

- 2.1 สตรีในฐานะแม่
  - 2.1.1 แม่ที่รอบรู้จะสร้างลูกที่มีคุณภาพ
  - 2.1.2 แม่พึงได้รับส่วนช่วยเหลือจากสังคม
- 2.2 สตรีในฐานะพลเมือง
  - 2.2.1 สิทธิสตรีในฐานะพลเมือง
  - 2.2.2 หน้าที่สตรีในฐานะพลเมือง

ตอนที่ 2 บทบาททางวารสารศาสตร์ในฐานะเป็นนักหนังสือพิมพ์สตรี

1. บทบาทในการสังเกตและรายงาน

- 1.1 บทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องสตรีพึงตระหนักในสิทธิทางการเมือง
- 1.2 บทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องสตรีมีศักยภาพทางการเมือง
- 1.3 บทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องสตรีในฐานะแม่
- 1.4 บทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องสตรีในฐานะพลเมือง

2. บทบาทในการให้การศึกษา

- 2.1 บทบาทในการให้การศึกษาเรื่องสตรีพึงตระหนักในสิทธิทางการเมือง
- 2.2 บทบาทในการให้การศึกษาเรื่องสตรีมีศักยภาพเป็นนักการเมือง
- 2.3 บทบาทในการให้การศึกษาเรื่องสตรีกับสังคมในฐานะแม่

2.4 บทบาทในการให้การศึกษาเรื่องสตรีกับสังคมในฐานะพลเมือง

3. บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติ

3.1 บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติเรื่องสตรีพึงตระหนักในสิทธิทางการเมือง

3.2 บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติเรื่องสตรีมีศักยภาพทางการเมือง

3.3 บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติเรื่องสตรีในฐานะแม่

3.4 บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติเรื่องสตรีในฐานะพลเมือง

ประเด็นของการถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับสตรีและวาทกรรมหลัก

1. สตรีกับการเมือง

คุณนิลวรรณเริ่มงานหนังสือพิมพ์อย่างเต็มตัวในฐานะบรรณาธิการ สตรีสาร เมื่อปี พ.ศ. 2492 เป็นช่วงระยะเดียวกันกับที่สตรีไทยคนแรกได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือ นางอรพิน ไชยกาล ในระยะนั้นเป็นช่วงเริ่มต้นของการดำเนินกิจการนิตยสาร สตรีสาร หรือเดิมเรียกว่าหนังสือพิมพ์สตรีสาร

จากการวิเคราะห์เนื้อหา 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นข้อเขียนของคุณนิลวรรณ และเนื้อหาที่บรรจุในสตรีสาร ซึ่งคุณนิลวรรณเป็นผู้จัดสรรในฐานะบรรณาธิการ พบว่าคุณนิลวรรณเน้นไปในเรื่องการเมืองในฐานะพลเมือง ในลักษณะที่เรียกว่า การเมืองของพลเมือง ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 2 แนวคิดหลัก ๆ ได้แก่

1.1 สตรีพึงตระหนักในสิทธิทางการเมือง

1.2 สตรีมีศักยภาพทางการเมือง

1.1 สตรีพึงตระหนักในสิทธิทางการเมือง

คุณนิลวรรณได้แสดงความพยายามในการกระตุ้นเร้าให้สตรีรับรู้และตระหนักถึงสิทธิทางการเมือง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง และเห็นว่าการศึกษารื่องการเมืองและการให้โอกาสด้านการเรียนรู้แก่สตรีเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญในการพัฒนาสตรี

การที่สตรีได้รับสิทธิเลือกตั้งอย่างฉับพลันภายหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกและจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2476 ขณะที่สตรีไทยโดยส่วนใหญ่ยังได้รับการศึกษาน้อย นับเป็นก้าวกระโดดก้าวสำคัญในครองครองประชาธิปไตยของไทย

คุณนิลวรรณ เริ่มงานหนังสือพิมพ์ ในช่วงเดียวกับที่สตรีไทยคนแรกคือนางอรพิน ไชยกาล ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นในฐานะสื่อมวลชนเพื่อสตรี จึงถือเป็นข่าวสำคัญ ข่าวดังกล่าวนี้จึงได้รับการตีพิมพ์ในฉบับต้นเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2492 นับเป็นครั้งแรกที่สตรีสารแสดงท่าทีต่อเรื่องการเมือง

ต่อมาในฉบับปลายเดือนมิถุนายน ปีเดียวกัน สตรีสาร ก็เสนอนำเสนอบทความเรื่อง “สตรีไทยในวิถีประชาธิปไตย” เป็นครั้งแรกในรูปของบทความที่เกี่ยวกับเรื่องการเมืองของผู้เขียนผู้ใช้นามว่า “ก.น.ก.” (“ก.น.ก.” เป็นนามแฝงของ นางสาวกนก สามเสน หรือคุณหญิงกนก สามเสน วิล ในปัจจุบัน-ผู้วิจัย)

จากการศึกษาข้อเขียนต่าง ๆ ทั้งใน สตรีสาร และสัปดาห์สาร ซึ่งเป็นนิตยสารแนวข่าวสารรายสัปดาห์ ที่ให้ความสำคัญกับประเด็นสาธารณะที่อยู่ภายใต้กลไกทางการเมือง ในระยะ 10 ปีแรกของการทำหน้าที่บรรณาธิการ คุณนิลวรรณพยายามบอกผู้อ่านของเธอผ่านข้อเขียนของเธอเองและข้อเขียนของคนอื่น ๆ ให้ผู้อ่านตระหนักว่า สิทธิและหน้าที่ของสตรีมีความสำคัญต่อตัวสตรีเองและต่อสังคมโดยส่วนรวม แม้ว่าข้อเขียนส่วนใหญ่จะมิได้สะท้อนถึงแนวคิดด้านการเมืองโดยตรง หากแต่เป็นไปในเชิงบอกเล่าและกระตุ้นเร้าให้ตื่นตัว และเห็นความสำคัญในพลังของตนเองในอันที่จะก้าวออกมามีบทบาทในพื้นที่สาธารณะให้มากขึ้น ซึ่งรวมถึงกิจกรรมทางการเมืองด้วย เช่น บทความเรื่อง “สตรีในเอเชียกำลังทำอะไร” โดยนิลวรรณ ปิ่นทอง (สตรีสาร ปีที่ 10 ฉบับที่ 2, 22 ปลายกันยายน 2500) ในบทความเรื่องนี้คุณนิลวรรณนำเสนอความรู้เรื่องการรวมตัวของสตรีในเอเชียเพื่ออภิปรายและกระตุ้นความรู้สึกรับผิดชอบของสตรีต่อสังคม มีการประชุมกันเรื่องสิทธิหรือสถานะของสตรี และเรื่องทรัพย์สินระหว่างสามี - ภรรยา เป็นต้น

บทความเรื่อง “การประชุมนักกฎหมายสตรี” โดยนิลวรรณ ปิ่นทอง (สตรีสาร ปีที่ 5 ฉบับที่ 99, ปลายมิถุนายน 2495) นำเสนอถึงการชุมนุมสตรีนักกฎหมายจากหลายประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับสตรีของแต่ละประเทศ และพิจารณากันว่า สิทธิเสรีภาพของสตรีไทยภายใต้กฎหมายมีอยู่เพียงใด และมีสิ่งใดควรได้รับการแก้ไข

นอกจากความพยายามกระตุ้นสตรีให้ออกมามีบทบาทต่อสังคมแล้ว คุณนิลวรรณได้แสดงทรรศนะว่า พลเมืองสตรีไทยยังต้องใช้เวลาอีกมากในการศึกษาเรียนรู้เรื่องการเมือง กว่าจะจะสามารถใช้สิทธิทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง (“ถ้อยแถลง” ปลายตุลาคม, 2497) เพราะ

“สิ่งเดียวที่สตรีไทย มิพักต้องชวนชวาย หากได้รับหยิบยื่นให้มาเอง เพราะการทำตามแบบอย่างให้เท่าทันกับที่แห่งอื่นนั่นก็คือ สิทธิทางการเมือง---ในยุคปัจจุบัน หญิงไทยราได้รับสิทธิทางการเมืองอย่างสมบูรณ์ โดยไม่ทันตระหนักถึงแก่นถึงหน้าที่ หญิงเรารู้จักมักคุ้นกับหน้าที่ในบ้านและหน้าที่ในงานอาชีพอยู่เป็นอันดี เมื่อเราจะได้สิทธิทางการเมืองขึ้นอีกสถานหนึ่งในยุคประชาธิปไตย จึงจะต้องปลูกฝังความค้ำประกันในหน้าที่ใหม่ให้เกิดขึ้นอย่างถูกต้องวิถีทาง และหนทางที่ถูกต้องนั้น เราจะพบได้ด้วยอาศัยการศึกษา “

คุณนิลวรรณได้แสดงทรรศนะว่า สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้สตรีตระหนักในสิทธิ และใช้สิทธิทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง คือ การให้การศึกษารื่องการเมือง พร้อมกับเรียกร้องให้ผู้เกี่ยวข้องจัดการศึกษาและสร้างโอกาสให้เกิดการศึกษาเรียนรู้เรื่องการเมืองแก่สตรีได้อย่างเพียงพอ (“ถ้อยแถลง” ฉ. ปลายตุลาคม, 2497) เธอเขียนว่า

“... ในนามของสตรีจำนวนหนึ่ง เราหวังว่า เมื่อผู้มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองบ้านเมือง ได้หยิบยื่นสิทธิทางการเมืองให้แก่สตรีไทยแล้ว ท่านคงจะเอื้ออำนวยให้โอกาสและส่งเสริมการศึกษาแก่สตรีตามคลองแห่งสิทธินี้ประกอบกันไป เพื่อสตรีจักเข้าใจใน “หน้าที่” ซึ่งต้องมีคู่เคียงไปกับ “สิทธิ” ทางการเมืองของตน อย่างแท้จริง”

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2494 ในคอลัมน์ถ้อยแถลง คุณนิลวรรณกล่าวถึงเรื่องการเมือง ในโอกาสระลึกถึงวันเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบประชาธิปไตยครบรอบปีที่ 18 โดยกล่าวเปรียบเทียบประชาธิปไตยของไทยอย่างแม่เรือนว่า เปรียบเหมือนลูกสาวที่เพิ่งเจริญวัย ยังต้องใช้เวลาในการศึกษาเรียนรู้ชีวิตอีกมากเช่นเดียวกับพลเมืองไทยที่ยังต้องใช้เวลาศึกษาเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยอีกมากเช่นกัน (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร ปีที่ 4 ฉบับที่ 76, ปลายมิถุนายน 2494) เธอเขียนว่า

“... ด้วยความระลึกอย่างแม่บ้านแม่เรือนแล้วก็เท่ากับประชาธิปไตยของไทยเป็นลูกสาวที่เติบโตสมบูรณ์ด้วยอารมณ์และจิตใจ ความหวังในวัยเยาว์และยังไม่สุ่มคัมภีร์ภาพของวัยสาวน้อยมีอยู่อันใด ประชาธิปไตยของเราก็ยังเป็นที่หวังกันว่าจะต้องกล่อมเกลาด้วยการศึกษา และความสำนึกในหน้าที่ และสิทธิของพลเมืองอันถูกต้องแท้จริงอีกมาก เพื่อความธำรงถาวรของระบอบอันยอมรับกันแล้วว่า จักประสิทธิระเบียนความเป็นอยู่อันเป็นสุขให้ประชาชนได้แน่ หากแต่บุคคลในระบอบ จักอบรมตนให้อยู่ในวิถีประชาธิปไตยสมชื่อ”

การเรียกร้องเรื่องการศึกษาเรื่องการเมืองของคุณนิลวรรณ ปรากฏออกมาผ่านหน้าหนังสือที่เป็นบรรณาธิการ ทั้งสตรีสารและสัปดาห์สาร เรื่อยมา หลังจากที่สังคมไทยผ่านประสบการณ์ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาได้เป็นเวลาหลายปี แต่คุณนิลวรรณ มองเห็นว่า ความรู้ความเข้าใจเรื่องการใช้สิทธิทางการเมืองของพลเมืองไทยยังไม่เป็นที่น่าพอใจเท่าใดนัก ในปี พ.ศ. 2508 เธอได้สะท้อนความรู้สึกเช่นว่านี้ไว้ในบทบรรณาธิการ ของสัปดาห์สาร (นิลวรรณ ปิ่นทอง “จากบรรณาธิการ” สัปดาห์สาร, 2508) มีใจความว่า

“...อันที่จริงในบ้านเมืองไหน ๆ ที่ต้องการให้พลเมืองมีสิทธิในอำนาจปกครองตามแบบประชาธิปไตย โดยสุจริตใจ ย่อมต้องสร้างหนทางหรือพื้นที่ให้ประชาธิปไตยงอกงามได้อย่างถูกต้อง อย่างรู้จักรับผิดชอบ ควบคู่กันไปกับการมีสิทธิ สิ่งนี้จะมีได้ก็ต่อเมื่อรัฐมีวิธีการที่อำนวยให้ประชาชนได้ศึกษาได้เข้าใจการเมือง (Political Education) อย่างถูกแบบ จากระดับยอดเจดีย์ไล่ลงไปถึงฐาน และสิ่งนี้ต้องการเวลาประกอบกันแผนงานที่ดี

“ในเมืองไทยเรานี้กล่าวกันว่า ในระบบเก่าครั้งสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 5-6-7 โดยลำดับมา ได้ทรงพยายามแล้วแต่ทางทำให้พลเมืองได้รู้จักเข้าใจอำนาจปกครองอยู่บ้าง แต่ก็เป็น

ไปอย่างจำกัด้วงรัศมี และเป็นลักษณะการสอนหน้าพลเมือง (Civics) เสียมากกว่า แต่ครั้งเมื่อได้มีการเปลี่ยนเข้าสู่ระบบใหม่ มีรัฐธรรมนูญ ระยะเวลาจะเกิดปฏิวัติรัฐประหารกันเรื่อง ๆ นั้น ทางราชการเคยจัดให้ความรู้และสร้างสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนเข้าใจการเมืองบ้างแล้วก็ตาม แต่ความขัดแย้งกันในผลประโยชน์ของกลุ่มการเมืองอันเนื่องแต่ปฏิวัติรัฐประหาร การกบฏ และการประทุษกรรมการเมือง ทำให้งานนี้ชะงักงันเรื่อยมา เป็นระยะช่วงอายุคน (a generation) การปลูกฝังให้ความรู้ทางการเมืองในระดับต่าง ๆ แก่ประชาชนนั้นจึงเป็นอันยังไม่ได้ทำอย่างจริงจัง พลเมืองไทยส่วนใหญ่จึงได้รู้จักแต่เพียงการปกครองที่อ้างว่าเพื่อประชาชน แต่เขายังอยู่ห่างไกลนักจากการปกครองโดยประชาชน ความสำคัญว่าการเมืองคือเรื่องของคนทุกคนจึงยังไม่เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์...”

การแสดงออกถึงแนวความคิดเรื่องการใช้สิทธิในฐานะพลเมืองนี้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องมาตลอดระยะเวลาของการทำหน้าที่สื่อมวลชน ที่เฝ้าสังเกตการณ์และรายงานแก่ ผู้อ่านเกี่ยวกับพัฒนาการด้านการศึกษาเรื่องการเมืองแก่ผู้จะต้องใช้สิทธิในฐานะพลเมืองในช่วงระยะที่สังคมไทยผ่านบทเรียนทางการเมืองครั้งสำคัญถึง 3 ครั้งพร้อมกับความสูญเสีย ก็ยังไม่ปรากฏว่าหน่วยทางการเมือง อย่างเช่นพรรคการเมืองพรรคใดได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเรื่องการเมืองแก่พลเมือง โดยไม่นำไปเกี่ยวข้องกับภาระหนี้เชิงคุณนิลวรรณให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า (นิลวรรณ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2543)

“ จนถึงเวลานี้ ผู้หญิงก็เพิ่งจะตื่นตัวเรื่องการเมืองมากขึ้นมาบ้าง แต่ดิฉันยังไม่แน่ใจนักว่า ผู้หญิงเข้าใจการเมืองจริงแค่ไหน รู้หรือเปล่าว่า การเมืองคืออะไร หรือการเข้าไปเป็นรัฐบาลนั้นนะ มันกินความแค่ไหน มันไม่มีที่จะให้ศึกษา ซึ่งเมืองไทยขาดเรื่องนี้มาก สมัยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีดูแลงานการศึกษา ท่านให้สอน “หน้าที่พลเมือง” ตอนหลังมาเปลี่ยนเป็นสังคมศึกษา ถึงสังคมศึกษาจะกว้างกว่าก็จริง แต่ที่ว่าเรื่อง civic จะเจาะจงเลยว่าให้ประชาชนเข้าใจหน้าที่พลเมือง อันนี้แหละที่การศึกษาของบ้านเราผิดพลาดมาก...เมืองไทยเรา รับผิดชอบต่อเรื่องประชาธิปไตยมาอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ แล้วก็ไม่ได้คิดจะให้ประชาชนรับรู้ด้วย...”

1.2 สตรีมีศักยภาพทางการเมือง

คุณนิลวรรณ มีความเชื่อว่าสตรีมีศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง แต่มีอุปสรรคจากทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับสตรีในสังคมไทย ทำให้วิถีทางของสตรีในการเมืองไทยยังไม่อาจก้าวไปได้ไกลเท่าที่ควร

ผลของการที่สตรีได้รับโอกาสทางการศึกษา เริ่มแต่ที่มีพระราชบัญญัติประถมศึกษาในปี พ.ศ. 2461 บังคับให้ชายหญิงที่มีอายุ 7-14 ปีเข้าเรียนหนังสือในระดับประถมศึกษาที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ตลอดจนถึงการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อันเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศ การอนุญาตให้สตรีเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาได้เช่นเดียวกับชาย เหล่านี้เป็นกรวางรากฐานให้แก่สตรีได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในสังคมเคียงบ่าเคียงไหล่กับชายในเวลาต่อมา แต่แม้ว่าสตรีไทยจะได้รับการศึกษาเท่าเทียมชายแล้ว ก็ยังปรากฏว่า สตรียังต้องประสบความยากลำบากเมื่อเข้าสู่เส้นทางทางการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะในอาชีพนักการเมือง

คุณหญิงแรม พรหมโมบล อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหญิง กล่าวว่า ความยากของการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.อยู่ที่ต้องต่อสู้กับความไม่เชื่อตรงของนักการเมืองด้วยกัน เธอกล่าวว่า “...เรื่องไม่มีมูลความจริง ก็พูดได้ มีลูกไม้ต่าง ๆ แก่ไม่ค่อยทัน... หรือไม่ก็จะดำเราอย่างไม่ปราณีในความเป็นผู้หญิงของเรา ผู้หญิงเราไม่ใจกล้าพอ ย่อมจะรู้สึกอับอายขายหน้า แต่ในที่สุดก็ต้องมีมานะต่อสู้ ดิฉันลงสมัครที่ภูเก็ตถึง 6 แต่ละคร้งก็มี ความยากลำบากพอ ๆ กัน” (สุกัญญา หาญตระกูล “พบอดีตส.ส.หญิงผู้ลงเลือกตั้งสองครั้ง เมื่อ พ.ศ.2500” สตรีสาร ปีที่ 41 ฉบับที่ 15, 3 ก.ค. 2521)

จากคำบอกเล่าของอดีตนักการเมืองสตรีผู้นี้ เป็นประจักษ์พยานว่า การเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ในฐานะผู้สมัครรับเลือกตั้งของสตรีนั้น ความเป็นสตรีได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในเส้นทางทางการเมือง ดังนั้น จึงปรากฏว่า สตรีที่ก้าวเข้าสู่สนามการเมืองผ่านการเลือกตั้ง นับแต่ประเทศไทยมีกฎหมายเลือกตั้งฉบับแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2476 เป็นเพียงส่วนประกอบเล็ก ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับนักการเมืองฝ่ายชาย

นอกจากนี้ผลการศึกษาวิจัยของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีเมื่อปี พ.ศ.2543 ชี้ว่า มีสตรีไม่ถึงร้อยละ 10 ในการเมืองทุกระดับ ตัวเลขนี้สะท้อนว่า โอกาสของสตรีในการเมืองถูกปิดกั้นอย่างมาก ทั้งจากการปิดกั้นด้วยปัญหาปากท้อง และภาระที่สังคมคาดหวังให้สตรีเป็นผู้รับผิดชอบภาระในครอบครัว ทำให้สตรีไม่มีเวลาพอที่จะศึกษาหาความรู้เรื่องการเมือง(กาญจนา แก้วเทพ, 2538 :106)

ในปี พ.ศ. 2500 คุณนิลวรรณได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการเมืองคล้ายนี้ถ้อยแถลง โดยแสดงความห่วงใยต่อบทบาทของผู้แทนราษฎร ในขณะเดียวกันถ้อยแถลงชิ้นนี้ ได้สะท้อนแนวคิดที่ว่าสตรีน่าจะมีส่วนในครองการเมืองได้ไม่แพ้ชาย (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร , ต้นกันยายน 2500) เธอเขียนว่า

“---ในระบอบการปกครองลักษณะประชาธิปไตย ประชาชนได้รับคำบอกเล่าว่าอำนาจปกครองเป็นของตนและในทางปฏิบัติต้องมอบอำนาจนั้นให้ตัวแทนไปกระทำการ ผู้ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจนั้นให้เป็นตัวแทนประชาชนจึงมีหน้าที่สำคัญ และย่อมไม่กระทำการอันจักก่อให้เกิดอันตรายแก่ประชาชนผู้มอบอำนาจและความวางใจไว้ให้ สตรีไทยเป็นผู้ได้ชื่อว่าตื่นตัวและสนใจการเมืองตามสมควรแก่ฐานะานุรูป พึงเป็นผู้สดับรับฟังและพิจารณาเหตุการณ์อย่างรอบคอบ เพื่อท่านจักเป็นหลักเห็นยั้งหรือให้น้ำหนักประกอบเหตุผลอันชอบ เพื่อบ้านเรือนและบุตรธิดาของท่านดำรงอยู่ด้วยดี แม้สตรีจะยังไม่เข้ามามีบทบาททางการเมืองเท่าใดนักก็ตาม ความคิดเห็นและคำปรึกษาของสตรีที่มีอยู่เบื้องหลังกิจการอันสำคัญหลายประการ ย่อมยังประโยชน์ได้ หากเป็นไปอย่างรอบคอบและชอบด้วยเหตุผลทำนองคลองธรรม ”

ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2518 มีสตรีสมัครรับเลือกตั้งถึง 67 คน นับเป็นจำนวนมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ คุณนิลวรรณได้แสดงความคิดเห็นที่สะท้อนถึง แนวคิดที่ว่า สตรีเป็นนักการเมืองที่ดีได้ไว้ (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร ปีที่ 27 ฉบับที่ 43, 2 กุมภาพันธ์ 2518) ว่า

“เรามีความเชื่อว่าผู้สมัครที่เป็นสตรี ซึ่งมีจำนวนมากเป็นประวัติการณ์ (67 คน) สมกับที่ปีนี้เป็นปีพิเศษของสตรีหรือปีที่ทั่วโลกจะฉลองปีสตรีพร้อมกัน สตรีไทยได้แสดงให้เห็นให้ประชาชนได้ตระหนักว่า มีความแกร่งพอที่จะเข้าแข่งในสนามการเมืองเลือกตั้งได้ด้วยท่วงที่น่าชมไม่น้อยหน้าบุรุษ สตรีได้เข้านั่งในรัฐสภาอย่างเต็มภาคภูมิ ได้รับคะแนนนิยมด้วยการแสวงหาตามวิถีทางประชาธิปไตย

“ช่วงเวลาจาก พ.ศ.2475 ถึง 2518 นานพอที่สตรีไทยผู้ได้รับการศึกษาระบบใหม่ อย่างสตรีรุ่นใหม่ จะเข้าใจความเป็นจริงของการเมือง และได้มองเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ของประวัติศาสตร์ปัจจุบันคลี่คลายอยู่เฉพาะหน้า สตรีไทยเรียนรู้ได้เร็วเหมือนกันและพอที่จะขั้นสู้กับสตรีชาติอื่นได้สมศักดิ์ศรี “

ในระยะเวลาใกล้เคียงกันเมื่อผลการเลือกตั้งครั้งนั้นปรากฏออกมาว่ามีสตรีได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียง 3 คนในจำนวน 269 คนและได้รับแต่งตั้งเป็นวุฒิสมาชิก 8 คนในจำนวน 100 คน คุณนิลวรรณแสดงความรู้สึกถึงความไม่สำเร็จในผลงานของสตรีไทยในการเมือง โดยกล่าวถึงทัศนคติที่สังคมไทยมีต่อการก้าวออกมาขยับพื้นที่สาธารณะของสตรีในเวลานั้นว่า (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร ปีที่ 27 ฉบับที่ 46, 16 กุมภาพันธ์ 2518)

“---เสียตายก็แต่ผู้ชายยังไม่ยอมแบ่งส่วนความรับผิดชอบให้สตรีช่วยทำหน้าที่ผู้นำในรัฐสภาบ้างเลย ผู้หญิงเราคงนึกได้เพียงว่า “นี่แหละผู้ชาย” ก็เสียงข้างมากเป็นชายนี่น้ำ-ปีสตรีระหว่างประเทศศกนี้ คงจะยังไม่สามารถปลุกสำนึกใหม่ของฝ่ายชายในการพิจารณาความเป็นธรรมระหว่างเพศเท่าใดนัก เพราะสำนึกเดิมฝังลึกมานับพันปีนี่เอง คงจะขุดถอนรากได้ยากยิ่งกว่าขุดคันทิวฤดูโบราณเสียจริงแล้ว---”

สรุปประเด็นเรื่องสตรีกับการเมือง

แนวความคิดเรื่องสตรีกับการเมือง ในประเด็นเรื่องการใช้สิทธิทางการเมืองและเรื่องสตรีมีศักยภาพทางการเมือง ที่คุณนิลวรรณสะท้อนผ่านข้อเขียนของเธอ เป็นการแสดงถึงความก้าวหน้าของนักหนังสือพิมพ์สตรีในยุคหนึ่งที่เรียกร้องให้มีการจัดการศึกษาแก่พลเมืองในเรื่องสตรี ในขณะที่สังคมการเมืองไทย ยังอยู่ในภาวะของการแย่งชิงอำนาจและในสถาบันการศึกษาก็ยังไม่ได้ทำหน้าที่นี้อย่างเพียงพอ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่การเมืองกับผู้หญิงจะยังคงเป็นเรื่องที่อยู่ห่างไกลกัน นับถึงปัจจุบัน เพราะค่านิยมของสังคมยังไม่ยอมรับความสามารถของสตรีที่จะทำงานทางการเมืองการแสดงบทบาทในฐานะสื่อมวลชนของคุณนิลวรรณ ในระยะตั้งแต่ต้นของการออกหนังสือจึงถือว่าเป็นบทบาทของการชี้นำสังคมที่โดดเด่นบทบาทหนึ่ง

2. สตรีกับสังคม

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของ สตรีสาร พบว่าคุณนิลวรรณจัดเนื้อหาไว้สำหรับสตรี
ใน 2 สถานภาพ คือ

2.1 สตรีกับสังคมในฐานะแม่

2.2 สตรีกับสังคมในฐานะเป็นพลเมือง

2.1 สตรีกับสังคมในฐานะแม่

2.1.1 แม่ที่รอรับรู้จะสร้างลูกที่มีคุณภาพ

คุณนิลวรรณได้แสดงทรรศนะผ่านข้อเขียนของตนเอง และจากการคัดเลือกเนื้อหาเพื่อตีพิมพ์ในสตรีสารโดยแสดงให้เห็นว่า สตรีในฐานะแม่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่ดีจากการเลี้ยงดูลูกให้เป็นคนที่มีคุณภาพ โดยที่ผู้เป็นแม่ต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ

คุณนิลวรรณเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการคิดกำหนดเนื้อหาสำหรับสตรีสาร มาตั้งแต่ก่อนเข้าเป็นบรรณาธิการ จากประสบการณ์ที่เธอได้สัมผัสหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างประเทศ มาเป็นจำนวนมากในช่วงที่รับราชการอยู่ที่กรมโฆษณาการ แนวคิดในการกำหนดเนื้อหาของ สตรีสาร นั้นก็ได้มาจากการนำเค้าของนิตยสารต่างประเทศมาเป็นแนวทาง รวมทั้งแนวคิดในการจัดสารบัญเป็นหมวดหมู่ (department) เพื่อสะดวกแก่ผู้อ่าน

ในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2491-2500) เนื้อหาที่ปรากฏในหน้าสารบัญแบ่งเป็น ถ้อยแถลง /บันเทิง / บทความพิเศษ-สารคดี / สตรีกับการเรียน / สตรีกับความงาม / กวีพจน์/ท่านกับเรา / ปกิณกะ ในปีที่ 2 เปลี่ยนไปเป็น ถ้อยแถลง / เรื่องสั้นและนวนิยาย / บทความพิเศษ-สารคดี / สุขภาพ-ความงาม / การฝีมือ / อาหาร / ทัศนะหญิง-ชาย / เด็ก-ผู้เยาว์ / ตอบปัญหา / จดหมายสมาชิก / บันทึกการสอนภาษาอังกฤษ / กวี-ปกิณกะ / สตรีสารภาควิทยุ

พิจารณาจากเนื้อหาในปีที่ 2 จะเห็นว่าบรรณาธิการได้เพิ่มเนื้อหาให้ครอบคลุมความต้องการของสตรีที่เป็นแม่ขึ้นจากปีที่ 1 โดยเพิ่มเนื้อหาที่เกี่ยวกับ เด็กและผู้เยาว์ นอกเหนือไปจากเนื้อหาที่เป็นความสนใจหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นความจำเป็นสำหรับแม่ทุกคนพึงเรียนรู้ นั่นคือ ความรู้เรื่องอาหาร การจัดบ้านเรือน การฝีมือ สุขภาพอนามัย ส่วนในคอลัมน์ทัศนะหญิง-ชาย ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ สตรีสาร จัดขึ้นเพื่อให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ถึงทัศนะในการครองเรือนในหลาย ๆ แง่มุม เนื้อหาเหล่านี้คงอยู่ในสตรีสาร มาโดยตลอดและในรายละเอียดของเรื่องทีบรรจุในแต่ละฉบับพัฒนาไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งบทบาทของผู้เป็นแม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตามไปด้วย

คุณนิลวรรณมีแนวคิดที่ ผู้หญิงที่เป็นแม่ นอกจากต้องสนใจศึกษาเรียนรู้เพื่อบำรุงความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะบุตรแล้ว ในเวลาเดียวกันก็ควรศึกษาเรียนรู้สภาพความเป็นจริงภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในชีวิตด้วย นับแต่ยุคแรกของการออกหนังสือ สตรีสาร เป็นยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและอุดมการณ์ทางสังคม กล่าวคือ หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และผู้หญิงตกเป็นเป้าของการโฆษณาชวนเชื่อ ในสถานการณ์เช่นนี้ คุณนิลวรรณได้เตือนผู้อ่านของเธอให้ตื่นตัวต่อ

ความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเพื่อเข้าใจสภาพการณ์ที่เป็นจริง และปรับตัวได้อย่างทันการณ์ (นิลวรรณ ปิ่นทอง , สัมภาษณ์ วารสารเสรีภาพ ฉบับที่ 4/2533) เธอเขียนว่า

“---- การเมืองแบ่งกันเป็นค่ายตะวันตกตะวันออก ก็มีความเคลื่อนไหวทางชักจูงสตรีให้เข้าร่วมเป็นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สตรีจึงควรจะต้องรู้ต้องสนใจข่าวเรื่องราวต่าง ๆ นอกไปจากเรื่องบ้านเทิง เรื่องบ้านเรือน อาหาร สุขภาพ ศิลปะ การแต่งกาย การจับจ่ายใช้สอย ฯลฯ เพื่อให้เข้าใจสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง----”

และแม่เมื่อทำหน้าที่แม่และภรรยา ผู้หญิงก็ยังคงต้องสนใจศึกษาเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ รอบตัว (นิลวรรณ ปิ่นทอง , สัมภาษณ์ คู่มือแม่บ้าน 2504: 40)

“เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งทางสติปัญญาแก่บุตร เพราะเหตุยุ่งยากอะไรต่าง ๆ มักจะตั้งต้นขึ้นในบ้านก่อนที่อื่นเสมอ----”

ข้อเขียนอีกชิ้นหนึ่งที่สะท้อนแนวคิดเรื่องการศึกษาเรียนรู้ของสตรีที่มีสถานภาพเป็นแม่ คือ บทความเรื่อง “ผู้หญิงควรรู้อะไรบ้าง” ตีพิมพ์ใน สตรีสาร เมื่อปี พ.ศ.2493 เน้นว่าผู้หญิงควรแสวงหาความรู้ในเรื่องต่างๆ ให้พอตัว และยังสะท้อนถึงค่านิยมส่วนตัวที่หลุดพ้นจาก ค่านิยมโดยทั่วไปของสังคมไทยสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี (นิลวรรณ ปิ่นทอง “ผู้หญิงควรรู้อะไรบ้าง” สตรีสาร ปีที่3 ฉบับที่ 52, ปลายมิถุนายน 2493) เธอเขียนว่า

“----ความรู้เกี่ยวกับการบ้านเรือน ควรถือว่าเป็นความรู้พื้นฐาน ซึ่งผู้หญิงทุกคนควรรู้และควรทำได้ ก็สุดแต่เหตุแวดล้อมเฉพาะตัว ในมาตรฐานปานกลางนั้น หากรู้จักหุงหาอาหาร รับประทานในครัวเรือนได้ตามธรรมเนียม รู้จักเก็บรักษา ซ่อมแซมบูรณะสิ่งของเครื่องใช้ในบ้านเรือน รู้จักเย็บ ตัด ปะ ชุน เสื้อ เครื่องแต่งกาย ตลอดจนทำการฝีมืออย่างง่ายได้บ้าง ก็นับว่าพอตัวแล้วสำหรับการบ้านเรือน ถ้ารู้และทำได้ถึงขนาดดียิ่งในสิ่งใด ก็ย่อมจะกลายเป็นเอตะทัคคะในสิ่งนั้น และถือเป็นเกียรติเท่ากับผู้หญิงจะไปเรียนให้สำเร็จวิชาชีพเช่นครูหรือแพทย์เหมือนกัน----แต่ทั้งนี้ก็มิได้หมายความว่า แพทย์หญิงผู้เชี่ยวชาญควรได้รับความยกย่องเหนือกว่าสตรีผู้มีฝีมือเลิศในการปรุงอาหาร เป็นเรื่องความรู้ความสามารถคนละฝ่ายกัน ซึ่งจะหวังได้มีรวมอยู่ในคนเดียวกันได้ยากนัก..... บางทีมีคำกล่าวเชิงปรามาสว่า ผู้หญิงจะเรียกรู้อะไรไปมากเพียงไหน ก็ต้องเป็นเมียและเป็นแม่ ที่จริงการศึกษาเรียนรู้เป็นเรื่องหนึ่ง และการดำรงชีวิตไปตามวิถีโลกเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ผู้หญิงที่เป็นแม่และเมียนั้น กล่าวความเทียบส่วนควรเป็นผู้รอบรู้ในกิจการและวิชาการให้ยิ่งมากเท่าใดกลับจะยิ่งดี --- คนโบราณตะวันออกของเราก็เชื่อว่าผู้หญิงควรมีปัญญารอบรู้สิ่งต่างๆ ได้ แต่นี่ก็เป็นเพียงทฤษฎี ซึ่งเต็มใจสนับสนุนกันจริงจังก็มีไม่มากนัก ส่วนมากจำกัดให้มีความรู้ในครัวเรือนเพียงพอสำหรับจะเป็นผู้ปรนนิบัติ ยิ่งกว่าจะให้รู้เพื่อเป็นปัญญาผู้คิดของตัวเอง

“ฉะนั้น จะเป็นการสมควรหรือไม่ ที่เราจะยอมรับกันว่า ผู้หญิงน่าจะเรียนรู้วิชาการทุกสาขาไว้เท่าที่พอสมควรจะประกอบกรเป็นแม่เรือน เป็นมารดา เป็นมิตรสหายให้น่าชมอย่าง

สมบูรณ์ ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องเรียนรู้อาชีพจนถึงขั้นให้ได้ปริญญาตรีหรือประกาศนียบัตร (แต่ถ้าได้ก็ยิ่งดี) แต่ให้มีความรู้ในวิชาต่าง ๆ ทั่วไป ให้เข้าใจได้ว่า ถ้าพ่อบ้านท่านพูดว่า เขาเซตงไปพบสตาลินที่มอสโคว์ในรัสเซีย ก็ไม่เข้าใจไปเป็นว่าเขาพูดถึงดารารายานตร์คนใดคนหนึ่ง หรือไม่คิดความเหมาะสมอันเดียวอยู่ที่ทั่วโลกเหนือ----

2.1.2 แม่เพิ่งได้รับส่วนช่วยเหลือจากสังคม

คุณนิลวรรณแสดงทรรศนะให้เห็นว่า แม้ว่าสถานภาพความเป็นแม่ดูแล้วยจะเป็น สถานภาพที่มีบทบาทในครอบครัวเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงสิ่งที่สตรีผู้เป็นแม่มีหน้าที่จะต้องแบกรับนั้นเกี่ยวข้องกับสังคมอยู่ด้วย เพราะขณะที่แม่มีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรของตนนั้น แม่กำลังทำหน้าที่เลี้ยงดู อบรมพลเมืองของชาติในอนาคตด้วย ดังนั้นภาระหน้าที่ของสตรีที่เป็นแม่ย่อมเป็นภาระหน้าที่โดยตรงที่สังคมพึงเข้ามีส่วนร่วมในแง่คุณภาพของผู้ทำหน้าที่แม่ ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของพลเมืองในอนาคตที่เธอกำลังเฝ้าเลี้ยงดูอยู่ และมีผลกระทบต่อคุณภาพของสังคมส่วนร่วมด้วยเช่นกัน

ปี พ.ศ. 2498 คุณนิลวรรณได้ออกนิตยสาร *ดุจดาว* สำหรับเด็กขึ้นอีกฉบับหนึ่ง ควบคู่ไปกับการดำเนินกิจการ สโมสรปรีชา เป็นสโมสรเยาวชน จัดกิจกรรมหลายอย่างแก่สมาชิกของ *ดุจดาว* ได้พบปะและร่วมทำกิจกรรม เช่น กิจกรรมกีฬา การเล่นเกมสิ่งของ การประดิษฐ์ การไต่สวน อภิปราย สนทนา การร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์ ตลอดจนการอบรมให้เด็กรู้จักการเป็นหัวหน้าหรือผู้นำที่ดี คุณนิลวรรณกล่าวถึงความคิดในการจัดพิมพ์ *ดุจดาว* “ ถ้อยแถลง ” สตรีสาร ปีที่ 33 ฉบับที่ 46, 15 กุมภาพันธ์, 2524) ว่า

“ การที่คิดทำ *ดุจดาว* ขึ้นเมื่อ 25 ปี มาแล้วก็เพราะความรักชอบเด็กและเชื่อว่าเด็กมีความสำคัญต่อสังคม เพราะเขาจะเป็นผู้ “สร้างบ้านแปลงเมือง” ในอนาคต แรกออกเป็นรายสัปดาห์ แล้วหุบเป็นรายบimester ได้ 6 ปี ขาดทุนไปมาก ทนอยู่ต่อไปไม่ไหว ก็ต้องยุบตัวเองในปี 2504 เพราะเมื่อ 25 ปีมาแล้วผู้ใหญ่เองไม่เห็นความสำคัญของหนังสือกับเด็ก วงการศึกษาก็ไม่ช่วย ”

ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่า คุณนิลวรรณได้ทำให้สถาบันสื่อในเครือ สตรีสาร เป็นผู้ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครองในการอบรมดูแลและพัฒนาศักยภาพของเด็ก กิจกรรมที่จัดขึ้นใน สโมสรปรีชา และการจัดพิมพ์นิตยสาร *ดุจดาว* เป็นการให้บริการสาธารณะด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก อันเป็นแนวหนึ่งของงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งคุณนิลวรรณเห็นว่ามี ความ จำเป็นต่อสังคมไทยในขณะนั้น ดังที่เธอก้าวไว้ในการพูดเรื่อง “ศุภนิเวศน์” ณ สโมสรโรตารี ธนบุรี เมื่อ ปี พ.ศ.2504 (นิลวรรณ ปิ่นทอง “ศุภนิเวศน์” *สัปดาห์สาร* 28 ตุลาคม 2504) ว่า

“ ----บิดามารดาจำนวนมากหวังอยู่แต่ว่าผู้มีส่วนอบรมบ่มนิสัยให้แก่บุตรหลานของตนนั้นคือโรงเรียน และส่วนมากก็คิดไปว่าโรงเรียนมีหน้าที่ทั้งให้ความรู้และให้การอบรมบ่มนิสัยแก่เด็กของตน แต่เมื่อมาพิจารณาทางโรงเรียนบ้าง ก็จะพบว่า โรงเรียนยังไม่พร้อมและไม่สามารภ

เสมอไปที่จะทำให้ความหวังของบิดามารดาเป็นจริงขึ้น และโรงเรียนก็มักจะกล่าวว่า บ้านคือ สถานที่รับผิดชอบต่ออุปนิสัยของเด็กยิ่งกว่าโรงเรียน จึงเห็นได้ว่าเด็กที่มีไขประบาทยากจนชั้นแค้นหรือพิกลพิการ ซึ่งมีเป็นจำนวนมากยิ่งกว่าเด็กเคราะห์ร้ายเหล่านั้น ก็เป็นเด็กซึ่งต้องการการอบรมและกลุ่มเกลาให้เป็นผู้มีอุปนิสัยดีและเติบโตขึ้นด้วยดี และเด็กจำนวนมากเหล่านี้ย่อมเป็นที่ห่วงกังวลของผู้สนใจในวิวัฒนาการของสังคม---

เมื่อ ดรณसार และ สโมสรปริยา มีอันต้องยุติบทบาทของตนลง แต่แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กของคุณนิลวรรณยังคงอยู่ โดยยังคงจัดเนื้อหาสำหรับเด็กไว้ใน สตรีสาร ส่วนหนึ่งเพื่อให้เป็นข้อมูลความรู้สำหรับสตรีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแม่ และครู ได้ใช้ประโยชน์ในหน้าที่ของตน จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2515 คุณนิลวรรณ จึงได้จัดพิมพ์นิตยสารสำหรับเด็กแรกไว้ในเล่ม สตรีสาร ให้ชื่อในระยะต้นว่า สตรีสารฉบับเยาว์ และต่อมาเป็น สตรีสารภาคพิเศษ มีสุภา ลือสิริ(สิริสิงห์) เจ้าของผลงานนวนิยายในนามปากกา “โบตัน” เป็นบรรณาธิการ

สตรีสารฉบับเยาว์ จัดเนื้อหาสำหรับเด็กฝึกทักษะหลายด้าน เช่น การแต่งเรื่อง ร้อยกรอง การ์ตูน เกม นิทาน ปกิณกะ ภาพระบายสี ทักษะภาษาไทยและภาษาอังกฤษ งานประดิษฐ์ ความรู้ทั่วไป และมีการตอบจดหมายผู้อ่านเยาว์ โดยผู้ตอบจดหมายใช้ชื่อว่า “ปริยา” ตามชื่อของสโมสรปริยา ซึ่งมีความหมายว่า “ผู้เป็นที่รัก” นามปริยานี้เป็นนามสืบทอดจากผู้ตอบจดหมายในนามปริยาหลายคน นับแต่ยุค ดรณसार ได้แก่ คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง คุณหญิงคณิตา เลขะกุล นางสาวอุณ มาลิก สุภา ลือสิริ (สิริสิงห์) และ วารยา พึ่งตนเพียร (คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 2543)

การจัดพิมพ์นิตยสารสำหรับเด็กของคุณนิลวรรณนั้น ได้รับการตอบรับและสนับสนุนเป็นอย่างดี ด้วยปรากฏว่า สตรีสารภาคพิเศษ ได้รับรางวัลวารสารดีเด่นสำหรับเยาวชนจากสถาบันต่างๆ หลายครั้ง อย่างไรก็ตามคุณนิลวรรณเห็นว่าการได้รับรางวัลจากสถาบันทั้งหลายเหล่านั้น เป็นเพียงกำลังใจแก่ผู้ทำงาน เธอได้ให้ข้อคิดเห็นว่า การส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กสมควรจำกัดอยู่เพียงแค่การยกย่อง ให้รางวัลเท่านั้น แต่สถาบันการศึกษาของชาติควรที่จะส่งเสริมทางอื่น ๆ อีกเพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ที่จะช่วยเร่งพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ของเยาวชนให้มากขึ้น เช่นในคราวที่ สตรีสารภาคพิเศษ ได้รับรางวัลดีเด่นประเภทวารสารสำหรับเด็ก จากคณะกรรมการสวัสดิการเด็ก สภาสังคมสงเคราะห์ คุณนิลวรรณกล่าวถึงประเด็น(“ถ้อยแถลง” สตรีสาร ปีที่ 28 ฉบับที่ 1, 13 เมษายน 2518) นี้ว่า

“คำสำคัญในหนังสือของสภาสังคมสงเคราะห์ คือที่ว่า “--เป็นที่น่าสนับสนุน--” นั้น ขมวดปมควรแก่การสนใจขยายความ ใครเล่าจะช่วยสนับสนุนให้หนังสือสิ่งพิมพ์ที่ดีสำหรับเด็กและผู้เยาว์ได้แพร่หลายออกไปในวงกว้างยิ่งขึ้น ในบ้านเมืองของเรานั้น การศึกษาประชาชนอยู่ในมือของรัฐ หน้าที่ส่งเสริมการอ่านหนังสือของเยาวชนขึ้นอยู่กับกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีโรงเรียนระดับประถมมัธยมอยู่ในควบคุมดูแล และมีอำนาจจัดสรรงบประมาณ หรือวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดหาหนังสือสำหรับอ่านประกอบให้แก่โรงเรียน ซึ่งเป็นแหล่งรวมเยาวชนกลุ่มก้อนใหญ่

“สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ได้ชวนขายทำงานเพื่อแสวงหาให้พบหนังสือและวารสารที่อยู่ในเกณฑ์ “น่าสนับสนุน” แล้ว ปัญหาต่อไปคือทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความรู้สติปัญญาของเยาวชน จะสนับสนุนด้วยเพื่อให้สอดคล้องกันด้วยหรือไม่

“เท่าที่สังเกตตลอดมา เมื่อมีการประชุมอภิปรายกันถึงปัญหาส่งเสริมเยาวชนไม่ว่าระดับใด จะต้องมี การพูดถึงหนังสืออ่านสำหรับเด็ก และเป็นความจริงที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงเหมือนกันว่า เมื่อพูดกันแล้ว อภิปรายกันแล้ว ก็แล้วกันไป โรงเรียนระดับประถมทั่วราชอาณาจักรก็ยังคงขาดแคลนอยู่ต่อไป ไม่มีหนังสืออ่านประกอบเพื่อส่งเสริมความเจริญเติบโตทางความคิดสติปัญญา และความบันเทิงอันปราศจากโทษ คุณภาพการศึกษาภาคบังคับแก่เด็กไทยจึงย่ำแย่อยู่กับที่ตลอดมา เพียงแค่บประมาณเงินเดือนครูก็รั่วรั้อยเต็มที่แล้ว จะหวังให้ขยายสนับสนุนการอ่านของเยาวชนด้วย คงเป็นไปได้เพียงในฝัน เด็กไทยส่วนใหญ่คงถูกทอดทิ้ง ขาดอุปกรณ์อันจะช่วยความเจริญทางอารมณ์และสติปัญญาต่อไปจนกว่าเทวดามาโปรดละกรรมัง”

2.2 สตรีกับสังคมในฐานะพลเมือง

นอกจากแนวคิดเรื่องสตรีกับสังคมในฐานะแม่ดังที่กล่าวไปแล้ว จากการศึกษาพบว่า คุณนิลวรรณยังได้แสดงแนวคิดในเรื่องสตรีกับสังคมในฐานะพลเมือง โดยสามารถกล่าวได้เป็นประเด็นใหญ่ ๆ 2 ประเด็น โดยแต่ละประเด็น ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแนวคิดที่สำคัญของคุณนิลวรรณดังนี้

2.2.1 สิทธิของสตรีในฐานะพลเมือง

- สตรีมีสิทธิในการประกอบอาชีพ
- สตรีมีสามิพึงมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สิน
- สิทธิของหญิงบริการ
- สตรีพึงมีสิทธิในร่างกายของตนเอง โดยแบ่งเป็นสตรีกับการวางแผนครอบครัว และ สตรีกับการทำแท้ง
- สตรีนิยมแบบไทย

2.2.2 หน้าที่ของสตรีในฐานะพลเมือง

- สตรีพึงบริโภคอย่างคำนึงถึงเศรษฐกิจของชาติ
- สตรีพึงมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ

2.2.1 สิทธิของสตรีในฐานะพลเมือง

เมื่อกล่าวว่า สตรีเป็นพลเมืองครึ่งหนึ่งหรือมากกว่าครึ่งของพลเมืองทั้งหมด จึงมีคำกล่าวว่า สตรีเป็นเครื่องหมายของการพัฒนาสังคม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา สังคมไทยได้มีความพยายามที่จะปรับตัวเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมที่ยอมรับกันในระดับสากล ในบทนี้ จะกล่าวถึงการเคลื่อนไหวเรื่อง

สิทธิสตรีไทย โดยถือเอาช่วงเวลาตั้งแต่คุณนิลวรรณเข้าทำงานหนังสือพิมพ์ และบทบาทที่เธอได้แสดงออกในฐานะสื่อมวลชนเพื่อสตรีในเรื่องดังกล่าว

กล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของสตรีในสังคมไทย มีหนังสือพิมพ์สตรีเป็นเครื่องมือสำคัญ แม้ว่าสตรีจะได้รับการศึกษาอยู่ในวงจำกัด แต่ปัญญาชนสตรีในแวดวงหนังสือพิมพ์ คือ สตรีกลุ่มแรก ๆ ที่มีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิทางสังคมของตน โดยใช้สื่อ ที่โดดเด่นในอดีต เช่น สยามยุพดี (2471) สตรีไทย (2468) ฯลฯ อันถือว่าเป็นต้นแบบของนิตยสารแนวปัจจุบันอย่าง สตรีสาร ดิฉัน ลลนา สกุลไทย แพรวและอื่น ๆ (ถิรนนท์ อนุวัชรศิริวงศ์ ,2529)

สำหรับ สตรีสาร กำเนิดขึ้นจากกลุ่มสตรีนักกฎหมาย ผู้เคยทำงานนิตยสารสตรีอย่าง จรรยาพร พัฒนางกูร และคนอื่น ๆ ดังนั้นในช่วงปีแรกของ สตรีสาร ที่มีจรรยาพร พัฒนางกูร เป็นบรรณาธิการ บทความของสตรีสารจึงมีแนวการนำเสนอความรู้เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรีอยู่มาก เช่น บทความต่อไปนี้

- ทรัพย์สินระหว่างสามภรรยา (ดร.หยุด แสงอุทัย จ. ต้น มิ.ย.- ปลาย พ.ศ.2491)
- ตุลาการหญิง (นันทกา สุประภาตะนันท์ จ. ต้น ส.ค. 2491)
- การจดทะเบียนสมรส (“ทนายหญิง” จ.ต้น ส.ค.2491)
- เทอดทูนสิทธิสตรี (วินัย สุนทร จ.ปลายก.ย. 2491)
- หน้าที่ของภรรยาตามกฎหมาย (ไม่ระบุนามผู้เขียน จ. ต้น พ.ย.-ปลาย พ.ย.2491)
- ผู้ต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี (“แส อัดถาวร” จ. ปลาย มี.ค. 2492
- กฎหมายที่แม่บ้านควรทราบ (ไม่ระบุนามผู้เขียน จ.ต้น ส.ค.2492)

นั่นคือ การกล่าวถึงสิทธิของสตรีในฐานะพลเมือง ด้านหนึ่งปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมในรูปของตัวบทกฎหมาย อีกด้านหนึ่งเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไปในสังคม เป็นค่านิยมและทัศนคติและเป็นกลไกที่ควบคุมสตรีในสังคมว่าควรกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใด (กาญจนา แก้วเทพ, 2535) ซึ่งการศึกษานี้ได้สรุปแนวคิดที่สำคัญเรื่องสตรีกับสังคมในฐานะพลเมืองของคุณนิลวรรณ ดัง รายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดที่ 1 : สตรีมีสิทธิในการประกอบอาชีพ

คุณนิลวรรณมีความเชื่อ และพยายามเรียกร้องต่อสังคมว่าสตรีสามารถประกอบอาชีพแขนงต่างๆได้ เช่นบุรุษ และควรได้รับการส่งเสริมในการทำงานอย่างเท่าเทียมกัน

คุณนิลวรรณ ใช้สื่อที่เธอควบคุมเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นจากการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีในหลายประเด็น ประเด็นแรกที่จะกล่าวถึงคือ สิทธิในการประกอบอาชีพ ซึ่งการเรียกร้องสิทธิสตรีทำให้เกิดปฏิกิริยาจากนักสื่อสารมวลชนชายร่วมสมัย เช่นในปี พ.ศ. 2503 คุณนิลวรรณได้รับเชิญจากสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายให้เป็นผู้อภิปรายเรื่อง Participation Of Women in Public Services ร่วมกับสตรีนักกฎหมายจากต่างประเทศ ให้เล่าถึงฐานะของสตรีในประเทศไทยและถูกนำไปรายงานในหนังสือพิมพ์ สยามนิกร ฉบับวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2503 มีใจความ ดังนี้

พาดหัว

“หญิงไทย : รัฐบาลให้เงินเดือนน้อยกว่าชาย

ปรับทุกซ์สตรีอเมริกันว่า เป็นผู้พิพากษาไม่ได้

และลงเนื้อข่าว ตอนหนึ่งกล่าวถึงการอภิปรายของคุณนิลวรรณ ว่า

“---จากนั้นได้ย้ายห้องไปดำเนินการประชุมเรื่อง “Participation of Women in Public Services “ โดยที่ประชุมได้เชิญ น.ส. นิลวรรณ ปิ่นทอง บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สตรีสาร ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำงานด้านสาธารณชนมาแล้วเป็นอันมาก เล่าถึงฐานะของสตรีในประเทศไทยซึ่ง น.ส.นิลวรรณได้กล่าวมีใจความสำคัญว่า สตรีไทยมีสิทธิเสรีภาพ และได้ร่วมทำงานต่าง ๆ เคียงบ่าเคียงไหล่กับชายตลอดมา เฉพาะอย่างยิ่งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 แต่สตรีส่วนมากมีอาชีพในการทำนา สำหรับรายได้ที่ได้รับนั้น งานรัฐบาลบางแห่ง เงินเดือนน้อยกว่าชาย แต่งานกรรมกรได้เท่ากัน แต่อย่างไรก็ตาม หากจะเทียบกับสตรีประเทศอื่นแล้ว ยังมีงานที่สตรีไทยไม่มีโอกาสจะทำได้ คือ พระราชบัญญัติตุลาการไม่เปิดช่องให้ คือ การเป็นผู้พิพากษา จะเป็นได้ก็แต่ ผู้พิพากษาสมทบในศาลคดีเด็กเท่านั้น ปัญหาหลังนี้ทำความข้องใจแก่สมาชิกสมาคมสตรี นักกฎหมายอเมริกันเป็นอันมาก หลายท่านออกความเห็นให้เสนอเรื่องนี้แก่เนติบัณฑิตเพื่อพิจารณา บางท่านเสนอให้นำปัญหานี้ไปเข้าที่ประชุมใหญ่ที่มานิลาต่อไป “

ต่อมา นางสุภัทรา สิงหลกะ ในฐานะนายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายในขณะนั้น ได้ทำหนังสือแจ้งไปยัง สยามนิกร ชี้แจงว่า ข้อความในข่าวของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นผิดพลาด และแก้ไขมีข้อความตอนหนึ่งว่า “---แท้จริงแล้วนางสาวนิลวรรณ ปิ่นทอง ได้กล่าวว่า สตรีที่ประกอบอาชีพในทางรับราชการนั้น ได้รับเงินเดือนเท่ากับชายสำหรับงานที่ปฏิบัติอย่างเดียวกัน แต่ส่วนกรรมกรสตรียังได้ค่าจ้างต่ำกว่ากรรมกรชายในงานที่ปฏิบัติอย่างเดียวกัน ฉะนั้น ข้อความที่นางสาวนิลวรรณ ปิ่นทองกล่าวถึงจึงตรงข้ามกับที่หนังสือพิมพ์สยามนิกรได้ลงไป ---“ (หนังสือชี้แจงข่าวจากนายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย อ้างถึงใน สตรีสาร ฉ. ปลายสิงหาคม 2503)

ต่อเนื่องจาก สยามนิกร หนังสือพิมพ์ สยามรัฐ ยังได้ใช้ข่าวเดียวกันนี้ไปล้อเลียนในคอลัมน์ล้อมกรอบชื่อ ชัดแจ้งหะ ของผู้ใช้นามว่า “นายรำคาญ” วันที่ 18 สิงหาคม 2503 มีใจความว่า

พาดหัว : เจ้าหล่อนอยากตัดสินความ

เนื้อเรื่อง : --ที่ประชุมได้เชิญ น.ส.นิลวรรณ ปิ่นทอง บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สตรีสาร ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ทำงานด้านสาธารณะมาแล้วเป็นอันมาก เล่าถึงฐานะของสตรีในประเทศไทย ซึ่งน.ส.นิลวรรณได้กล่าวมามีใจความสำคัญว่า สตรีมีสิทธิเสรีภาพและได้ร่วมงานต่าง ๆ เคียงบ่าเคียงไหล่กับชายตลอดมา เฉพาะอย่างยิ่งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 แต่สตรีส่วนมากมีอาชีพในการทำนา สำหรับรายได้ที่ได้รับนั้น งานรัฐบาลบางแห่งเงินเดือนน้อยกว่าชาย แต่งานกรรมกรได้เท่ากัน แต่อย่างไรก็ตามหากจะเทียบกับสตรีประเทศอื่นแล้วยังมีงานที่สตรีไทยไม่มีโอกาสจะทำได้ คือ พระราชบัญญัติตุลาการไม่เปิดช่องให้ คือการเป็นผู้พิพากษา จะเป็นได้ก็แต่ผู้พิพากษาสมทบในศาลคดีเด็กเท่านั้น--“

(ข่าว “หญิงไทย : รัฐบาลไทยให้เงินเดือนน้อยกว่าผู้ชาย ของสยามนิกร ฉบับ 16 สิงหาคม 2503)

แต่บ้านเมืองของท่านก็เรียบร้อยดีอยู่แล้วมิใช่หรือครับ ?

“นายรำคาญ”

คุณนิลวรรณได้ลำดับเหตุการณ์จากข่าวของหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับมาลงพิมพ์ใน สตรีสารและ หมายเหตุไว้ในตอนท้ายว่า “บ้านเมืองของท่านนะเรียบร้อยดีอยู่หรือคะ แต่พลเมืองชายของท่านบางคนชอบขัดขวางเมืองพิลึกละ จนหลวงท่านต้องจ่ายงบประมาณก่อสร้างขยายลาดยาวเพื่อรับคนเข้าอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ “ (สตรีสาร ปีที่ 2 ฉบับที่ 291, ปลายสิงหาคม 2503)

จากปฏิกริยาอันเนื่องจากการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิของสิทธิของสตรี จากผู้ทำงานสื่อสารมวลชนชายดังกล่าว แม้ว่าท่วงท่าของการแสดงความคิดเห็นจะเป็นเชิงหยอกล้อ เสียดสี แต่ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติส่วนหนึ่งของนักสื่อสารมวลชนฝ่ายชายว่า มิได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิของสตรีดังที่ฝ่ายองค์กรสตรีได้เรียกร้องกันอยู่ในขณะนั้น จากถ้อยคำ 2 ประโยคของ “นายรำคาญ” ที่ว่า “เจ้าหล่อนอยากตัดสินความ” และลงท้ายว่า “แต่บ้านเมืองของท่านก็เรียบร้อยดีอยู่แล้ว มิใช่หรือครับ “

ปฏิกริยาที่คุณนิลวรรณแสดงออกเพื่อตอบโต้กับนักหนังสือพิมพ์ที่มองไม่เห็นความสำคัญของการเรียกร้องสิทธิของสตรีในการประกอบอาชีพดังกล่าว นั้น เป็นกรณีตัวอย่างเล็ก ๆ กรณีหนึ่งของการต่อสู้ทางอุดมการณ์เรื่องสิทธิสตรีในสังคมไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การต่อสู้กับรากความคิดของระบบชายเป็นใหญ่ที่นักหนังสือพิมพ์ชายยึดติดอยู่ จึงเห็นว่า การประกอบอาชีพบางอาชีพนั้น เป็นสิทธิผูกขาดของชาย และสังคมก็เรียบร้อยดี การใช้ชื่อ สตรีสาร ที่คุณนิลวรรณประกาศตัวว่าเป็นปากเสียงของสตรีนั้น จึงเป็นเสมือนการยืนยันเจตนารมย์ที่ได้ประกาศไว้

แนวคิดที่ 2 สตรีมีสามัญมมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สิน

คุณนิลวรรณเห็นว่า การเรียกร้องสิทธิใด สตรีควรได้ศึกษาเรียนรู้ถึงสิทธินั้นและผลที่จะเกิดจากการได้รับสิทธิอย่างเพียงพอก่อน และสตรีผู้นำ ผู้เป็นหัวขบวนในการเรียกร้องควรทำ หน้าที่เป็นตัวแทนในการให้การศึกษาเรียนรู้เรื่องสิทธิแก่สตรีทั่วไป

บทอภิปรายเกี่ยวกับสิทธิสตรีเรื่อง “ภริยาหย่าขาดจากสามีแล้วได้อะไร? “ของผู้ใช้นามแฝงว่า”ดอกมะลิ” ลงพิมพ์ในสตรีสาร ซึ่งถึงผลกระทบจากเหตุหย่าที่แตกต่างกันและมีผลสืบเนื่องไปถึงการจัดการทรัพย์สินหลังการหย่า ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชายผู้เสนอญัตติ มิได้ชี้แจงแก่สภาอย่างชัดเจน ทำให้ญัตตินี้ไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภาในสมัยนั้น

เมื่อสภาได้ผู้แทนราษฎรสตรีคนแรก คือ นางอรพิน ไชยกาล ได้เสนอญัตติขอแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1473 แต่ญัตติมีอันต้องตกไป เพราะสภาไม่รับหลักการ สตรีสาร จึงได้หยิบยกประเด็นนี้ขึ้นในรายงานไว้ในบทอภิปรายเรื่องสิทธิสตรีเรื่อง “สตรีไทยเรียกร้องสิทธิมากไปหรือ?” ของผู้ใช้นามแฝงว่า “ระเบียบ” ในฉบับปลายกันยายน พ.ศ. 2498 แจกแจงถึงรายละเอียดของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1473 ว่าด้วยการจัดการสินบริคณห์ที่นางอรพิน ไชยกาล เสนอให้ปรับปรุงแก้ไข และข้อโต้แย้งของสมาชิกผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่ในที่สุดก็ไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 สตรีสาร ลงข่าวในคอลัมน์ปริทัศน์ เรื่อง คุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ ในฐานะนายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ได้เรียกร้องวงการต่าง ๆ อาทิ สื่อสารมวลชน และสมาคมสตรี ตลอดจนนักการเมืองและผู้แทนในสภาผู้แทนราษฎร ให้สนใจกับความเหลื่อมล้ำทางสิทธิและอำนาจจัดการทรัพย์สินของสตรีที่สมรสแล้ว ขอเรียกร้องดังกล่าวอ้างถึงความไม่เสมอภาคทางเพศ ที่ระบุว่าหญิงสาวผู้บรรลุนิติภาวะแม้ว่าก่อนสมรสจะมีความสามารถในการจัดการทรัพย์สินของตนเองอย่างเต็มที่ แต่เมื่อสมรสแล้วก็ต้องกลับมาเป็นเด็กอีกครั้งหนึ่ง เพราะเมื่อต้องการทำสัญญาผูกพันสินบริคณห์ ต้องได้รับความยินยอมจากสามีก่อน แม้ว่าบางครั้งทรัพย์สินนั้น ๆ จะเป็นของหญิงเองที่มีอยู่ก่อนสมรส หากมิได้ทำสัญญาก่อนสมรสแยกไว้เป็นสินส่วนตัว สินเดิมทั้งหมดนั้นจะตกเป็นสินบริคณห์ทันทีที่ทำการสมรส สามีก็จะมีอำนาจควบคุมจัดการแต่ผู้เดียวตามกฎหมาย (เรื่องสตรีไทย, สภาสตรีแห่งชาติ, 2518)

ข่าวในคอลัมน์ปริทัศน์ ของสตรีสาร ลงพิมพ์ความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของหญิงมีสามีตามที่สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายเรียกร้อง ในขณะที่เรื่องยังไม่ยุตินั้น คณะกรรมการเสียงข้างมากเห็นว่าควรยึดตามหลักการของกฎหมายเดิม ซึ่งถือว่าสามีเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้เลือกที่อยู่อาศัยและเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู โดยเห็นว่าการกฎหมายในขณะนั้นได้ให้ความคุ้มครองสินเดิมของภริยาที่อยู่แล้ว ในขณะที่กรรมการอีกส่วนหนึ่งเห็นว่าหญิงมีสามีควรมีเสรีภาพในการจัดการทรัพย์สินมากขึ้น เพราะสถานการณ์และการดำเนินชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สตรีออกไปทำงานและมีรายได้เป็นส่วนของตนเองมากขึ้น

กระแสข่าวเรื่องการเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพย์สินของสตรีมีสามีในขณะนั้น ได้รับการรายงานในคอลัมน์ปริทัศน์ ของสตรีสาร อย่างต่อเนื่องโดยที่คุณนิลวรรณมิได้แสดงท่าทีอย่างชัดเจนในทางเห็นด้วยหรือไม่ ต่อข้อเรียกร้องดังกล่าวในระยะต้น ในระหว่างที่ยังมีความไม่ชัดเจนนั้น เธอได้ใช้เนื้อที่ในคอลัมน์ปริทัศน์ลงพิมพ์ทัศนะของบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว เพื่อเป็นข้อมูลแก่ผู้อ่าน เช่น การอ้างถึงข้อเขียนของผู้ใช้นามว่า

“พลังพล เหมราชพันธ์” นักเขียนคอลัมน์ความเห็นแห่งหนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ ซึ่งให้ข้อสังเกตว่า “ถ้าสตรีสมรสแล้วเรียกสิทธิจัดการทรัพย์สินเท่าเทียมสามี จะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการเป็นสามี-ภรรยาครั้งสำคัญ”

สำหรับคุณนิลวรรณ ท่าทีประการเดียวที่แสดงออกเป็นเพียงการตั้งข้อสังเกตต่อเจตนาของผู้เรียกร้อง และประโยชน์ต่อสตรีส่วนใหญ่ที่จะได้รับจากข้อเรียกร้องนั้น (“ถ้อยแถลง” ปีที่ 22 ฉบับที่ 1, 20 เมษายน 2512) เธอเขียนว่า

“---- หากถึงยุคสมัยที่สตรีผู้สมรสจะควรได้สิทธิในการจัดการทรัพย์สิน(บริคนห์) ตามที่สตรี นักกฎหมายกลุ่มหนึ่งช่วยเร่งเร้าแล้ว ผู้มีหน้าที่รักษาระบบและขนบการยุติธรรมของไทยคงจะไม่เพิกเฉย สิ่งเดียวที่เราควรสังวรคือ การใช้สิทธิทางกฎหมายต้องอาศัยความรอบรู้และรอบคอบ สตรีส่วนใหญ่ของเราที่มีใบบัณฑิตสตรีพร้อมแล้วหรือในการใช้สิทธิให้เป็นประโยชน์แก่ความสุขสมบูรณ์ของครอบครัวที่มีลูกเป็นบุคคลที่สาม “

ข้อสังเกตของคุณนิลวรรณต่อการเคลื่อนไหวของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของคณะกรรมการอำนวยการสภาสตรีแห่งชาติ ที่คุณนิลวรรณเป็นกรรมการอยู่ในขณะนั้น ดังปรากฏในรายงานการประชุม เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2512 ที่ประชุมได้ตั้งข้อสังเกตว่า ที่ผ่านมาสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย (ซึ่งเป็นเครือข่ายสมาชิกของสภาสตรีแห่งชาติ) ได้จัดอภิปรายส่วนใหญ่แก่สตรีชั้นสูงมาหลายครั้ง ดังนั้นจึงมอบให้ฝ่ายนิติธรรมพิจารณาให้มีแนวอภิปรายเพื่อให้สาธารณชนเข้าใจกฎหมายและสิทธิของสตรีอย่างถ่องแท้ โดยให้มีแนวเรื่อง ดังนี้

1. ให้ประชาชนทราบว่าสตรีได้รับสิทธิอะไรบ้าง
2. สตรีควรใช้สิทธิอย่างสมบูรณ์อย่างไร
3. มีสิทธิอะไรบ้างที่สตรีควรจะได้รับอีก

ความไม่มั่นใจต่อเจตนาของการเรียกร้องดังกล่าวนี้ คลี่คลายชัดเจนขึ้นในคอลัมน์ถ้อยแถลง ฉบับ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 เธอชี้ถึงจุดอ่อนของการเรียกร้องสิทธิของสตรีในครั้งนี่ว่า ขาดหลักฐานข้อมูล และการทำความเข้าใจกับสตรีส่วนมากผู้จะได้รับผลจากการแก้ไขกฎหมาย เป็นการสะท้อนย้ำถึงแนวคิดของเธอเกี่ยวกับการศึกษาเรียนรู้ของสตรีอีกครั้ง “ถ้อยแถลง” (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร ปีที่ 22, ฉบับที่ 6, 25 พฤษภาคม 2512) ฉบับนั้นระบุว่า

“--สตรี” แนวหน้า” ในการเรียกร้อง จึงมีหน้าที่ต้องอธิบายแจ่มแจ้งและเสนอข้อเขียนที่ต้องการแก้ไขให้รู้ชัดต่อไปด้วย มิเช่นนั้นจะเป็นเช่นตึกทองไหมโรงชวนคนเข้าดูละคร ทั้งที่ยังแต่งบทไม่เสร็จ ปล่อยแต่ตัวออกแขกมาเจรจาสองสามภาษา ถ้าผู้ดูไม่รู้เรื่อง ก็คงจะหนุ่นได้ไม่เต็มทีเพราะเมืองไทยเรานี้ สตรี

สมรสแล้วมีจำนวนนับล้าน ไม่มีทางจะไปฟังอภิปรายตามไฮเดิลเบิร์ก ๆ หรือในสถานสมาคมสตรีชั้นนำ”

นอกจากนี้ เอกสารจดหมายเหตุสภาสตรีแห่งชาติ ขึ้นหนึ่ง ได้ระบุถึงความคิดเห็นของคุณนิลวรรณ ต่อกรณีนี้เป็นสิ่งยืนยันได้ระดับหนึ่งถึงแนวคิดที่เธอมีต่อการเรียกร้องสิทธิของสตรีทางกฎหมายดังกล่าว ในบทความเรื่อง สี่ชั่วโมงแห่งความประทับใจ รายงานถึงการอภิปรายเกี่ยวกับขอบเขตการดำเนินงานของสภาสตรีฯ ซึ่งคุณนิลวรรณเข้าร่วมอภิปรายในฐานะประธานกรรมการบริหารเมื่อปี พ.ศ.2512 โดยผู้เขียนผู้ใช้นามว่า “หนึ่งในฝ่ายวิชาการ” ระบุถึงข้อคิดเห็นของคุณนิลวรรณเรื่องการที่สตรีเรียกร้องสิทธิทางกฎหมายเพิ่มเติม(จดหมายเหตุสภาสตรีแห่งชาติในพระ

บรมราชินีนาถ 5 ธันวาคม 2512) ความว่า

“สตรีไทยพึงสังวรณว่า กฎหมายย่อมมีส่วนเกิดจากจารีตประเพณี ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทาง กฎหมายควรพิจารณาให้รอบคอบว่าจารีตประเพณีในความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง สามัญชน ไทยๆ เรายัง เปลี่ยนไปหรือสมควรจะโน้มนำให้เพิ่มสิทธิทางกฎหมายแก่สตรีหรือไม่ “

ข้อกฎหมายที่ถูกนำมาเป็นข้อเรียกร้องนี้เป็นข้อกฎหมายที่บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และบรรพ 6 ก่อนหน้านี้ได้เคยมีดำริที่จะปรับปรุงให้มีความชัดเจนเหมาะสมยิ่งขึ้นตั้งแต่รัฐบาลชุดก่อนปฏิวัติเมื่อปี พ.ศ.2501 โดยประธานสำนักวัฒนธรรมหญิง คือ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ได้ผลักดันให้ผู้แทนสตรีเข้าร่วมแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ซึ่งประกอบด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องประเด็นต่อไปนี้

1. การจดทะเบียนสมรส
2. ทรัพย์สินระหว่างสามีและภรรยา
3. สิทธิในการทำนิติกรรมของหญิงมีสามี
4. เหตุแห่งการฟ้องหย่า
5. ค่าเลี้ยงดู และ
6. เกี่ยวกับเรื่องบุตรนอกกฎหมาย

ในระยะต่อมาสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายได้ดำเนินการโดยการยื่นข้อเสนอโดยตรงต่อนายกรัฐมนตรี จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นข้อเสนอเพื่อแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 (พ.ศ.2478) 5 รายการ ซึ่งผลจากการดำเนินการนี้ คอลัมน์ปริทัศน์ ของ สตรีสาร ได้รายงานข่าวอย่างละเอียดในทุก ๆ เรื่อง โดยได้รายงานถึงข้อพิจารณาของคณะกรรมการปรับปรุงกฎหมาย ที่ต้องคำนึงถึง คือ สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน การยกระดับขั้นของสังคม ต้องคำนึงถึงศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย ขณะเดียวกันก็จะพิจารณาให้เหมาะสมแก่กาลสมัยทัดเทียมนานาอารยประเทศ โดยใช้กฎหมายของต่างประเทศมาพิจารณาประกอบด้วย

ส่วนประเด็นการจัดการทรัพย์สินของสตรีมีสามี ที่สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย เสนอให้แก้ไข คณะกรรมการที่นายกรัฐมนตรียมอบหมายเห็นว่าต้องคงไว้ตามเดิม เพราะเมื่อได้พิจารณาโดยรอบคอบแล้ว เห็นว่าระบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน (พ.ศ.2512) เหมาะสมกับสภาพของสังคมดีอยู่แล้ว เป็นอันว่าข้อเสนอของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายไม่ได้รับการตอบสนองจากฝ่ายบ้านเมืองในขณะนั้น

อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมาได้มีการเคลื่อนไหวในเรื่องนี้อีกครั้งในปี พ.ศ.2517 โดย

นางจันทนี สันตะบุตร สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และในฐานะนายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย จนกระทั่งสามารถแก้ไขกฎหมายตามข้อเรียกร้องได้สำเร็จ ด้วยข้อเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 1474 ว่า ในกรณีที่สินบิณฑกมีเอกสารลงชื่อสามีหรือภริยาแต่ฝ่ายเดียว สามีหรือภริยาย่อมจำหน่ายหรือทำนิติกรรมใด ๆ อันเกี่ยวกับสินบิณฑกนั้นได้เองโดยมิต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่ง

แนวคิดที่ 3 สิทธิของหญิงบริการ

คุณนิลวรรณ ได้แสดงทรรศนะต่อเรื่องสิทธิของหญิงบริการ โดยกล่าวว่า การแก้ปัญหาโสเภณี เป็นภาระร่วมกันของสังคมทุกส่วน การจดทะเบียนโสเภณีไม่ใช่ทางแก้ปัญหาการซื้อขายบริการทางเพศหรือการแก้ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคทางเพศสัมพันธ์

ในปี พ.ศ.2517 คอลัมน์ปริทัศน์ รายงานข่าวความเคลื่อนไหวที่จะให้มีการจดทะเบียนโสเภณี ผู้เสนอความคิดนี้คือ ประธานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสตรี ในขณะนั้น โดยมีข้อเสนอปลีกย่อยให้แก้ไข พ.ร.บ. ปราบการค้าประเวณีและสถานบริการต่าง ๆ เสียใหม่ รวมทั้งควรกลับไปให้มีการจดทะเบียนหญิงโสเภณีขึ้นอีก โดยให้เหตุผลว่าเพื่อจะควบคุมมิให้มีการกดขี่ แสวงประโยชน์และเป็นทางป้องกันกามโรค

การเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ได้รับการต่อต้านจากหลายฝ่าย ดังที่ สตรีสาร ประมวลไว้ในคอลัมน์ปริทัศน์ เช่น หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ *มหาวิทยากร* เสียดสีเรียกชื่อ คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติว่า เป็นกรรมการส่งเสริมสวัสดิการโสเภณีแห่งชาติ และให้ความเห็นว่า แนวคิดนี้ไม่ได้แก้ ปัญหาโสเภณี และไม่ได้มีเจตนาดีต่อสตรีทั้งปัจจุบันและอนาคต เป็นการจุดตั้งฐานะของสตรีให้ตกต่ำลงไปสู่ยุคทาสที่สตรีเป็นสินค้าหนังสือพิมพ์รายวัน *ประชาชาติ* แสดงความเห็นในหัวข่าว “จดทะเบียนโสเภณีคือการทำผู้หญิงให้เป็นปศุสัตว์” ว่า “การสมัครใจเป็นเองหรือพ่อแม่ขายให้เป็นโสเภณีก็ตาม ล้วนมาแต่เหตุของความยากจนเป็นสาเหตุใหญ่มากกว่าเหตุเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือความเชื่อ ความโง่งมที่ว่ากัน การเสนอแก้ปัญหโสเภณีด้วยวิธีการให้จดทะเบียนดังที่พยายามจะทำการ นอกจากจะแสดงความไม่จริงจังต่อการแก้ไขปัญหให้กับประชาชน ซ้ำเป็นทัศนะอันเลวทรามในการมองผู้หญิง ด้วยการเรียกร้องให้ตีตราผู้หญิงราวกับ ปศุสัตว์”

ในขณะเดียวกัน นางสุภัทรา สิงหลกะ จากสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ให้ทัศนะว่า มิควรให้หญิงโสเภณีต้องมีชนกติดหลัง ถ้าจะจดทะเบียน ให้จดทะเบียนสำนักบริการ ไม่ใช่จดทะเบียนผู้หญิง ด้วยจะเป็น

อุปสรรคอย่างแรงเมื่อต้องการกลับตัว ส่วนเรื่องการควบคุมเรื่องความปลอดภัยของหญิงบริการว่าควรให้ตำรวจหญิงทำหน้าที่ ไม่ใช่ตำรวจชายและต้องมีมาตรการปราบผู้แสวงประโยชน์จากโสเภณีให้หมดสิ้นลง คุณนิลวรรณได้แสดงความคิดเห็นต่อท้าย เป็นหมายเหตุบรรณาธิการต่อกรณีนี้(หมายเหตุบ.ก. “ปริทัศน์ “ สตรีสาร ปีที่ 26 ฉบับที่ 48,10 มีนาคม 2517) ว่า

“ปัญหาสังคมเรื่องนี้ ที่จริงได้มีการประชุมสัมมนาทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายเอกชนมากมายหลายครั้ง เป็นปัญหาระดับโลก ถกเถียงหาทางแก้กันจนถึงองค์การสหประชาชาติ โดยคณะกรรมการธิการ สถานภาพสตรีได้กำหนดไว้ในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของสตรีแล้วว่า จะต้องจับเกี่ยวกับการค้าหญิง ตลอดถึงการแสวงประโยชน์จากการโสเภณี แล้วอยู่ ๆ ทำไมกรรมการสวัสดิภาพสตรีฯ สภาสังคมสงเคราะห์ของเมืองไทย จึงจ้วงเจี๊ยะมาจากที่ไหนแล้วลุกขึ้นจับเคียวจะให้ผู้หญิงไทยไปจดทะเบียนอาชีพโสเภณีก็ไม่รู้ซี”

การเคลื่อนไหวของฝ่ายที่ต้องการให้มีการจดทะเบียนหญิงบริการ ที่เป็นความคิดของบุคคลในสภาสังคมสงเคราะห์และสมาชิกสมานิติบัญญัติฯ กระทำไปถึงชั้นเสนอเป็นพระราชบัญญัติ 2 ฉบับ เข้าสู่การประชุมสมานิติบัญญัติเมื่อ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 คือ ร่างพ.ร.บ. การค้าประเวณีและร่าง พ.ร.บ.สงเคราะห์สตรีบางประเภท แต่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภาทั้งสองฉบับ ทำให้สมานิติบัญญัติฯสตรีออกมาแสดงบทบาทเรียกร้องให้มีการทบทวนกฎหมายเกี่ยวกับการค้าประเวณี โดยคุณหญิงสุภาพ วิเศษสุรการ สมาชิกสมานิติบัญญัติแห่งชาติและเป็นกรรมการสภาสตรีแห่งชาติอยู่ด้วยในขณะนั้น ได้เสนอญัตติต่อคณะกรรมการพัฒนาธรรมและสังคมให้ศึกษาปัญหาเรื่องหญิงค้าประเวณี ขอให้กรรมการแสดงบทบาทในเรื่องนี้ โดยขอให้ทบทวนในประเด็นต่อไปนี้

1. การค้าประเวณีควรถือว่าเป็นความผิดทางอาญาหรือไม่
2. ควรแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการค้าประเวณีซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณีและพระราชบัญญัติสถานบริการอย่างไร
3. จะมีมาตรการอย่างไรในการป้องกันการล่อลวงหญิง หรือการซื้อขายบริการเพื่อการค้าประเวณี และ
4. จะมีมาตรการอย่างไรในการช่วยเหลือหญิงเหล่านั้น

แนวความคิดเรื่องการจดทะเบียนโสเภณีนี้ ต่อมาได้มีการเสนอเป็นร่างกฎหมายเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร ในปี พ.ศ. 2524 โดยร่างกฎหมายดังกล่าวส่วนหนึ่ง ในมาตรา 9 ระบุว่า --หญิงที่จะสมัครเป็นโสเภณีต้องมีคุณสมบัติ 1. อายุไม่ต่ำกว่า 17 ปีบริบูรณ์ 2. ไม่เป็นโรคติดต่อเช่น กามโรค 3. ได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ 4. หญิงอายุต่ำกว่า 17 ปีต้องมีหนังสืออนุญาตจากบิดามารดา หรือผู้ปกครอง-- ซึ่งคุณนิลวรรณได้โจมตีแนวคิดนี้ ว่า เป็นการรื้อฟื้นระบบการซื้อขายสตรีเป็นทาสด้วยในรูปแบบใหม่ (“ ถ้อยแถลง” สตรีสาร , 11 ตุลาคม 2524) เธอกล่าวว่า

“ร่างกฎหมายฉบับนี้สะท้อนความคิดวิปริตของสมาชิกสภาผู้แทนฯที่นิยมการกดขี่ทางเพศได้ถนัด ผู้เปิดเผยข้อความในร่างก.ม.กล่าวด้วยว่า ตามข้อ 4. นั้นถ้าเกิดมีคนหลอกลวงเด็กหญิงอายุ 8-9 ขวบว่าจะพาไปทำงานขายอาหาร แล้วพาไปเข้าโรงโสเภณี แค่มียาลยพิมพ์นิ้วมือประทับ เด็กหญิงวัย 8-9 ขวบก็กลายเป็นหญิงบริการทางเพศตามกฎหมายได้ทันที”

“อนิจจา!”

แนวคิดที่ 4 สตรีพึงมีสิทธิในร่างกายของตนเอง

การนำเสนอแนวคิดนี้ของคุณนิลวรรณสามารถจำแนกได้เป็น 2 แนวคิดย่อย ได้แก่ สตรีกับการวางแผนครอบครัว และสตรีกับการทำแท้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สตรีกับการวางแผนครอบครัว

ในความเห็นของคุณนิลวรรณการวางแผนครอบครัวควรเป็นภาระร่วมกันของทั้งสามีและภรรยา มิใช่ภรรยาฝ่ายเดียวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาทในการให้สุศึกษาแก่สตรีผู้ต้องการวางแผนครอบครัว โดยสมัครใจ ส่วนผู้ชายผู้มีส่วนในการเกิดบุตรหากไม่ต้องการเลี้ยงดูก็ควรไปทำหมันเสีย

ระหว่างอยู่ในหน้าที่หัวหน้าคณะปฏิวัติ จอมพลถนอม กิตติขจร ได้กล่าวปราศรัยในที่ประชุมเรื่องคณะกรรมการสตรีกับการวางแผนครอบครัวเมื่อ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2515 ให้ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องในแวดวงคณะกรรมการสตรีพิจารณาเรื่องการวางแผนครอบครัว และได้แถลงถึงนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว เข้าเป็นนโยบายของชาติตั้งแต่วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2513 และว่า การรู้จักระยะเวลาและจำนวนบุตรที่ควรมีเป็นสิ่งผ่อนภาระ รัฐบาล

ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน กรมอนามัยก็ได้เริ่มดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างงานอนามัยแม่และเด็กและงานวางแผนครอบครัว มีระยะโครงการสั้น ๆ 2 ปี นับจากปีพ.ศ. 2515-2517 โดยเริ่มดำเนินการในเขตชนบท 4 จังหวัด ในนโยบายการวางแผนครอบครัวนั้นระบุว่า การให้บริการวางแผนครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพได้ด้วยการแนะนำชักจูงใจสตรีให้รู้จักการเว้นระยะหรือยุติการมีบุตร โดยเลือกโอกาสในเวลาที่สตรีมีความต้องการเว้นระยะการตั้งครรภ์หรือยุติการมีบุตรมากที่สุด ซึ่งได้แก่ระยะที่กำลังตั้งครรภ์ หรือระยะหลังคลอดใหม่ ๆ พร้อมทั้งให้บริการวางแผนครอบครัว เมื่อสตรีพร้อมที่จะรับบริการ

ข่าวนี้ได้รับการรายงานในคอลัมน์ปริทัศน์ โดยที่คุณนิลวรรณได้แสดงความเห็นเป็นหมายเหตุ บ.ก. ต่อท้าย เป็นเชิงไม่เห็นด้วยกับนโยบายที่มุ่งเน้นไปที่สตรีให้เป็นฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียวในการควบคุมการมีบุตร (หมายเหตุ บ.ก. , “ปริทัศน์” , สตรีสาร , 10 กันยายน 2515) เธอเขียนว่า

“นำแปลกในที่ในการกล่าวนโยบายหรือการโฆษณาประชาสัมพันธ์แถลงสรรพคุณการวาง
แผนครอบครัว เป้าหมายที่ทะเยอทะยานไปที่ สตรี ทั้ง ๆ ที่ฝ่ายรับผิดชอบสำคัญทำให้เกิดบุตรคือ ผู้ชาย
แต่เราไม่มีใครจะได้ฟังเลยว่า ผู้ชายต้องรับผิดชอบในการวางแผนครอบครัวอย่างไรบ้าง ตามประสบ
การณ์ของ ผู้ทำงานสังคมสงเคราะห์ ละแวกผู้มีรายได้น้อยในแหล่งเสื่อมโทรม ผู้ชายมักเร่รอน
ทำให้น้องต้องตั้งครกอุ้มท้องให้กำเนิดบุตรโดยไม่รับผิดชอบช่วยเหลือเลยดู มีนับด้วยจำนวนหมื่นจำนวน
แสนราย

นำถามว่า ท่านผู้มีหน้าที่กวดขันการชะลอการเกิดเคยคิดเร่งเร้าให้ผู้ชายประเภทนี้ทำหมันเสีย
บ้างหรือไม่ เพื่อสกัดการให้กำเนิดบุตรที่ผู้ชายไม่ต้องการเลี้ยงดู แต่ผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องรับภาระเลี้ยง
ดูไปตามยถากรรม จนมีจำนวนเด็กที่จะเติบโตอย่างไม่สมบูรณ์ทั้งกายใจ กลายเป็นพลเมืองที่ไม่มีคุณ
ภาพอยู่เป็นอันมากขณะนี้

เราขอเสนอให้ทางการวางแผนครอบครัวเรียกร้องให้ผู้ชายเป็นฝ่ายคุมกำเนิดแทน การทำ
หมันในชายไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องอาศัยบริการที่สิ้นเปลืองมากเท่าการเร่งเร้าให้สตรีเป็นฝ่ายใช้อุปกรณ์
หรือกินยากันกำเนิด ทั้ง ๆ ที่ยังมีข้อโต้แย้งไม่ยุติว่า ยาคุมกำเนิดเป็นอันตรายได้ “

ข้อคิดเห็นของคุณนิลวรรณ ได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชนร่วมสมัยบางฉบับ เช่นในหนังสือพิมพ์
มหาชน ฉบับที่ 10 ประจำเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 รวมทั้งจากผู้อ่านสตรีสารเอง ในถ้อยแถลง
ฉบับ 3 ธันวาคม พ.ศ.2515 คุณนิลวรรณประกาศย้ำอีกครั้งว่า

“—ผู้ชายที่ไม่รับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร จงรีบทำหมันเสีย”

และในเวลาเดียวกันนี้คุณนิลวรรณได้โจมตีความคิดในการควบคุมจำนวนประชากรด้วยการใช้ยาคุม
กำเนิด ว่าเป็นการสร้างกระแสเรื่องประชากรจะล้นโลก เพื่อเป็นเครื่องมือเชิงธุรกิจของฝ่ายผู้ค้ายาคุมกำเนิด
 (“ถ้อยแถลง”, สตรีสาร , 8 มิถุนายน 2512) เธอเขียนว่า

“—ขณะนี้ปัจจุบันมีผู้ป่าวประกาศทฤษฎีพลเมืองจะล้นโลก แย่งกันกิน แย่งกันอยู่ แย่งกัน
ได้ดีมีสุข นักอุตสาหกรรมผลิตอุปกรณ์ยับยั้งการเกิด คำนวณแล้วก็กระตุ้นให้พลโลกชะลอการเกิดกัน
เถิด ผู้อยู่ในขบวนการผลิตและการขายจะได้ดีมีสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก

มูลฐานความคิดที่ว่าชะลอการเกิดแล้วจะช่วยบรรเทาความเหลื่อมล้ำในสมดุของการอยู่
ดีมีสุขแก่ชาวบ้านชาวเมืองเป็นข้อยังถกเถียงกันได้ไม่รู้จบ และตั้งอยู่บนจินตนาการยิ่งกว่าความจริงแท้
และในหลายประเทศที่ว่าชะลอเกิดได้ผลเป็นอุปเท่ห์ของการประชาสัมพันธ์ที่รวมเอาการทำแท้งไป
รวมไว้ในสถิติของการชะลอการเกิดต่างหาก—

ประเทศก้าวหน้ากับประเทศอยากจะทำเขาก้าวหน้านั้นเหมือนนกอินทรีกับนกกระจอก ย่อมบิน
ต่างระดับกันตลอดเวลา”

สตรีกับการทำแท้ง

คุณนิลวรรณต่อต้านอย่างรุนแรงต่อกลุ่มผู้มีความพยายามเสนอให้กฎหมายเปิดทางให้ทำแท้งได้ สะดวกขึ้น เธอเห็นว่าเป็นความคิดที่ขาดความรับผิดชอบ หากไม่ต้องการให้มีการเกิดก็ควรควบคุมพฤติกรรมทางเพศมากกว่าปล่อยให้มีการเกิดแล้วฆ่าเสีย

สตรีสาร นำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิในร่างกายของสตรีขึ้นอีกครั้งหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2518 อันเป็นปรากฏการณ์ที่มีผลมาจากการเคลื่อนไหวของขบวนการปลดปล่อยสตรีในสหรัฐอเมริกา คุณนิลวรรณนำเสนอข่าวนี้ในลักษณะของการประมวลพรรณนาทั้งฝ่ายเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการทำแท้ง สืบเนื่องจากที่ก่อนหน้านี้ศาลสูงสหรัฐฯ ได้พิพากษาให้สตรีทำแท้งได้เสรีขึ้น ซึ่งผลจากคำพิพากษานี้ทำให้มีการทำแท้งที่ถูกต้องตามกฎหมายเพิ่มขึ้นอย่างมากถึงปีละ 700,000 ราย ทำให้บรรดาผู้ต่อต้านตื่นตัวกันทั่วประเทศ และพยายามจะให้มีการแก้ไขกฎหมาย ครั้นมีการสำรวจประชามติ ปรากฏว่า 64% เชื่อว่าการทำแท้งเป็นเรื่องของผู้หญิงกับหมอของเธอจะตกลงกันโดยเฉพา และ 5.2% เท่านั้นต้องการให้รัฐออกกฎหมายควบคุม (“ปริทัศน์” สตรีสาร, 13 เมษายน 2518)

สำหรับประเทศไทย ภายใต้นั้นยังไม่มี การพูดถึงปัญหาการทำแท้งอย่างกว้างขวางนัก มีเพียงสตรีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรายหนึ่งเคยหยิบยกปัญหาขึ้นพูด แต่สตรีที่มีบทบาทในกระบวนการเรียกร้องสิทธิเสมอภาคกลุ่มต่างๆ ยังมีได้มีความเห็นอย่างเปิดเผย และมีกลุ่มแพทย์และนักสังคมสงเคราะห์อภิปรายกันเป็นครั้งคราวเท่านั้น (“ปริทัศน์” สตรีสาร , 13 เมษายน 2518)

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2524 ได้มีการเสนอร่างกฎหมายขยายขอบเขตให้สตรีมีครรภ์ทำแท้งได้ง่ายขึ้น เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรจนผ่านขั้นรับหลักการ โดยผู้ขอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญามาตรา 305 ให้เหตุผลว่ากระทำเพื่อสุขภาพทางจิตของสตรี นอกไปจากสุขภาพทางกายที่กำหนดไว้ในกฎหมายเดิม และเพื่อให้สตรีที่คุมกำเนิดแล้วไม่ได้ผล สามารถใช้วิธีทำแท้งได้

ต่อกรณีนี้คุณนิลวรรณ ต่อต้านอย่างรุนแรงติดต่อกันหลายฉบับ เช่นใน “ถ้อยแถลงฉบับ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2524 เธอเขียนว่า

“---ถ้าสภาผู้แทนฯผ่านวาระที่ 2 ที่ 3 ออกมาเป็นกฎหมายใช้บังคับได้ ก็เท่ากับยอมรับว่าการวางแผนครอบครัวที่ใช้เงินงบประมาณแผ่นดิน และทุนช่วยเหลือของต่างประเทศไปมากมายนั้นล้มเหลวหรือได้ผลไม่ทันใจ (ใครก็ไม่ทราบ) ไม่เคยมีเหตุผลอธิบายอันแจ่มชัดว่า จำเป็นขนาดไหนที่ประเทศไทยเมืองพุทธศาสนาจึงจะต้องเร่งลดจำนวนคนเกิดโดยการยอมฆ่าทารกในครรภ์ได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกไปจากที่มีการอนุญาตให้ทำได้ในบางกรณีอยู่แล้ว นักเศรษฐศาสตร์มักพูดว่า เพราะพลเมืองเพิ่มมากรวดเร็วจะไม่พอกินพอใช้ จึงต้องควบคุมการเกิด ธนาคารโลกก็ถือเป็นเงื่อนไขประการหนึ่งว่า ถ้าจะกู้เงินมาพัฒนาเศรษฐกิจก็ต้องมีนโยบายคุมกำเนิดพลเมืองด้วย มิเช่นนั้นเขาก็จะคุมไกเศรษฐกิจของลูกหนี้ได้ไม่ถนัด หญิงเป็นผู้สมัครก็เป็นฝ่ายจะต้องได้รับผลสืบเนื่องภายหลังการทำแท้งไปอีกนาน ในขณะที่ชายผู้เป็นฝ่ายก่อชีวิตในครรภ์ ไม่ต้องรับทุกข์ทรมานใด ไม่มีกฎหมายใดบังคับชายต้องทำหมัน---

ร่างกฎหมายทำแท้งดังกล่าวได้ผ่านมติของที่ประชุมสภาผู้แทนฯ ในวาระที่ 2 และวาระที่ 3 ด้วยคะแนนเสียงเห็นชอบ 79 เสียง คัดค้าน 3 เสียง และไม่ออกเสียง 68 เสียง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้ในกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเองก็ยังไม่มีความมั่นใจในร่างกฎหมายดังกล่าว ในความเห็นของคุณนิลวรรณ ความคิดที่ให้มีการออกกฎหมายอนุญาตให้มีการทำแท้งสะดวกขึ้นเป็น “ความคิดวิบัติ” (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร ปีที่ 35, ฉบับที่ 2, 11 ตุลาคม 2524) นอกจากเป็นการอนุญาตให้มีการฆ่าทารกอย่างถูกกฎหมาย แล้วยังกีดกันพยาบาลและผดุงครรภ์มิให้เข้ามามีส่วนให้บริการทำแท้ง เธอกล่าวว่า

“เป็นอันว่าจะได้ผูกขาดกันอยู่ในเจ็อมมือแพทย์ชั้น 1 สาขาเวชกรรม สมกับที่ได้พยายามปลุกปล้ำให้เกิดการแก้ไขกฎหมายกันเต็มกำลังวังชา หมอสูติกรรมที่ชอบทำแท้งน่าจะเปลี่ยนชื่อเป็นหมอฆาตกรรมเสียรู้แล้วไป และต่อไปจำได้รู้สติดีด้วยว่าจำนวนผู้ไปทำแท้งกับผู้มิใช่แพทย์เวชกรรมจะลดลงจริงหรือไม่ รายได้ของโรงหมอเอกชนที่มีสิทธิทำแท้งง่ายจะเพิ่มขึ้นเพียงใด ส่วนหมอโรงพยาบาลของรัฐจะดูแลผู้ยากจนที่ไปขอทำแท้งได้ทั่วถึงจริงหรือไม่ ก็คงจะได้อีก”

อย่างไรก็ตามแนวความคิดต่อต้านการทำแท้งที่คุณนิลวรรณแสดงออกผ่านหน้า “ถ้อยแถลง” และข้อเขียนทำนองเดียวกันในลักษณะอื่นก็ได้รับการโต้แย้งจากผู้อ่าน สตรีสารเอง อยู่บ้าง เช่นจดหมายของผู้อ่านที่ใช้ชื่อว่า “ผู้ที่ผิดหวังในสตรีสาร” มีข้อความตอนหนึ่งเขียนตัดพ้อต่อคุณนิลวรรณว่า ไม่ได้ให้ความเห็นใจผู้ที่ต้องประสบเคราะห์กรรมหากต้องตั้งครรรภ์นอกสมรส ผู้อ่านคนดังกล่าวเขียนว่า

“รู้สึกว่าคุณจะต่อต้านรุนแรงมากไปหน่อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคุณเองไม่เคยตกอยู่ในสภาพลำบากจนถึงขั้นต้องคิดทำแท้ง ไม่เคยแม้แต่จะมีความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ถ้าตนประสบปัญหาจะแก้ปัญหาอย่างไร คุณก็คล้ายกับคุณจำลอง ศรีเมือง ตรงที่ไม่เคยมีลูกและไม่มีโอกาสจะมี จึงนึกถึงแต่บาปและฆาตกรรม แต่ถ้าปล่อยเด็กที่พ่อแม่ไม่ต้องการออกมาให้มีชีวิตจะไม่บาปกว่าหรือ จะไม่เป็นการฆ่าเขาทั้งเป็นหรือ ถ้าพ่อแม่ไม่อาจเลี้ยงดูให้ดี และกลายเป็นเด็กมีปัญหา กลายเป็นคนพิการทางจิตใจ

“คนที่ท้องก่อนแต่งงานนั้น ไม่ใช่ผู้หญิงที่ “มั่งง่าย” เสมอไป อย่างที่ใครคนหนึ่งเขียนลงหนังสือของคุณ ดิฉันไม่เคยอยู่ในสภาพนั้นก็จริง แต่ก็ขอแก้ตัวแทน ผู้ที่เรียกผู้หญิงที่ถูกบังคับหรือยินยอมด้วยความบริสุทธิ์ใจต่างหากที่น่าจะถูกเรียกว่า ขนานนามคนอื่นด้วยความมั่งง่าย ดิฉันรู้สึกเสียใจที่สตรีสารกลายเป็นที่ ระบายอารมณ์ ของคนไม่กี่คนสตรีสารไม่ยกใช้หนังสือที่ เข้าข้างผู้หญิงและเชียร์ผู้หญิงเสียแล้ว บางทีสตรีสารอาจจะหัวโบราณเกินไป หรือไม่ดิฉันก็สมัยใหม่เกินไป

“สงสัยเหลือเกินว่า พวกคุณที่เกลียดกฎหมายทำแท้งอย่างเข้ากระดูกดำนี้ ถ้ากลับไปเป็นสาว แล้วเกิดผิดพลาดต้องท้องไม่มีพ่อ คุณจะตาคหน้าอ้อมท้องแล้วก็เลี้ยงลูกจนโตโดยที่หัวเมืองเขตราน้ำคุณว่า มั่งง่าย ต้องทรมาณใจชั่วชีวิต เพราะความผิดครั้งเดียวนี้อะไรหรือ? ---”

คุณนิลวรรณได้ตอบจดหมายจากผู้อ่านฉบับนี้ ยืนยันความคิดเดิมและยอมรับว่า เธออาจเป็นคนหัวโบราณในความหมายของผู้อ่านคนดังกล่าว และชี้แจงถึงเหตุผลที่เธอมีความเห็นเช่นนั้น (“ถ้อยแถลง “สตรีสาร” , 25 ตุลาคม, 2524) เธอเขียนว่า

“ในชีวิตของคนย่อมมีทั้งสมหวังและผิดหวัง จะให้สมหวังโดยตลอดนั้นคงผิดปกติ ฉะนั้น “คุณ” จะผิดหวังใน บ.ก. บางทีไม่เป็นไรค่ะ ในเรื่องความคิดเห็นโดยสุจริตและคิดจากเหตุและผลที่ใคร่ครวญดีแล้ว มิได้คิดตามท่านผู้ใด ทำให้ บ.ก.แน่ใจว่า แม้จะพูดอีกกี่ร้อยครั้ง ก็คงจะทำให้ “คุณ” ผิดหวังทั้งร้อยครั้ง---

บ.ก. เห็นว่า การแก้ไขให้มีการทำแท้งได้สะดวกเป็นมิดสองคมส่งผลกระทบต่อทั้งข้างดีและข้างร้ายหรือเหมือนการกินยาที่มีผลได้หลายอย่าง ทั้งแก้ไขหายหรือกินแล้วเกิดอาการข้างเคียง (side effect) หรืออาการสืบเนื่อง (after effect) แม้กระทั่งเกิดเป็นผลประปราย (adverse effect) อะไรที่ทำได้ง่ายตายเกินไป มิใช่จะก่อแต่ผลดี ผลเสียย่อมมีเป็นเงาตามตัวอยู่ด้วย ถ้ากรณีนี้ทำให้ บ.ก.สตรีสารเป็นหัวโบราณก็เป็นความพึงใจที่ไม่ขอแลกกับความสมัยใหม่ของท่านผู้ใด”

แนวคิดที่ 5 สตรีนิยมแบบไทย

จากบทบาทของคุณนิลวรรณ ในสภาสตรีแห่งชาติและสมาคมสตรีอุดมศึกษา แนวทางการทำงานเพื่อสตรีเป็นไปในลักษณะของการพัฒนาสตรีในแง่การยกระดับความเป็นอยู่ของและการประกอบอาชีพของสตรีโดยมิได้ทำทลายอำนาจของชายและยังคงถือว่าเรื่องงานบ้านเป็นหน้าที่ของสตรีควรทำได้ ซึ่งน่าจะถือได้ว่าเป็นลักษณะสตรีนิยมแบบไทยโดยไม่จำเป็นต้องเดินตามแนวของต่างประเทศ

องค์กรสตรีใหญ่ ๆ ของไทยในช่วงก่อนพ.ศ. 2500 ประกอบด้วยองค์กรและสถาบันสำหรับสตรีอยู่ 4 แห่ง คือ สมาคมสตรีอุดมศึกษา สมาคมสตรีไทย สหพันธ์กรรมกรหญิง และ สำนัก วัฒนธรรมฝ่ายหญิง คุณนิลวรรณมีส่วนร่วมอยู่ในสมาคมสตรีอุดมศึกษานับแต่เริ่มก่อตั้งและเป็นกรรมการอยู่หลายสมัย ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกับสตรีชนชั้นนำอีกจำนวนหนึ่ง ทำให้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากนักหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยในเวลานั้นในเชิงเสียดสีว่าเป็นการรวมกลุ่มฆ่าเวลาของสตรีในสังคมชั้นสูงเพื่ออวดภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน ไม่ได้มีแนวทางอย่างชัดเจนในการทำงานเพื่อมวลสตรีดังเช่นองค์กรสตรีในต่างประเทศ ดังเช่นคำวิจารณ์ของผู้ใช้นาม “พรณทิพา” ในหนังสือพิมพ์รายปักษ์ ปิตุภูมิ ฉบับวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2497 มีใจความตอนหนึ่งว่า

“---พูดถึงปัญหาสิทธิของสตรีแล้วทำให้ข้าพเจ้าอดไม่ได้ที่จะนึกถึง องค์กร สำหรับสตรีไทยเรา ในปัจจุบันนี้ ใครไม่รู้ย่อมต้องหลงคิดว่าข้างเป็นโชคอย่างเหลือล้นของสตรีไทยเราที่มีองค์กรและสถาบันสำหรับสตรีไทยอยู่ถึง 4 แห่ง คือ สมาคมสตรีอุดมศึกษา สมาคมสตรีไทย สหพันธ์กรรมกรหญิงและ สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง เพราะเพียงแต่นึกถึงนามขององค์กรหรือสถาบันทั้งสี่แห่งนี้ ตลอดทั้งสาขาที่มีอยู่ในต่างจังหวัดอีกแล้ว เราอาจจะเข้าใจผิดไปว่าเป็น องค์กรที่เป็นตัวแทนของสตรีไทย ทำการต่อสู้และรักษาสิทธิผลประโยชน์ของสตรีไทยทั้งมวล เช่นเดียวกันสมาคมหรือองค์กรของสตรีในต่างประเทศบางประเทศ แต่การถกกลับตรงกัน

ข้าม ภารกิจ ที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของบรรดา สถาบัน สำหรับสตรีไทยที่ระบุนามมานี้ หาได้เป็นไปในลักษณะเป็นที่พึง
ของสตรีไทยทั้งหลายไม่ หากเป็นเพียงสิ่งที่ตั้งขึ้นเพื่อให้ชาวโลกได้เห็น ว่า สตรีไทยก็มีสมาคมหรือองค์การอัน
สมัยเหมือนสตรีต่างประเทศเหมือนกัน เท่านั้นเอง

คุณนิลวรรณ ได้แก้คำวิพากษ์วิจารณ์ข้างต้นนี้ อาจด้วยอยู่ในฐานะเป็นสมาชิกสมาคมสตรี 1 ใน 4 ที่
ถูกกล่าวอ้าง และเพราะมีส่วนรู้เห็นการทำงานของแวดวงสตรีชนชั้นกลางและชั้นสูง และในฐานะบรรณาธิการ
สตรีสาร เธอสะท้อนถึงแนวคิดในการทำงานเพื่อสตรีในข้อจำกัดของการ
จัดตั้งองค์กรและตามความเชื่อของตนเองที่แตกต่างจากแนวทางขององค์กรสตรีในบางประเทศ
(นิลวรรณ ปิ่นทอง “ฉันทมิตร” สตรีสาร ,2497) เธอเขียนว่า

“ในเบื้องต้น การที่จะเกณฑ์ให้สมาคมใดทำการโอบอุ้มใครให้เต็มไม้เต็มมือ นั้น เราต้องพิจารณาถึง
วัตถุประสงค์ในการขออนุญาตจดทะเบียนก่อตั้งสมาคมแต่ละแห่งนั้นเสียก่อน เพราะสมาคมเป็นนิติ
บุคคล จะทำการให้ได้ก็เพียงในขอบเขตวัตถุประสงค์ที่ได้จดทะเบียนไว้ การจะเกณฑ์ให้สมาคมนี้
สมาคมนั้นไป “ต่อสู้” กับใครเพื่ออะไรเรื่อยเปื่อยไป เป็นสิ่งที่ไม่มีความทำได้และแม้จะไปอ้างว่าเป็น
“ตัวแทน” ใครอื่นก็ทำไม่ได้อีก จะเป็นได้ก็เพียงแต่เป็นสมาคมที่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์อันได้รับ
อนุญาตไว้เท่านั้น การดำเนินงานต่าง ๆ ของสมาคมเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ ซึ่งที่ประชุมใหญ่
เลือกตั้ง ส่วนที่ประชุมใหญ่นั้นก็เป็นสมาชิกที่สมัครรวบรวมกันก่อตั้งเป็นสมาคม ฉะนั้น อย่างดีที่
สุดกรรมการสมาคมจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนได้ก็ของกลุ่มบุคคลที่รวบรวมกันอยู่ถูกต้องตามกฎหมาย
นั้นแล้วเท่านั้น ถ้าจะไปอ้างเกินกว่านั้น ก็จะเป็นการหลอกลวงประชาชน ซึ่งสมาคมที่ดีย่อมไม่
กระทำเป็นอันขาด---

---ข้าพเจ้ากล้ารับรองได้ว่าบรรดาสมาคมสตรีของเรามีอยู่ในปัจจุบันได้ทำประโยชน์ไปถึง
ชุมชน ตามกำลังความสามารถของแต่ละแห่ง โดยไม่น้อยหน้ากว่าสมาคมสตรีแห่งใดในโลก ---
เพราะเท่าที่ข้าพเจ้าช่วยงานอยู่ในองค์กรและสมาคมสตรีหลายแห่งก็เห็นว่าสมาคมสตรีทำงานกลม
เกลียวประสานกันได้ด้วยดี แม้จะมีฐานะ อาชีพ และ ความรู้ ไม่เหมือนกัน แต่ละสมาคมก็ไม่ถือว่าเป็น
เป็นอุปสรรคอะไรในการช่วยกันทำงานเพื่อส่วนรวมตามกำลังอึดใจของตน และไม่เห็นเป็นความจำ
เป็นอะไรที่จะต้องทำการอย่างที่เราเรียกว่า “ยืนหยัดต่อสู้” เพราะโหวตเช่นนี้ พังคล้ายกับจะให้ช่วย
กันก่อรัฐประหารไปทีเดียว ซึ่งไม่แน่ว่าจะช่วยให้สถานะสตรีได้ดียิ่งกว่าที่สมาคมหลายแห่งช่วยกัน
คนละไม้ละมืออยู่แล้ว---

จากความขัดแย้งทางความคิดดังกล่าวนี้ หลังจากนั้นเพียง 2 ปีก็ได้มีการก่อตั้งสภาสตรีแห่งชาติขึ้น
เป็นองค์กรสตรีระดับชาติขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นการรวมเอาองค์กรสตรีทั้งหลายทั้งในเมืองหลวงและต่างจังหวัด
เข้าเป็นสมาชิก โดยที่คุณนิลวรรณเป็นสตรีผู้หนึ่งที่มีส่วนอย่างสำคัญในการก่อตั้ง และเป็นประธานกรรมการ
บริหาร ตามคำบอกเล่าของคุณหญิงสุภาพ วีระวรรณ ผู้ซึ่งร่วมงานอย่างใกล้ชิดกับคุณนิลวรรณ ในระยะต้น
กล่าวว่างานของสภาสตรีในยุคนั้น คำนึงถึงสถานภาพสตรีในแง่ที่ว่า สตรียังขาดสิ่งใดที่จำเป็นแก่ชีวิต สภาสตรีก็
จะช่วยในสิ่งนั้น เช่น การให้ความรู้ในเรื่องความเป็นอยู่ ความรู้ในการเลี้ยงดูบุตร การอบรม และส่งเสริมอาชีพ
เป็นด้านหลัก โดยเฉพาะการบริการแก่สตรีในชนบท (สุภาพ วีระวรรณฯ, สัมภาษณ์, กันยายน. 2543)

อย่างไรก็ตามการบริหารงานของสภาสตรีแห่งชาติ ในยุคต่อ ๆ มาก็ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปตามบุคคลที่เข้ามาบริหาร จนเมื่อหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีการหยิบยกแนวคิดเรื่องสตรีแนวสังคมนิยม และมีการเผยแพร่กันอย่างกว้างขวางโดยได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดอื่นใหม่และแนวคิดจากขบวนการปลดปล่อยสตรีในประเทศตะวันตก แตกต่างจากการทำงานของสตรีรุ่นก่อน ซึ่งมีสภาสตรีแห่งชาติเป็นตัวแทนองค์กรหนึ่ง ส่วนคุณนิลวรรณเอง มีตำแหน่งอยู่ในสภาสตรีฯถึงปี พ.ศ. 2516 หลังจากนั้นก็ได้เข้าเป็นกรรมการอีก อย่างไรก็ตามในฐานะบรรณาธิการนิตยสารสตรี เธอได้เรียกร้องให้มีการทบทวนเกี่ยวกับสถานภาพสตรีกันเสียใหม่

ในช่วงที่กำลังมีความตื่นตัวเรื่องบทบาทของสตรีในแนวใหม่ และในบรรยากาศที่ สหประชาชาติประกาศให้ปี พ.ศ. 2518 เป็นปีสตรีระหว่างประเทศ (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร. 9 มีนาคม 2518) เธอเขียนว่า

“เรื่องสถานภาพของสตรี สมควรจะได้รับ ความสนใจกันอย่างจริงจัง การพัฒนาสตรีให้มีระดับฐานะน่าพึงใจ จะต้องเริ่มต้นที่ปรับทัศนคติให้ถูกต้องแน่ชัดก่อน และจะต้องมีความร่วมมือร่วมใจกันให้กันทั้งบุรุษและสตรีว่า ถึงเวลาแล้วที่จะสร้างสำนึกใหม่ และแก้ไขการปฏิบัติต่อสตรีที่ยังเหลือมล้ำเสียเปรียบขาดความเป็นธรรม กันทุกระดับและขั้นตอน ผู้มีหน้าที่บริหารบ้านเมืองควรให้ความเอาใจใส่ต่อปัญหานี้อย่างสุจริตใจ และควรมีการวางพื้นฐานในระดับนโยบายให้แน่ชัด เพื่อคลี่คลายไปสู่การวางแผนและการปฏิบัติอย่างจริงจัง การเริ่มต้นที่ถูกต้องเท่านั้นจึงจะนำไปสู่การแก้ไขที่ได้ผลแท้จริง การพัฒนาที่ทำอยู่อย่างผิวเผินขณะนี้ยังมีใช้การยกระดับฐานะของสตรีในความหมายอันแท้จริง--”

จากการตอบจดหมายผู้อ่านผู้ใช้นามว่า “ผู้เริ่มสนใจสตรีสาร” ถึงข้อสังเกตกรณีนิตยสารสตรีที่นำเสนอบทบาทของสตรีในบ้าน ขนานไปกับเรื่องบทบาทสตรีนอกบ้าน ซึ่งสตรีสารก็อยู่ในข่ายนั้น ว่าเป็นนิตยสารที่มุ่งให้สตรีเพศถูกกดขี่มากยิ่งขึ้น เพราะต้องรับภาระงานทั้งสองด้าน แทนที่จะชี้ให้เห็นปัญหาความด้อยสถานภาพและแนะแนวทางแก้ปัญหา นั้น คุณนิลวรรณได้ตอบปัญหานี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่แตกต่างจากแนวคิดสตรีนิยมแบบตะวันตกบางกระแสที่ถือว่า หน้าที่ในบ้านของสตรีเป็นรูปแบบหนึ่งของการกดขี่ทางเพศ และน่าจะเป็นข้อสรุปเกี่ยวกับแนวคิดสตรีนิยมแบบไทยของคุณนิลวรรณได้ ส่วนหนึ่ง (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร. 7 สิงหาคม 2526)

เธอกล่าวว่า

“--การทำกับข้าว จัดบ้านเรือน เลี้ยงลูก เย็บปักถักร้อย ฯลฯ เป็นหน้าที่ของสตรีฐานเป็นผู้ครองเรือน ไม่ใช่เรื่องกดขี่ทางเพศ เป็นเรื่องของศาสตร์และศิลป์ และขณะนี้ผู้ชายก็เข้าช่วยทำงานบ้านและช่วยเลี้ยงลูกกันมากขึ้นแล้ว เป็นการเฉลี่ยความรับผิดชอบให้เสมอภาคกันในการครองเรือน

การกดขี่ทางเพศ น่าจะเป็นเรื่องเช่นการหลอกหลวงสตรีไปเป็นโสเภณี การใช้แรงงานสตรีอย่างเอา راحتเอาเปรียบ หรือใช้ร่างกายเนื้อหนังของสตรีเพื่อเกิดผลประโยชน์แก่ผู้ใช้

สตรีที่เป็นภรรยาเป็นมารดา นับได้ว่าเป็นสถานภาพอันสมควรได้รับยกย่องนับถือและคุ้มครอง กฎหมายแพ่งที่แก้ไขใหม่ก็ได้ให้สิทธิแก่ภรรยาเพิ่มขึ้น เป็นต้น “

2.2 หน้าที่ของสตรีในฐานะพลเมือง

จากการนำเสนอเนื้อหาของ สตรีสาร พบว่าคุณนิลวรรณได้กระตุ้นให้สตรีตระหนักถึงหน้าที่อันพึงมีต่อสังคมโดยส่วนร่วม ในเรื่องต่อไปนี้

2.2.1 สตรีถึงบริโภคอย่างคำนึงถึงเศรษฐกิจของชาติ

2.2.2 สตรีพึงเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ

สตรีพึงบริโภคอย่างคำนึงถึงเศรษฐกิจของชาติ

ภาพลักษณ์ของคุณนิลวรรณ เป็นสตรีชนชั้นกลางผู้ได้รับสถานภาพทางสังคมสูงจากผลของการทำงาน แต่ในขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์ที่เธอควบคุมกลับแสดงออกและมีเป้าหมายทางค่านิยมที่ต้องการให้ผู้อ่านบริโภคอย่างประหยัด นับแต่การลงทุนด้านการผลิตนิตยสาร ซึ่งในอดีตคุณนิลวรรณเห็นว่า ควรมีโรงพิมพ์เป็นของตนเองเพื่อลดต้นทุนระยะยาว การไม่ทุ่มกับการตกแต่งรูปลักษณ์ของหนังสือเพื่อดึงดูดโฆษณา และคุณนิลวรรณเองทำงาน 2 ตำแหน่งคือบรรณาธิการและผู้จัดการสำนักพิมพ์ โดยรับค่าตอบแทนเพียงตำแหน่งเดียว

เนื่องจาก สตรีสาร กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นสตรี โดยมีได้จำกัดเนื้อหาว่าเป็นสตรีในกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ดังที่ปรากฏในเนื้อหาที่บรรจุเรื่องความรู้และความคิดสำหรับสตรีทุกวัย กลุ่มสตรีเหล่านี้เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ค่อยขยายออกไปเมื่อ สตรีสารมีอายุมากขึ้น และการที่สตรีมีส่วนกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการครองเรือนมากกว่าชายโดยทั่วไป อันเป็นการจับจ่ายใช้สอยปัจจัยในการครองชีพและการแต่งกายของสตรีที่เกี่ยวข้องไปถึงเศรษฐกิจของชาติ จึงเป็นคำอธิบายว่า เหตุใด คุณนิลวรรณ จึงเพ่งเล็งการบริโภคของสตรีว่ามีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของส่วนรวม

จากการศึกษาพบว่า การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการบริโภคของสตรีนั้น สตรีสาร มีแนวการนำเสนอที่แตกต่างจากนิตยสารสตรีโดยทั่วไป โดยได้นำองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ (home economic) เข้ามาเป็นตัวกำหนดทิศทางการตัดสินใจเลือกบริโภค ดังปรากฏว่ามีการนำเสนอรายงานเกี่ยวกับกิจกรรมของการเศรษฐศาสตร์อยู่เสมอ ด้วยเห็นว่า (“ ถ้อยแถลง ” สตรีสาร , ปลายพฤศจิกายน 2501)

“ โลกปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลมาถึงความเป็นอยู่ ความสะดวกสบาย การทุนแรง สำหรับสตรีผู้ประกอบการในบ้านเรือน—ผู้ได้รับโอกาสก่อน ย่อมได้ผลประโยชน์ก่อนผู้ที่ไม่ตื่นตัว ”

คนเศรษฐศาสตร์ หรือ คหกรรมศาสตร์ ตามความหมายในพจนานุกรม หมายถึงวิชาว่าด้วยศิลปะและหลักการครองเรือน เช่น หลักการโภชนาการ การจัดและตกแต่งบ้าน การเลี้ยงดูเด็ก ซึ่ง สมศรี สุกุมลนันทน์ ให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่า ศูนย์กลางของการเรียนการสอนคือ ครอบครัว สิ่งใดที่จำเป็นแก่การมีชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว สิ่งนั้นเรียนรู้ได้ในวิชาคหกรรมศาสตร์ ซึ่งมีทั้งเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติหลายระดับ ต่อมาขอบข่ายของวิชาคหกรรมศาสตร์ขยายออกไปสู่โลกภายนอก ประกอบด้วยการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้ (สมศรี สุกุมลนันทน์, 2538 : 181)

1. อาหารและโภชนาการ
2. ผ้า เครื่องแต่งกาย และศิลปะสัมพันธ์
3. พัฒนาการครอบครัวและเด็ก
4. ที่อยู่อาศัย
5. เศรษฐศาสตร์ครอบครัวและบริโภคศึกษา
6. ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ในยุคแรกของ สตรีสาร นอกจากทำหน้าที่บรรณาธิการและการเขียนรายงานเรื่องของสตรีกับบทบาทนอกบ้านแล้ว คุณนิลวรรณยังเป็นผู้เขียนเรื่องเกี่ยวกับความงาม และการแต่งกาย โดยนำความรู้จากสื่อต่างประเทศมาประยุกต์กับความเป็นไทย (ดูรายละเอียดเกี่ยวกับความงามในภาคผนวก) ข้อเขียนเหล่านั้นปรากฏในคอลัมน์ “ความงาม” “เสื้อสวย” ในบางครั้งยังรวมไปถึงการนำเสนอคอลัมน์งานฝีมือ เช่น คอลัมน์ลายปักซ์อีกด้วย โดยจุดมุ่งหมายของการนำเสนอมีแก่นเดียวกันคือ ประหยัด มีรสนิยมและถูกต้องตามกาลเทศะ อย่างไรก็ตามคุณนิลวรรณ ได้แสดงแนวคิดที่ว่า แม้สตรีควรสนใจเรื่องความงาม ก็ไม่ควรสูญเสียเวลาและเงินทองไปกับเรื่องความงามมากเกินไป (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร 19 กันยายน 2508) เธอกล่าวว่า

“---สตรีสารเป็นหนังสือพิมพ์สตรีก็จริง แต่ถือหลักมัชฌิมาปทา อยากให้ผู้หญิงเราสวยแต่เพียงพอดี พอควร จึงไม่มีใครจะขอย่วยุให้ผู้หญิงหันเหไปใส่ใจกับเรื่องแก้วแหวนเงินทองมากนัก---“

การยืนยันแนวความคิดดังกล่าว ในครั้งหนึ่งทำให้เกิดเป็นกรณีกระทบกระเทือนอย่างกว้างขวาง คือ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับฉลองพระองค์สมเด็จพระบรมราชินี โดยคุณนิลวรรณ อ้างถึงข่าวจากนิตยสารไทม์ ในคอลัมน์ปริทัศน์ ฉบับ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2510 ซึ่งนิตยสารไทม์ได้กล่าวถึงการใช้จ่ายค่าฉลองพระองค์ของสมเด็จพระราชินีของประเทศไทยที่ให้ผู้ออกแบบและช่างตัดเย็บมีชื่อชาวต่างประเทศ และคุณนิลวรรณได้แสดงความคิดเห็นเป็นการตั้งผู้ให้คำปรึกษาเรื่องฉลองพระองค์ให้คำนึงถึงความประหยัด (หมายเหตุ บ.ก. “ปริทัศน์” สตรีสาร 4 มิถุนายน 2510)

เธอเขียนว่า

“---จะถึงเวลาอันหรือยังที่บรรดาผู้มีหน้าที่ใกล้ชิดรับผิดชอบในพระราชสำนักจะกล้าทูลถวายคำปรึกษาเพื่อทรงใช้ช่างไทยเท่านั้นให้จัดทำฉลองพระองค์ และควรเป็นฉลองพระองค์แบบไทย เพราะ

สังเกตทั่วไป ประมุขสตรีของประเทศใดมักใช้ช่างของชาติตนจัดเครื่องแต่งองค์หรือแต่งกาย หากไปใช้ช่างต่างชาติเข้าย้อมจะถูกครหา”

ต่อมาสมศรี สุกุลนันทน์ เล่าไว้ในบทความเรื่อง “เบื้องหลังการจัดสรรฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า” ว่า เมื่อปี พ.ศ. 2503 ขณะที่เป็นการชำระครุแผนกคหกรรมศาสตร์ ณ วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ ได้มีพระราชเสาวนีย์ให้เข้าเฝ้า รับสั่งให้ออกแบบฉลองพระองค์ที่พูดได้ว่าเป็นชุดไทย ที่เหมาะกับอากาศหนาวในต่างประเทศ เมื่อคราวจะเสด็จพระราชดำเนินไปยังสหรัฐอเมริกาและยุโรป (สมศรี สุกุลนันทน์ “เบื้องหลังการจัดสรรฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า” สตรีสาร ปลายกรกฎาคม 2503) เมื่อเสด็จพระราชดำเนินยังต่างประเทศครั้งนั้น คุณนิลวรรณได้นำภาพชุดฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้าในโอกาสต่าง ๆ ลงพิมพ์ในคอลัมน์ “เสื่อสวย” ให้ชื่อเรื่องว่า “ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า” ต่อเนื่องกันหลายฉบับ โดยมีจุดมุ่งหมายให้สตรีไทยโดยเสด็จการแต่งกายอย่างไทย เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจไทยได้ส่วนหนึ่ง ต่อมาชุดเครื่องแต่งกายแบบไทยเหล่านั้นจึงเป็นที่แพร่หลายในหมู่สตรีไทยสวมออกงานพิธีที่เป็นทางการ และใช้เป็นเครื่องแต่งกายประจำชาติเมื่อออกงานต่างประเทศ

นอกเหนือจากการเผยแพร่ความคิดเรื่องการแต่งกายโดยใช้ผ้าไทยแล้ว สตรีสาร ได้ทรงชี้ให้ผู้อ่านบริโภคโดยคำนึงเศรษฐกิจของชาติในมิติอื่น ๆ อีกเช่น การศึกษาพบว่า คุณนิลวรรณ มักอ้างถึงภาวะเศรษฐกิจของชาติมาเป็นเหตุผลในการเชิญชวนวิถีการบริโภคของพลเมืองอยู่เสมอ เช่น การเชิญชวนผู้อ่านบริโภคข้าวเหนียว ในช่วงที่ราคาข้าวเหนียวในประเทศตกต่ำ เป็นต้น

สตรีถึงมีส่วนร่วมในกิจการงาน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า คุณนิลวรรณได้พยายามกระตุ้นให้สตรีกลุ่มเป้าหมายตระหนักในสิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมือง ข้อหนึ่งที่แสดงออกตลอดมานับแต่การออกนิตยสารคือ การนำเสนอคอลัมน์ข่าว ด้วยมีความเชื่อว่า(“ถ้อยแถลง” สตรีสาร 24 ตุลาคม 2525)

“เพราะ บ.ก. เชื่อมานานแล้วว่า ข่าวคือความรู้ ความรู้ทำให้เกิดความเชื่อมั่น เป็นเครื่องช่วยความสามารถในกิจการงาน—”

จากการศึกษาพบว่าเนื้อหาของ สตรีสาร ได้สนับสนุนให้สตรีออกมามีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะอย่างชัดเจน ดังที่มีการนำเสนอคอลัมน์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสตรีในพื้นที่สาธารณะ เช่น คอลัมน์ “ในวงการสตรี” “เกียรติและงานของสตรี” และในคอลัมน์ปริทัศน์ได้นำเสนอข่าวคราวความก้าวหน้าของสตรีในด้านการศึกษา และการประกอบอาชีพอยู่เป็นปกติ นอกจากนี้การนำเสนอคอลัมน์บุคคลของสตรีสาร จะมีลักษณะที่เลือกสตรีในงานอาชีพต่าง ๆ โดยเน้นที่ความสำเร็จของการทำงาน มากกว่าเน้นที่ความเด่นของตัวบุคคลในแง่อื่น ๆ รวมทั้งคอลัมน์ “สตรี รศ.” ที่รายงานถึงความก้าวหน้าของสตรีในด้านต่าง ๆ หลังจากที่เกิดกรุงเทพมหานครมีอายุครบ 200 ปี คุณ

นิลวรรณ จึงจัดทำคอลัมน์ขึ้น

ในฐานะที่เป็นสตรีที่มีผลงานเกี่ยวข้องกับกิจการสาธารณะในหลายสถานภาพ เธอได้แสดงความคิดเห็นต่อความสำคัญในอันที่สตรีพึงออกมาช่วยงานของสังคม เป็นต้นว่า ในปฐมกถาเรื่อง “ช่วยตัวเองก่อนช่วยผู้อื่นหรืออย่างไร” เมื่อปี พ.ศ. 2504 แสดงไว้ที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (นิลวรรณ ปิ่นทอง “ช่วยตัวเองก่อนช่วยตัวเองหรืออย่างไร” สืบตาดำสาร 14 ตุลาคม 2504) มีใจความตอนหนึ่งว่า

“ตามที่มีผู้กล่าวว่า การที่ผู้หญิงไปยุ่งกับสังคมสงเคราะห์ บ้านเรือนลูกเต้าไม่เอาใจใส่เป็นการไม่ถูกต้อง เปรียบเหมือนการออกไปกวาดขยะบนถนน ขณะที่บ้านตัวเองสกปรกเลอะเทอะ ดูไม่ได้ นั่น เป็นคำกล่าวไม่เพียงแต่จะพูดกันในวงการบางกลุ่มของไทย ในส่วนอื่นของโลกก็มีที่พูดเช่นนี้ ---แต่คำกล่าวเหล่านั้นเป็นคำกล่าวที่มีเหตุผลสมบูรณ์ทีเดียวละหรือ ทุกคนในครอบครัวจะปรับปรุงจะประพฤติปฏิบัติตัวได้ดีโดยลำพังหรือ เพราะมีหลักความจริงอยู่ว่า คนเราเกิดมามีความสามารถไม่เท่ากัน เป็นการไม่แน่เลยว่าคุณจะช่วยตนเองได้ดีทุกคนไป --- การรักษาความสะอาดเฉพาะหน้าบ้านของตัวเองอย่างเดียวไม่เพียงพอ เพราะขยะที่กวาดพ้นจากบ้านเราไปจะไปกองหน้าบ้านคนอื่น ซึ่งจะหวนกลับมากรบ้านเราก็กักได้ การรักษาบ้านให้สะอาดจริง ต้องช่วยกันทำสังคมให้สะอาดด้วย---หากเราจะช่วยตนให้มีเกียรติยศชื่อเสียง เราจะนึกเอาเองว่าเรามีเกียรติหาได้ไม่ ผู้บำเพ็ญกรณกิจอันเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นต่างหา จะได้รับเกียรติยกย่อง เพราะเกียรติยศเป็นสิ่งที่สังคมหยิบยื่นให้---”

เห็นได้ว่า แนวความคิดที่ชักชวนสตรีให้ออกมามีบทบาทในพื้นที่สาธารณะที่คุณนิลวรรณเสนอต่อสังคมย่อมเป็นแนวคิดที่ก้าวหน้าสำหรับสภาพสังคมไทยในเวลานั้น แม้ว่าขณะนั้นจะมีสตรีที่มีความรู้ ความสามารถอยู่มากน้อย โดยเฉพาะสตรีที่เป็นแม่บ้าน คุณนิลวรรณชี้ว่า แม่ไม่จำเป็นต้องถูกผูกติดอยู่กับงานบ้าน จนละเลยที่จะหาความรู้ ทักษะและประสบการณ์อื่น ๆ (นิลวรรณ ปิ่นทอง “งานของสตรี” สืบตาดำสาร ปีที่ 4, ฉบับที่ 1, 13 พฤษภาคม 2504) เธอกล่าวว่า

“ความพยายามของบรรดาสตรีที่มีส่วนก้าวออกมาทำงานในสังคมนั้น คือ การระมัดระวังไม่ละเลยภาระแห่งบ้านและครัวเรือน และต้องอดทนต่อข้อวิพากษ์วิจารณ์ของฝ่ายผู้ยังไม่เห็นด้วย ชอบกับการที่สตรีจะละบ้านออกมาช่วยจับทำกิจแห่งสังคม ในขณะที่เดียวกันกับที่มีฝ่ายไม่เห็นด้วย ฝ่ายสนับสนุนอย่างหนักแน่นก็มีอยู่ ตามโครงการหลายอย่างของทางราชการและเทศบาล ซึ่งเรียกร้องขอความร่วมมือของประชาชนนั้น คงย่อมนำรวมถึงความต้องการความร่วมมือจากประชาชนสตรีด้วยอย่างไม่พักต้องสงสัย ปัญหาจึงมีอยู่ว่า บ้านเมื่อจะมีวิธีการอย่างไร จึงจะช่วยให้กลุ่มของสตรีซึ่งมีกำลังใจและกำลังความสามารถต่าง ๆ กันได้ประกอบหน้าที่พลเมืองตามเจตนารมณ์ได้---”

ในขณะนั้นคุณนิลวรรณ มีหน้าที่อยู่ในสภาสตรีแห่งชาติฯ ในตำแหน่งประธานกรรมการบริหาร เธอได้กล่าวไว้ในบทความเรื่องเดียวกันถึง แนวทางของสภาสตรีแห่งชาติที่ได้จากการประชุมผู้แทนสตรีจาก 40 กว่าสมาคม โดยได้ข้อสรุปถึงความห่วงใยและตระหนักในปัญหาร่วมของสังคมไทยในขณะนั้น และได้เสนอแนะให้สภาสตรีฯดำเนินการ ได้แก่

ด้านเศรษฐกิจ

1. แนะนำให้ประหยัดและให้หาทางเพิ่มพูนรายได้
2. จัดโครงการเศรษฐกิจตามความต้องการของท้องถิ่น ถ้าทำได้ควรทำเป็นตัวอย่าง หาเครื่องมือ สถานที่
3. แนะนำวิธีทำงบประมาณของครอบครัว
4. ตั้งศูนย์รับสิ่งประดิษฐ์ที่ผลิตจากครัวเรือนมาเผยแพร่
5. ส่งเสริมการถนอมอาหารในครัวเรือน
6. หาวิธีให้ประชาชนให้เวลาว่าหารายได้เพิ่ม ประกอบอาชีพอื่นนอกจากอาชีพหลัก
7. ส่งเสริม สงวน และให้ทรัพยากรธรรมชาติให้ถูกหลักเศรษฐกิจ

หมวดสวัสดิการ

1. ส่งเสริมสวัสดิภาพของเด็ก ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กที่ยากจน
2. จัดให้เด็กจังหวัดต่าง ๆ ได้เยี่ยมเยียนแลกเปลี่ยน
3. จัดให้มีการสโมสรสำหรับเด็ก หรือที่เรียกว่าชั่วโมงสำหรับเด็ก
4. จัดหาที่ให้เด็กเล่น และมีวิธีอบรมเด็กไปในตัว
5. สมาคมสมาชิกจัดหน่วยเคลื่อนที่ไปสอนเด็ก
6. ตั้งสถาบันรับดูแลเด็ก เชิญผู้สนใจมาร่วมงาน
7. ทำคู่มือแนะนำเรื่องอนามัย การอาหาร
8. หาทางป้องกันมิให้สตรีต้องตกเป็นโสเภณี

ในด้านรักชาติบ้านเมือง

1. ส่งเสริมความรักประเทศชาติ รู้จักหน้าที่พลเมือง เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่อนุชน ส่งเสริม ความสัมพันธ์ ครู ผู้ปกครอง
2. ช่วยกันใช้สินค้าไทย ส่งเสริมให้ทุนอุตสาหกรรม
3. ส่งเสริมและแนะนำให้รู้จักว่าชาติของเราเป็นสิ่งดีดีที่พึ่งทอดทุนเคารพและรักษา

ความมุ่งหวังของสภาสตรีฯ ข้างต้นนี้ ได้ดำเนินการเป็นรูปธรรมในหลายเรื่อง เช่น การดำเนินการสโมสรท้องถิ่นตรอกจันทน์ ที่ช่วยบริการความรู้และทักษะเกี่ยวกับอาชีพเสริม การจัดสถานที่สำหรับสันตนาการสำหรับเด็ก และบริการด้านสุขภาพอนามัย และได้ดำเนินการในลักษณะเดียวกันในพื้นที่ต่างจังหวัด 2 แห่ง คือ จังหวัดร้อยเอ็ด และสระบุรี การจัดกิจการสโมสรปริยา ซึ่งคุณนิลวรรณเป็นผู้จัดการโดยได้รับทุนสนับสนุนจากองค์การต่างประเทศบางแห่ง ตลอดจนการณรงค์เรื่องการแต่งกายด้วยผ้าไทย ซึ่งเธอได้ใช้ สตรีสาร เป็นเครื่องมือสร้างค่านิยมและทัศนคติ โดยหวังให้เกิดผลดีแก่เศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งการให้ความสนใจแก่กิจกรรม

ของ วรการคนเศรษฐศาสตร์ เพื่อให้ความรู้เรื่องการครองเรือนแก่สตรีกลุ่มเป้าหมายของนิตยสาร ดังที่ปรากฏใน เนื้อหาของสตรีสาร

ปรากฏการณ์ด้านการพัฒนาเหล่านี้ เป็นผลมาจากการริเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับแรก ซึ่งเริ่มในปี พ.ศ. 2504 ดังที่บทความเรื่อง “งานของสตรีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน” ของคุณนิลวรรณ ระบุว่า ผู้แทนรัฐบาลไทยขณะนั้นได้รับแนวความคิดมาการประชุมระหว่างชาติ ณ ประเทศเกาหลีใต้ และกลับมาแถลงถึงหลักสำคัญของวิธีพัฒนาการชุมชนหรือท้องถิ่น (community development) กล่าวคือ จะพัฒนาใน 3 ทาง ได้แก่

1. ทางสังคม สร้างจิตใจและส่งเสริมการศึกษา รวมถึงการรู้จักช่วยตนเอง
2. ทางการเมือง ได้แก่ การให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนในระบบการปกครอง
3. ทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การให้รู้จักการประกอบสัมมาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้ และให้รู้จักคุณค่าของการชลประทาน การไฟฟ้า และการคมนาคมในหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม คุณนิลวรรณได้แสดงความคิดเห็นในบทความเรื่องเดียวกันถึงความเป็นไปได้ของการพัฒนาว่า ขึ้นอยู่กับว่ากลไกของรัฐที่จะส่งเสริมให้พลเมืองเข้าใจใช้สิทธิของตนอย่างถูกต้องหรือไม่ (นิลวรรณ ปิ่นทอง “ช่วยตัวเองก่อนช่วยผู้อื่นหรืออย่างไร” สตรีสาร ปีที่ 4, ฉบับที่ 23, 14 ตุลาคม 2504) เธอเขียนว่า

“กฎแจไขความที่สำคัญนั้นอยู่ที่พลเมืองเข้าใจ และใช้ให้ถูกทาง ทั้งสิทธิ และหน้าที่ กล่าวรวม ๆ พลเมืองไทยได้ทำหน้าที่ของตนอย่างดี เพราะบ้านเมืองมักกระตุ้นเตือน เรียกร้องให้พลเมืองทำหน้าที่ อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน แต่ในทางคู่กันอาจกล่าวได้ว่า บ้านเมืองยังมิได้ส่งเสริมให้พลเมืองเข้าใจใช้สิทธิอย่าง ถูกต้องสมบูรณ์เหตุหนึ่งอาจอยู่กับการบริการต่าง ๆ ของรัฐไม่เพียงพอจะสนองสิทธิเรียกร้องของฝ่าย ประชาชน ตัวอย่างเห็นอยู่ในระยะเวลาที่ผ่านมาว่า พลเมืองยังมิได้รับส่วนสาธารณูปการจากรัฐโดย สมส่วน

ความเหลื่อมล้ำในสังคมที่คงอยู่เป็นอยู่ จึงเป็นเหตุอันต้องแก้ไขหลักของการพัฒนาชุมชน ดังระบุให้ทราบนี้ ต้องการคนจริงที่จะทำงานไว้ชื่อมากกว่าหวังเงินตราและลาภยศ จึงจะได้ผล

ผู้เขียนเรื่องนี้ มีความเชื่ออยู่เสมอว่า สตรีไทยเป็นกำลังเศรษฐกิจอยู่แล้วนับด้วย ชาวสวน ไร่นา ผู้ค้าขายและผู้ประกอบอาชีพวิชาชีพโดยปกติ กำลังเศรษฐกิจของสตรีอีกสถานหนึ่งคือ อำนาจ ชื่อ คนต่างด้าวที่ครอบครองเศรษฐกิจไทยไว้อยู่ เพราะการเปลี่ยนมือขายผ้า นอกจากล้อมวงหมุนเวียนกัน ในพวกกันเองแล้ว ยังได้ไทยยี่สิบล้านเป็นเจ้าจำนำ ส่วนไทยยี่สิบล้านนั้นกำลังซื้อก็มหาศาล แต่ทำ อย่างไรจะให้เป็นการกำลังผลักดันอำนาจเศรษฐกิจมาเป็นของไทยจริง ๆ ได้ เมื่อสตรีเป็นกำลังซื้อส่วนใหญ่ เหมือนกัน สตรีก็อาจช่วยได้บ้าง”

สรุปประเด็นของการถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับสตรีและวาทกรรมหลัก

การถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับสตรีของคุณนิลวรรณ ใน 2 บริบทคือ สตรีกับการเมืองและสตรีกับสังคม ดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นการมองสตรีใน 2 มิติ คือ สตรีในพื้นที่ส่วนตัวและสตรีในพื้นที่สาธารณะ ตามสภาพความจำเป็นของสังคมไทยในแต่ละช่วงสมัย ได้แก่ในประเด็นเรื่องการใช้สิทธิทางการเมืองของพลเมือง ในขณะที่พลเมืองสตรีไทยได้รับสิทธิทางการเมือง ในขณะที่ยังไม่พร้อม และในประเด็นเรื่องการสร้างทัศนคติเรื่องสตรีมีศักยภาพทางการเมือง โดยที่ทั้ง 2 ประเด็นเป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย ความพยายามของคุณนิลวรรณ ผู้ซึ่งมองเห็นปัญหาและพยายามให้สื่อในควบคุมของเธอบอกเตือนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและบอกผู้อ่านในฐานะที่เป็นพลเมืองให้ตระหนักในปัญหาและหาทางแก้ไข

ในเรื่องสตรีกับสังคม คุณนิลวรรณจะลงไปในเรื่องสิทธิและหน้าที่ ทั้งของสตรีที่เป็นแม่และพลเมือง ในขณะเดียวกันทางก็ได้เรียกร้องต่อสังคมที่พึงมีต่อสตรีที่เป็นแม่ด้วย การศึกษาผลงานของคุณนิลวรรณ จะเห็นว่า คุณนิลวรรณมิใช่เป็นเพียงนักหนังสือพิมพ์ที่แสดงบทบาทในทางความคิดเพียงอย่างเดียว แต่เธอได้ลงมือปฏิบัติในสิ่งเดียวกับที่ได้เรียกร้องในฐานะนักหนังสือพิมพ์ นั่นคือ การเข้าร่วมในกิจกรรมด้านสตรีในฐานะอาสาสมัคร การดำเนินกิจกรรมในสโมสรปริยา สำหรับเด็ก เพื่อเป็นกำลังช่วยบิดา-มารดาอบรมเด็ก จะมีเพียงการเคลื่อนไหวทางการเมืองเท่านั้นที่คุณนิลวรรณไม่ได้เข้าร่วมโดยตรง แต่ใช้วิธีบริการสาธารณะในการให้การศึกษาผ่านข้อมูลข่าวสารในนิตยสารของเธอ

การนำเสนอเรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองสตรี ผ่านข้อเขียนและแนวทางการบรรจุเนื้อหาของ สตรีสารแสดงให้เห็นคุณลักษณะของคุณนิลวรรณในฐานะนักหนังสือพิมพ์สตรีใน 2 ลักษณะในเวลาเดียวกัน คือ ด้านหนึ่งเป็นผู้มีความคิดก้าวหน้าในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของสตรีในฐานะเป็นพลเมือง ในขณะเดียวกันก็ไม่ละทิ้งความคาดหวังเดิมที่สังคมมีต่อสตรี และมีมุมมองต่อสถานภาพเดิมของสตรีในทางบวก โดยไม่ยึดติดกับค่านิยมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่ยุติธรรมสำหรับสตรี

ตอนที่ 2 บทบาททางวารสารศาสตร์ในฐานะนักหนังสือพิมพ์สตรี

1. บทบาทในการสังเกตและรายงาน

1.1 บทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องสตรีที่ตระหนักในสิทธิทางการเมืองด้วยแนวความคิดที่สนับสนุนให้สตรีตระหนักถึงสิทธิทางการเมือง ปραฏการณ์เกี่ยวกับเรื่องสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งที่พบในสตรีสารจากคอลัมน์ถ้อยแถลงมีการเขียนถึงประเด็น 62 ชิ้น จากถ้อยแถลงที่ศึกษาจำนวน 1,657 ชิ้น และที่เป็นบทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องดังกล่าว จำนวน 37 ชิ้น

ที่สำคัญเป็นการรายงานถึงภาวะความแตกแยกทางความคิด ในช่วงที่ก่อนและหลังเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นช่วงที่คนหนุ่มสาวจำนวนมากมีความตื่นตัวและฝึกฝนใจการเมืองอย่างจริงจัง คุณนิลวรรณให้ความสนใจกับความเคลื่อนไหวดังกล่าว และได้ทำหน้าที่รายงานสภาวะดังกล่าวอย่างใกล้ชิด โดยที่สตรีสารมิใช่ นิตยสารอุดมการณ์ แต่ก็ทำหน้าที่เป็นนิตยสารแนวสร้างสรรค์ เป็นบทบาทที่มุ่งให้เกิด

ความเข้าใจแก่ผู้อ่านโดยการให้ข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย ดังที่เธอประกาศไว้ใน “ถ้อยแถลง(“ถ้อยแถลง” สตรีสาร ปีที่ 27, ฉบับที่ 30, 3 พฤศจิกายน 2517) ของเธอว่า

“ท่านผู้อ่านสมควรจะได้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองที่ไม่เข้าพวกใคร ระยะเวลาี่จึงให้เนื้อที่คอลัมน์ปริทัศน์เสนอรายงานเรื่องที่สำคัญ เช่นที่ได้นำลงรัฐธรรมนูญมาโดยลำดับ เพื่อท่านจะได้มีแม่บทของกฎหมายสูงสุดในการปกครองไว้ประกอบการสดับฟัง และวินิจฉัยพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ ต่อไป

และในฉบับต่อมา (“ถ้อยแถลง” ปีที่ 27, ฉบับที่ 31, 10 พฤศจิกายน 25.17) เธอย้ำอีกว่า

“ท่ามกลางความผันแปรของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทุกวันนี้ คนอ่านหนังสือจะเลียงพันไปเสียมิได้ จากกระแสความคิดเห็นและข่าวคราวต่าง ๆ อันมีผลได้-เสีย กระทั่งทุกคนไม่ว่าจะโดยตรงหรือทางอ้อม เราท่านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมชาติไทย จะต้องร่วมโชคชะตาของบ้านเมืองด้วยกัน สิ่งหนึ่งซึ่งสำคัญ คือ การแสวงให้ได้มาซึ่งความรู้ถึงข้อเท็จจริงอันนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง ”

ในเรื่องใช้สิทธิทางการเมืองในฐานะพลเมืองนี้ คุณนิลวรรณ ได้แสดงบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการใช้สิทธิอย่างถูกต้องแก่ผู้อ่านในหลายลักษณะ ลักษณะหนึ่ง คือ การบอกเล่าในคอลัมน์ถ้อยแถลงอีกลักษณะหนึ่ง คือ การรายงานในคอลัมน์ปริทัศน์ ซึ่งมีลักษณะการนำเสนอแบบการเล่าข่าว โดยเฉพาะในช่วงที่มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ ทางการเมือง เช่น มีการเลือกตั้งทั่วไป หรือมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างฉับพลันอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ การปฏิวัติรัฐประหาร เป็นต้น โดยทั่วไปใช้เนื้อที่ของคอลัมน์ปริทัศน์ ในการบริการข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ ส่วนเนื้อหาข้อมูลที่เห็นเด่นชัดในประเด็นเรื่องการใช้สิทธิทางการเมือง เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายพรรคการเมือง การรายงานถึงผลการเลือกตั้ง การลงรายละเอียดของรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ในทุก ๆ ครั้งที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ ในขณะที่เกิดเหตุการณ์ไม่ปกติ คุณนิลวรรณ ได้ใช้วิธีนำเสนอด้วยการลำดับเหตุการณ์ เช่น การรายงานถึงเหตุการณ์เลือกตั้งไม่เรียบร้อย เมื่อ พ.ศ.2500 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 และเหตุการณ์นองเลือดเมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 เป็นต้น

1.2 บทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องสตรีมีศักยภาพทางการเมือง

ข้อเขียนที่แสดงออกถึงบทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องสตรีมีศักยภาพทางการเมืองปรากฏในถ้อยแถลงหลายชิ้น เช่น เธอรายงานถึงจำนวนผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งสตรี 60 กว่าราย เป็นจำนวนมากเป็นประวัติศาสตร์ และสังเกตลักษณะการเข้าสู่การเมืองของสตรีไทยว่าเป็นการสืบทอดจากบุคคลในครอบครัว (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร ปีที่ 27, ฉบับที่ 37, 22 ธันวาคม 2517) เธอกล่าวว่า

“ลักษณะการเข้าสู่การเมืองของสตรีไทย น่าสังเกตอยู่ว่า สตรีไทยได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนฯ มาแต่ระยะแรก เปลี่ยนแปลงการปกครอง 40 ปีมาแล้ว และเข้าเป็นคู่กับสามีจากจังหวัดเดียวกัน ต่อมาสตรียังได้รับการแต่งตั้งเข้านั่งในวุฒิสภาที่โดยบารมีของสามีช่วยหนุนอยู่ด้วย การเลือกตั้งระยะต่อมาคู่สามีภรรยาได้รับเลือกตั้งด้วยกันอีกบางคู่ จนถึงสถานิติบัญญัติพระราชทาน ก็มีสามีภรรยาได้รับแต่งตั้งเป็นคู่อยู่ด้วย ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ผู้สมัครก็เป็นคู่สามีภรรยาอีกหลายคู่ทีเดียว

“กล่าวกันว่า ที่แล้ว ๆ มา บางรายสามีได้รับเลือกตั้งเพราะภรรยาเป็นแรงช่วยหนุนหรือช่วยหาคะแนนเสียง ขณะเดียวกันก็ปฏิเสธเสียมิได้ว่า สตรีชนะเลือกตั้งเพราะสามีช่วยแรงเหมือนกัน จึงคาดว่าในสภาพ ใหม่ คงจะมีคู่สามีภรรยาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกัน คล้าย “แพชชั่นเกี้ยวแขน” อยู่ไม่น้อย หรือเป็น ทำข้างเดินไปด้วยกันไม่แยกว่า เป็นทำหน้าที่หรือทำหลัง เพราะเมื่อจะยกย่องก็ต้องใช้ทั้งทำหน้าที่และหลังช่วย ประคับประคองกันไปแน่ ๆ

จากการศึกษาพบว่า ทุก ๆ ครั้งที่มีการเลือกตั้ง คุณนิลวรรณจะรายงานถึงผลสำเร็จของสตรีในวิธีการ เมือง ได้แก่การรายงานถึงจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้ได้รับการเลือกตั้ง รวมทั้งนำเสนอความคิดเห็นถึงความล้มเหลว หรือความสำเร็จจากผลการเลือกตั้งในแต่ละครั้ง ในทำนองเดียวกัน การเข้าสู่การเมืองด้วยการแต่งตั้งของ สตรีก็ได้รับการสนใจเช่นเดียวกัน ดังที่เธอรายงานไว้ในคอลัมน์บริษัทน์ เกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ 4 เมษายน 2519 ว่าคณะกรรมการชุดนี้ล้วนประกอบไปด้วยชายทั้งหมด 17 นาย โดยไม่ปรากฏว่ามีสตรีอยู่ในคณะกรรมการนี้เลย คุณนิลวรรณจึงแสดงความไม่เห็นด้วยเป็นหมายเหตุบรรณาธิการ (“บริษัทน์” สตรีสาร ปีที่ 27, ฉบับที่ 37, 22 กุมภาพันธ์ 2519) ความว่า

“รัฐบาลรักษาการนี้เคยแถลงเป็นนโยบายว่าจะสนับสนุนให้สตรีมีบทบาทในงานทุกแขนงเคียงบ่าไหล่บุรุษ แต่ในคณะกรรมการนี้ไม่มีสตรีได้รับแต่งตั้งเลย ทั้ง ๆ ที่สตรีเป็นกึ่งหนึ่งของจำนวนพลเมืองและเป็นผู้มีสิทธิทางการเมืองเช่นเดียวกับบุรุษ---

การยืนยันถึงศักยภาพของสตรีในทางการเมือง คุณนิลวรรณแสดงทัศนะไว้เมื่อคราวที่บรรยายเรื่อง “รัฐมนตรีนุญ” ของ “ดวงใจ” ลงพิมพ์ถึงตอนท้าย ๆ เป็นการยืนยันอีกทางหนึ่งว่า ถึงความเชื่อที่ว่านี้ (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร ปีที่ 29, ฉบับที่ 4, 2 พฤษภาคม 2519) เธอแสดงความคิดเห็นต่อกรณีนี้ว่า

“...ขณะนี้ในรัฐสภาไทยนอกจากจะมีสตรีเป็นสมาชิกวุฒิสภาแล้ว ก็ยังมีสตรีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับเลือกตั้งใหม่ถึง 7 ท่าน และบางท่านมีคุณสมบัติอันไม่ยิ่งหย่อนกว่าสมาชิกชายที่ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีแต่อย่างใด ถ้าจะยังมีที่ขาดบกพร่องไปก็คือ ความเหลื่อมล้ำเพราะอคติเรื่องเพศเท่านั้น ผู้หญิงอาจจะต้องรอไปอีกจนกว่าความรู้สึกก็ติดกันเพราะถือเพศชายเป็นใหญ่จะบรรเทาหลง”

1.3 บทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องสตรีในฐานะแม่

จากการศึกษาคอลัมน์ถ้อยแถลง ผู้วิจัยพบว่า การเขียนถึงสตรีกับสังคมในฐานะแม่และภรรยา มีจำนวนน้อยมาก คือมีเพียง 6 ครั้งเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า คุณนิลวรรณมิได้มีความห่วงใยสตรีในฐานะดังกล่าว อาจเป็นไปได้ว่าค่านิยมของสังคมไทยที่คาดหวังบทบาทของผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่และภรณานั้น เป็นกลไกที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของสตรีไทยมาเป็นเวลานานอยู่แล้ว บทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องสตรีในฐานะแม่และภรณานี้จึงแสดงออกในข้อเขียนของผู้เขียนอื่นๆที่บรรจุในเล่มเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในข้อเขียนของคุณนิลวรรณเอง ส่วนหนึ่งเป็นการรายงานข่าวสารเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์แก่แม่และเด็ก และการพัฒนาการเรียนรู้

ของเด็ก เช่น ในข้อเขียนเรื่อง “เด็กเตรียมพร้อม” “การเคารพเป็นกิริยาดี” , “สอนให้เด็กของท่านอ่านฟังเสียง” เป็นต้น

1.4 บทบาทในการสังเกตและรายงานเรื่องสตรีในฐานะพลเมือง

ผลการวิเคราะห์และแยกแยะเนื้อหาเรื่องสตรีในพื้นที่สาธารณะพบว่า คุณนิลวรรณให้ความสำคัญกับการกระตุ้นให้สตรีออกมามีบทบาทภายนอกบ้านอย่างชัดเจน แนวความคิดที่เกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกับสภาพของสังคมไทย ที่รับเอาแนวการพัฒนาจากต่างประเทศเข้ามาบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก เมื่อปี พ.ศ.2504 แนวความคิดเรื่องการพัฒนาอันก็คือ การดึงเอาศักยภาพของสตรีออกมาใช้เป็นพลังเสริมในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

การศึกษาพบว่า แนวการนำเสนอข้อเขียนอื่น ๆ นอกจาก “ถ้อยแถลง” ของคุณนิลวรรณ จะพบท่วงทำนองการบอกเล่า เป็นการบรรยายสภาพแวดล้อมที่พบเห็นอย่างละเอียด จะเห็นได้จากข้อเขียนที่เป็นบันทึกการเดินทางยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น ในข้อเขียนชุด “นิด ๆ หน่อย ๆ จาก ส.ร.อ.” เป็นการเล่าถึงการเดินทางไปสหรัฐอเมริกา โดยทุน leader Specialist Grant เมื่อปี 2494 คุณนิลวรรณ ได้ให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านนับแต่วิธีการเดินทาง การเข้าพักในโฮเต็ล ตลอดไปจนถึงการสังเกตการแต่งกายและชีวิตประจำวันของสตรีชาวต่างประเทศที่พบเห็น

ส่วนในคอลัมน์ถ้อยแถลง คุณนิลวรรณ แสดงบทบาทในการรายงานและสังเกตเรื่องสตรีกับสังคมในฐานะพลเมือง โดยเฝ้าติดตามความเคลื่อนไหวของสตรีในพื้นที่สาธารณะ นับแต่ความเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิในการประกอบอาชีพ เรื่องสิทธิและหน้าที่ของสตรีในฐานะพลเมือง ดังที่ปรากฏในรายงานเรื่อง “ให้โอกาสสตรีได้รับตำแหน่งงานเพิ่มขึ้น” รายงานถึงความเปลี่ยนแปลง

ในเรื่องการประกอบอาชีพของสตรี คือ หน่วยงานราชการบางแห่ง เช่น กระทรวงยุติธรรม ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีให้เลิกกฎหมายที่ห้ามสตรีเป็นผู้พิพากษา เมื่อปี พ.ศ. 2518 อันเป็นผลจากการที่ประเทศไทยผูกพันอยู่กับอนุสัญญาการเลือกปฏิบัติต่อสตรีตามมติของสหประชาชาติ ในขณะที่เดียวกันกรมประชาสัมพันธ์ได้ยกเลิกข้อห้ามที่ไม่บรรจุสตรีทำงานบางหน้าที่เช่น ตำแหน่งผู้ช่วยผู้จัดการ หรือ ผู้จัดการสถานธนาณูปาล (โรงรับจำนำ) ของเทศบาล “ให้โอกาสสตรีได้ตำแหน่งงานเพิ่มขึ้น” , (สตรีเสมอภาคฯ สตรีสาร. 2518)

2. บทบาทในการให้การศึกษา

2.1 บทบาทในการให้การศึกษาเรื่องสตรีพึงตระหนักในสิทธิทางการเมือง

บทบาทในการให้การศึกษา หมายถึง การให้ความรู้ และความคิดแก่ผู้อ่านในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สำหรับประเด็นเรื่องสิทธิทางการเมืองของสตรีนั้น ปรากฏว่า คุณนิลวรรณ ได้แสดงบทบาทนี้อย่างต่อเนื่องและชัดเจน นับแต่ สตรีสาร มีทำที่ต่อเรื่องการเมือง เมื่อปี พ.ศ.2492 เป็นต้นมา ใน “ถ้อยแถลง” คุณนิลวรรณได้ให้การศึกษาเรื่องสิทธิทางการเมืองของสตรี ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการที่เธอได้รับรับประสบการณ์จากต่างประเทศ จึงนำความรู้เรื่องการเมืองมาถ่ายทอดแก่ผู้อ่าน ดังจะเห็นว่าบทบาทในการให้ความรู้เรื่องการเมืองในสตรีสาร เป็น

ไปอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการให้การศึกษาทางการเมืองของต่างประเทศเพื่อเป็นข้อคิด
สำหรับเรื่องการใช้สิทธิพลเมืองสำหรับประเทศไทย

ผลจากเหตุการณ์วันที่ 17 – 20 พฤษภาคม 2535 มีผลให้ต้องมีเลือกตั้งใหม่ ปรากฏว่าในช่วง
เวลานั้น มีความตื่นตัวทางการเมืองสูง เช่นเดียวกับที่เคยเกิดเมื่อเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 โดยปรากฏ
ว่ามีกลุ่มผู้สนใจรวมกันเป็นกลุ่มเข้าร่วมในการเมืองและการเลือกตั้ง รวมทั้งกลุ่มสตรีหลายองค์กรร่วมกันระดม
ความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางการเมือง และการเลือกตั้งอย่างกว้างขวางเป็นประวัติการณ์อีก
ครั้งหนึ่ง นับแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ในช่วงเวลานั้น “ถ้อยแถลง” ของคุณนิลวรรณ ทำ
หน้าที่สอดส่องความเคลื่อนไหวทางการเมืองดังกล่าว เธอรายงานไว้ในถ้อยแถลงฉบับหนึ่งถึงความเป็นไปได้ใน
การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยแจ่มแจ้งให้เห็นถึงพัฒนาการของสตรีในการเมือง นับแต่ปีแรกที่สตรีได้เข้า
ไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะผู้สมัครรับเลือกตั้งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองและแสดงความหวัง
ว่าสตรีจะมีโอกาสในการเมืองมากขึ้นกว่าครั้งใด จากเหตุการณ์การเมืองครั้งนี้ก็เป็นได้ (“ถ้อยแถลง” สตรีสาร
พ.ศ. 2535) เธอเขียนไว้ว่า

“ในการเลือกตั้งเมื่อ 22 มีนาคม ผู้มีสิทธิจำนวน 32,432,087 คน ไปใช้สิทธิ
19,224,201 คน เป็นสตรี 9,768,924 คน ชาย 9,455,277 คน สตรีไปใช้สิทธิมากกว่าชาย 3 แสน
กว่า ในจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้ง 360 คน เป็นสตรี 12 คน และในวุฒิสภา สตรีได้
รับแต่งตั้ง 7 คน ในจำนวนวุฒิสมาชิก 270 คน ส่วนลัดของสตรีในรัฐสภาจึงมีน้อยมาก

---แม้ว่าจำนวนสตรีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง 13 กันยายน 35 จะน้อยกว่าคราว 22 มีนาคม
35 แต่วิกฤติการเมือง พฤษภาคม 35 อาจจะมีผลให้มีปรากฏการณ์แปลกใหม่ทางบทบาทสตรีกับการ
เมืองก็ได้ นับแต่ที่สตรีไทยประเดิมบทบาททางการเมืองสมัครรับเลือกตั้งมาแต่ครั้ง พ.ศ.2492 และ
สตรีได้รับเลือกเป็น สส.คนแรกจากจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อมิถุนายน พ.ศ. 2492 พร้อมกับวุฒิสมา
ชิกหญิง 2 ท่านจากการแต่งตั้ง---

2.2 บทบาทในการให้การศึกษาเรื่องสตรีมีศักยภาพทางการเมือง

ด้วยความเชื่อในศักยภาพของสตรีในทางการเมือง คุณนิลวรรณเห็นว่าสตรีจะสามารถทำงานทางการเมือง
เมืองได้ในเงื่อนไขที่สตรีจะต้องได้รับการฝึกอบรม และได้รับการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการเมืองอย่างเพียงพอ จาก
การหยิบยกตัวอย่างกรณีการให้การศึกษาของต่างประเทศมากล่าวถึงในสตรีสารบ่อยครั้ง คุณนิลวรรณมิได้เพียง
เรียกร้องให้ผู้เกี่ยวข้องจัดการศึกษาแก่พลเมืองในเรื่องการเมืองเท่านั้น ในฐานะผู้ควบคุมเนื้อหาของนิตยสาร
เธอได้จัดเนื้อหาเพื่อให้การศึกษาแก่ผู้อ่านของเธอตลอดมาใน ดังที่ปรากฏในข้อเขียนต่าง ๆ ในคอลัมน์ปริทัศน์
ส่วนในคอลัมน์ถ้อยแถลงปรากฏว่า คุณนิลวรรณ ได้เขียนถึงแนวคิดเรื่องศักยภาพของสตรีในทางการเมืองไว้
จำนวน 29 ครั้ง

คุณนิลวรรณ ได้เดินตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วย สิทธิทางการเมืองของสตรี
สิทธิออกเสียงในการเลือกตั้ง และสิทธิรับเลือกตั้งเท่าเทียมบุรุษ มีสิทธิดำรงตำแหน่งเกี่ยวกับสาธารณะอันก่อตั้ง
โดยกฎหมายของชาติเท่าเทียมบุรุษ เมื่อปี พ.ศ.2497 บทบาทในการให้การศึกษาเรื่องศักยภาพของสตรีในการ

เมือง ปรางค์มากในช่วงปี 2517 – 2519 ในวาระที่สหประชาชาติประกาศใช้ปี 2518 เป็นปีสตรีระหว่างประเทศ คุณนิลวรรณ ใช้คำขวัญของปีสตรีระหว่างประเทศเป็นชื่อคอลัมน์ *สตรี กับ สถานภาพ ประชาธิปไตยและความก้าวหน้า* เปิดเป็นบัญชีรให้การศึกษาเรื่องสตรีในประเด็นต่าง ๆ เช่น ในฉบับลงวันที่ 14 มิถุนายน 2517 ลงพิมพ์ บทความเรื่อง “องค์การสตรีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง” อธิบายถึงกลไกการจัดการศึกษาเรื่องการเมืองแก่สตรีขององค์การสตรีผู้มีสิทธิเลือกตั้งในสหรัฐอเมริกา ในฉบับลงวันที่ 2 มิถุนายน 2517 ลงพิมพ์รายงานการสัมมนาเรื่อง “บทบาททางการเมืองของสตรี” โดยข้อสรุปของรายการชิ้นนี้สรุปว่า สถานภาพสตรีจะยังไม่ดีขึ้นได้ ตราบใดที่สตรียังมีบทบาททางการเมืองไม่เพียงพอ

เธอกล่าวในในระหว่างที่จะมีการเลือกตั้ง 18 เมษายน 2526 (“ถ้อยแถลง” *สตรีสาร* ปีที่ 35, ฉบับที่ 13, 17 เมษายน 2526) ถึงศักยภาพของสตรีในการเมืองว่า

“ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ สตรีลงสมัครรับเลือกตั้งทั่วประเทศ 54 คน ใน 31 จังหวัด เฉพาะกรุงเทพมหานคร จำนวน 7 คน สตรีสาร ได้เสนอรายชื่อผู้สมัครฯ และเขตเลือกตั้งให้ทราบในฉบับนี้ ถ้าท่านเห็นว่าสตรียุคนี้มีความสามารถเพียงพอจะเป็นผู้แทนของท่าน เป็นปากเสียงแทนท่านได้ในสภาแห่งชาติ ก็ควรช่วยกันไปใช้สิทธิที่นานปีจะได้ใช้สักครั้ง--”

ในเวลาใกล้เคียงกัน เธอเรียกร้องให้ผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งติดตามการทำงานของสมาชิกสภาผู้แทนสตรีที่ได้รับเลือกตั้งเข้าสภาฯ แม้มีเพียงจำนวนน้อย (“ถ้อยแถลง” *สตรีสาร* ปีที่ 40, ฉบับที่ 20, 7 สิงหาคม 2531) เธอเขียนว่า

“...กว่าสตรีจะตั้งหลักอันมั่นคงได้ในรัฐสภาไทย เพราะประชากรสตรีส่วนใหญ่ยังสนใจการบ้านการเมืองไม่เพียงพอ นอกจากนั้น โอกาสที่จะศึกษาเรื่อง ประชาธิปไตยอย่างจริงจังก็มีน้อย แม้ว่าจะบอบประชาธิปไตยของไทยเริ่มต้นมาว่าครึ่งศตวรรษแล้ว ตามอุดมการณ์ของสหประชาชาติ สตรีพลเมืองได้สิทธิทางการเมือง (Political Rights) แต่ในเมื่อโอกาสและเครื่องนำทางเศรษฐกิจสังคมยังมีขีดจำกัดบทบาทของสตรีทางการเมือง จึงยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร แม้จะไม่อับเฉาเสียทีเดียวนัก--”

2.3 บทบาทในการให้การศึกษาเรื่องสตรีในฐานะแม่

จากการศึกษาเนื้อหาใน*สตรีสาร* พบว่าคุณนิลวรรณได้บรรจุเนื้อหาที่เป็นการให้ความรู้และความคิดเห็นต่าง ๆ สำหรับสตรีที่เป็นแม่ ส่วนหนึ่งเป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์แม่และเด็ก เนื่องจากคุณนิลวรรณให้ความสนใจเรื่องการสังคมสงเคราะห์ อีกส่วนหนึ่งเป็นการให้บริการความรู้เรื่องการเลี้ยงดูเด็ก รวมทั้งความรู้เรื่องสุขภาพในครัวเรือน ผลการสำรวจเนื้อหาพบข้อเขียนที่ให้การศึกษาสำหรับสตรีที่เป็นแม่รวม 57 เรื่อง (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) เนื้อหาโดยรวม เป็นการให้ความรู้แก่สตรีที่เป็นแม่ เช่น การเลี้ยงดูเด็ก สุขภาพอนามัย เป็นต้น

2.4 บทบาทในการให้การศึกษาเรื่องสตรีในฐานะพลเมือง

บทบาทนี้เป็นบทบาทที่สำคัญที่คุณนิลวรรณแสดงออกอย่างเด่นชัดในลักษณะกระตุ้นให้สตรีออกมา มีบทบาทนอกบ้าน ดังปรากฏในบทความหลายเรื่องของคุณนิลวรรณเอง และข้อเขียนของผู้เขียนอื่น ๆ การสำรวจเนื้อหาจาก *สตรีสาร* พบว่า มีการบรรจุเรื่องที่เป็นการศึกษาแก่สตรีในฐานะพลเมือง รวม 344 เรื่อง ผู้เขียนที่สำคัญในส่วนนี้ ได้แก่

แส อัดถาวร

นันทกา สุประภาตะนันท์

กนก สามเสน วิล

จิระภา อ่อนเรือง

สุกัญญา หาญตระกูล เป็นต้น

3. บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติ

3.1 บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติเรื่องสตรีพึงตระหนักในสิทธิทางการเมือง เช่น ใน ”ถ้อยแถลง” ฉบับลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2531 เธอเรียกร้องให้คำนึงถึงความสำคัญของคะแนนเสียง 1 เสียง เพราะ 1 เสียงจะมีผลไปสู่การทำนโยบายในการเมือง (“ถ้อยแถลง” *สตรีสาร* ปีที่ 41, ฉบับที่ 19, 31 กรกฎาคม 2531) เธอเขียนว่า

“1 คะแนนนั้นช่างน้อยนิด แต่ถ้าคะแนนเกิดเท่ากันขึ้นมาระหว่าง 2 ฝ่าย 1 คะแนนของท่าน จะมีความสำคัญยิ่ง เพราะจะเป็นคะแนนตัดสินแพ้-ชนะ จึงไม่ควรคิดว่า 1 คะแนนเสียงไม่มีความหมาย”

3.2 บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติเรื่องสตรีมีศักยภาพทางการเมือง

จากความคิดที่เชื่อว่า หากสตรีมีโอกาสได้รับการศึกษาอบรมทางการเมืองอย่างเพียงพอ ก็จะสามารถแสดงบทบาททางการเมืองได้ไม่แพ้ชาย แนวความคิดเช่นนี้ปรากฏอยู่เสมอเมื่อมีการเคลื่อนไหวของสตรีในบริบททางการเมือง รวมทั้งการเฝ้าสังเกตการณ์การทำงานของสตรีในการเมือง เช่น การรายงานถึงบรรยายการประชุมอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อปี พ.ศ. 2517 (นิลวรรณ ปิ่นทอง “บทบาทสตรีในสถานการณ์บัญญัติ” *สตรีเสมอภาค ประชาธิปไตยและความก้าวหน้า สตรีสาร* ปีที่ 26, 7 เมษายน 2517) มีความว่า

“สังเกตได้ว่า ในระหว่างการอภิปราย สมาชิกชายแห่งสภาบัญญัติยังเพ่งเล็งสมาชิกหญิงในฐานะเป็นผู้หญิงมากกว่าจะให้เกียรติในฐานะสมาชิกสภาบัญญัติด้วยกัน เช่น มีการกล่าวพาดพิงระหว่างการอภิปรายไปถึง รูปร่าง การแต่งหน้า แต่งกาย และสຸ້มเสียงของสมาชิกสตรี ยิ่งกว่าจะกล่าวหา หรือค้านตรงประเด็นที่สมาชิกสตรียกขึ้นอภิปราย--”

3.3 บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติเรื่องสตรีในฐานะแม่

ในเรื่องการสร้างค่านิยมและทัศนคติเกี่ยวกับความเป็นแม่ และหน้าที่ของแม่นั้น คุณนิลวรรณ แสดงออกพร้อม ๆ ไปด้วยกับการศึกษาแก่สตรีที่เป็นแม่ กล่าวคือ การสร้างทัศนคติที่ว่า สตรีที่เป็นแม่ควร ขวนขวายหาความรู้อยู่เสมอ ไม่จำกัดตัวเองอยู่แต่ความรู้ในครัวเรือนนอกจากความรู้ความเข้าใจต่อสภาพทั่วไป ของสังคมแล้ว สตรีที่เป็นแม่ก็พึงให้ความสนใจตนเอง ในเรื่องสุขภาพกายและสุขภาพจิตด้วย ดังที่มีการนำ เสนอบทความเกี่ยวกับปัญหาของสตรีนักรักทำงานที่ต้องเผชิญปัญหาทั้งจากการทำงานนอกบ้านและการทำงานใน บ้าน (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

3.4 บทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติเรื่องสตรีในฐานะพลเมือง

จากค่านิยมและทัศนคติที่สังคมไทยคาดหวังต่อสตรีให้ทำหน้าที่ภายในครอบครัวได้ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยน ไป เมื่อสภาพสังคมเรียกร้องต้องการพลังของสตรีเพื่อช่วยในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และโดยที่คุณนิลวรรณ เป็น สตรีนักรักทำงานเพื่อสาธารณะที่โดดเด่นคนหนึ่งของคนไทย การทำหน้าที่บรรณาธิการนิตยสารสตรีของเธอจึง ไม่อาจละความสำคัญในเรื่องดังกล่าว การศึกษาพบว่าปริมาณข้อเขียนของคุณนิลวรรณ และข้อเขียนของผู้ เขียนคนอื่น ๆ ที่ปรากฏใน *สตรีสาร* มีความโน้มเอียงไปในทางบทบาทของสตรีในฐานะพลเมืองมากกว่า เรื่อง เกี่ยวกับสตรีในฐานะแม่ ในข้อนี้วิเคราะห์ได้ว่า อุดมการณ์ของสังคมไทยที่คาดหวังสตรีในฐานะแม่นั้น ได้ทำงาน อย่างได้ผลมาแล้วตลอดเวลา แม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ในขณะที่อุดมการณ์ใหม่ที่จะให้สตรีออกมา มีบทบาทนอกบ้านมากขึ้น ยังไม่เป็นที่คุ้นเคยของสังคมไทย การให้ข่าวสารในปริมาณมากและสม่ำเสมอ จึงเป็น วิธีที่จะช่วยให้เกิดการซึมซับในอุดมการณ์ใหม่นี้ได้

สรุปบทบาททางวารสารศาสตร์เรื่องสตรี

บทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรีของคุณนิลวรรณ ป็นทอง ที่ได้ศึกษาจากประเด็นต่าง ๆ เท่าที่ นำเสนอใน *สตรีสาร* สามารถสรุปได้ดังนี้

สตรีกับการเมือง

สำหรับบทบาททางวารสารศาสตร์ในประเด็นเรื่องสิทธิทางการเมือง คุณนิลวรรณได้กระตุ้นให้สตรีตื่น ตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ในฐานะที่เป็นพลเมืองส่วนหนึ่งบนพื้นฐานข้อเท็จจริงของสังคมไทยในขณะ นั้นที่ยังมีความจำกัดด้านการให้การศึกษาเรียนรู้เรื่องการเมืองแก่พลเมือง อันเนื่องมาจากการได้รับสิทธิทางการเมืองอย่างทันทีทันใดหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยยังไม่ได้เตรียมการให้การศึกษาแก่พลเมืองอย่างเพียงพอ ดังนั้นจึงทำให้สตรีไม่สามารถใช้สิทธิทางการเมืองได้อย่างถูกต้องและมีประโยชน์ด้วยสติปัญญาของตนเอง การที่สตรีขาดโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เรื่องการใช้สิทธิทางการเมือง จึงอาจทำให้เสียงของสตรีถูกเพิกเฉย นำไป ใช้เป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคข้อหนึ่งของการพัฒนาการเมืองของไทย

บทบาทที่คุณนิลวรรณแสดงออกในเรื่องดังกล่าวจึงเป็นการใช้สื่อในควบคุมของเธอเป็นแหล่งสารสนเทศและให้การศึกษาเรื่องการเมืองแก่ผู้อ่านอย่างต่อเนื่อง บทบาทเช่นนี้คือ การปลูกฝังให้สตรีมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องการเมืองในฐานะพลเมืองที่ดี

การให้ความรู้เรื่องการเมืองในนิตยสารสตรี มิได้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบ่อยนักเช่นเดียวกับสื่ออื่น ๆ ที่มีสตรีเป็นกลุ่มเป้าหมาย สะท้อนถึงความมุ่งหมายของคุณนิลวรรณในการหล่อหลอมสตรีไทยที่จะให้สตรีไทยมีความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตน โดยการนำเสนอคอลัมน์ข่าวสารบ้านเมืองมาตลอดระยะเวลาของการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อสตรี รวมทั้งยังขยายไปยังสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในช่วงเวลาหนึ่ง จุดประสงค์เพื่อให้กลุ่มผู้อ่านและผู้ฟังของเธอได้รับรู้และเข้าใจความเป็นไปของสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการทำหน้าที่อย่างพลเมืองได้อย่างถูกต้อง

ในขณะเดียวกัน บทบาทในการสนับสนุนสตรีผู้มีความพร้อมก้าวเข้าสู่สนามการเมือง ในฐานะผู้สมัครรับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง โดยเล็งเห็นว่า สตรีย่อมเข้าใจในปัญหาของสตรีด้วยกันให้ยิ่งลึกซึ้งกว่านักการเมืองชาย พร้อมกันนั้น คุณนิลวรรณยังได้เรียกร้องให้สังคมส่วนรวมเปิดโอกาสแก่สตรีได้เข้าสู่การเมือง โดยคำนึงถึงความสามารถมากกว่าการมองภาพลักษณ์ภายนอกของสตรี เพราะพลังสติปัญญาของสตรีมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนาทุกด้าน และมีกลไกทางการเมืองเป็นตัวควบคุม หากสตรีได้เข้าไปมีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของสตรีในสังคม

สตรีกับสังคม

แนวคิดเรื่องสตรีในบริบททางสังคม คุณนิลวรรณเน้นให้สตรีตระหนักในสิทธิและหน้าที่ใน 2 สถานภาพคือ สตรีในฐานะแม่และสตรีในฐานะพลเมือง

ประเด็นเรื่องสิทธิ ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมจากกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทยในช่วงเวลาต่าง ๆ และได้รับการนำเสนอใน *สตรีสาร* อันได้แก่ สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิในการจัดการทรัพย์สินของสตรีมีสามี สิทธิในร่างกาย กรณีการคุมกำเนิดและการทำแท้ง และอื่น ๆ โดยที่แนวคิดเหล่านี้สามารถให้ภาพความเป็นสตรีนิยมเฉพาะตัวแบบไทยของคุณนิลวรรณที่มีลักษณะกึ่งก้าวหน้า กึ่งอนุรักษ์ จึงอาจถือได้ว่า เธอเป็นสตรีเสรีนิยมไม่ต้องการทำทนายต่ออุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่มีอยู่ในสังคมไทยอย่างชัดเจน แต่ในเวลาเดียวกันก็ต่อต้านสิ่งที่เห็นว่าไม่ถูกต้องในสังคม และไม่ยุติธรรมแก่สตรี เช่นกรณีการต่อต้านเรื่องการทำแท้ง เป็นต้น

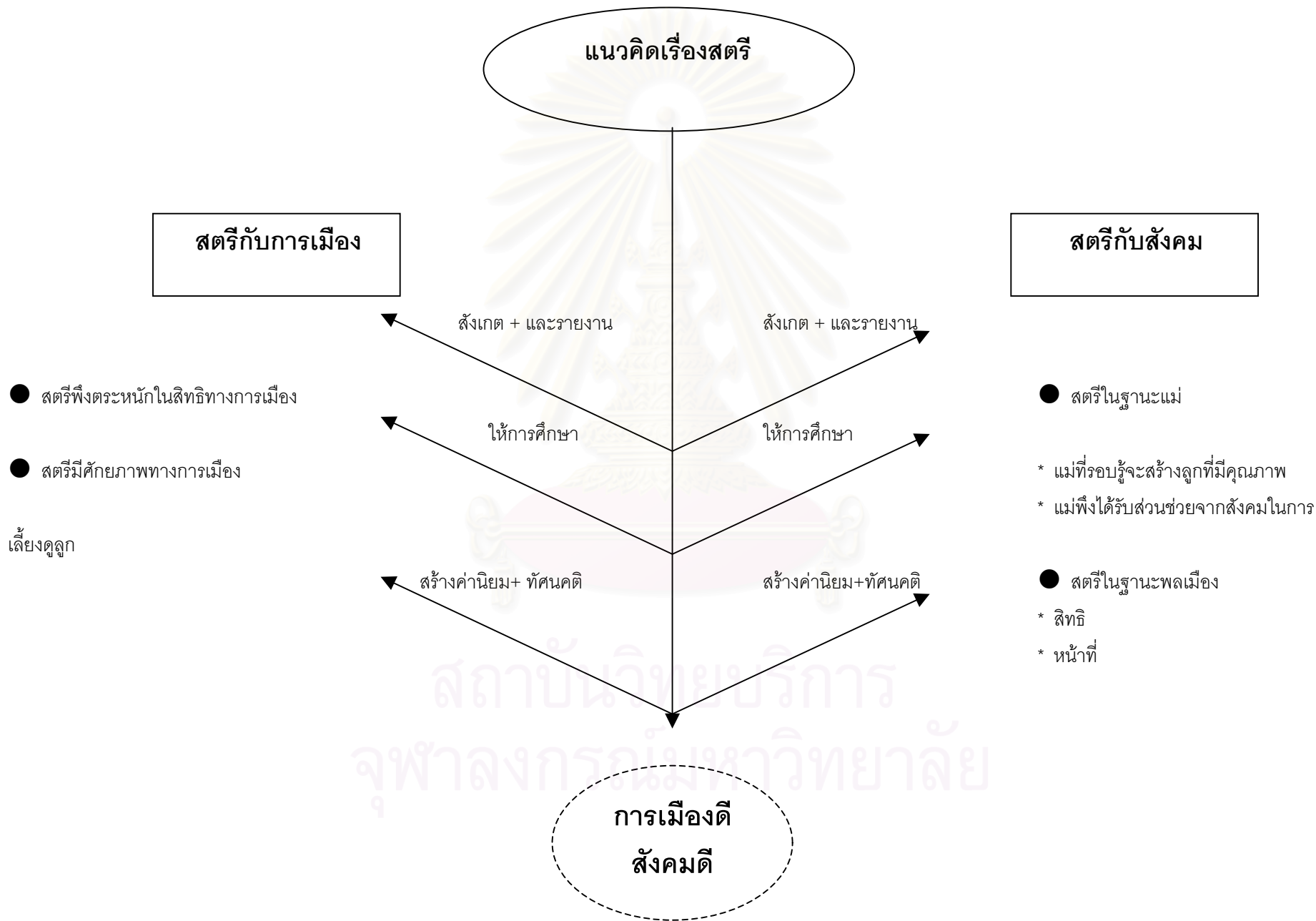
อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ถือเป็นแก่นของคุณนิลวรรณ คือ การกระตุ้นให้สตรีพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ รอบตัว เธอย้ำอยู่เสมอว่า ไม่ว่าความเปลี่ยนแปลงของสังคมจะกระทบต่อสตรีอย่างไร สตรีควรได้เข้าใจในความเปลี่ยนแปลงนั้นและความเข้าใจนั้นจะช่วยให้สตรีสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นเรื่องสิทธิของสตรีในการศึกษานี้ มีความสัมพันธ์กับบทบาททางสังคมของคุณนิลวรรณในฐานะที่เธอเป็นบุคคลสำคัญในแวดวงสตรีและเป็นผู้ทำงานเพื่อสาธารณะตลอดมา จึงดูประหนึ่งว่าการเคลื่อนไหวขององค์กรสตรีในหลาย ๆ ครั้ง เป็นการเคลื่อนไหวที่มี สตรีสาร เป็นกระบอกเสียงส่วนหนึ่ง หากแต่คุณนิลวรรณได้วาง สตรีสาร ให้เป็นกระบอกเสียงที่ทำหน้าที่ตรวจสอบตัวเองในฐานะเป็นสถาบันสื่อมวลชนด้วยพร้อมกัน

ส่วนผลการวิเคราะห์บทบาททางวารสารศาสตร์ พบว่า คุณนิลวรรณแสดงบทบาทหลัก 3 บทบาท คือ บทบาทในการสังเกตและรายงาน บทบาทในการให้การศึกษา และบทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติ ในลักษณะที่สนับสนุนให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและการเมือง โดยอยู่บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง บทบาททางวารสารศาสตร์เรื่องสตรีของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาถึง บทบาททางวารสารศาสตร์ทั่วไปและแนวคิดเรื่องสตรี รวมทั้งบทบาทในฐานะนักหนังสือพิมพ์สตรี ของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง โดยศึกษาด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อเขียนของคุณนิลวรรณและเนื้อหาภายในเล่มนิตยสาร *สตรีสาร* ซึ่งคุณนิลวรรณ เป็นบรรณาธิการ ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คุณนิลวรรณ

ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณนิลวรรณ มีบทบาททางวารสารศาสตร์ในฐานะบรรณาธิการนิตยสาร 3 ฉบับ คือ *สตรีสาร* *สัปดาห์สาร* และ *ครุณสาร* นอกจากนี้ในสตรีสารยังแทรกเนื้อหาสำหรับเด็กและสาวหนุ่ม เป็นการรองรับผู้อ่านทุกเพศวัย ภายหลังจากที่ได้เคยเจาะกลุ่มสตรีโดยเฉพาะในระยะต้นของการดำเนินกิจการนิตยสาร นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการเป็นบรรณาธิการสำนักพิมพ์อุณากรรณ พิมพ์เผยแพร่หนังสืออีกส่วนหนึ่ง ความสำเร็จของการทำหน้าที่บรรณาธิการของคุณนิลวรรณเป็นผลสืบเนื่องมาจากคุณสมบัติที่เป็นผู้มีความรอบรู้ในด้านภาษาหนังสือ และสถานภาพทางสังคมที่เธอมีบทบาทอยู่ในองค์กรสตรีที่สำคัญ ๆ และองค์กรทางภาษาและหนังสือของชาติ ประกอบกับการได้มีโอกาสบริหารองค์กรทั้งด้านเนื้อหา และจัดการธุรกิจด้วยตนเองในขณะเดียวกัน ทำให้สามารถนำพาองค์กรสื่อให้ขึ้นไปตามอุดมการณ์

2. บทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรี การวิจัยพบว่า คุณนิลวรรณแสดงบทบาทหลัก 3 บทบาทได้แก่ บทบาทในการสังเกตและรายงาน บทบาทในการให้การศึกษา และบทบาทในการสร้างค่านิยมและทัศนคติ โดยแสดงออกผ่านแนวคิดเรื่องสตรีใน 2 ด้าน คือ สตรีกับการเมือง และสตรีกับสังคม

2.1 สตรีกับการเมือง คุณนิลวรรณ แสดงออกเพื่อกระตุ้นสตรีในเรื่องการเมืองใน 2 ประเด็น คือ

2.1.1 สตรีพึงตระหนักในสิทธิทางการเมือง เนื่องจากสตรีไทยได้รับสิทธิทางการเมืองอย่างฉับพลันหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยยังไม่มีกลไกในการให้การศึกษาเรื่องการ

เมืองแก่พลเมืองอย่างเพียงพอ คุณนิลวรรณจึงใช้ชื่อของเธอในการเรียกร้องให้ผู้เกี่ยวข้องจัดการศึกษาเรื่องการเมืองแก่พลเมือง และใช้ชื่อในความควบคุมของเธอให้การศึกษาในเรื่องดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

2.1.2 สตรีมีศักยภาพทางการเมือง การศึกษาพบว่าคุณนิลวรรณได้พยายามโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการที่สตรีควรเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง เพื่อสตรีจะได้เข้าไปมีบทบาทในการผลักดันนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับสตรี และเห็นว่าสตรีมีศักยภาพทางการเมืองเท่าเทียมกับผู้ชาย หากได้รับโอกาสในการศึกษา และฝึกทักษะ ในขณะที่เดียวกันก็ควรได้รับการยอมรับในความรู้ความสามารถ โดยปราศจากอคติทางเพศ

ผู้วิจัยสำรวจจำนวนข้อเขียนเรื่องสตรีกับการเมืองใน *สตรีสาร* พบว่ามีจำนวน 62 เรื่อง ที่สำคัญได้แก่

- บทความเรื่อง *วิชาการเมือง* ของ ‘ท่านวรรณ’ ซึ่งเป็นพระนามแฝงของพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์
- บทความให้ความรู้เรื่องการเมืองของ ‘นรนิติ’ นามปากกาของนายนรนิติ เศรษฐบุตร

ส่วนข้อเขียนเรื่องสตรีกับสังคม พบข้อเขียนรวม 401 เรื่อง แบ่งเป็นสตรีกับสังคมในฐานะแม่ 57 เรื่อง และสตรีในฐานะพลเมือง 344 เรื่อง ที่สำคัญ เป็นข้อเขียนในเชิงสอนการวางตัวที่เหมาะสม การให้การศึกษาเรียนรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมือง รวมทั้งการนำเสนอค่านิยมและทัศนคติที่พึงประสงค์ในฐานะพลเมือง

2.2 สตรีกับสังคม คุณนิลวรรณได้แสดงออกเพื่อโน้มน้าวสตรีใน 2 บริบท คือ

2.2.1 สตรีในฐานะแม่ คุณนิลวรรณเห็นว่าแม่ที่รอบรู้จะสามารถสร้างลูกที่มีคุณภาพ ดังนั้นสตรีที่เป็นแม่จึงควรสนใจศึกษาหาความรู้ โดยไม่จำกัดตัวเองอยู่กับความรู้เรื่องภายในบ้านเท่านั้น นอกจากนี้สตรีที่เป็นแม่ควรได้รับการช่วยเหลือจากสังคมในการเลี้ยงดูลูก เพราะภาระหน้าที่ของสตรีที่เป็นแม่นั้น เปรียบเสมือนการเลี้ยงดูพลเมืองของสังคมในอนาคต จึงไม่ควรจำกัดให้สตรีที่เป็นแม่เลี้ยงดูลูกโดยลำพัง

2.2.2 สตรีในฐานะพลเมือง คุณนิลวรรณมองสตรีในฐานะพลเมืองใน 2 มิติ ได้แก่ มิติในด้านสิทธิ และมิติในด้านหน้าที่ในฐานะที่เป็นพลเมือง มิติในเรื่องสิทธินั้น ได้แก่การที่สตรีควรได้รับสิทธิเท่าเทียมชายในทางกฎหมายและทางสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจในสิทธินั้น

ส่วนในด้านหน้าที่ คุณนิลวรรณเห็นว่าสตรีควรออกมามีส่วนร่วมในการทำกิจการสาธารณะ เพราะสังคมต้องการพลังของประชากรทั้งจากบุรุษและสตรี การกระตุ้นสตรีให้ออกมามีบทบาทในพื้นที่สาธารณะแสดงออกผ่านทั้งทางข้อเขียนของเธอ และจากข้อเขียนของผู้เขียนอื่น ๆ ที่เธอ เป็นผู้คัดสรร

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษายทบาททางวารสารศาสตร์ในเรื่องสตรีของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง เป็นการ ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในฐานะผู้ส่งสารในบริบทต่าง ๆ ในแต่ละช่วงสมัย

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า คุณนิลวรรณมีแนวคิดเรื่องสตรีในเชิงเสรีนิยม ที่เน้นให้สตรีมีบทบาททางสังคมและการเมืองที่เท่าเทียมกับชาย ในขณะที่เดียวกันเธอก็ให้ความสำคัญกับหน้าที่ของสตรีที่เป็นความคาดหวังเดิมของสังคมเช่นกัน โดยมีได้ทำทาบกับระบอบชายเป็นใหญ่ที่มีอยู่ก่อน และเชื่อว่าในกระบวนการพัฒนาสตรี จำเป็นต้องมีผู้ชายเข้าร่วมด้วย โดยใช้ท่วงทำนองการนำเสนอที่ชี้ให้เห็นเหตุผลโดยการให้ข้อมูลข่าวสาร และแ่งคิดที่หลากหลายเพื่อให้ผู้อ่านใช้ วิจารณ์ญาณในการตัดสินใจด้วยตนเอง

ในเรื่องการสร้างสำนึกของสตรีในฐานะพลเมืองให้ออกมามีบทบาททางการเมือง และเข้าร่วมในกิจการสาธารณะต่าง ๆ เป็นช่วงที่สังคมไทยยังไม่ยอมรับค่านิยมเรื่องสตรีในพื้นที่สาธารณะมากนัก จึงถือได้ว่า คุณนิลวรรณได้แสดงบทบาทในการนำสังคม ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของสถาบันสื่อมวลชน

การแสดงออกทางความคิดเกี่ยวกับประเด็นที่ได้ทำการศึกษา พบว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างสถานภาพทางสังคม เช่น การเป็นผู้ทำงานในแวดวงสตรีและเป็นผู้ได้รับการยอมรับในเรื่องภาษาและหนังสือ ดังนั้นจึงพบว่า คุณนิลวรรณสามารถแสดงวาทกรรมได้อย่างน่าสนใจอย่างนักอักษรศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคอลัมน์ “ถ้อยแถลง” ซึ่งเป็นเสมือนเป็นบทบรรณาธิการของ *สตรีสาร* ตามแนวคิดเรื่องผู้เฝ้าประตูข่าวสารที่กล่าวว่า การไหลของข้อมูลข่าวสารจะเป็นไปตามความสนใจเฉพาะตัวของผู้ที่ทำหน้าที่เฝ้าประตูข่าวสาร

อย่างไรก็ตาม ความพยายามสร้างสำนึกดังกล่าวเหล่านั้น ไม่อาจสำเร็จลงได้ในเวลาอันรวดเร็ว เช่น กรณีการเรียกร้องให้สตรีหันมาให้ความสนใจกับการทำกิจการสาธารณะในช่วงเวลาหนึ่ง

ก่อนที่กระแสความเคลื่อนไหวของขบวนการสิทธิสตรีจะแพร่มาถึงประเทศไทย การกล่าวถึงการ
ทำงานนอกบ้านของสตรี จะเป็นเรื่องแปลกใหม่และไม่ได้รับการยอมรับในสังคมไทย แต่ตลอด
ระยะเวลาของการทำหน้าที่สื่อมวลชน บทบาทในการสร้างสำนักเหล่านั้นน่าจะมีผลต่อความรู้สึก
นึกคิดของผู้อ่านที่ติดตาม *สตรีสาร* มาอย่างต่อเนื่องไม่มากนักน้อย

การที่คุณนิลวรรณ เน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครองในการพัฒนาเด็ก
โดยการผลิตหนังสือสำหรับเด็ก หรือการดำเนินกิจกรรมสโมสรปรีชา คือรูปธรรมของความ
พยายามสร้างพลเมืองที่พึงประสงค์ให้แก่สังคมไทย พลเมืองที่พึงประสงค์ในที่นี้ หมายถึง การยก
ระดับผู้อ่านให้มีศักยภาพในการใช้เหตุผล โดยการละเว้นการนำเสนออคติหมิ่นตำหนายดวงชะตาราตี
การกระตุ้นให้สตรีแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ขณะที่ทำหน้าที่ในบ้านและหน้าที่ในฐานะพล
เมือง รวมทั้งการปลูกฝังค่านิยมที่ให้สตรีบริโภคอย่างคำนึงถึงเศรษฐกิจของชาติ

การยกระดับผู้อ่านอีกประการหนึ่ง คือ การที่คุณนิลวรรณได้สร้างมาตรฐานในการผลิต
นิตยสารไว้สูง กล่าวคือ เป็นนิตยสารที่เคร่งครัดในเรื่องความถูกต้องในการใช้ภาษา และความถูก
ต้องในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร เมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้น ก็มีการขอภัยผู้อ่านอย่างเป็นปกติ
วิสัย จึงทำให้ภาพของ *สตรีสาร* เป็นสื่อมวลชนที่แสดงบทเป็นครู (*Masscomm as
Guru*)

เสมอมา ดังที่ผู้อ่านได้สะท้อนความรู้สึกต่อ *สตรีสาร* จากการสำรวจผู้อ่านทั้ง 2 ครั้ง

ในฐานะนักวิชาชีพ ผู้วิจัยเห็นว่าลักษณะทางจริยธรรมของคุณนิลวรรณสอดคล้องกับแนว
ทางของอริสโตเติล (*Aritotle*) และเกิร์ต (*Gert*) ที่กล่าวถึงกฎทอง (*Golden Means*)
หรือทางเลือกที่เป็นทางสายกลาง โดยมองว่าทางสายกลางเป็นวิธีเลือกปฏิบัติที่ดีงาม เหมาะสม
โดยยึดความพอดีหรือจุดกึ่งกลางเป็นเกณฑ์ แต่ไม่รวมหมอบกับความชั่วร้าย ซึ่งคุณนิลวรรณมี
เกณฑ์แห่งความพอดีของตนเอง ทั้งในเรื่องการใช้ภาษา การเลือกเรื่องลงพิมพ์
และการยึดถือแนวทางการผลิตนิตยสารเพื่อผู้อ่าน โดยยึดถือปฏิบัติอย่างเป็นปกติ โดยไม่ได้
ประกาศเป็นลายลักษณ์อักษร แต่สำหรับผู้อ่านที่ติดตามผลงานของเธออย่างต่อเนื่อง จะสัมผัสได้
ถึงเกณฑ์ดังกล่าวนี้

ในเรื่องการแสดงออกทางวาทกรรมเรื่องสตรี เนื่องจากคุณนิลวรรณเป็นทำงานในแวด
วงสตรีและความเป็นนักอักษรศาสตร์ที่มีความชัดเจนทางภาษา ทำให้การแสดงวาทกรรมเรื่องสตรี
ของเธอมีสัญลักษณ์แตกต่างจากนักหนังสือพิมพ์โดยทั่วไป ในข้อที่เธอมีพื้นภูมิเกี่ยวกับเรื่องสตรี
เป็นอย่างดี ซึ่งเห็นได้จากวิพากษ์วิจารณ์การทำงานขององค์กรสตรี ที่เธอเป็นสมาชิกส่วนหนึ่ง

รวมทั้งได้ตอบความคิดเห็นของนักหนังสือพิมพ์ด้วยกันที่มีต่อการทำงานของแวดวงสตรี ด้วยการสร้างสรรค์ภาษาอย่างนักอักษรศาสตร์เพื่อบรรลุผลที่ต้องการ เช่น การใช้โวหารแบบเรื่องเทียบ (Analogy) ในการกล่าวถึง การที่สตรีควรศึกษาหาความรู้ โดยกล่าวว่า “ถ้าพ่อบ้านท่านพูดว่า เมาเซอซังไปพบสตาลินที่มอสโคว์ในรัสเซีย ก็ไม่เข้าใจไปว่าเขาพูดถึงคาราภาพยนตร์คนใดคนหนึ่ง หรือไม่คิดว่ามหาสมุทรอินเดียอยู่ที่ขั้วโลกเหนือ---“

การโน้มน้าวโดยชี้ให้เห็นเหตุปัจจัย เช่น การกล่าวการทำหน้าที่แม่และภรรยา ผู้หญิงก็ยังคงต้องสนใจศึกษาเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ รอบตัว “เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งทางสติปัญญาแก่บุตร เพราะเหตุยุ่งยากอะไรต่าง ๆ มักจะตั้งต้นขึ้นในบ้านก่อนที่อื่นเสมอ” เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ท่วงทำนองการนำเสนอข้อมูลข่าวสารโดยทั่วไปของคุณนิลวรรณ เป็นไปด้วยความเรียบง่าย ไม่หวือหวาร้อนแรง ดังที่หนังสือพิมพ์ส่วนหนึ่งนิยมปฏิบัติ ลักษณะดังกล่าวนี้น่าจะมาจากบุคลิกของความเป็นครู ที่ต้องการบ่มเพาะผู้อ่านอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในเวลาเดียวกันก็เรียกร้องให้นักหนังสือพิมพ์แสดงออกอย่างรับผิดชอบ เช่น พึงหลีกเลี่ยงความรุนแรงต่อผู้ตกเป็นข่าว หลีกเลี่ยงการละเมิดด้วยประการใดๆแก่ผู้ตกเป็นข่าว รวมทั้งการไม่ถือเอาเรื่องเพศเป็นสินค้า

ผู้วิจัยเห็นว่า ความสำเร็จในการทำหน้าที่สื่อของคุณนิลวรรณมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสถานภาพทางสังคมที่เธอได้รับ จากการทำงานบริการสาธารณะและการเข้าเกี่ยวข้องกับองค์กรทางสังคมหลายองค์กร รวมทั้งการเข้าไปสัมพันธ์กับภาคการเมืองในฐานะที่ปรึกษาด้านการสังคมสงเคราะห์ของภริยานายกรัฐมนตรีในรัฐบาลเผด็จการถึง 2 สมัย ทั้งที่ไม่ได้ต้องการเข้ารับราชการอีก แต่ก็ยังคงทำงานในหน้าที่ต่อไปได้ ซึ่งแสดงว่าเธอเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่วงการสังคมสงเคราะห์ของไทยจะได้รับ มากกว่าจะเป็นกังวลกับการร่วมงานกับรัฐบาลเผด็จการ น่าจะมาจากบุคลิกที่เห็นคุณค่าของการทำงาน คือ เป็นนักปฏิบัตินิยมที่เห็นคุณค่าของการทำงานเพื่องาน หากเห็นว่าตนเองพอจะทำประโยชน์ได้ แต่ต้องไม่ขัดกับหลักการของตนเอง

อย่างไรก็ตาม บทบาทของสตรีสารในฐานะสื่อมวลชนเพื่อสตรีที่ถูกประเมินว่า เป็นการสร้างฝันสำเร็จรูป (ready daydream) ของผู้หญิง ก็คงเป็นฝันสำเร็จรูปของสตรีบางกลุ่มในขณะเดียวกัน สตรีสาร ก็สนองต่อสตรีปัญญาชนในหลายด้าน แม้แต่ในการนำเสนอนวนิยาย ซึ่งในช่วงสมัยที่กระแส วรรณกรรมเพื่อชีวิต ในช่วงก่อนและหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กำลังเป็นนิยมของเหล่าปัญญาชนในรั้วมหาวิทยาลัย นวนิยายที่นำเสนอแนวเรื่องภายใน

ครอบครัว ที่นิยมกันในหมู่ผู้อ่านนิตยสารสตรีก็ได้ถูกประเมินว่าเป็น *วรรณกรรมน้ำเน่า* ผู้วิจัยพบว่า *สตรีสาร* ในยุคเฟื่องฟูบรรจนวนิยายมากราว 10-12 เรื่องในหนึ่งฉบับ ในภาวะนั้น คุณนิลวรรณได้ให้การศึกษาแก่ผู้อ่านถึงการเสพวรรณกรรมในอีกมุมมองหนึ่ง เพื่อถ่วงดุลกระแสอันเชี่ยวกรากของแนวคิดฝ่ายซ้ายในขณะนั้น ซึ่งน่าจะมีการศึกษาถึงบทบาทในเรื่องนี้ในการศึกษาครั้งต่อไป

สตรีสาร อาจเป็นทางเลือกของวงการ ‘หนังสือผู้หญิง’ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในยุคที่นิตยสารมุ่งผลิตเพื่อแสวงหากำไร ที่พยายามหลอมนักอ่านให้เป็นสินค้าอย่างหนึ่งเพื่อเสนอแก่ผู้ซื้อ เนื้อที่โฆษณาถือว่าขายสินค้าแก่ผู้อ่านเป้าหมายของนิตยสารนั้น ๆ ได้หรือไม่ แม้จะปฏิเสธไม่ได้ว่ารายได้จากค่าโฆษณาคือความอยู่รอดของธุรกิจนิตยสารและหนังสือพิมพ์ในสังคมไทย แต่อุดมการณ์ของผู้ผลิตสื่อเพื่อผู้อ่านที่คุณนิลวรรณยืนยันตลอดมานั้นได้พิสูจน์ในที่สุดว่า *สตรีสาร* ไม่มีที่ทางสำหรับยุคแห่งการผลิตนิตยสารเพื่อแสวงหากำไรแบบทุนนิยมในปัจจุบัน เมื่อเธอประกาศยุติ *สตรีสาร* ขณะที่นิตยสารฉบับนี้มีอายุครบ 48 ปี และการทำหน้าที่บรรณาธิการของคุณนิลวรรณคล้วงมาตลอด 47 ปี

ข้อเสนอแนะ

ในเชิงวิชาชีพ ควรมีการศึกษาถึงประวัติชีวิตและการทำงานของนักหนังสือพิมพ์สตรีคนอื่น ๆ อีก เพื่อทำความเข้าใจข้อเด่นและข้อด้อยของการทำหน้าที่สื่อมวลชนของสตรี อันอาจนำไปสู่การปรับปรุงการทำงานในสายอาชีพหนังสือพิมพ์ของสตรีในอนาคต

ในเชิงวิชาการ

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการมีการศึกษาวาทกรรมของนักหนังสือพิมพ์สตรีอย่างคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง อย่างละเอียดขึ้นในมิติอื่น ๆ นอกเหนือจากมิติทางภาษา
2. ควรมีการศึกษายบทบาททางวารสารศาสตร์ที่กว้างขึ้น นอกเหนือจากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพียง 3 บทบาทในครั้งนี้
3. ควรมีการศึกษาอย่างละเอียดถึงตัวแปรที่มีผลกระทบต่อการทำงานสื่อของคุณนิลวรรณ เพิ่มเติม เพราะในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยยังไม่ได้เจาะลึกถึงปัจจัยบางอย่างที่มีผลต่อการตัดสินใจในฐานะบรรณาธิการในรายละเอียดปลีกย่อยอีกหลายประเด็น

รายการอ้างอิง

กนกพร ศรีอ่อนเที่ยง . ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาของกลุ่มมรณงค์เพื่อพัฒนาสตรี. วิทยานิพนธ์
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 2540

กรวิภา บุญเชื้อ. แนวคิดการพัฒนาศรี : มองมองการวิเคราะห์เชิงหญิงชาย แปลโดย มารยาท
อินทรทัศน์ . โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
กรุงเทพมหานคร : 2538.

กาญจนา แก้วเทพ. . อดีตศาสตร์ กรุงเทพมหานคร: เชนเดอร์เพรส , 2535.

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : 2541.

กุลธิดา ท้วมสุข นิตยสารสตรี การวิเคราะห์เนื้อหาและทัศนคติของนักศึกษาหญิง. รายงานผล
การวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น : 2534.

เกษม ศิริสัมพันธ์. เหลียวมองหลัง. เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 463 (16 – 22 เมษายน
2544) : 24.

จีระนันท์ พิตรปรีชา. อหังการของดอกไม้ ประชาธิปไตย. 4 พฤศจิกายน 2516.

ถิรนันท์ อนวัชศิริวงศ์. แนวโน้มนิตยสารไทย กว่าหนึ่งร้อยปีที่ยังเหมือนเดิม . สื่อมวลชน
ปริทัศน์ ปีที่ 14 (ฉบับที่ 13-14 2532).

ทิพพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาและผลกระทบ
ต่อสังคมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2394) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : 2525.

- นรนิติ เศรษฐบุตร. คำให้การเรื่องรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ปี 2522-2531. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2522.
- นรนิติ เศรษฐบุตร และ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. สนทนากับคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง. ภาษาและหนังสือ ปีที่ 19 (มิถุนายน-ตุลาคม 2519) : 1-8.
- นิตยา มาศะวิสุทธิ. กว่าจะมาเป็น 15 ปีซีไรต์. ภาษาและหนังสือ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1-2 (เมษายน 2535 – มีนาคม 2536) :8-12.
- นิลวรรณ ปิ่นทอง . สตรีกับสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย . สตรีสาร ปีที่ 26 ฉบับที่ 50 (24 มีนาคม 2517).
- นิลวรรณ ปิ่นทอง ,บรรณาธิการ. สมุดบันทึก 50 ปี ทรงครองราชย์. บริษัทการพิมพ์สตรีสาร กรุงเทพมหานคร : 2539 .
- ประทุมพร วัชรเสถียร บรรณาธิการ. เรื่องสตรีไทย สภาสตรีแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร: 2518.
- พรพีไล ถมั่งรักษ์สัตย์. . การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องปัญหาความเสมอภาคของสตรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2528.
- พนิต กุลศิริ. การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันต่อการพัฒนาสตรี วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2528.
- พิมพ์ฤทัย ชูแสงศรี. ความคิดของผู้หญิงในนิตยสารผู้หญิง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : 2534.
- มณฑนา อิทินันท์ชัย และ ศิริพร สะโครบาเน็ค. ผู้หญิงในสื่อมวลชน รวมบทความประเด็นเรื่องสตรี สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2529.

เยาวภา เจริญศิลป์ การวิเคราะห์นิยสารสตรีภาษาไทยสำหรับสตรี วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษร
ศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2530.

ระวีวรรณ ประกอบผล นิตยสารไทย รายงานผลการวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : 2530.

ระวีวรรณ ประกอบผล. รายงานมิตรภาษาและหนังสือ . สตรีสาร ปีที่ 37 ฉบับที่ 21 (19
สิงหาคม 2527) : 21-22.

วาณิช จรุงกิจอนันต์. สันทนาพาทีเรื่องอย่างเข้าปีที่สี่สิบสาม. สตรีสาร ปีที่ 43 ฉบับที่ 1(25
มีนาคม 2533): 40-42.

วาณิช จรุงกิจอนันต์. คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง บรรณาธิการอมตะของสตรีสาร. รวมย์
(1 มกราคม 2537).

วาณี สุภาพวงศ์สานติ. กรณีศึกษาคอลัมน์ที่บ่งชี้สตรีนิยมในนิตยสารสตรีในช่วงปี พ.ศ.2537-
2538 ศูนย์สตรีศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : 2538.

วันทนีย์ วาสิกะสิน. สังคมสงเคราะห์แนวสตรีนิยม ทฤษฎีและการปฏิบัติงาน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : 2543.

วรินทรา ไกรยรวงศ์. มติแห่งการบริโภคที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 2540.

วิไล สมพันธ์. การวิเคราะห์วาทกรรมวิทย์ จส. สันทนา วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหา-
บัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2536.

ศิริพร สะโครบาเน็ค การเรียกร้องสิทธิสตรีของหญิงไทย(2398-2475). สตรีทัศน์ ปีที่1 ฉบับที่ 3
(สิงหาคม-ตุลาคม 2526) :28-35.

แส อัตถากร. ผู้ต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรี. สตรีสาร ปีที่ 2 ฉบับที่ 25 (ปลายมีนาคม 2492):15-16.

สุกัญญา สุขบรรทัด. เอกสารคำสอนวิชาการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2542.

สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร. การสื่อสารกับการเมือง คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : 2534.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. สิงห์สนามหลวง เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่10 ฉบับที่ 493 (12-18 พฤศจิกายน 2544) : 63.

สุภา ศิริมานนท์. จริยธรรมของหนังสือพิมพ์ กองทุนสุภา ศิริมานนท์และกองทุนอักษรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : 2530.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. ช่วงแห่งชีวิต มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่13 ฉบับที่659 (9 เมษายน 2536) :63.

อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี. คอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตในนิตยสารในการสะท้อนบทบาทและสถานภาพของสตรีไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขานิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2533.

อุบลวรรณ ปิติพัฒนะไฉษิต. 100 ปีของนิตยสารสตรีไทย พ.ศ.2431-2541). นิตยสารสตรี ปีที่ 17 (มกราคม-มีนาคม 2542):23-30.

เอกสารเผยแพร่โครงการเวลาเป็นของมีค่า มูลนิธิสมาคมสตรีอุดมศึกษา กรุงเทพมหานคร : 2544.

ภาษาอังกฤษ

Amy Edman Farrel. Feminism in The Mass Media 1927-1989 ,(Ms.Magazine).
Thesis (PH.D) University of Minnessota, 1991.

Patricia Ann Okker. Feminizing The Voice of Literary Authority: Sarah J. Hale's Editorship of The "Ladies' Magazine" And "Godey's Lady's Book (Ladies' Magazine) Thesis (PH.D) University of Illinois at Urbana- Champaign, 1990.

Tebbel, J. The American magazine : A compact history. New York : Hawthorn Book,Inc.1969.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

- ภาคผนวก ก. - รายเรื่องสตรีกับการเมือง
- รายเรื่องสตรีกับสังคม
- รายเรื่องเกี่ยวกับภาษา-หนังสือ
- รายเรื่องเกี่ยวกับความงาม
- ภาคผนวก ข. - แบบบันทึกแนวคิดเรื่องสตรีและบทบาททางวารสารศาสตร์
- ภาคผนวก ค. - ภาพคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ในกิจกรรมต่าง ๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก. - รายเรื่องสตรีกับการเมืองในสตรีสารระหว่างปี พ.ศ. 2491-2536

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
1	ต้น ส.ค. 2491	ผู้หญิงควรเล่นการเมือง!?	'ปลาหมอบ'	ปกิณกะ
2	ต้น มิ.ย. 2492	สตรีไทยในวิถีประชาธิปไตย	'ก.น.ก.'	บทความ
3	ปลาย มิ.ย. 2498	สตรีไทยในรัฐสภา	อนงค์ เมฆประสาท	บทความ
4	ปลาย ต.ค. 2500	บันทึกของพลเมืองไทย	ดำริห์ ปัทมะศิริ	บทความ
5	ต้น พ.ย. 2500	บันทึกของพลเมืองไทย	ดำริห์ ปัทมะศิริ	บทความ
6	ปลาย พ.ย.2500	บันทึกของพลเมืองไทย	ดำริห์ ปัทมะศิริ	บทความ
7	ต้น ธ.ค. 2500	บันทึกของพลเมืองไทย	ดำริห์ ปัทมะศิริ	บทความ
8	16 พ.ค. 2508	ราษฎรกับการปกครอง	ชลอ วนะภูติ	บทความ
9	11 ก.ค. 2508	สิทธิตั้งพรรคการเมืองเมื่อ 10 ปีก่อน	ไม่ระบุ	บทความ
10	9 ก.พ. 2512	วิชาการเมือง	ไม่ระบุ	บทความ
11	16 ก.พ. 2512	วิชาการเมือง	'ท่านวรรณ'	บทความ
12	23 ก.พ. 2512	วิชาการเมือง	'ท่านวรรณ'	บทความ
13	2 มี.ค. 2512	วิชาการเมือง	'ท่านวรรณ'	บทความ
14	9 มี.ค. 2512	วิชาการเมือง	'ท่านวรรณ'	บทความ
15	16 มี.ค.2512	วิชาการเมือง	'ท่านวรรณ'	บทความ
16	23 มี.ค.2512	วิชาการเมือง	'ท่านวรรณ'	บทความ
17	30 มี.ค.2512	วิชาการเมือง	'ท่านวรรณ'	บทความ
18	6 เม.ย. 2512	วิชาการเมือง	'ท่านวรรณ'	บทความ
19	13 เม.ย. 2512	วิชาการเมือง	'ท่านวรรณ'	บทความ
20	20 เม.ย. 2512	วิชาการเมือง	'ท่านวรรณ'	บทความ
21	21 ก.ย. 2518	การเมืองเรื่องของการคว่ำ	อนิจจนา	บทความ
22	9 มิ.ย. 2521	ทำไมจึงเรียกหารัฐธรรมนูญ	'นรนิติ'	บทความ
23	30 ก.ค.2521	เลือกตั้งกำลังจะมา	'นรนิติ'	บทความ
24	13 ส.ค. 2521	เริ่มพรรคการเมืองซ้ำๆ	'นรนิติ'	บทความ
25	17 ก.ย. 2521	งบประมาณก็เป็นการเมือง	'นรนิติ'	บทความ
26	19 พ.ย. 2521	ธุรกิจเอกชนในสายตาข้าราชการ	'นรนิติ'	บทความ
27	26 พ.ย. 2521	ข้าราชการนั้นสำคัญขนาดไหน	'นรนิติ'	บทความ
28	24 ธ.ค. 2521	นักการเมืองย่อมมีทั้งดีและเลว	'นรนิติ'	บทความ
29	31 ธ.ค. 2521	การจำกัดจำนวนเงินที่ใช้หาเสียง	'นรนิติ'	บทความ
30	14 ม.ค. 2522	การสรรหาผู้นำทางการเมือง	'นรนิติ'	บทความ

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
31	11 มี.ค. 2522	รัฐธรรมนูญกับการไปเลือกตั้ง	'นวนิติ'	บทความ
32	8 เม.ย. 2522	เทศบาลก็ต้องเลือกตั้ง	'นวนิติ'	บทความ
33	22 เม.ย. 2522	การไปเลือกตั้งผู้แทนเป็นสิทธิฯ	'นวนิติ'	บทความ
34	20 ก.ค. 2529	ฟังสตรีผู้นำท้องถิ่นพูด	ส.ญ.	รายงาน
35	3 ส.ค. 2529	สตรีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2492-2526	น.ณ.	รายงาน
36	21 ก.ย.2529	สส.หญิงกับการพัฒนาสตรี	ส.หาญตระกูล	บทความ
37	5 ต.ค. 2529	ทากาโกะ โคอิ สตรีพรรคการเมืองคนแรกของ ญี่ปุ่น	ส.หาญตระกูล	สารคดี
38	16 พ.ย.2529	สตรีนักการเมืองในเอเชีย	ส.ญ.	รายงาน
39	30 พ.ย. 2529	เสียงสตรีอเมริกันในการเลือกตั้ง	ส.ญ.	รายงาน
40	15 ก.พ. 2530	สตรี ร.ศ.206 ประธานาธิบดีหญิง	น.ณ.	บทความ
41	9 ส.ค.2530	โคบา พรรคการเมืองสตรีพรรคแรกในเอเชีย	ส.ญ.	รายงาน
42	9 ส.ค.2530	ผู้แทนข้างสภา	อมวาสี	รายงาน
43	6 ก.ย.2530	พรรคการเมืองสตรีไทย	ผู้ชายคนหนึ่ง	รายงาน
44	25 ต.ค.2530	ความหวังจะเป็นประธานาธิบดีของสตรีอเมริกัน	ส.ญ.	บทความ
45	1 พ.ย.2530	ผู้หญิงในสหภาพรัฐสภา	ส.ญ.	บทความ
46	15 พ.ย.2530	สนทนากับ ส.ส.หญิงต่างแดน	ส.ญ.	รายงาน
47	27 ธ.ค.2530	สตรีเกาหลีใต้สมัครประธานาธิบดี	ส.ญ.	รายงาน
48	27 ธ.ค.2530	สตรีหมู่บ้านไทยพัฒนา	ส.ญ.	รายงาน
49	3 ม.ค.2531	สภาผู้แทนราษฎรกับกิจการสตรี	ส.ญ.	รายงาน
50	5 มิ.ย.2531	ดร.ยุพา อุดมศักดิ์ สนทนาเรื่อง การเมืองปัจจุบัน	ส.ญ.	รายงาน
51	12 มิ.ย.2531	พรรคการเมืองที่สนใจสตรี	ส.ญ.	รายงาน
52	3 ก.ค.2531	พบอดีต ส.ส.หญิง ผู้ลงเลือกตั้งสองครั้ง	ส.ญ.	รายงาน
53	10 ก.ค.2531	ผู้หญิงทหารและการเมือง	ส.ญ.	บทความ
54	17 ก.ค.2531	เส้นทาง ส.ส.หญิงจาก พ.ศ.2492	ส.ญ.	บทความ
55	24 ก.ค.2531	เมื่อสตรีผู้สมัคร ส.ส.พบกัน	ส.ญ.	รายงาน
56	7 ส.ค.2531	10 ส.ส.หญิงคนใหม่ของเรา	ส.ญ.	รายงาน
57	14 ส.ค.2531	รัฐบาลกับงานพัฒนาสตรี	ส.ญ.	บทความ
58	21 ส.ค.2531	นายกหญิงคนแรกของอังกฤษมาเป็นแขก	ไม่ระบุ	รายงาน
		รัฐบาลไทย		
59	18 ก.ย.2531	โฉมหน้าสตรี ทายาทการเมืองในเอเชีย	ไม่ระบุ	รายงาน

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
60	16 ต.ค..2531	สัมภาษณ์ ดร.ดวงทิพย์ สุรินทาทิป	นิกร เรืองอักษร	รายงาน
61	11 ธ.ค.2531	ลดาวลดี วงศ์ศรีวงศ์ กับงานสิ่งแวดล้อม	ธิดา มหาเปารยะ	รายงาน
62	25 ก.พ.2533	สตรีญี่ปุ่นกับการเลือกตั้งที่จะมาถึง	ส.ญ.	สารคดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก. - รายเรื่องสตรีกับสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2491 – 2536

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
1	ปลาย ส.ค. 2491	ชัยชนะของหญิงไทยในด้านเศรษฐกิจ	ไม่ระบุ	ปกิณกะ
2	ต้น ก.ย. 91	สตรีที่มีประโยชน์	สิริเพิ่ม วิสันต์คุณากร	บทความ
3	ปลาย ก.ย. 2491	เทอดทูนสิทธิสตรี	อ. วินัยสุนทร	บทความ
4	ปลาย ก.ย. 2491	แรงบันดาลใจการศึกษาแก่หญิงไทย	สนิตรี ทองภูเบศร์	ปกิณกะ
5	ปลาย ต.ค. 2491	โจน ออฟ อาร์ค	ส. อุตถากร	สารคดี
6	ต้น พ.ย. 2491	ฟลอเรนซ์ ไนติงเกล (1)	ส. อุตถากร	สารคดี
7	ปลาย พ.ย. 2491	ฟลอเรนซ์ ไนติงเกล (2)	ส. อุตถากร	สารคดี
8	ปลาย ธ.ค. 2491	มาดาม คูรี	'แส อุตถากร'	สารคดี
9	ต้น ม.ค. 2492	ก้าวหน้า หรือ ถอยหลัง	'ม.ล.ปอง มาลากุล'	บทความ
10	ต้น มี.ค. 2492	หญิงไทยในทรวงศนะของข้าพเจ้า	ไม่ระบุ	บทความ
11	ปลาย มี.ค. 2492	การต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี	'แส อุตถากร'	บทความ
12	ต้น ส.ค. 2492	กฎหมายที่แม่บ้านควรทราบ	ไม่ระบุ	บทความ
13	ต้น พ.ย.2492	เราควรมีกฎหมายลงโทษ...	นันทกา สุประภาตะนันท์	บทความ
14	ต้น พ.ย. 2492	สภาพรภาพทางสังคม (1)	'งด สุวรรณทัต'	บทความ
15	ปลาย พ.ย. 2492	หญิงจีนในประวัติศาสตร์	'อารีย์ ภิรมย์'	สารคดี
16	ต้น ธ.ค. 2492	ในบ้านของเรา	'ก.น.ก.'	บทความ
17	ต้น ธ.ค. 2492	ท่านหญิงโกดิวา	'แส อุตถากร'	สารคดี
18	ปลาย ธ.ค. 2492	สภาพรภาพทางสังคม (2)	งด สุวรรณทัต	บทความ
19	ปลาย ธ.ค. 2492	ดร. โจเซฟ แพ็ล	'ผ่องพรรณ สุวรรณกุล'	สารคดี
20	ต้น ม.ค. 2493	เบ็ญจกัลยาณีสมัยใหม่	'ศัตร์นชัย'	วรรณคดี
21	ต้น ม.ค. 2493	มาดามชุนยัดเซน	'แส อุตถากร'	สารคดี
22	ต้น ก.พ.2493	ภาษีเงินได้	สนั่น เกตุทัต	บทความ
23	ต้น ก.พ.2493	บางชีวิตของสตรีอินเดีย	เรื่องอุไร จูตะเสน	สารคดี
24	ปลาย ก.พ. 2493	การช่วยเหลือสังคม	'เจียร สิริยานนท์'	บทความ
25	ต้น มี.ค. 2493	-ทรวงศนะของอรพิน ไชยกาล -ข้อเขียนของคุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ -ความคิดของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม -ความรู้สึกรของท่านผู้หญิงฮิลด้า ยี ทอมพ์สัน -ในความฝันของมิสซิสโจเซฟีน เค สแตนตัน -ข้อดี-ชมของมาดามบรูก ชูบาน -สิ่งที่มีสซิสคอมมิงโก อิมพีเรียลได้พบมา -เรื่องทีซุนโฮ ลูยีน เขียนมา		สารคดี

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
26	ต้น มี.ค. 2493	อาณาจักรของผู้หญิง	'ยุพดี มงคลวิจัน'	ทวรรณนะ
27	ต้น เม.ย. 2493	สิ่งที่แลกกับชีวิต	'งด สุวรรณทัต'	สารคดี
28	ต้น มี.ค. 2494	สตรีชาวต่างประเทศกับพระพุทธศาสนา	สุชีโว ภิกขุ	สารคดี
29	ต้น มี.ค. 2494	Woman of Today	จากสามัคคีสาร	บทความ
30	ต้น มี.ค. 2494	พระพุทธศาสนา	ม.จ.พูนพิศมัย ดิศกุล	สารคดี
31	ต้น มี.ค. 2494	นิตยสารสำหรับสตรีฯ	สุภาพ วีระวรรณ	สารคดี
32	ปลาย มี.ค. 2494	บทบรรณาธิการสามัคคีสาร	ไม่ระบุ	บทความ
33	ต้น เม.ย.2494	ทนายความสตรี	ถวัลย์วร วรดิลก	สารคดี
34	ปลาย เม.ย. 2494	นักประพันธ์สตรี- ร.จันทพิมพะ	ไม่ระบุ	สารคดี
35	ต้น พ.ค.2494	สตรีเจ้าของคณะละคร	ถวัลย์วร วรดิลก	สารคดี
36	ปลาย พ.ค. 2494	ข้าราชการสตรี	ช่อม บัญจพรรค์	สารคดี
37	ต้น ก.ย. 2494	ศาลเด็กในรัฐมินเนโซต้า สหรัฐอเมริกา	นันทกา สุประภาตะนันท์	สารคดี
38	ต้น ก.ย. 2494	ครูนาฏศิลป์ไทย	ถวัลย์วร วรดิลก	สารคดี
39	ต้น ก.ย. 2494	บทบาทของสตรีในสังคมปัจจุบัน	มารุต	ทวรรณนะ
40	ปลาย ก.ย. 2494	กสิกรรมหญิง	ถวัลย์วร วรดิลก	สารคดี
41	ต้น ต.ค. 2494	การกระทำผิดของเด็ก	นันทกา สุประภาตะนันท์	บทความ
42	ต้น ต.ค. 2494	ครูโรงเรียนราษฎร	ถวัลย์วร วรดิลก	สารคดี
43	ต้น ต.ค. 2494	ทำอะไรให้ผู้หญิงจะพ้นสภาพถูกเหยียดหยาม	'ล.จุลกนิษฐ'	ทวรรณนะ
44	ต้น พ.ย. 2494	อาจารย์มหาวิทยาลัย	ถวัลย์วร วรดิลก	สารคดี
45	ปลาย ธ.ค. 2494	ภาษีเงินได้ (ภาคจบ)	จිරี มีสุข	สารคดี
46	ปลาย ธ.ค. 2494	ผู้หญิงควรทำงานนอกบ้าน?	ช. บรรณานุกรักษ์	ทวรรณนะ
47	ปลาย ม.ค. 2495	ใครไป-ใครมา	ไม่ระบุ	ข่าว
48	ปลาย ก.พ. 2495	หน้าที่อันเสมอภาคของชาย	ยุพดี มงคลวิจัน	บทความ
49	ต้น ก.ค. 2496	เจ้าจอมอยู่งาน	'กระแสดินธุ์'	สารคดี
50	ต้น มี.ย. 2497	สมาคมส่งเสริมการศึกษา	เทพ สมบัติพานิช	สารคดี
51	ต้น พ.ค. 2498	อรุณใหม่ของสตรีประเทศอาทิติย์อุทัย	'ก.น.ก.'	สารคดี
52	ปลาย ก.ย. 2498	สตรีไทยเรียกร้องสิทธิมากไปหรือ ?	'ระเบียบ'	บทความ
53	ต้น ต.ค. 2498	การประชุมสหพันธ์สมาคมสหประชาชาติครั้งที่ 10	ไม่ระบุ	รายงาน
54	ปลาย พ.ย. 2498	สนทนาเรื่องสตรีเมืองอังกฤษ	'เรื่องรภา'	สารคดี
55	ปลายมี.ค. 2499	สตรีผู้พิพากษาสมทบ	'เรื่องรภา'	สารคดี
56	ต้น ก.ย.2499	ความลึกลับของสตรีเพศ	ละออ นุตาถาวร	สารคดี

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
57	ต้น เม.ย. 2500	สตรีนักบินไอพ่น	อุทัย ภิรมย์ริน	สารคดี
58	ปลาย เม.ย. 2500	สิทธิหญิงเท่าเทียมชายจริงละหรือ?	พ.สุวรรณพาดินชัย	ทวรรณะ
59	ต้น เม.ย. 2501	ยอดสตรี 2500	ส.กุลวรรณ	สารคดี
60	ต้น ก.ค. 2501	แม่บ้านสมัยใหม่	สุริยาภา	ทวรรณะ
61	ปลาย ส.ค. 2501	นักษัตรพิภพสตรีนิเวศแลนด์	จิระภา อ่อนเรือง	สารคดี
62	ต้น ก.พ.2502	อย่าฆ่าลูกด้วยความรัก	ประนอม สัจฉุกร	ทวรรณะ
63	ปลาย ก.พ. 2502	สตรีแนวหน้า พ.ศ.2501	'สุภัทรา'	สารคดี
64	ต้น มี.ค. 2502	วิชาการสังคมสงเคราะห์	สุภาพ วิเศษสุการ	บทความ
65	ปลาย พ.ค. 2502	คุณหญิงสมานใจ ดำรงแพทยาคุณ	จิระภา อ่อนเรือง	สารคดี
66	ปลาย มิ.ย. 2502	ศาลคดีเด็ก	สุภัทรา สิงหลกะ	บทความ
67	ต้น ก.ค. 2502	เลี้ยงลูกดีเยี่ยมเป็นศรีแก่ตัว	สอาด มีชูธน	บทความ
68	ปลาย ก.ย. 2502	เรื่องนี้ควรจะให้ใคร	สอาด มีชูธน	บทความ
69	ปลาย ก.ย. 2502	สิ่งควรรู้สำหรับผู้หญิง	'เสาวภาคย์'	สารคดี
70	ปลายมี.ค. 2503	สิทธิและหน้าที่ของสตรีมุสลิม	ไม่ระบุ	บทความ
71	ต้น เม.ย. 2503	สิทธิและหน้าที่ของสตรีมุสลิม	ไม่ระบุ	บทความ
72	ปลาย เม.ย. 2503	สิทธิและหน้าที่ของสตรีมุสลิม	ไม่ระบุ	บทความ
73	ต้น ก.ย. 2504	พระนางเชอฉิกษมีลาวัติน	โอภาส เสวิกุล	สารคดี
74	ต้น ต.ค. 2505	มรยาท-ประเพณีตะวันตก	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
75	ปลาย ต.ค.2505	มรยาท-ประเพณีตะวันตก	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
76	ต้น พ.ย.2505	มรยาท-ประเพณีตะวันตก	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
77	ปลาย พ.ย.2505	มรยาท-ประเพณีตะวันตก	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
78	ต้น ธ.ค. 2505	มรยาท-ประเพณีตะวันตก	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
79	ต้น ก.พ. 2506	ผู้หญิงควรทำงานนอกบ้าน?	'ตุลย์'	ทวรรณะ
80	ต้น เม.ย. 2506	สิ่งที่ผู้หญิงควรทราบ	'ช่อชบา'	ทวรรณะ
81	ปลาย มิ.ย. 2506	สหประชาชาติและสถานภาพของสตรี	พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น นราธิปพงศ์ประพันธ์	บทความ
82	ต้น ก.พ. 2507	ประเพณีกับการเปลี่ยนแปลงของสตรีอินเดีย	เรื่องอุไร กุศลาลัย	สารคดี
83	ปลาย ส.ค. 2507	ผู้หญิงทิ้งการบ้านเรือนจริงหรือ	'แสงนภา'	ทวรรณะ
84	ปลาย ก.ย. 2507	การรณรงค์เพื่อช่วยผ้าฝ้ายไทย	ไม่ระบุ	รายงาน
85	ต้น ธ.ค. 2507	สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี	จิระภา อ่อนเรือง	สารคดี
86	ต้น ม.ค. 2508	สตรีจะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจได้อย่างไร	ไม่ระบุ	บทความ

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
87	ต้น ม.ค. 2508	ลักษณะผู้หญิงไทย	'ลักษมี'	ทวรรณนะ
88	ปลาย ม.ค. 2508	สตรีจะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจได้อย่างไร	ไม่ระบุ	บทความ
89	ปลาย ม.ค. 2508	คิดอย่างไรท่านผู้หญิงเมืองเทศ	สมศรี สุกมลนันท์	บทความ
90	ต้น ก.พ.2508	สตรีจะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจได้อย่างไร	ไม่ระบุ	บทความ
91	ต้น ก.พ.2508	ผู้หญิงป็นี่	สมศรี สุกมลนันท์	บทความ
92	9 พ.ค. 2508	พลเมืองดี	ชะลอ วนะภูติ	บทความ
93	7 มิ.ย.2508	สตรีกับเศรษฐกิจ	ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์	บทความ
94	13 มิ.ย. 2508	สตรีกับเศรษฐกิจ	ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์	บทความ
95	20 มิ.ย.2508	สมมติว่าผู้หญิงเป็นประธานาธิบดี	'โสมผกา'	ทวรรณนะ
96	1 ส.ค. 2508	ผู้หญิงหลังม่านเหล็ก	'ทวิษ'	ทวรรณนะ
97	22 ส.ค. 2508	ผู้หญิงหลังม่านไม้ไผ่	'ทวิษ'	ทวรรณนะ
98	5 ก.ย. 2508	แม่บ้านทำงานอะไร	'แสงนภา'	สารคดี
99	12 ก.ย. 2508	ผู้หญิงต้องแต่งตัว -แค่ไหน?	'ศรีชล'	ทวรรณนะ
100	26 ก.ย. 2508	การประชุมนักหนังสือพิมพ์สตรี เอเชีย-อเมริกัน	ยุบล ครุฑมงคล	รายงาน
101	3 ต.ค. 2508	การประชุมนักหนังสือพิมพ์สตรี เอเชีย-อเมริกัน	ยุบล ครุฑมงคล	รายงาน
102	10 ต.ค. 2508	การประชุมนักหนังสือพิมพ์สตรี เอเชีย-อเมริกัน	ยุบล ครุฑมงคล	รายงาน
103	17 ต.ค. 2508	การประชุมนักหนังสือพิมพ์สตรี เอเชีย-อเมริกัน	ยุบล ครุฑมงคล	รายงาน
104	24 ต.ค. 2508	การประชุมนักหนังสือพิมพ์สตรี เอเชีย-อเมริกัน	ยุบล ครุฑมงคล	รายงาน
105	31 ต.ค. 2508	การประชุมนักหนังสือพิมพ์สตรี เอเชีย-อเมริกัน	ยุบล ครุฑมงคล	รายงาน
106	21 พ.ย. 2508	เมื่อผู้หญิงทำงาน	'ขนิษฐา'	ทวรรณนะ
107	28 พ.ย. 2508	ปัญหาแม่บ้าน	'สายสุนีย์'	ทวรรณนะ
108	12 ธ.ค. 2508	ดีเหมือนแม่	'ศิวะ'	ทวรรณนะ
109	9 ม.ค. 2509	เปลก็ไกวดาบก็แกว่งแข็งหรือไม่	'ศรีศรัทธา'	ทวรรณนะ
110	13 มี.ค. 2509	ระบบการคลังในครอบครัว	'นเรศ'	ทวรรณนะ
111	12 มิ.ย.2509	แม่เรือนกับการเคหะพยาบาล (1)	ไม่ระบุ	สารคดี
112	19 มิ.ย. 2509	ผู้หญิงกับสังคม	'ศรีสัตยา'	ทวรรณนะ
113	7 ส.ค. 2509	ผู้หญิงกับงานบ้าน	'เมษ'	ทวรรณนะ
114	26 มี.ค. 2510	แม่บ้านควรทำอะไร	'โสมสง่างค์'	ทวรรณนะ
115	9 เม.ย. 2510	มรรยาทสังคม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
116	16 เม.ย. 2510	มรรยาทสังคม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
117	23 เม.ย. 2510	มรรยาทสังคม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
118	30 เม.ย. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
119	7 พ.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
120	14 พ.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
121	14 พ.ค. 2510	งานเสริมสัมพันธ์สตรีฟิลิปปินส์-ไทย	ไม่ระบุ	รายงาน
122	21 พ.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
123	21 พ.ค. 2510	ผู้หญิงสอนผู้หญิง	'ผู้ชาย'	สารคดี
124	28 พ.ค. 2510	ชุดแต่งกายผ้าไหมไทย	ไม่ระบุ	รายงาน
125	28 พ.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
126	4 มิ.ย.2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
127	4 มิ.ย.2510	ผ้าฝ้ายใช้ดีทุกโอกาส	ไม่ระบุ	รายงาน
128	11 มิ.ย.2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
129	18 มิ.ย.2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
130	25 มิ.ย.2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
131	2 ก.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
132	9 ก.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
133	16 ก.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
134	23 ก.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
135	30 ก.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
136	6 ส.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
137	13 ส.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
138	20 ส.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
139	20 ส.ค. 2510	แม่บ้านเรียนลัด	'ณัฐ'	สารคดี
140	27 ส.ค. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
141	27 ส.ค. 2510	นักรูรกีสาว วัย 50	สมศรี สุขุมลนันทน์	สารคดี
142	3 ก.ย. 2510	มรรยาทสังคัม	เดช ตะละภักฎ	สารคดี
143	3 มี.ค. 2511	สิทธิทางกฎหมายของสตรีไทย	ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน	บทความ
144	2 มิ.ย. 2511	บทเรียนสำหรับคุณแม่	'อาชวี'	สารคดี
145	25 ส.ค. 2511	เมียนักการเมือง	'สโรช'	สารคดี
146	1 ธ.ค 2511	เมื่อผู้หญิงหาเสียง	'นุชรี'	ทวรรณะ
147	29 ธ.ค. 2511	แม่บ้านในอุดมคติ	'ปริทัศน์'	ทวรรณะ
148	12 ม.ค. 2512	วิชาใหม่ของแม่บ้าน	'กรรณิการ์'	ทวรรณะ

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
149	16 ก.พ. 2512	สตรีหมายเลขหนึ่ง	'กัญชนา'	สารคดี
150	4 พ.ค. 2512	พลเมืองชั้นสอง-ผู้หญิง	'พิมพ์ดา'	บทความ
151	28 ก.ย. 2512	อิทธิพลของภรรยา	'กฤษณาการ'	บทความ
152	12 ต.ค. 2512	ชีวิตนายกเทศมนตรีหญิง	'วิรัชญา'	สารคดี
153	1 มี.ค. 2513	แม่บ้านกับการเมือง	'วชิราภา'	ทворคนะ
154	3 พ.ค. 2513	ภริยา คือ...?	'อิศร์'	ทворคนะ
155	9 ส.ค. 2513	สิ่งที่ผู้หญิง(คนหนึ่ง)ต้องการ	'อภิษฐา'	ทворคนะ
156	17 ม.ค. 2514	ผู้หญิงในอุดมคติ	'กรลักษณ์'	ทворคนะ
157	31 ม.ค. 2514	ความสำคัญ(ของผู้หญิง)	'อติมา'	ทворคนะ
158	7 ก.พ. 2514	เมื่อแม่บ้านทำงาน(นอกบ้าน)	'อัญญา'	ทворคนะ
159	25 เม.ย. 2514	ผู้หญิงจะเรียนอะไร?	'สรัญญา'	ทворคนะ
160	18 ก.ค. 2514	ผู้แทนราษฎรหญิง	'อัญชลิภา'	สารคดี
161	8 ส.ค. 2514	ความเสมอภาคที่ไม่ที่ความหมาย	'ภรต'	บทความ
162	3 ต.ค. 2514	สตรีหมายเลขหนึ่ง	'สุนิสา'	สารคดี
163	3 ต.ค. 2514	ถ้าข้าพเจ้าเป็นแม่บ้าน	'โลจัน'	ทворคนะ
164	7 พ.ย. 2514	หน้าที่สื่ออย่าง (ของผู้หญิง)	'อนันต์ธนา'	ทворคนะ
165	14 พ.ย. 2514	ผู้หญิงกับงาน	'มาณวิภา'	ทворคนะ
168	18 มิ.ย. 2515	ประสาหญิง-แม่บ้านปฏิวัติ	'อรอวล'	ทворคนะ
169	29 ต.ค. 2515	ประสาหญิง-เมื่อผู้หญิงหาเสียง	'วารษา'	ทворคนะ
170	19 พ.ย. 2515	นักวิทยุหญิงแห่งเอเชีย	จำนง รังสิกุล	สารคดี
171	6 พ.ค. 2516	ไม่มีเสมอภาคในชีวิตแต่งงาน	'รัชต์'	ทворคนะ
172	7 ต.ค. 2516	ประสาหญิง- มวยผู้หญิงเหมาะสมไหม	'ชลาลัย'	ทворคนะ
173	14 ต.ค. 2516	ประสาหญิง- สตรีในความนิยม	'ปดมาภรณ์'	ทворคนะ
174	24 ก.พ. 2517	ประสาหญิง-ประชาธิปไตยของแม่บ้าน	'อราลี'	ทворคนะ
175	10 มี.ค. 2517	ปัญหาของผู้หญิงทำงาน	'อ.เอกรัตน์'	ทворคนะ
176	21 เม.ย. 2517	เป็นแม่บ้านยากกว่า	'อภิรัชดา'	ทворคนะ
177	2 มิ.ย. 2517	แม่บ้านอาสาช่วยเหลือชาวบ้าน	จำนง รังสิกุล	รายงาน
178	16 มิ.ย. 2517	แม่บ้านหมายเลขหนึ่ง	'อนุชวรรณ'	ทворคนะ
179	23 มิ.ย. 2517	แม่บ้านผู้หญิงทำงานสองคน	'นุชนีย์'	ทворคนะ
180	21 ก.ค. 2517	วิกฤตการณ์น้ำมันและผู้หญิง	'พารณ'	บทความ
181	6 ต.ค. 2517	ปัญหาเงินเฟ้อกับแม่บ้าน	'อัญชนา'	ทворคนะ

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
182	24 ต.ค. 2517	เหตุที่ผู้หญิงไม่คอร์ปชั่น	'จันทร์วิภาส'	ทวรรณะ
183	22 ธ.ค. 2517	การบ้านการเมืองเรื่องของผู้หญิง	'นลิตา'	ทวรรณะ
184	19 ม.ค. 2518	เมียดีก็เหมือนแม่	ปณิธิ	ทวรรณะ
185	2 ก.พ. 2518	สตรีเสมอภาคฯ หมายเหตุ: ข้อเขียนนี้นำเสนอติดต่อกัน 48 ฉบับ ตั้งแต่ฉบับวันที่ 2 ก.พ.2518 ถึง 28 ธ.ค. 2518	น.ถ.	บทความ
186	16 มี.ค.2518	โลกของผู้หญิง (กว้างขึ้นจริงไหม)	'นิตยัณรา'	บทความ
187	13 เม.ย. 2518	อันเนื่องมาแต่ปีสตรี...?	'อนุรีย์'	บทความ
188	1 มิ.ย. 2518	ผู้หญิงไทยที่หนึ่ง	'วิศวาเทพ'	ทวรรณะ
189	20 ก.ค. 2518	นักกีฬาสตรีผู้ยิ่งใหญ่	จำนง รังสิกุล	สารคดี
190	20 ก.ค. 2518	บทบาทของแม่	พ.ญ.สุพัฒนา เตชาติวงศ์	บทความ
191	7 ก.ย. 2518	ผู้หญิงกับสิทธิ	دنุชา	บทความ
192	28 ก.ย. 2518	เสมอภาคแบบไหน	ดุลยวิภา	บทความ
193	25 ม.ค. 2519	10 ปีแห่งการพัฒนาสตรี	น.ถ.	บทความ
194	25 ม.ค. 2519	ความรู้สำหรับสตรี	น.พ.ถนอม มะโนทัย	ปกิณกะ
195	15 ก.พ. 2519	ความรู้ผู้จะเป็นมารดา	น.พ.ถนอม มะโนทัย	ปกิณกะ
196	14 มี.ค. 2519	ผู้หญิงอดทน	'พวงคำ'	บทความ
197	11 เม.ย. 2519	สตรีเริ่มต้น	'นวลนภา'	บทความ
198	25 เม.ย. 2519	การบ้าน การเมืองเรื่องผู้หญิง	'ปลาหมอ'	ทวรรณะ
199	2 พ.ค. 2519	ผู้หญิงที่ดีพร้อม?	เดชนี	ทวรรณะ
200	18 ก.ค. 2519	หญิงไทยเลือกคู่เสรีตั้งแต่เมื่อใด?	จำนง รังสิกุล	สารคดี
201	29 ส.ค. 2519	'ค่าน้ำนม' เวลาไม่มีแล้ว	'ปลาหมอ'	บทความ
202	5 ก.ย. 2519	พรหมจารีมีค่าไหน?	'คุณถึก'	ทวรรณะ
203	7 พ.ย. 2519	ผู้หญิงก็ต้องปฏิรูปตัวเอง	'ชมพูนุช'	ทวรรณะ
204	14 พ.ย. 2519	นักรบหญิงแอมมาซอน	'นายเมือง'	สารคดี
205	13 ก.พ. 2520	ท่านเป็นแม่บ้านในอุดมคติรีเปลา	'สนสาย'	ทวรรณะ
206	10 เม.ย. 2520	สตรีปริทัศน์ หมายเหตุ: เป็นข้อเขียนที่ปรากฏในสตรีสาร ต่อเนื่องตั้งแต่วันที่ 10 เม.ย. 2520 ถึง 4 เมษายน 2525	น.ถ.	ทวรรณะ
207	15 พ.ค.2520	เด็กไทยที่น่าเป็นห่วง	นักสังคมสงเคราะห์นิรนาม	บทความ

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
208	12 มิ.ย.2520	จรรยาหญิงในควีนบุรี	'ปลาหมอบ'	บทความ
209	31 ก.ค. 2520	ยอดหญิงคารมกล้า	'คุณถึก'	สารคดี
210	21 ส.ค. 2520	"มีลูกวัยรุ่น"	'จริยา'	ปกิณกะ
211	18 ธ.ค. 2520	ยอดหญิงนักเปียโน	'ศัตรุนชัย'	สารคดี
212	8 ม.ค. 2520	สังคมทำอะไรให้แก่ผู้หญิง	'ชมพลอย'	ทворคนะ
213	8 ม.ค. 2520	ผู้หญิงก้าวหน้า	สมศรี สุกุลนันทน์	บทความ
214	29 ม.ค.2521	ผู้หญิงกับวิชาแม่บ้าน	'นายเมือง'	บทความ
215	16 เม.ย. 2521	สมศรี กันธมาลา สตรีนักบริหาร	'ไม่ระบุ'	สารคดี
216	16 เม.ย. 2521	การคุ้มครองแรงงานสตรี	'อุณห'	บทความ
217	23 เม.ย. 2521	เอกตรีตรา คัดคงคา นักคณิตศาสตร์หญิง	'ไม่ระบุ'	สารคดี
218	16 เม.ย. 2521	หมอบเถื่อนกับการทำแท้ง	'ช.จิตติ'	บทความ
219	16 เม.ย. 2521	ผู้หญิงก็เป็นนักบริหาร	'คุณถึก'	บทความ
220	30 เม.ย. 2521	ชลอจิต จิตตรุทระ ผู้พิพากษาหญิง	'น.นิติ'	สารคดี
221	21 พ.ค. 2521	แม่นมาส ขวลิต บรรณารักษ์สตรี	'ไม่ระบุ'	สารคดี
222	4 มิ.ย. 2521	เรณู โชติดิถก นักสังคมสงเคราะห์	'ไม่ระบุ'	สารคดี
223	11 มิ.ย. 2521	จิรา จงกล ภัณฑารักษ์สตรี	'ไม่ระบุ'	สารคดี
224	18 มิ.ย. 2521	เสริมศรี เอกชัย นักหนังสือพิมพ์สตรี	'ไม่ระบุ'	สารคดี
225	18 มิ.ย. 2521	สตรี-ผู้สร้างสวรรค์	ทัตจันทร์	บทความ
226	25 มิ.ย. 2521	คุณหญิงสุภา มาลากุลฯ จิตแพทย์สตรี	'ไม่ระบุ'	สารคดี
227	25 มิ.ย. 2521	สร้างราษฎร์ผู้รอบรู้	'นภศูล'	บทความ
228	9 ก.ค. 2521	ศศิธร วสุวัต สตรีนักวิทยาศาสตร์	'ไม่ระบุ'	สารคดี
229	16 ก.ค. 2521	ประทีป อึ้งทรงธรรม ครูโรงเรียนชุมชน	'ไม่ระบุ'	สารคดี
230	16 ก.ค. 2521	ทำแท้งให้สะดวกขึ้น	คุณถึก	บทความ
231	23 ก.ค. 2521	ม.ล พวงร้อย อภัยวงศ์	'ไม่ระบุ'	สารคดี
232	6 ส.ค. 2521	กนก พุกกะพันธ์ สตรีผู้จัดการธนาคาร	'ไม่ระบุ'	สารคดี
233	24 ก.ย. 2521	ศรีเพ็ญ ตระกูลลี สตรีช่างแต่งผมชาย	'ไม่ระบุ'	สารคดี
234	24 ก.ย. 2521	พ่อ แม่ ควรทำตัวอย่างไร	สาลินี	สารคดี
235	1 ต.ค. 2521	ดร.สายสุรี จุติกุล สตรีนักการศึกษา	'ไม่ระบุ'	สารคดี
236	1 ต.ค. 2521	พูดเจริญสัมพันธ์กับเด็ก	จำนง รังสิกุล	สารคดี
237	8 ต.ค. 2521	คุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ สตรีวุฒิสมาชิกฯ	'ไม่ระบุ'	สารคดี
238	15 ต.ค. 2521	พ.ญ. จันทนา สุขวัจนี รองอธิบดีกรมแพทย์	'ไม่ระบุ'	สารคดี

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
239	29 ต.ค. 2521	เรณู โอสถานุเคราะห์ สตรีช่างประณีตศิลป์	ไม่ระบุ	สารคดี
240	29 ต.ค. 2521	เด็กและปัญหาเพศ	สินี	บทความ
241	12 พ.ย. 2521	อารอบ ว. วิดจ์ ทันตแพทย์สตรี	ไม่ระบุ	สารคดี
242	12 พ.ย. 2521	ชีวิตมีค่าแม่หย่าร้าง	ภรณ์	บทความ
243	19 พ.ย. 2521	จวีร์ โอศิริ สตรีนักพากย์หนึ่งฯ	ลักษณะ	สารคดี
244	10 ธ.ค. 2521	สุรจิตต์ สุนทโรทัย	ลักษณะ	สารคดี
245	10 ธ.ค. 2521	เพิ่มเหตุให้ทำแท้งได้มากขึ้น	คุณถึก	บทความ
246	21 ม.ค. 2522	ศรีสุดา รัชตะวรรณ	ลักษณะ	สารคดี
247	21 ม.ค. 2522	งานพิเศษของผู้หญิง	ภักดี นิยมศิลป์	สารคดี
248	28 ม.ค. 2522	จันทนา เจริญโต	ลักษณะ	สารคดี
249	4 ก.พ. 2522	มาลดี วสินนท์	ลักษณะ	สารคดี
250	18 ก.พ. 2522	คุณหญิงสมศรี เจริญรัชตภาคย์	ลักษณะ	สารคดี
251	25 ก.พ. 2522	ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ	นภันนธ์	สารคดี
252	25 ก.พ. 2522	อาชีพทหารหญิง	สมศรี สุกุมลนันทน์	บทความ
253	4 มี.ค. 2522	ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ	นภันนธ์	สารคดี
254	11 มี.ค. 2522	เยาวลักษณ์ แฟงสภา	ลักษณะ	สารคดี
255	18 มี.ค. 2522	ปรีญา เกษมสันต์	ลักษณะ	สารคดี
256	25 มี.ค. 2522	ความสุขก็เป็นสิทธิของสตรี	ภักดี นิยมศิลป์	บทความ
257	1 เม.ย. 2522	คุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ	ลักษณะ	สารคดี
258	8 เม.ย. 2522	ชูศรี มีสมมนต์	ลักษณะ	สารคดี
259	15 เม.ย. 2522	สดใส พันธุมโกมล	ลักษณะ	สารคดี
260	22 เม.ย. 2522	วิสุดา สาณะเสน	นภันนธ์	สารคดี
261	22 เม.ย. 2522	การไปเลือกผู้แทนเป็นสิทธิ	นรรนิติ	บทความ
262	29 เม.ย. 2522	รัชนา สุกรจันทร์	ลักษณะ	สารคดี
263	6 พ.ค. 2522	เมื่อผู้หญิงสนใจการเมือง	ภักดี นิยมศิลป์	บทความ
264	13 พ.ค. 2522	นวลวรรณ ธีระวัฒน์	ลักษณะ	สารคดี
265	15 ก.ค. 2522	ผู้หญิงไม่ใช่สินค้า	คุณถึก	ทฤษฎี
266	29 ก.ค. 2522	ประกวดนางงามกันไปทำไม	นายเมือง	บทความ
267	14 ต.ค. 2522	ผู้หญิงกับงาน	แจ่มจันทร์	บทความ
268	27 ม.ค. 2523	ผู้หญิงอิหร่านกับการเปลี่ยนแปลง	เชียว เจริญ	บทความ
269	16 มี.ค. 2523	ทำแท้งเสรี	เชียว เจริญ	บทความ

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
270	27 ก.ค. 2523	บางปัญหาของสตรีในเมือง	นันทิยา	บทความ
271	31 ส.ค. 2523	ทำแท้งสะดวกขึ้นแก้ปัญหาสังคมจริงหรือ	ทัดจันทร์	ทворческие
272	14 ก.ย. 2523	แก้กฎหมายว่าด้วยการทำแท้ง	นุศรา	บทความ
273	15 ก.พ. 2524	ปัญหาและอันตรายของการทำแท้ง	'แพทย์ผู้หนึ่ง'	บทความ
274	5 เม.ย. 2524	ปัญหาบางประการของสตรีทำงาน	สนธยา	บทความ
275	14 มิ.ย. 2524	หญิงถูกล่วง	'ยมโดย'	บทความ
276	14 มิ.ย. 2524	สหภาพแม่บ้าน	โสณน้อย	บทความ
277	21 มิ.ย. 2524	การเลี้ยงดู-อบรมเด็ก	พ.ญ.สนใจ พงศ์สุพัฒน์	สารคดี
278	4 ต.ค. 2524	ปัญหาบางประการของคนงานหญิง	ขวัญฤดี	บทความ
279	22 พ.ย. 2524	ข้อมูลคัดค้านกฎหมายการทำแท้ง	ศ. พ.ญ.คุณมานา บุญคั้น ผล	รายงาน
280	10 ม.ค. 2525	ภัยอันตรายจากการทำแท้ง	วิชัย เอกทักษิณ	บทความ
281	4 เม.ย. 2525	ผู้หญิงไทยในร.ศ. 200	จ.อนันต์	บทความ
282	25 เม.ย. 2525	ปริทัศน์และสตรี ร.ศ. 200 หมายเหตุ: เป็นข้อเขียนที่ปรากฏต่อเนื่องใน สตรีสารตั้งแต่ฉบับวันที่ 25 เม.ย. 2525 ถึงฉบับ วันที่ 10 ตุลาคม 2525 จากนั้นจึงเป็นข้อเขียนใน หัวเรื่อง ปริทัศน์	น.ณ.	บทความ
283	9 พ.ค. 2525	อาชญากรรมทางเพศ	พล.ต.น.พ.สุพจน์ ขวัญมิตร	บทความ
284	13 มิ.ย. 2525	เรื่องการแก้กฎหมายทำแท้ง	น.พ.อนันต์ บุญโสภณ	บทความ
285	31 ต.ค. 2525	สถานภาพสตรี (อีกครั้ง)	สุกัญญา หาญตระกูล	บทความ
286	13 มี.ค. 2526	สตรี ร.ศ. 201 หมายเหตุ: เป็นข้อเขียนที่เสนอต่อเนื่องกัน 7 ฉบับ ตั้งแต่ฉบับวันที่ 13 มี.ค. 2526 ถึงวันที่ 24 เม.ย. 2526 จึงเว้นไปและนำเสนออีกครั้งในฉบับวันที่ 12 มิ.ย. 2526	น.ณ.	บทความ
287	20 มี.ค. 2526	หลักการอบรมเด็ก	พ.ญ.อรพรรณ คุณวิศาล	สารคดี
288	8 พ.ค. 2526	เคารพในสิทธิส่วนบุคคล	'ดุษณี'	บทความ
289	31 ก.ค. 2526	คนไม่รู้หนังสือ 60% เป็นผู้หญิง	ระวีวรรณ ประกอบผล	รายงาน
290	31 ก.ค. 2526	ความบันเทิงกับการกดขี่ทางเพศ	จ.ย.ส	บทความ
291	30 ต.ค. 2526	ภัยทางเพศ (หญิง)	ดุษณี	บทความ

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
292	30 ต.ค. 2526	ผู้กรุยทางพัฒนาสตรี	ธิดา มหาเปารยะ	สารคดี
291	30 ต.ค. 2526	งานพัฒนาสตรี	สุกัญญา หาญตระกูล	บทความ
292	13 พ.ย.2526	ศูนย์ช่วยผู้ถูกข่มขืนแห่งชิตนี	สุกัญญา หาญตระกูล	รายงาน
293	20 พ.ย. 2526	กลุ่มสตรีที่แนะเพื่อเลือกตัดลิ้นใจ	สุกัญญา หาญตระกูล	รายงาน
294	27 พ.ย. 2526	ศูนย์สุขภาพสตรี	สุกัญญา หาญตระกูล	รายงาน
295	4 ธ.ค. 2526	สตรี ร.ศ. 202	น.ณ.	บทความ
296	4 ธ.ค. 2526	ในฐานะที่เป็นผู้หญิง ประเทศของฉันคือ ทั่วโลก	สุกัญญา หาญตระกูล	บทความ
297	18 ธ.ค. 2526	ชมรมสตรีผู้ทำมาค้าขาย	สุกัญญา หาญตระกูล	รายงาน
298	25 มี.ค. 2527	สิทธิสตรีไม่มีปัญหา	สมศรี สุกุมลนันทน์	บทความ
299	1 เม.ย. 2527	สตรี ร.ศ. 203	น.ณ.	บทความ
300	3 มิ.ย. 2527	นมแม่แก้ปัญหาสุขภาพของทารก	ปราณี แก้วเจริญ	รายงาน
301	5 ส.ค. 2527	YENTL เสียงเรียกร้องของสตรี	บัวแก้ว	รายงาน
302	13 ม.ค. 2528	สตรี ร.ศ. 204	น.ณ.	บทความ
302	13 พ.ค.2528	ร่วมกันป้องกันการข่มขืน	'อาภาศรี'	บทความ
303	19 ม.ค.2528	ช่วยให้เขาเป็นผู้ใหญ่ขึ้น	'อรอนงค์'	บทความ
304	9 มี.ค.2529	สตรี ร.ศ. 205	น.ณ.	บทความ
305	6 เม.ย.2529	บ้านและครอบครัวที่มั่นคง	'สายพิณ'	บทความ
306	18 พ.ค. 2529	ปัญหาผู้หญิงที่ถูกทุบตี	'นิรมล'	รายงาน
307	25 พ.ค. 2529	รตยา จันท์เทียร นายกสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรม	ธิดา มหาเปารยะ	สารคดี
308	10 ส.ค. 2529	เสียงจากการถูกข่มขืน	'กรองคำ'	วรรณคดี
309	31 ส.ค. 2529	คุณอมรภา	'อมราวสี'	สารคดี
310	28 ก.ย.2529	ญี่ปุ่นออกกฎหมายเพื่อความเสมอภาคในการ ทำงาน	ส.หาญตระกูล	รายงาน
311	28 ก.ย.2529	เหวินเงิน ราชินีนิเบต	ปนัดดา เลิศล้ำอำไพ	สารคดี
312	30 พ.ย. 2529	พระองค์หญิงวิมลฉัตร	ธิดา มหาเปารยะ	สารคดี
313	7 ธ.ค. 2529	5สตรีผู้สืบสายการเปลี่ยนแปลง	ส.ญ.	รายงาน
314	4 ม.ค. 2530	อนาคตสตรีไทย	ส.ญ.	บทความ
315	15 มี.ค.2530	อาชีพสตรี	วานิช จรุงกิจอนันต์	บทความ
316	29 มี.ค.2530	สตรีในงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	ส.ญ.	รายงาน
317	12 เม.ย.2530	บทบาทสถาปนิกหญิงในประเทศไทย	อินทรา ยมมณ	รายงาน
318	19 เม.ย.2530	สตรีในอาชีพช่างกล	ส.ญ.	บทความ

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
319	28 มิ.ย.2530	นางสิงห์เหล็กยุคที่ 3	ว.บ.	สารคดี
320	12ก.ค.2530	เมื่อมาตามเลอ เปน ถูกสบประมาท	ส.ญ.	รายงาน
321	23 ส.ค.2530	นิตยสารเพื่อสิทธิเสมองภาคสตรีไทย	ส.หาญตระกูล	รายงาน
322	30 ส.ค.2530	ผู้หญิงญี่ปุ่นวันนี้	ส.ญ.	รายงาน
323	13 ก.ย.2530	สตรีกับความก้าวหน้าในราชการ	ย.แดงบุหงา	บทความ
324	20 ก.ย.2530	นิตยสารเพื่อสิทธิเสมอภาค	ส.สุวัจบุตร	รายงาน
325	27 ก.ย.2530	เบนาศีร์ บุตโต	ว.บ.	สารคดี
326	25 ต.ค.2530	ปัญหาส่วนตัวของหญิงทำงาน	ฉมขจร	พรรณนะ
327	8 พ.ย.2530	ผู้หญิงกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ	ส.ญ.	บทความ
328	22 พ.ย.2530	ภัทรา ศิลาอ่อน ผู้บริหารธุรกิจฯ	ธิดา มหาเปารยะ	สารคดี
329	31 ม.ค.2531	สตรี ร.ศ.206 โฉมหน้าใหม่สตรีเกาหลีใต้	ส.ญ.	รายงาน
330	14 ก.พ.2531	ทีน่า เทอร์เนอร์ เธอคือใคร	ไชยสิทธิ์	สารคดี
331	27 มี.ค. 2531	สิทธิลาคลอดของหญิงไทย	ส.ญ.	บทความ
332	19 มิ.ย.2531	ภรทิพย์ นาคหิรัญกนก	วานิช จรุงกิจอนันต์	สารคดี
333	19 มิ.ย.2531	นักร้องแบบเสื้อสตรีไทยในแคนาดา		
334	8 ม.ค. 2532	ดวงดาว สุวรรณรังษี ผู้บันทึกภาพ	ธิดา มหาเปารยะ	สารคดี
335	12 ก.พ. 2532	กวรรณิกา ธรรมเกษร กับรายการภาษามือ	ธิดา มหาเปารยะ	สารคดี
336	26 มี.ค. 2532	สตรี ร.ศ. 208	ส.ญ.	บทความ
337	23 เม.ย. 2532	ความร่ำรวยของสมสุข บุญญาปัญญา	สุกัญญา หาญตระกูล	สารคดี
338	30 เม.ย. 2532	ความร่ำรวยของสมสุข บุญญาปัญญา (จบ)	สุกัญญา หาญตระกูล	สารคดี
339	7 พ.ค. 2532	อัจฉราพรรณ ไพบุลย์สุวรรณ กับงานพิธีกร	ธิดา มหาเปารยะ	สารคดี
340	11 มิ.ย. 2532	สำหรับนักบริหารและนางานหญิง	ชะเอม	บทความ
341	20 ส.ค. 2532	ตัวอย่างแม่	วานิช จรุงกิจอนันต์	บทความ
342	10 ก.ย. 2532	ผู้หญิงที่น่ารัก	ฝ้าย	บทความ
343	17 ก.ย. 2532	ผู้หญิงเก่ง	ตุ้ม คลองตัน	บทความ
344	14 ม.ค. 2533	ผู้หญิง (สาว โสด ห่ม่าย) พังทางนี้	ดารณี	บทความ
345	28 ม.ค. 2533	พบแม่หญิงลาวนักหนังสือพิมพ์ ผู้หญิงสองพวก	ส.ญ. ศิลาฤกษ์	สารคดี บทความ
346	4 ก.พ. 2533	อดีตสามีกับลูก	จารุวลัย	บทความ
347	11 ก.พ. 2533	พบนักข่าว(หญิง)เขมร	ส.ญ.	สารคดี
348	18 ก.พ. 2533	ผู้หญิงเหมือนรถประจำทาง	ชยวิชญ์	บทความ

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
349	4 มี.ค. 2533	สัมภาษณ์สวัสดิ์ ผกาพันธ์	วารยา พึ่งตนเพียร	สารคดี
350	11 มี.ค. 2533	หญิงไทยในข่าว	ม.ม้า	บทความ
351	8 มี.ค. 2533	8 มี.ค. สตรีสากล หญิงไทยในเอเชีย – แปะซิฟิก อึน่า ผู้หญิงวันนี้	ส.ญ. ปนัดดา เลิศล้ำอำไพ	สารคดี สารคดี
352	1 เม.ย. 2533	ผู้หญิงกับงานในสังคมอุตสาหกรรมใหม่	ศิลป์ฟ้า ต้นศราราวุธ	บทความ
353	8 เม.ย. 2533	แม่บ้านคือผู้เริ่มต้น เมื่อเขายกให้ผู้หญิงเก่ง	อรนุช กุสุมา รัชชมณี	บทความ บทความ
354	29 เม.ย. 2533	สิทธิสตรีในได้หวัน สำหรับแม่ศรีเรือน(สมัยใหม่)	ส.ช. นนทิ	บทความ บทความ
355	6 พ.ค. 2533	แม่บ้านกับงานบ้าน	วิลาวัลย์	บทความ
356	27 พ.ค. 2533	ความรัก – ความใคร่ เธอคิดอย่างไร	พวงพลอย	บทความ
357	10 มิ.ย. 2533	แนวโน้มอาชีพช่างอุตสาหกรรมกับสตรี คนสวยทำไมหน้าอ	จุไรรัตน์ จันทรวงศ์ บวร	บทความ บทความ
358	24 มิ.ย. 2533	ผู้หญิงคนใหม่	พลอยสวย	บทความ
359	15 ก.ค. 2533	อันเนื่องจากสูตรแม่ศรีเรือน	วาณี	บทความ
360	22 ก.ค. 2533	ญาติ อรุณเวช ผู้ขับขานเสียงทิพย์ในบทกวี	ธิดา มหาเปารยะ	สารคดี
361	5 ส.ค. 2533	พบสตรีที่ปรึกษากฎหมาย	ธิดา มหาเปารยะ	สารคดี
362	19 ส.ค. 2533	สตรีนักวิทยาศาสตร์ดีเด่น	กฤษณา ชูติมา	สารคดี
363	9 ก.ย. 2533	ผู้หญิงของผม	โทนี่ เครือโสภณ	บทความ
364	30 ก.ย. 2533	หญิงเก่งอีกแบบ	ต้นสน	บทความ
365	21 ต.ค. 2533	เมื่อต้องเลี้ยงลูกตามลำพัง	เพ็ญวิทย์	บทความ
366	4 พ.ย. 2533	ผู้หญิงทำงานกับปัญหาบางประการ	อรนุช	บทความ
367	9 ธ.ค. 2533	ทัศนะทัศน์สตรีทางกฎหมาย	สมล ว่องวงศ์ศรี	สารคดี
368	20 ม.ค. 2534	ส่องดูตัวเองเพื่อลูก	อรุณฉาย	บทความ
369	3 ก.พ. 2534	วันหนึ่งของคนขับรถเมล์หญิง	สมล ว่องวงศ์ศรี	สารคดี
370	17 ก.พ. 2534	วันหนึ่งของสาววัดหญิง	สมล ว่องวงศ์ศรี	สารคดี
371	31 มี.ค. 2534	ผู้หญิงเก่ง	บุษย์	บทความ
372	14 เม.ย. 2534	หญิงในอุดมคติ	จิราภรณ์	บทความ
373	21 เม.ย. 2534	วันหนึ่งของแม่ครัวสายการบิน สนิทสุดา เอกชัย กับงานนักหนังสือพิมพ์	สมล ว่องวงศ์ศรี ปนัดดา เลิศล้ำอำไพ	สารคดี สารคดี

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
374	12 พ.ค. 2534	ผู้หญิงในโรงงานยังทำงานเหมือนเมื่ออยู่ ชนบท	สุมล ว่องวงศ์ศรี	บทความ
375	16 มิ.ย. 2534	วันหนึ่งของตัวแทนแม่บ้านชุมชน	สุมล ว่องวงศ์ศรี	สารคดี
376	23 มิ.ย. 2534	ไศรยา โอสถานนท์ ร่มไม้รายทาง	ไชยสิทธิ์	สารคดี
377	30 มิ.ย. 2534	วันหนึ่งของคณิสสัย นาคพงศ์	สุมล ว่องวงศ์ศรี	สารคดี
378	14 ก.ค. 2534	วันหนึ่งของสุนารี ราชสีมา จรรยาหญิง	สุมล ว่องวงศ์ศรี ตุ้ม คลองตัน	สารคดี สารคดี
379	28 ก.ค. 2534	วิระดา สมสวัสดิ์ กัปปงานสตรีในภาคเหนือ	สุมล	สารคดี
380	18 ส.ค. 2534	การส่งเสริมสตรีศึกษาในเอเชีย พบกลุ่มสตรีจังหวัดภาคกลาง	ไม่ระบุ สุมล	บทความ สารคดี
381	22 ก.ย. 2534	วันหนึ่งของนักกีฬาหญิงยกน้ำหนัก	สุมล	สารคดี
382	6 ต.ค. 2534	เมียดีเหมือนมีแม่	เชียว เชิงคำ	บทความ
383	13 ต.ค. 2534	สิทธิ - บุรุษหรือสตรีควรเป็นฝ่ายเรียกร้อง	ตุ้ม คลองตัน	บทความ
384	20 ต.ค. 2534	ธนาคารผู้หญิง	สุมล	บทความ
385	3 พ.ย. 2534	วันหนึ่งของนักโบราณคดีหญิง	สุมล	สารคดี
386	10 พ.ย. 2534	วันหนึ่งของนักแต่งเพลงหญิง ผู้หญิงเก่ง เก่งอย่างไรไม่ได้เท่าผู้ชายเก่ง	สุมล บันไ้	สารคดี บทความ
387	1 ธ.ค. 2534	ความเครียดกับแม่บ้านทำงาน สถานภาพของสตรีในภาษา	กิ่งแก้ว นิตยา กาญจนวรรณ	บทความ บทความ
388	8 ธ.ค. 2534	สิทธิสตรีกับเอดส์	ตุ้ม คลองตัน	บทความ
389	22 ธ.ค. 2534	แม่บ้านออกไปทำงาน	พวงพลอย	บทความ
390	22 มี.ค. 2535	ทัศนีย์ บุญนาค สตรีไทยเอกอัครราชทูต ประจำอังการี	ธิดา	สารคดี
391	19 เม.ย. 2535	เสริมศรี เอกชัย นักหนังสือพิมพ์ดีเด่น	นาริสา ตันทวิรุฬห์	สารคดี
392	26 เม.ย. 2535	สตรีไทยในราชการทหาร	ส. วีระวงศ์	สารคดี
393	26 ก.ค. 2535	กรกนก สนิทวงศ์ฯ กับธุรกิจร้านเสื้อผ้า	นฤเบศ สมฤทธิ์	สารคดี
394	9 ส.ค. 2535	ประกวดนางงาม	ตุ้ม คลองตัน	บทความ
395	30 ส.ค. 2535	ปัญหาของคุณแม่ ประสบการณ์ในแวดวงแสงสีของ จารุณี สุขสวัสดิ์	พวงพลอย นฤเบศ สมฤทธิ์	บทความ สารคดี
396	6 ก.ย. 2535	เป็นเพียงแค่มะเมียหลวง	นุช	บทความ

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกา	ประเภท
397	13 ก.ย. 2535	ก้าวอย่างอ้อมมีจังหวะของนวลจรี จ่านงค์ไทย ประกายความคิด – ความอยากรู้อยากเห็นของผู้ หญิง	นฤเบศ สมฤทธิ สิทธิไชย	สารคดี บทความ
398	29 พ.ย. 2535	บทบาทผู้หญิงในวงการภาพยนตร์ ฮอลลีวูด	เฟื่องฟ้า	บทความ
399	27 ธ.ค. 2535	รายการทีวีสำหรับผู้หญิง	พัชรา	บทความ
400	17 ม.ค. 2536	เดือนตา เกตุกลัดอยู่กับงานทะเบียนราษฎร	พ. เทพินทร์	สารคดี
401	31 ม.ค. 2536	ยุพา เพ็ชรฤทธิ์ กับงานด้านสื่อสารมวลชน	นฤเบศ สมฤทธิ	สารคดี
402	21 ก.พ. 2536	ม.จ. ดวงทิพย์ไชดี อากาศ กับงานสงเคราะห์ฯ	ธิดา มหาเปารยะ	สารคดี
403	14 มี.ค. 2536	งานเพื่อสังคมของแจ่มจิตต์ เลหาวัฒน์	นฤเบศ สมฤทธิ	สารคดี
404	23 พ.ค. 2536	หลายบทบาทของอุทุมพร ศิลาพันธ์	พัชรา	สารคดี
405	15 ส.ค. 2536	แม่ ปัญหาบางเรื่องของผู้หญิงทำงาน	สิทธิไชย อรอำไพ	บทความ บทความ
406	19 ก.ย. 2536	แม่บ้านติดเหล้า	อร	บทความ
407	28 พ.ย. 2536	เมียและแม่	นงราม	บทความ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก. รายเรื่องข้อเขียนเกี่ยวกับภาษา — หนังสือ (พ.ศ. 2491 — 2536)

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
1	สตรีสาร/ ปลาย ก.ค. 2499	จากชมรมภาษาและหนังสือ	นิลวรรณ ปิ่นทอง
2	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย. 2500	เรื่องไทย — ไทย (การประชุมเรื่องภาษา ไทย)	นิลวรรณ ปิ่นทอง
3	สตรีสาร/ ต้น ก.ย. 2500	ข่าวจากชมรมภาษาและหนังสือ	นิลวรรณ ปิ่นทอง
4	สตรีสาร/ ปลาย ก.ย. 2500	ข่าวจากชมรมภาษาและหนังสือ	นิลวรรณ ปิ่นทอง
5	สตรีสาร/ ต้น พ.ย. 2500	ข่าวจากชมรมภาษาและหนังสือ	นิลวรรณ ปิ่นทอง
6	สตรีสาร/ ต้น มี.ค. 2501	สนทนาปราศรัย	นิลวรรณ ปิ่นทอง
7	สตรีสาร/ ปลาย มี.ค. 2501	ข่าวจากชมรมภาษาและหนังสือ	นิลวรรณ ปิ่นทอง
8	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย. 2501	ข่าวจากสมาคมภาษาและหนังสือ	นิลวรรณ ปิ่นทอง
9	สตรีสาร/ ปลาย ต.ค. 2501	อันเนื่องมาจากคำ “ไทย”	นิลวรรณ ปิ่นทอง
10	สตรีสาร/ ต้น พ.ย. 2501	ส่งท้ายเรื่องอันเนื่องมาจากคำ “ไทย”	นิลวรรณ ปิ่นทอง
11	สตรีสาร/ ต้น ก.ค. 2503	สนทนาพาที (ราชาศัพท์)	นิลวรรณ ปิ่นทอง
12	สตรีสาร/ ต้น ส.ค. 2503	สนทนาพาที (ราชาศัพท์)	นิลวรรณ ปิ่นทอง
13	สตรีสาร/ ต้น ก.ย. 2503	สนทนาพาที	นิลวรรณ ปิ่นทอง
14	สตรีสาร/ 27 ส.ค. 2510	การใช้คำให้ตรงและเต็มความหมาย	นิลวรรณ ปิ่นทอง
16	สตรีสาร/ 8 ต.ค. 2510	อ่านอะไรและอ่านอย่างไร	น.ณ.
17	สตรีสาร/ 23 มี.ค. 2512	ในวงการหนังสือและนักเขียน	ไม่ระบุ

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
18	สตรีสาร/ 13 เม.ย. 2512	สถานีวิทยุ BBC เผยแพร่เรื่องสั้นนักเขียน ทั่วโลก	ไม่ระบุ
19	สตรีสาร/ 7 มิ.ย. 2513	การประกวดวรรณกรรมรางวัล ธนาคารกรุงเทพ	ไม่ระบุ
20	สตรีสาร/ 5 ก.ค. 2513	โบทันผู้ประพันธ์จดหมายจาก เมืองไทย	
21	สตรีสาร/ 9 ส.ค. 2513	เปิดรายการวิทยุกระจายเสียงภาษาไทย ใหญ่	
22	สตรีสาร/ 23 ส.ค. 2513	‘จำปูน’ เรื่องสั้นอมตะของ เทพ มหาเปารยะ	‘มอด’
23	สตรีสาร/ 20 ก.ย. 2513	รายงานมิตรภาษา - หนังสือ	‘มอด’
24	สตรีสาร/ 8 พ.ย. 2513	รายงานการประชุม P.E.N. ที่ Edinburg	‘มอด’
25	สตรีสาร/ 23 เม.ย. 2515	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
26	สตรีสาร/ 15 ต.ค. 2515	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
27	สตรีสาร/ 3 ธ.ค. 2515	‘มอด’ รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
28	สตรีสาร/ 24 ธ.ค. 2515	‘มอด’ รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
29	สตรีสาร/ 31 ธ.ค. 2515	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
30	สตรีสาร/ 7 ม.ค. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
31	สตรีสาร/ 14 ม.ค. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
32	สตรีสาร/ 28 ม.ค. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
33	สตรีสาร/ 4 ก.พ. 2516	‘มอด’ รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
34	สตรีสาร/ 11 ก.พ. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
35	สตรีสาร/ 18 ก.พ. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
36	สตรีสาร/ 25 ก.พ. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
37	สตรีสาร/ 4 มี.ค. 2516	'มอด' รายงานมิตรภาษา - หนังสือ	'มอด'
38	สตรีสาร/ 11 มี.ค. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
39	สตรีสาร/ 25 มี.ค. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
40	สตรีสาร/ 1 เม.ย. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
41	สตรีสาร/ 29 เม.ย. 2516	'มอด' รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
42	สตรีสาร/ 13 พ.ค. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
43	สตรีสาร/ 10 มิ.ย. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
44	สตรีสาร/ 17 มิ.ย. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
45	สตรีสาร/ 24 มิ.ย. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
46	สตรีสาร/ 14 ต.ค. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
47	สตรีสาร/ 11 พ.ย. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
48	สตรีสาร/ 25 พ.ย. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
49	สตรีสาร/ 2 ธ.ค. 2516	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
50	สตรีสาร/ 13 ม.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
51	สตรีสาร/ 20 ม.ค. 2517	รายงานมิตรภาษา - หนังสือ	'มอด'
53	สตรีสาร/ 3 ก.พ. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
54	สตรีสาร/ 24 ก.พ. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
55	สตรีสาร/ 17 มี.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
56	สตรีสาร/ 31 มี.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
57	สตรีสาร/ 14 เม.ย. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
58	สตรีสาร/ 21 เม.ย. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
59	สตรีสาร/ 28 เม.ย. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
60	สตรีสาร/ 5 พ.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
61	สตรีสาร/ 12 พ.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
62	สตรีสาร/ 26 พ.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
63	สตรีสาร/ 2 มิ.ย. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
64	สตรีสาร/ 9 มิ.ย. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
65	สตรีสาร/ 30 มิ.ย. 2517	รายงานมิตรภาษา - หนังสือ	'มอด'
66	สตรีสาร/ 7 ก.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'
67	สตรีสาร/ 14 ก.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	'มอด'

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
68	สตรีสาร/ 8 ก.ย. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
70	สตรีสาร/ 22 ก.ย. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
71	สตรีสาร/ 29 ก.ย. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
72	สตรีสาร/ 13 ต.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
73	สตรีสาร/ 27 ต.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
74	สตรีสาร/ 24 พ.ย. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
75	สตรีสาร/ 15 ธ.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
76	สตรีสาร/ 22 ธ.ค. 2517	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
77	สตรีสาร/ 5 ม.ค. 2518	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
78	สตรีสาร/ 19 ม.ค. 2518	รายงานมิตรภาษาและหนังสือ	‘มอด’
79	สตรีสาร/ 2 ก.พ. 2518	ชมรมสนทนาเรื่องหนังสือ	‘มอด’
80	สตรีสาร/ 9 ก.พ. 2518	วรรณกรรมกับสังคม	‘มอด’
81	สตรีสาร/ 23 มี.ค. 2518	ผลประกวดวรรณกรรมไทย	‘มอด’
82	สตรีสาร/ 13 เม.ย. 2518	สภาสังคมสงเคราะห์ให้รางวัลหนังสือดีเด่น	‘มอด’
83	สตรีสาร/ 27 เม.ย. 2518	นิทรรศการหนังสือใหม่ในรอบเดือน	‘มอด’
84	สตรีสาร/ 4 พ.ค. 2518	คนอังกฤษพูดเรื่องรามเกียรติ์	‘มอด’
85	สตรีสาร/ 27 ก.ค. 2518	ประกวดบทเพลงและบทประพันธ์	‘มอด’

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
86	สตรีสาร/ 10 ส.ค. 2518	รางวัลวรรณกรรมไทย	'มอด'
87	สตรีสาร/ 7 ธ.ค. 2518	มรดกคำในภาษา	'มอด'
88	สตรีสาร/ 18 ม.ค. 2519	สำนักใหม่ด้านวรรณกรรม	'มอด'
89	สตรีสาร/ 1 ก.พ. 2519	ราชินีแห่งเรื่องนักสืบถึงแก่กรรม	'มอด'
90	สตรีสาร/ 8 ก.พ. 2519	การตั้งชื่อดอกไม้ (มีรางวัล)	'มอด'
91	สตรีสาร/ 2 พ.ค. 2519	นัดแรกของแนวร่วมนักเขียน	'มอด'
92	สตรีสาร/ 1 ส.ค. 2519	บางเรื่องจากสโมสรนักเขียน	'มอด'
93	สตรีสาร/ 10 ก.ค. 2520	สุนทรภู่ยังอยู่	'มอด'
94	สตรีสาร/ 18 ก.ย. 2520	การประชุมนักเขียนอาเซียน	'มอด'
95	สตรีสาร/ 1 ม.ค. 2521	กิจกรรมในวงการภาษา - หนังสือ	'มอด'
96	สตรีสาร/ 12 ก.พ. 2521	ในวงการนักเขียนและวงกวี	'มอด'
97	สตรีสาร/ 23 เม.ย. 2521	เรื่องที่ยบรรยายและหนังสือที่ได้รางวัล	ไม่ระบุ
98	สตรีสาร/ 25 มี.ย. 2521	งานอนุสรณ์สุนทรภู่ 2521	ไม่ระบุ
99	สตรีสาร/ 13 ก.พ. 2526	ศัพท์ธรรมะ ชื่อตำแหน่งทาง พุทธศาสนา	'มอด'
100	สตรีสาร/ 6 มี.ค. 2526	บัณฑิตของจีนทำวิทยานิพนธ์เรื่องภาษา ไทย	'มอด'
101	สตรีสาร/ 13 มี.ค. 2526	สมาคมภาษาและหนังสือจัดงานวัน สมาชิกสัมพันธ์	'มอด'

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
102	สตรีสาร/ 10 เม.ย. 2526	สัปดาห์หนังสือแห่งชาติครั้งที่ 12 (สตรี ร.ศ. 201)	'มอด'
103	สตรีสาร/ 19 ก.พ. 2527	เส้นปากกาทองของ 'สุวรรณี สุคนธา'	'ไม่ระบุ'
104	สตรีสาร/ 29 ก.ค. 2533	ทำการ - ได้รับการ	'มอด'
105	สตรีสาร/ 26 ส.ค. 2533	สำนวนภาษาในวรรณกรรมซีไรต์	'มอด'
106	สตรีสาร/ 9 ก.ย. 2533	หนังสือสมัยใหม่	'มอด'
107	สตรีสาร/ 23 ก.ย. 2533	ไทยบ้าง ฝรั่งบ้าง	'มอด'
108	สตรีสาร/ 7 ต.ค. 2533	ความเคลื่อนไหวในวงอักษรศาสตร์	'มอด'
109	สตรีสาร/ 14 ต.ค. 2533	ภาษา ภาษาศิลป์ ภาษาศาสตร์	'มอด'
110	สตรีสาร/ 21 ต.ค. 2533	ราชาศัพท์ลับสน	'มอด'
111	สตรีสาร/ 24 ต.ค. 2536	ฟังกวีอเมริกันอินเดียยนร่ายกลอน	น.ณ.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 แสดงรายการข้อเขียนเกี่ยวกับความงาม (พ.ศ. 2491 – 2536)

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
1	สตรีสาร/ ต้น เม.ย. 2491	รู้หลักง่าย ๆ ไปสู่ความงาม	น.เสน่ห้วงศ์
2	สตรีสาร/ ปลาย พ.ค. 2491	รู้จักวิธีบำรุงผิวอย่างง่าย	น.เสน่ห้วงศ์
3	สตรีสาร/ ต้น มิ.ย. 2491	จิตวิทยาของสี	นิลวรรณ
4	สตรีสาร/ ปลาย ส.ค. 2491	การบริหารท่า	น.เสน่ห้วงศ์
5	สตรีสาร/ ต้น ต.ค. 2491	ผสมสลาย — สวยซ่า - คำเงา	น.เสน่ห้วงศ์
6	สตรีสาร/ ต้น ก.พ. 2492	ผสมสลาย — สวยซ่า - งามเงา	น.เสน่ห้วงศ์
7	สตรีสาร/ ต้น เม.ย. 2492	ยิ้มมีเสน่ห์	พรรณราย
8	สตรีสาร/ ต้น เม.ย. 2492	สุขภาพของนัยตา	น.เสน่ห้วงศ์
9	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย. 2492	ความงามของสาวรุ่น	พรรณราย
10	สตรีสาร/ ปลาย มิ.ย. 2492	เชื่อว่าอภัยแต่งตัวสวย	น.เสน่ห้วงศ์
11	สตรีสาร/ ปลาย ส.ค. 2492	การใช้ริ้วแต่งหน้า	น.เสน่ห้วงศ์
12	สตรีสาร/ ปลาย ก.ย. 2492	ถึงรูปงามทราวมสงวนนวลอนงค์ฯ ไม่รู้จัก แต่งองค์ก็เสียงาม	น.เสน่ห้วงศ์
13	สตรีสาร/ ต้น ต.ค. 2492	ถึงรูปงามทราวมสงวนนวลอนงค์ฯ ไม่รู้จัก แต่งองค์ก็เสียงาม (ต่อ)	น.เสน่ห้วงศ์
14	สตรีสาร/ ต้น พ.ย. 2492	ร่างงาม	น.เสน่ห้วงศ์
15	สตรีสาร/ ปลาย พ.ย. 2492	เดินสวย	น.เสน่ห้วงศ์
16	สตรีสาร/ ปลาย ธ.ค. 2492	Colour Harmony	น.เสน่ห้วงศ์

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
17	สตรีสาร/ ต้น ม.ค. 2492	กระเป๋าทัดและรองเท้า	น.เสน่ห้วงศ์
18	สตรีสาร/ ต้น ก.พ.. 2493	สวดยอย่างสดชื่น	น.เสน่ห้วงศ์
19	สตรีสาร/ ปลาย ก.พ. 2493	สิ่ว เสียน	น.เสน่ห้วงศ์
20	สตรีสาร/ ต้น เม.ย.. 2493	ท่านทราบไหมว่า New Look นั้นคือ อย่างไร	น.เสน่ห้วงศ์
21	สตรีสาร/ ปลาย มิ.ย. 2494	นิดๆหน่อยๆ อันเนื่องมาจากสมัยนิยม	น.เสน่ห้วงศ์
22	สตรีสาร/ ต้น ก.ย. 2494	แต่งตัวอย่างไรจะให้งาม	น.เสน่ห้วงศ์
23	สตรีสาร/ ต้น ต.ค. 2494	ทำอย่างไรจะสวดยและสดชื่นเสมอ	น.เสน่ห้วงศ์
24	สตรีสาร/ ปลาย ต.ค. 2494	รูปร่างเพรียวลม	น.เสน่ห้วงศ์
25	สตรีสาร/ ต้น พ.ย. 2494	ผิวผุดผ่อง	น.เสน่ห้วงศ์
26	สตรีสาร/ ปลาย ธ.ค. 2494	ประเทืองผิวหน้า	น.เสน่ห้วงศ์
27	สตรีสาร/ ต้น ม.ค. 2495	เพื่อความงาม	น.เสน่ห้วงศ์
28	สตรีสาร/ ปลาย ม.ค. 2495	ผมงาม	น.เสน่ห้วงศ์
29	สตรีสาร/ ต้น ก.พ. 2495	เพื่อความน่ารักยิ่งขึ้น	น.เสน่ห้วงศ์
30	สตรีสาร/ ปลาย ก.พ. 2495	ผิวหน้า	น.เสน่ห้วงศ์
31	สตรีสาร/ ต้น มี.ค. 2495	โษษฐ์นางดังสี่ลินจี่จิม	น.เสน่ห้วงศ์
32	สตรีสาร/ ปลาย มี.ค. 2495	วิธิตาลิปสติก	น.เสน่ห้วงศ์

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
33	สตรีสาร/ ต้น เม.ย. 2495	สวดยเมื่อขึ้นจากน้ำ	น.เสน่ห้วงศ์
34	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย..2495	ผิวขาวยามตากอากาศ	น.เสน่ห้วงศ์
35	สตรีสาร/ ต้น พ.ค. 2495	ยิ้มอย่างสดชื่น	น.เสน่ห้วงศ์
36	สตรีสาร/ ปลาย พ.ค. 2495	สิ่ว - ศัตรูของผิวหน้า	น.เสน่ห้วงศ์
37	สตรีสาร/ ต้น มิ.ย.. 2495	งามดังโกสุมภ์ประทุมมาลย์	น.เสน่ห้วงศ์
38	สตรีสาร/ ปลาย มิ.ย. 2495	สิบสองข้อเกี่ยวกับผมของท่าน	น.เสน่ห้วงศ์
39	สตรีสาร/ ต้น ก.ค. 2495	กลิ่นเนื่อवलนาง	น.เสน่ห้วงศ์
40	สตรีสาร/ ปลาย ก.ค. 2495	สวดยสดชื่นเมื่อตื่นนอน	น.เสน่ห้วงศ์
41	สตรีสาร/ ต้น ส.ค. 2495	วิธีนวดหน้า	น.เสน่ห้วงศ์
42	สตรีสาร/ ต้น มี.ค. 2496	วันเสริมสวดย	น.เสน่ห้วงศ์
43	สตรีสาร/ ปลาย มี.ค. 2496	ผ่อนอารมณ์	น.เสน่ห้วงศ์
44	สตรีสาร/ ต้น เม.ย. 2496	ผ่อนอารมณ์	น.เสน่ห้วงศ์
45	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย. 2496	เสื่อสวดย	พวรรณฉาย
46	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย. 2496	ฮอโรมันกับความงาม	น.เสน่ห้วงศ์
47	สตรีสาร/ ต้น มิ.ย. 2496	เสื่อสวดย	พวรรณฉาย
48	สตรีสาร/ ต้น มิ.ย. 2496	วิธีสร้างเสน่ห์	น.เสน่ห้วงศ์
49	สตรีสาร/ ปลาย มิ.ย. 2496	เสื่อสวดย	พวรรณฉาย

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
50	สตรีสาร/ ปลาย มิ.ย. 2496	ไหลลาดสะอาดตา	น.เสน่ห้วงศ์
51	สตรีสาร/ ต้น ก.ค..2496	เสื่อสวย	พวรรณราย
52	สตรีสาร/ ปลาย ก.ค. 2496	งามขนงก่งวาดตั้งคันคิลปี	น.เสน่ห้วงศ์
53	สตรีสาร/ ปลาย ก.ค. 2496	เสื่อสวย	พวรรณราย
54	สตรีสาร/ ต้น ส.ค. 2496	เสื่อสวย	พวรรณราย
55	สตรีสาร/ ต้น ส.ค. 2496	เสริมสวยยามสงสนาน	น.เสน่ห้วงศ์
56	สตรีสาร/ ปลาย ส.ค. 2496	เสื่อสวย	พวรรณราย
57	สตรีสาร/ ปลาย ส.ค. 2496	รอยเสน่ห้วงศ์	น.เสน่ห้วงศ์
58	สตรีสาร/ ต้น มี.ค. 2497	แต่งไทย	พวรรณราย
59	สตรีสาร/ ต้น มี.ค. 2497	ตอบท่านเรื่องเกี่ยวกับความงาม	น.เสน่ห้วงศ์
60	สตรีสาร/ ปลาย มี.ค. 2497	เสื่อสวย	พวรรณราย
61	สตรีสาร/ ปลาย มี.ค. 2497	ทรวดทรงองค์เอวอร	น.เสน่ห้วงศ์
62	สตรีสาร/ ต้น เม.ย. 2497	ทรวดทรงองค์เอวอร (ตอนจบ)	น.เสน่ห้วงศ์
63	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย. 2497	เสื่อสวย	พวรรณราย
64	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย. 2497	เล็บมือนาง	น.เสน่ห้วงศ์
65	สตรีสาร/ ต้น พ.ค. 2497	เสื่อสวย	พวรรณราย
66	สตรีสาร/ ต้น พ.ค. 2497	กาละและเทศะของเสื่อผ้า	น.เสน่ห้วงศ์

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
67	สตรีสาร/ ปลาย พ.ค. 2497	เสื่อสวย	พรรณราย
68	สตรีสาร/ ปลาย พ.ค. 2497	อะไรคือแฟชั่น	น.เสน่ห้วงศ์
69	สตรีสาร/ ปลาย มิ.ย. 2497	เสื่อสวย	พรรณราย
70	สตรีสาร/ ต้น ก.ค. 2497	เสื่อสวย	พรรณราย
71	สตรีสาร/ ปลาย ก.ค. 2497	เสื่อสวย	พรรณราย
72	สตรีสาร/ ปลาย ก.ค. 2497	กวดเกล้าเกศาและหัตถาภรณ์	น.เสน่ห้วงศ์
73	สตรีสาร/ ปลาย ส.ค. 2497	เสื่อสวย	พรรณราย
74	สตรีสาร/ ปลาย ส.ค. 2497	ตะวันออกลำอานโอม	น.เสน่ห้วงศ์
75	สตรีสาร/ ต้น ก.ย. 2497	เสื่อสวย	พรรณราย
76	สตรีสาร/ ปลาย ก.ย. 2497	สตรีกับแสดคัลล์	น.เสน่ห้วงศ์
77	สตรีสาร/ ต้น ต.ค. 2497	เสื่อสวย	พรรณราย
78	สตรีสาร/ ต้น ต.ค. 2497	สวยสัมพันธ์ระหว่างเสื่อกระโปรง	น.เสน่ห้วงศ์
79	สตรีสาร/ ปลาย ต.ค. 2497	เสื่อสวย	พรรณราย
80	สตรีสาร/ ปลาย ต.ค. 2497	ไว้ผมปรกหน้าแบบใดดี	น.เสน่ห้วงศ์
81	สตรีสาร/ ต้น พ.ย. 2497	เสื่อสวยกระโปรงบาน	พรรณราย
82	สตรีสาร/ ต้น พ.ย. 2497	เป็องดำที่สำคัญ	น.เสน่ห้วงศ์
83	สตรีสาร/ ปลาย พ.ย. 2497	เสื่อสวย	พรรณราย

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
84	สตรีสาร/ ต้น ธ.ค. 2497	เสื่อสวดย	พรรณนวย
85	สตรีสาร/ ต้น ธ.ค. 2497	ปัญหาบางประการเกี่ยวกับผม	น.เสน่ห้วงศ์
86	สตรีสาร/ ปลาย ธ.ค. 2497	เสื่อสวดย	พรรณนวย
87	สตรีสาร/ ปลาย ธ.ค. 2497	แบบผมกับแว่นตา	น.เสน่ห้วงศ์
88	สตรีสาร/ ต้น ม.ค. 2498	เสื่อสวดย	พรรณนวย
89	สตรีสาร/ ปลาย ม.ค. 2498	เสื่อสวดย	พรรณนวย
90	สตรีสาร/ ปลาย ม.ค. 2498	สิ่วสาว	น.เสน่ห้วงศ์
91	สตรีสาร/ ต้น ก.พ. 2498	เสื่อสวดย	พรรณนวย
92	สตรีสาร/ ปลาย ก.พ. 2498	เสื่อสวดย	พรรณนวย
93	สตรีสาร/ ต้น มี.ค. 2498	เสื่อสวดย	พรรณนวย
94	สตรีสาร/ ปลาย มี.ค. 2498	เสื่อสวดย	พรรณนวย
95	สตรีสาร/ ปลาย มี.ค. 2498	ปากงาม	น.เสน่ห้วงศ์
96	สตรีสาร/ ต้น เม.ย. 2498	เสื่อสวดย	พรรณนวย
97	สตรีสาร/ ต้น เม.ย. 2498	ความงามของวัยรุ่น	น.เสน่ห้วงศ์
98	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย. 2498	เสื่อสวดย	พรรณนวย
99	สตรีสาร/ ต้น พ.ค. 2498	เสื่อสวดย	พรรณนวย
100	สตรีสาร/ ปลาย พ.ค. 2498	เสื่อสวดย	พรรณนวย

ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามปากกาที่ใช้ในการเขียน
101	สตรีสาร/ ปลาย พ.ศ. 2498	ข้อควรคำนึงของผู้รักงาม	น.เสน่ห้วงศ์
102	สตรีสาร/ ต้น มิ.ย. 2498	เสื้อสมัยนิยมในอเมริกา	พรรณฉาย
103	สตรีสาร/ ต้น มิ.ย. 2498	ลิบนเสื้อผ้า	น.เสน่ห้วงศ์
104	สตรีสาร/ ปลาย มิ.ย. 2498	เสื้อสวย	พรรณฉาย
105	สตรีสาร/ ปลาย มิ.ย. 2498	ไดเอทกับความงาม	น.เสน่ห้วงศ์
106	สตรีสาร/ ต้น ก.ค. 2498	ขอประทานโทษค่ะ ชั้นในแลบ	น.เสน่ห้วงศ์
107	สตรีสาร/ ปลาย ก.ค. 2498	เสื้อผ้าหน้าร้อนอีก 2 แบบ	พรรณฉาย
108	สตรีสาร/ ปลาย ก.ค. 2498	ผมงามสามแบบ	น.เสน่ห้วงศ์
109	สตรีสาร/ ต้น ส.ค. 2498	เสื้อสมัย	พรรณฉาย
110	สตรีสาร/ ปลาย ส.ค. 2498	เสื้อสวย	พรรณฉาย
111	สตรีสาร/ ต้น ก.ย. 2498	เสื้อสวย	พรรณฉาย
112	สตรีสาร/ ต้น ต.ค. 2498	ผมสวย	น.เสน่ห้วงศ์
113	สตรีสาร/ ปลาย ต.ค. 2498	สำคัญที่สีหรือไม้กึ่งที่ลาย	พรรณฉาย
114	สตรีสาร/ ต้น พ.ย. 2498	เสื้อสวย	พรรณฉาย
115	สตรีสาร/ ปลาย พ.ย. 2498	เสื้อสวย	พรรณฉาย
116	สตรีสาร/ ต้น ธ.ค. 2498	เสื้อสวย	พรรณฉาย
117	สตรีสาร/	เสื้อสวย	พรรณฉาย

	ปลาย ธ.ค. 2498		
ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
118	สตรีสาร/ ต้น ม.ค. 2499	เสียดวย	พรรณราย
119	สตรีสาร/ ปลาย ม.ค. 2499	เสียดวย	พรรณราย
120	สตรีสาร/ ต้น ก.พ. 2499	เสียดวย	พรรณราย
121	สตรีสาร/ ปลาย ก.พ. 2499	เสียดวย	พรรณราย
122	สตรีสาร/ ต้น มี.ค. 2499	เสียดวย	พรรณราย
123	สตรีสาร/ ปลาย มี.ค. 2499	เสียดวย	พรรณราย
124	สตรีสาร/ ต้น เม.ย. 2499	แบบการแต่งกายสตรีในสมัยก่อน	พรรณราย
125	สตรีสาร/ ปลาย มิ.ย. 2499	เสียดวย	พรรณราย
126	สตรีสาร/ ต้น ก.ค. 2498	เสียดวย	พรรณราย
127	สตรีสาร/ ต้น ก.ย. 2499	เสริมสวย	น.เสน่ห้วงศ์
128	สตรีสาร/ ต้น ต.ค. 2499	สิวลาว	น.เสน่ห้วงศ์
129	สตรีสาร/ ปลาย ธ.ค. 2499	แต่งกายอย่างไรจะงาม	น.เสน่ห้วงศ์
130	สตรีสาร/ ต้น ม.ค. 2500	แต่งกายอย่างไรจะงาม	น.เสน่ห้วงศ์
131	สตรีสาร/ ปลาย ม.ค. 2500	แต่งกายอย่างไรจะงาม	น.เสน่ห้วงศ์
132	สตรีสาร/ ต้น มี.ค. 2500	อย่าปล่อยแก่	น.เสน่ห้วงศ์
133	สตรีสาร/ ต้น มิ.ย. 2500	เสียดวย	พรรณราย
134	สตรีสาร/	แบบสามรสนิยม	พรรณราย

	ต้น ก.ค. 2500		
ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
135	สตรีสาร/ ต้น ส.ค. 2500	แบบเสื้อสวยเสมอ	พรรณราย
136	สตรีสาร/ ปลาย พ.ย. 2500	ลีลาแห่งพัสดราภรณ์	พรรณราย
137	สตรีสาร/ ต้น ธ.ค. 2500	ลีลาแห่งพัสดราภรณ์	พรรณราย
138	สตรีสาร/ ปลาย ธ.ค. 2500	ลีลาแห่งพัสดราภรณ์	พรรณราย
139	สตรีสาร/ ปลาย ธ.ค. 2500	เสริมสวย	น.เสน่ห์ห้วงศ์
140	สตรีสาร/ ต้น ม.ค. 2501	ลีลาแห่งพัสดราภรณ์	พรรณราย
141	สตรีสาร/ ต้น ก.พ. 2501	เสื้อผ่าชุดเดินทาง	พรรณราย
142	สตรีสาร/ ปลาย ก.พ. 2501	เสื้อทรงสมเด็จพระ	พรรณราย
143	สตรีสาร/ ปลาย ก.พ. 2501	เสริมสวย	น.เสน่ห์ห้วงศ์
144	สตรีสาร/ ต้น พ.ค. 2501	เสริมสวย	น.เสน่ห์ห้วงศ์
145	สตรีสาร/ ปลาย พ.ย. 2501	การแสดงแบบเสื้อ	น.เสน่ห์ห้วงศ์
146	สตรีสาร/ ปลาย ส.ค. 2502	เชิญชวนแนะแนวแบบแต่งกายสตรีไทย	ไม่ระบุ
147	สตรีสาร/ ปลาย พ.ย. 2502	อันแบบเสื้อไทยนั่นคือฉันใด	ไม่ระบุ
148	สตรีสาร/ ต้น ม.ค. 2503	จำพึงถึงแฟชั่นไซวี	พรรณราย
149	สตรีสาร/ ปลาย ม.ค. 2503	แบบเสื้ออย่างไทย	ไม่ระบุ
150	สตรีสาร/ ต้น ก.พ. 2503	อันแบบเสื้อไทยนั่นคือฉันใด	ไม่ระบุ
151	สตรีสาร/	อันแบบเสื้อไทยนั่นคือฉันใด	ไม่ระบุ

	ปลาย ก.พ. 2503		
ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
152	สตรีสาร/ ต้น มี.ค. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	ไม่ระบุ
153	สตรีสาร/ ปลาย มี.ค. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	ไม่ระบุ
154	สตรีสาร/ ต้น เม.ย. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	ไม่ระบุ
155	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	ไม่ระบุ
156	สตรีสาร/ ต้น พ.ค. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	ไม่ระบุ
157	สตรีสาร/ ปลาย พ.ค. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	ไม่ระบุ
158	สตรีสาร/ ปลาย มิ.ย. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	พรรณราย
159	สตรีสาร/ ต้น ก.ค. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	พรรณราย
160	สตรีสาร/ ปลาย ก.ค. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	พรรณราย
161	สตรีสาร/ ต้น ส.ค. 2503	สนทนาพาทิ	ไม่ระบุ
162	สตรีสาร/ ต้น ส.ค. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	พรรณราย
163	สตรีสาร/ ปลาย ส.ค. 2503	สนทนาพาทิ	ไม่ระบุ
164	สตรีสาร/ ปลาย ส.ค. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	พรรณราย
165	สตรีสาร/ ต้น ก.ย. 2503	สนทนาพาทิ	ไม่ระบุ
166	สตรีสาร/ ต้น ก.ย. 2503	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	พรรณราย
167	สตรีสาร/ ต้น ธ.ค. 2503	เสริมสวย	พรรณราย
168	สตรีสาร/	ควีนหลังจากงานห้องแสดงแบบเสื้อ	ไม่ระบุ

	ปลาย เม.ย. 2506		
ลำดับที่	ที่มา / วันที่ เดือน ปี	ชื่อเรื่อง	นามที่ใช้ในการเขียน
169	สตรีสาร/ ปลาย เม.ย. 2507	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	ไม่ระบุ
170	สตรีสาร/ ปลาย พ.ค. 2507	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	ไม่ระบุ
171	สตรีสาร/ 13 พ.ย. 2509	ฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้า	ไม่ระบุ
172	สตรีสาร/ 12 มี.ค. 2510	ชาวเขาแสดงการแต่งกาย	ไม่ระบุ
173	สตรีสาร/ 28 พ.ค. 2510	ชุดแต่งกายผ้าไหมไทย	ไม่ระบุ
174	สตรีสาร/ 4 มิ.ย. 2510	ผ้าฝ้ายใช้ดีทุกโอกาส	ไม่ระบุ
175	สตรีสาร/ 12 พ.ย. 2510	ชุดแต่งกายจาเกอลีน	ไม่ระบุ
176	สตรีสาร/ 21 ก.พ. 2531	ฉลององค์เจ้าหญิงไดอาน่า	น.ณ.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ในวันรับรางวัลแม่กไข่ไข่ พ.ศ. 2504

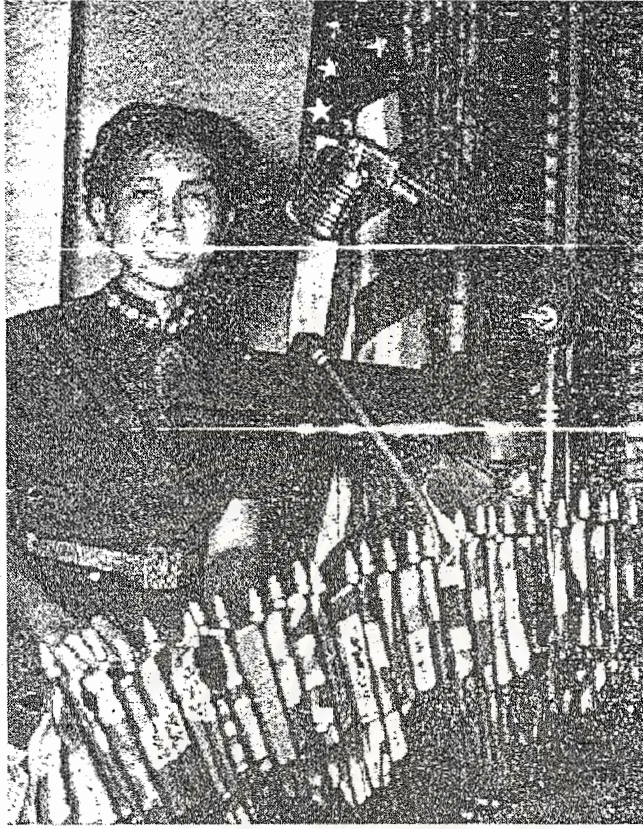
คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง (ที่ 1 จากขวาแถวนี้) ถ่ายกับผู้ที่ได้รับรางวัลแมกไซไซ ในปี พ.ศ. 2504 (จากซ้าย) กุส บอร์กีสท์ (อังกฤษ) สาขาผู้นำชุมชน เจเนเวียฟ คอลฟิลด์ (อเมริกา) สาขาความเข้าใจระหว่างประเทศ ระเด่น โคคิจท์ (อินโดนีเซีย) สาขาข้าราชการ อมิตาภะ เคาดูรี (อินเดีย) สาขาหนังสือพิมพ์วรรณกรรม และนิเทศศาสตร์สร้างสรรค์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ร่วมงานกองบรรณาธิการสตรีสารยุคแรก (พ.ศ. 2492) (ภาพถ่าย) จรรยาพร พัฒนานางกูร
บ.ก. คนแรก คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง (กลาง) เรวดี เทียนประภาส (ขวา) ผู้ซึ่งร่วมกับ คุณนวรรตน์
กฤษณะ ให้ทุนเริ่มแรก พ.ศ. 2491

คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง พูดในที่ชุมชน ซึ่ง World Affairs Council แห่งเมืองซีซีเนติ จัดรับรอง
ในการเดินทางไปสหรัฐอเมริกา ในคณะ Asia Town Hall Mission

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไปอเมริกา กับ คณะ Asia Town Hall Mission

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

นายรอบิต คลิพ์เพ็ด (ซ้ายสุด) แห่งทาร์นฮอล นำคณะมิชชันเข้าพบรองประธานาธิบดี
นิลสัน (ขวาสุด)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นักหนังสือพิมพ์จากเวียดนามมาพบที่สตรีสาร สำนักงานวัดตรีทศเทพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
การพบปะกับนักเขียนต่างชาติ สถาบันโทรทัศน์ช่อง 4

ต้อนรับสตรีต่างประเทศเยี่ยมพบท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร บ้านปากเกร็ด

สถานีวิทยุบริการ
พณิชยการณมหาวิทยาลัย
รายการโต๊ะกลม T.V. โทรทัศน์ช่อง 4 พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร บ.ก.สตรีสาร
ท่านผู้หญิง สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุรยา ในโอกาส 100 ปี ท่านรพินทรนาถสฐากร พ.ศ. 2504

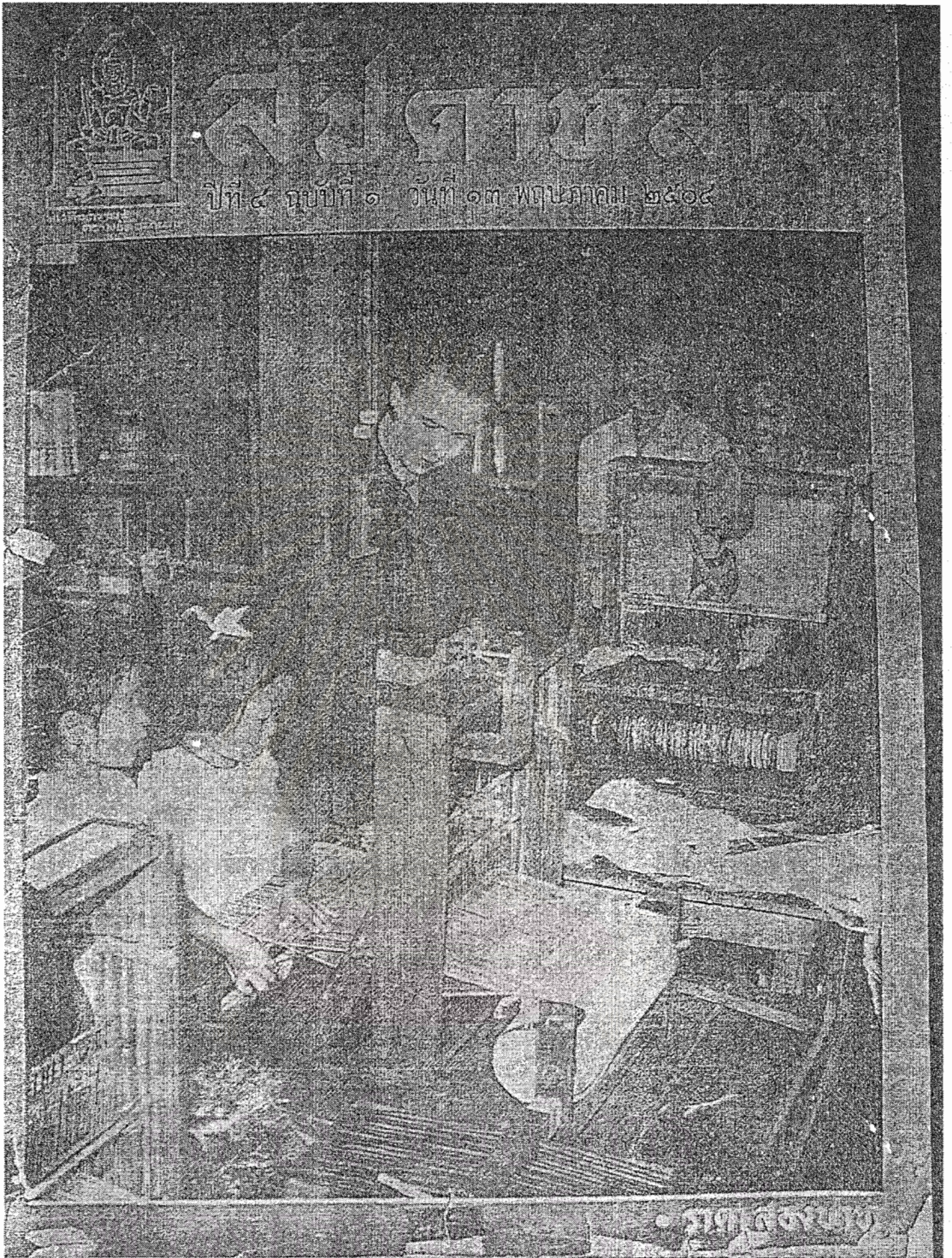

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

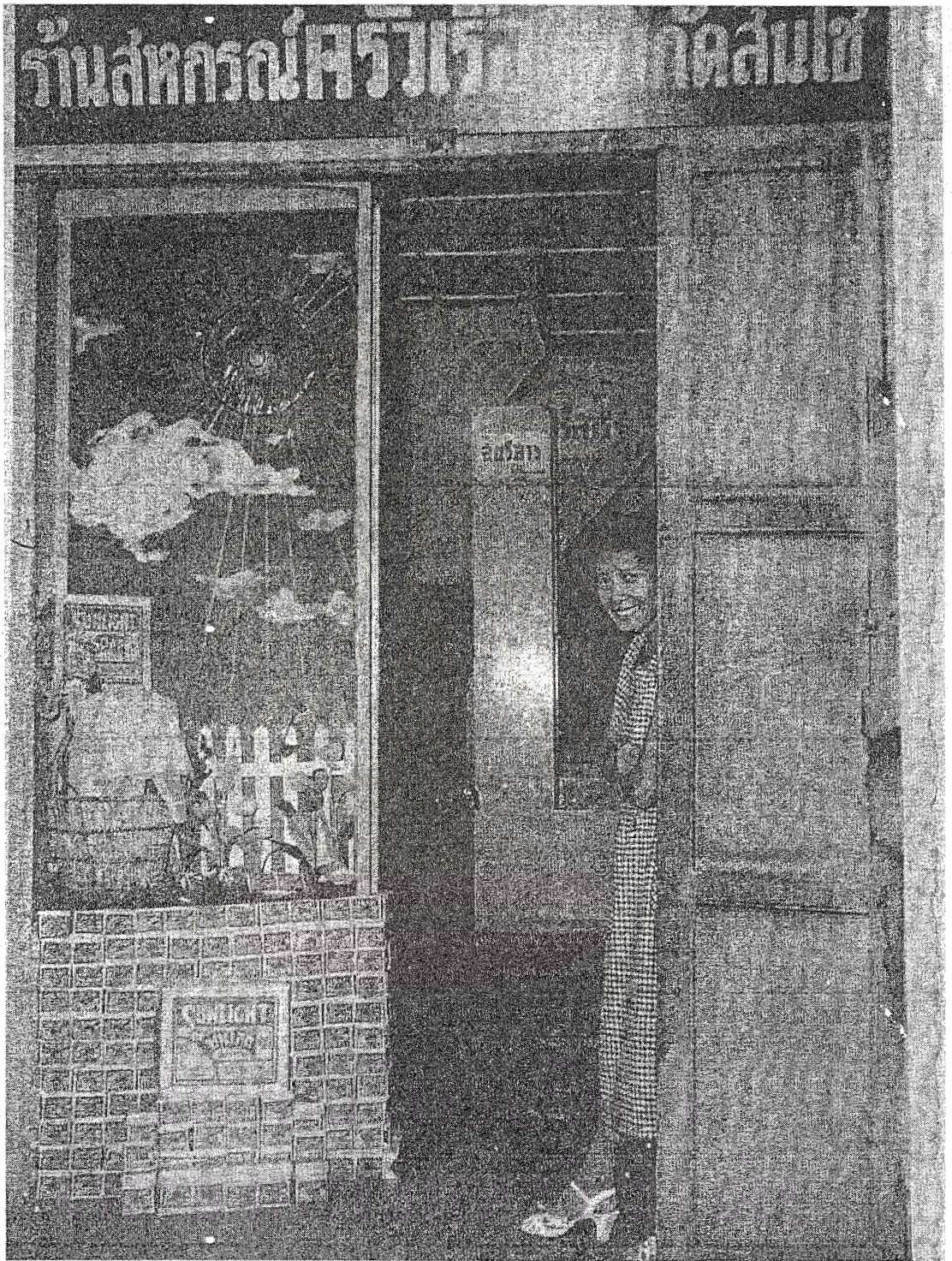
ต้อนรับประธานาธิบดี มาร์กอส และนางอีเมลดา เยียมพบ ท่านผู้หญิงจงดล กิตติขจร ที่
บ้านเกษโกมล

สถาปนิกแห่งชาติ-โครงการสตรีช่วยพัฒนาชุมชน สชพ.)ที่หมู่บ้านป่าไผ่ จังหวัดสระบุรี

ปกัลปดาร์หาร คุณนลวรณ นำสตรรต่างประเทศ เยี่ยมชมกัการรมของสโม่สรปรรยา

คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ที่หน้าร้านสหกรณ์ ซึ่งใช้สถานที่ของสำนักงานสตรีสาร ถนนอุณากรรณ